

T.C.
NEVŞEHİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**İŞSİZLİK SORUNU, TÜRKİYE’DE İŞSİZLİKLE ASGARI
ÜCRET, SANAYİ İSTİHDAM ORANI ve YOLSUZLUK
ARASINDAKİ İLİŞKİNİN ANALİZİ**

Hazırlayan
Latif SOLAK
8010230003

Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Hakan KUM

İktisat Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Eylül 2012
NEVŞEHİR

T.C.
NEVŞEHİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**İŞSİZLİK SORUNU, TÜRKİYE’DE İŞSİZLİKLE ASGARI
ÜCRET, SANAYİ İSTİHDAM ORANI ve YOLSUZLUK
ARASINDAKİ İLİŞKİNİN ANALİZİ**

Hazırlayan
Latif SOLAK
8010230003

Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Hakan KUM

İktisat Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Eylül 2012
NEVŞEHİR

KABUL ve ONAY SAYFASI**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE**

Yrd. Doç. Dr. Halcan KUM danışmanlığında Latif SOLAK tarafından hazırlanan "İşsizlik Sorunu, Türkiye'de İşsizlikle Asgari Ücret, Sanayi İstihdam Oranı ve Yolsuzluk Arasındaki İlişkinin Analizi" adlı bu çalışmaya, jüriimiz tarafından oynadığı / oyçelduğu ile Nevşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Sonuç Tarihi

19.07.2012

JÜRİ:

Danışman

: Yrd. Doç. Dr. Halcan KUM

Başkan

: Doç. Dr. Alper ASLAN

Üye

: Yrd. Doç. Dr. Korhan KARACAĞLU

ONAY:

Jüri üyeleri tarafından kabul edilen bu Yüksek Lisans Tezi, Enstitü Yönetim Kurulu no... 2012/263... sayılı kararımız 19.07.2012 tarihinde onay edilmiştir.

19.07.2012
Doç. Dr. Alper ASLAN
Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Araştırmalarım ve çalışmalarım boyunca bana yardımcı olan tez danışmanım Değerli Hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Hakan KUM'a, kıymetli eleştirileri ve önerileriyle çalışmamın olgunlaşmasına katkıda bulunan Sayın Doç. Dr. Alper ASLAN'a, Sayın Yrd. Doç. Dr. Korhan KARACAOĞLU'na ve gerektiğinde yardımlarını esirgemeyen Sayın Arş. Gör. Mert TOPCU'ya da teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak yüksek lisans öğrenimimin yürütülüp tamamlaması sürecinde bana olan inanç ve destekleriyle yardımcı olan, bu süreçte kendilerine daha az zaman ayırmam dolayısıyla sabır ve tahammül gösteren eşime ve çocuklarıma teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Latif SOLAK

İŞSİZLİK SORUNU, TÜRKİYE’DE İŞSİZLİKLE ASGARI ÜCRET, SANAYİ İSTİHDAM ORANI ve YOLSUZLUK ARASINDAKİ İLİŞKİNİN ANALİZİ

Adı ve Soyadı : Latif SOLAK
Anabilim Dalı : İktisat
Tez Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans - Eylül 2012
Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Hakan KUM

ÖZET

Bu çalışmada, Türkiye’deki işsizliğin boyutları ve nedenleri ile yaptığı etkiler, istatistiksel veriler yardımı ile çeşitli yönleriyle ele alınarak incelenmiştir. Uygulama kısmında ise işsizlik ile sanayi istihdam oranı, asgari ücret ve yolsuzluk arasındaki ilişki En Küçük Kareler (EKK) yöntemi ile tahmin edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre sanayi istihdam oranı ile asgari ücretin işsizlik oranları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi olmadığı; buna karşın yolsuzluk oranı ile işsizlik arasında anlamlı ve güçlü bir negatif ilişki olduğu belirlenmiştir. Yapılan analizden inceleme döneminde sanayi sektöründeki istihdamın işsizliği azaltıcı yönde bir etki sağlamadığı; asgari ücret artışının işsizliği azaltmadığı; yolsuzluğun azalmasının ise işsizlik oranını düşüreceği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler : İşsizlik, Yolsuzluk, Sanayi İstihdamı, Asgari Ücret

**The Unemployment Problem,
The Analysis of the Correlation Between the Unemployment, Minimum Wage,
The Rate of Industrial Employment and Corruption in Turkey**

Name and Surname : Latif SOLAK
Field : Economics
Supervisor : Ass. Prof. Hakan KUM
Degree Awarded and Date : Master - September 2012

ABSTRACT

This study focused on the dimensions of unemployment, its effects on economy and relations between unemployment and some choosen variables which are industrial employment rate, minimum wage and corruption, in Turkey. In application part, we have used Ordinary Least Square (OLS) method to analyse the relation among unemployment industrial employment rate, minimum wage and corruption. As a result, there is no any relation between industrial employment and minimum wage; it's been found that there is a negative strong relation between unemployment and corruption. According to the results the industrial sector does not provide enough employment to decrease the unemployment; increase of the minimum wage is not sufficient to encourage the unemployed to work, and increasing the corruption index value leads to decrease of the unemployment.

Keywords : Unemployment, Corruption, Industrial Employment, Minimum Wage

İÇİNDEKİLER

Sayfa No:

KABUL ve ONAY SAYFASI.....	i
TEŞEKKÜR	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
TABLolar LİSTESİ.....	xiii
GRAFİKLER LİSTESİ.....	xv
KISALTMALAR.....	xvi
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM	
İŞSİZLİK	3
1. 1. İşsizlikle İlgili Kavramlar ve Tanımlar	3
1. 1. 1. Kıt Kaynaklar ve İşsizlik	3
1. 1. 2. İşsizliğin Anlamı ve Tanımı	5
1. 1. 2. 1. İşsizliğin Anlamı	5
1. 1. 2. 2. Yapılan Çeşitli İşsizlik Tanımları	6
1. 1. 3. İşsizlikle İlgili Kavramlar	7
1. 1. 3. 1. Aktif Nüfus	7
1. 1. 3. 2. Kurumsal Olmayan Nüfus	8
1. 1. 3. 3. Kurumsal Olmayan Çalışma Çağındaki Nüfus ..	8
1. 1. 3. 4. İşgücü	9
1. 1. 3. 4. 1. Çalışma Çağındaki Nüfus	9
1. 1. 3. 4. 2. İşgücüne Dâhil Olmayanlar	9
1. 1. 3. 4. 3. İş Aramayıp Çalışmaya Hazır Olanlar ..	9
1. 1. 3. 4. 4. İşgücü Katılım Oranı	10
1. 1. 3. 5. İşsiz	10
1. 1. 3. 6. İşsizlik Oranı	11
1. 1. 3. 7. İstihdam Oranı	11
1. 1. 3. 8. Doğal İşsizlik Oranı	12
1. 1. 3. 9. Hane Halkı	12
1. 1. 3. 10. Hane Halkı İşgücü Anketleri	12
1. 2. İşsizlik Türleri	14

1. 2. 1. Çalışma İsteğine Göre İşsizlik	15
1. 2. 1. 1. İradî İşsizlik (Subjektif İşsizlik)	15
1. 2. 1. 2. Gayri İradî İşsizlik (Objektif İşsizlik)	16
1. 2. 2. İstihdam Durumuna Göre İşsizlik	17
1. 2. 2. 1. Teknolojik İşsizlik	17
1. 2. 2. 2. Mevsimlik İşsizlik	20
1. 2. 2. 3. Yaygın İşsizlik (Kütleli İşsizlik)	22
1. 2. 2. 3. 1. Efektif Talep İşsizliği	22
1. 2. 2. 3. 2. Konjonktürel (Devri) İşsizlik	22
1. 2. 2. 4. Yapısal (Strüktürel) İşsizlik	24
1. 2. 2. 5. Gizli İşsizlik	25
1. 2. 2. 6. Geçici (Frikسیونel - Arızı) İşsizlik	26
1. 2. 2. 7. Sürekli Durgunluk İşsizliği	27
1. 3. Literatürdeki Ampirik Çalışmalar	28
1. 4. İşsizlik Konusunun Teorik Temelleri	32
1. 4. 1. İşsizliği Açıklayan İlk Yaklaşımlar	32
1. 4. 1. 1. Klasiklere Göre İşsizlik ve İstihdam	32
1. 4. 1. 2. Keynesyen İşsizlik ve İstihdam	33
1. 4. 1. 3. Neo-Klasik Okul	34
1. 4. 1. 4. Marksist Teoride İşsizlik ve İstihdam	35
1. 4. 1. 5. İşsizliği Açıklayan İlk Yaklaşımlara Toplu Bakış	37
1. 4. 2. İşsizliği Açıklayan Yeni Yaklaşımlar	38
1. 4. 2. 1. Yapısalcı Okul	38
1. 4. 2. 2. Konjonktür Devresi Teorisi	39
1. 4. 2. 3. Chicago Okulu	39
1. 4. 2. 4. İş Arama Teorisi	40
1. 4. 2. 5. Yeni Keynesci Yaklaşım	40
1. 5. İşsizliğin Nedenleri	41
1. 6. Sosyal Bir Sorun Olarak İşsizlik	44
1. 6. 1. İşsizliğin Etkileri	44
1. 6. 2. Sosyal Etkileriyle İşsizlik	45

1. 6. 3. Aileye İlişkin Sosyal Problemler	46
1. 6. 4. Yoksulluk	47
1. 6. 5. Birey Üzerindeki Etkileri	47
1. 6. 6. İşsizlik ve Suç İlişkisi	48
1. 7. Genç İşsizliği	49
1. 7. 1. Genç İşsizliğinin Teorik Açıklamaları	50
1. 7. 1. 1. Konjonktürel Açıklamalar	50
1. 7. 1. 2. Yapısal Açıklamalar	50
1. 7. 2. Eğitim Açısından Genç İşsizliği	51
1. 7. 3. Bireysel Pozisyona Göre Genç İşsizliği	51
1. 7. 4. Ücret Düzeyine Göre Genç İşsizliği	52
1. 7. 5. Demografik Açıklamalar	52
1. 8. İşsizlikle Mücadele	53
1. 8. 1. İşsizlikle Mücadele Yöntemleri	53
1. 8. 1. 1. İşsizlikle Mücadelede Esneklik Yaklaşımı	54
1. 8. 1. 2. İşsizlikle Mücadelede Makro Politikalar	54
1. 8. 1. 2. 1. Liberal Politikalar	54
1. 8. 1. 2. 2. Talep Yönlü Politikalar	55
1. 8. 1. 2. 3. Arz Yönlü Politikalar	55
1. 8. 1. 2. 4. Sözleşmeye Dayalı Politikalar	55
1. 8. 1. 2. 5. Kurumsal Politikalar	56

İKİNCİ BÖLÜM

2. İŞGÜCÜ ve İSTİHDAM	57
2. 1. İşgücü	57
2. 1. 1. İşgücü Piyasası	57
2. 1. 2. Nüfus, İşgücü Piyasası ve İstihdam	57
2. 1. 2. 1. Nüfus Gelişmeleri	57
2. 1. 2. 2. İşgücü Piyasası ve İstihdam	59
2. 1. 3. İşgücü Piyasasında Yer Alan Kurumlar	59
2. 1. 4. İstihdam Üzerindeki Vergilerin İşgücü Talebine Etkisi ..	60
2. 1. 5. İşgücü Piyasalarının Esnekliği	60
2. 1. 6. Yeni İş ve İşgücü Paradigmasının Unsurları	61

2. 1. 7. İşgücü İthal ve İhracı	62
2. 2. İstihdam	64
2. 2. 1. İstihdam Teorisi	64
2. 2. 2. İstihdam ve İstihdamla İlgili Kavramlar	64
2. 2. 2. 1. Tam İstihdam	65
2. 2. 2. 2. Eksik İstihdam	66
2. 2. 2. 3. Aşırı İstihdam	68
2. 2. 3. Küreselleşme ve İstihdam İlişkisi	68
2. 2. 4. İstihdam Sağlama	71
2. 2. 5. Büyüme ve İstihdam Yaratma İlişkisi	71
2. 2. 6. Üretkenlik ve İstihdam	72
2. 2. 7. İstihdam ve Beşeri Sermaye	73
2. 2. 8. İstihdamın Sektörel ve Bölgesel Dağılımı	73
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
3. TÜRKİYE'DE İŞSİZLİK, İŞGÜCÜ ve İSTİHDAM	75
3. 1. Türkiye'nin İşsizlik, İşgücü ve İstihdam Bilgileri	75
3. 1. 1. Demografik Yapı ve Sermaye Birikimi	75
3. 1. 2. Türkiye'de İşsizlik, İşgücü ve İstihdamın Özellikleri	77
3. 1. 3. Kısaca Türkiye'de İşsizliğin Nedenleri	88
3. 1. 4. 1990 Sonrası Uygulanan İşgücü Politikaları	81
3. 1. 4. 1. VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994)	81
3. 1. 4. 2. VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000)	81
3. 1. 4. 3. VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)	82
3. 1. 4. 4. IX. Kalkınma Planı (2007-2013)	82
3. 1. 4. 4. İstihdam Artışı İçin Önerilen Politikalar	82
3. 1. 5. İşsizlik Sigortası	83
3. 1. 5. 1. Türkiye'de İşsizlik Sigortası	83
3. 1. 5. 2. İşsizlik Sigortasının Tanımı, Kapsamı ve Özellikleri	85
3. 1. 5. 2. 1. Zorunluluk İlkesi	86
3. 1. 5. 2. 2. Finansman (İşsizlik Sigortası Fonu)	86
3. 1. 5. 2. 3. İşsizlik Sorunu - İşsizlik Sigortası	

İlişkisi	87
3. 1. 5. 2. 4. Kapsam ve Eşitsizlik	88
3. 1. 5. 2. 5. 4447 Sayılı İşsizlik Sigortası Kanununun İşlevi	89
3. 1. 6. Döviz Kuru, Küresel Kriz ve İşsizlik	90
3. 1. 6. 1. Döviz Kuru ve Döviz Krizi	90
3. 1. 6. 2. Krizler ve Yapılması Gerekenler	96
3. 1. 6. 3. Kriz Dönemleri İçin Çözüm Önerileri	95
3. 1. 6. 3. 1. Doğrudan Çözüm	95
3. 1. 6. 3. 2. Dolaylı Çözüm	97
3. 1. 7. Kayıt Dışı Ekonomi ve Kayıt Dışı İstihdam	97
3. 1. 8. Yabancıların İstihdamı	99
3. 1. 8. 1. Yabancıların Ülkemizde Çalışması	100
3. 1. 8. 2. Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun	101
3. 1. 8. 3. Yabancı Kaçak İşçilik	101
3. 1. 8. 4. Yabancı Kaçak İşçilikle Mücadele	102
3. 1. 9. Türkiye’de Kadın İstihdamı	102
3. 1. 10. Özürlülerin İstihdamı	103
3. 1. 11. Türkiye’de Kamu ve Özel İstihdam Kurumları	104
3. 2. İstatistiklerle Türkiye’de İşsizlik, İşgücü ve İstihdam	106
3. 2. 1. Türkiye’de İstatistiksel Veri Kaynakları	106
3. 2. 2. Hane Halkı İşgücü Araştırmaları	107
3. 2. 3. İşsizlik, İşgücü ve İstihdam Rakamları	108
3. 2. 4. Yaş Grubuna Göre İstatistiksel Veriler	113
3. 2. 4. 1. Yaş Grubuna ve Dönemlere Göre İşsizlik	113
3. 2. 4. 3. Geniş Yaş Grubuna ve Yıllara Göre İşsizlik	114
3. 2. 5. Eğitime Göre İstatistiksel Veriler	117
3. 2. 5. 1. Eğitim	117
3. 2. 5. 2. Türk Eğitim Sisteminde Nitelikli İşgücü	117
3. 2. 5. 3. Eğitim Durumuna ve Dönemlere Göre İşsizlik ...	118
3. 2. 5. 5. 1. İlkokul Üzeri Eğitimli Kesim	119
3. 2. 5. 5. 2. İlkokul Mezunları ve Altı Eğitimsiz	

Kesim	121
3. 2. 5. 6. Eğitim Durumuna ve Yıllara Göre İşsizlik	122
3. 2. 5. 7. Eğitim Durumuna ve Dönemlere Göre İşsizlik- Kent	123
3. 2. 5. 8. Eğitim Durumuna ve Dönemlere Göre İşsizlik- Kır	124
3. 2. 5. 9. Eğitim Durumuna ve Yıllara Göre İstihdam	125
3. 2. 6. Aileye Göre İstatistiksel Veriler	127
3. 2. 6. 1. Aileye İlişkin Sosyal Problemler	127
3. 2. 6. 2. Medeni Duruma ve Yıllara Göre İşgücü Durumu	128
3. 2. 6. 4. Medeni Duruma ve Dönemlere Göre İşsizlik	129
3. 2. 6. 5. Medeni Duruma ve Dönemlere Göre İşsizlik- Kent	131
3. 2. 6. 6. Medeni Duruma ve Dönemlere Göre İşsizlik-Kır	132
3. 2. 6. 7. Medeni Duruma ve Yıllara Göre İstihdam	133
3. 2. 7. Referans Kişiyeye Yakınlığa Göre İstatistiksel Veriler.....	134
3. 2. 7. 1. Referans Kişiyeye Yakınlığa ve Yıllara Göre İşsizlik	134
3. 2. 7. 2. Referans Kişiyeye Yakınlığa ve Dönemlere Göre İşsizlik-Kent	135
3. 2. 7. 3. Referans Kişiyeye Yakınlığa ve Dönemlere Göre İşsizlik-Kır	136
3. 2. 8. İş Arama Süresine Göre İşsizlik	137
3. 2. 8. 1. İş Arama Süresine ve Yıllara Göre İşsizler	137
3. 2. 8. 2. İş Arama Süresine Göre İşsizler-Kent	138
3. 2. 8. 3. İş Arama Süresine Göre İşsizler-Kır	139
3. 2. 9. Aradıkları İşin Türüne ve Yıllara Göre İşsizler	141
3. 2. 10. İşgücüne Dâhil Olmama Nedenine Göre İşgücüne Dâhil Olmayanlar	142
3. 3. Türkiye’de İşsizlikle Mücadele	144
3. 3. 1. Türkiye’de İşsizlikle Mücadele Yolları	144

3. 3. 2. Türkiye’de İşsizlikle Mücadele Politikaları	146
3. 3. 3. Çözüm Önerileri	146
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
4. EKONOMETRİK MODEL	147
4. 1. Bağımsız Değişkenlerden Asgari Ücret	147
4. 1. 1. Ücretin Tanımı	147
4. 1. 2. Ücretin Unsurları	147
4. 1. 3. Ücretlerin Belirlenmesi	148
4. 1. 4. Gayri Safi Ücret	149
4. 1. 5. Ücret İşsizlik İlişkisi	149
4. 1. 6. Asgari Ücret	150
4. 1. 6. 1. Asgari Ücretin Belirlenmesi	150
4. 1. 6. 2. Asgari Ücrete Tabi Olanlar	151
4. 1. 6. 3. Asgari Ücretin Kaynağı	151
4. 1. 6. 4. Asgari Ücret Uygulamasında Karşılaşılan Sorunlar	152
4. 2. Bağımsız Değişkenlerden Sanayi İstihdam Oranı	152
4. 2. 1. Sanayi İle İlgili Temel Kavramlar	152
4. 2. 2. Bir Yerde Sanayinin Kurulması İçin Gerekli Şartlar	153
4. 2. 3. Türkiye’de Sanayi ve İstihdam Düzeyi	154
4. 2. 4. Türkiye’de Başlıca Sanayi Kolları	155
4. 3. Yolsuzluk	156
4. 3. 1. Yolsuzluğun Tanımı ve Ehemmiyeti	156
4. 3. 2. Özetle Tarihteki Yolsuzluk Söylemleri	157
4. 3. 3. Yolsuzluk Türleri	157
4. 3. 4. Yolsuzluk Nedenleri	158
4. 3. 5. Yolsuzlukla mücadele	159
4. 3. 6. Yolsuzluklarla Mücadelede Uluslararası Örgütler	160
4. 3. 6. 1. Birleşmiş Milletler Uluslararası Suç Önleme Merkezi-CICP	160
4. 3. 6. 2. Avrupa Sahtecilikle Mücadele Ofisi-OLAF	160
4. 3. 6. 3. Yolsuzluğa Karşı Avrupa Devletler Grubu-	

GRECO	160
4. 3. 6. 4. Malî Eylem Görev Grubu-FATF	160
4. 3. 6. 5. Egmont Grubu	161
4. 3. 6. 6. Uluslararası Şeffaflık Örgütü-TI	161
4. 3. 6. 7. Yolsuzlukla Mücadele İnisyatifi İstikrar Pakti- SPAI	161
4. 3. 6. 8. Geçiş Dönemi Ekonomileri İçin Yolsuzlukla Mücadele Ağı-ACN	161
4. 3. 7. Türkiye'nin Son Yillardaki Yolsuzlukla Mücadele Deneyimleri	162
4. 4. Ekonometrik Analiz	163
4. 4. 1. Değişkenler ve Analiz Dönemleri	163
4. 4. 2. Durağanlık Analizi	164
4. 4. 3. Analiz Verileri	164
4. 4. 3. 1. Asgari Ücret Verileri	164
4. 4. 3. 2. Sanayi İstihdam Verileri	166
4. 4. 3. 3. Türkiye Yolsuzluk Oranları	167
4. 4. 4. Tahmin Sonuçları	168
SONUÇ	173
KAYNAKÇA	181
ÖZGEÇMİŞ	194

TABLULAR LİSTESİ

ÜÇÜNCÜ BÖLÜME İLİŞKİN TABLOLAR

Tablo 3. 1: İşgücü, İstihdam ve İşsizlik Rakamları	108
Tablo 3. 2: İşgücüne Katılma ve İşsizlik Oranları	109
Tablo 3. 3: Yaş Grubuna ve Dönemlere Göre İşsizlik Oranı	114
Tablo 3. 4: Geniş Yaş Grubuna ve Yıllara Göre İşsizler	115
Tablo 3. 5: Eğitim Durumuna Ve Dönemlere Göre İşsizlik Oranı	119
Tablo 3. 6: Eğitim durumuna ve Yıllara Göre işsizler (Bin) (15+Yaş)	122
Tablo 3. 7: Eğitim Durumuna Ve Dönemlere Göre İşsizlik Oranı (%) (15+Yaş) Kent	123
Tablo 3. 8: Eğitim Durumuna Ve Dönemlere Göre İşsizlik Oranı (%) (15+Yaş) Kır	124
Tablo 3. 9: Eğitim Durumuna ve Yıllara Göre İstihdam Oranı (%)	126
Tablo 3. 10: Medeni Duruma ve Yıllara Göre İşgücü Durumu	129
Tablo 3. 11: Medeni Duruma ve Dönemlere Göre İşsizlik Oranı	130
Tablo 3. 12: Medeni Duruma ve Yıllara Göre İşsizler	130
Tablo 3. 13: Medeni Duruma ve Dönemlere Göre İşsizlik Oranı-Kent	132
Tablo 3. 14: Medeni Duruma ve Dönemlere Göre İşsizlik Oranı-Kır	132
Tablo 3. 15: Medeni Duruma ve Yıllara Göre İstihdam Oranı (%).....	133
Tablo 3. 16: Referans Kişiye Yakınlığa ve Yıllara Göre İşsizler (Bin) (15+Yaş)	135
Tablo 3. 17: Referans kişiye yakınlığa ve dönemlere göre işsizlik oranı (%) (15+Yaş) Kent	136
Tablo 3. 18: Referans kişiye yakınlığa ve dönemlere göre işsizlik oranı (%) (15+Yaş) Kır	136
Tablo 3. 19: İş Arama Süresine ve Yıllara Göre İşsizler	137
Tablo 3. 20: İş Arama Süresine Göre İşsizler-Kent	139
Tablo 3. 21: İş Arama Süresine Göre İşsizler-Kır	140
Tablo 3. 22: Aradıkları İşin Türüne ve Yıllara Göre İşsizler	142
Tablo 3. 23: İşgücüne Dâhil Olmama Nedenine Göre İşgücüne Dâhil Olmayanlar	143

DÖRDÜNCÜ BÖLÜME İLİŞKİN TABLOLAR

Tablo 4. 1: 1990-2011 Yılları Asgari Ücret Tutarları.....	165
--	------------

Tablo 4. 2: Asgari Ücretin Yıllık Ortalamasının Bir Önceki Yıla Göre Değişim Yüzdesi	166
Tablo 4. 3: Sanayi İstihdamı ve Toplam İstihdam (Bin) (15+Yaş)	166
Tablo 4. 4: Sanayi İstihdamı (%) (15+Yaş)	167
Tablo 4. 5: Türkiye Yolsuzluk Algılama Endeksi	167
Tablo 4. 6: Durağanlık (Birim Kök) Analizi-Normal Düzey & Birinci Farklar	168
Tablo 4. 7: Asgari Ücret: 16 Yaş ve Üstü İçin – Normal Düzey & Birinci Farklar	169
Tablo 4. 8: Asgari Ücret: 16 Yaş Altı İçin – Normal Düzey & Birinci Farklar	169
Tablo 4. 9: Sanayi İstihdam Oranı- Normal Düzey & Birinci Farklar	170
Tablo 4. 10: Yolsuzluk Oranı- Normal Düzey & Birinci Farklar	170
Tablo 4. 16: Regresyon Analizi	171

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 3. 1: İşgücü, İstihdam ve İşsizlik Oranları (%) (15+Yaş).....	109
Grafik 3. 2: Geniş Yaş Grubuna ve Yıllara Göre İşsizler (Bin) (15+Yaş) ...	116
Grafik 3. 3: İlkokul Üzeri Eğitimli Kesim	120
Grafik 3. 4: İlkokul Mezunları ve Altı Eğitimsiz Kesim	121
Grafik 3. 5: Eğitim Durumuna ve Yıllara Göre İstihdam	125
Grafik 3. 6: Medeni Duruma ve Yıllara Göre İşgücü Durumu	129
Grafik 3. 7: Medeni Duruma ve Dönemlere Göre İşsizlik Oranı (%) (15+Yaş)	131
Grafik 3. 8: Medeni Duruma ve Yıllara Göre İstihdam Oranı (%).....	134
Grafik 3. 9: Referans Kişiye Yakınlığa ve Dönemlere Göre İşsizlik Oranı (%) (15+Yaş)	135

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ACN	: Geçiş Dönemi Ekonomileri İçin Yolsuzlukla Mücadele Ağı
ADF	: Genişletilmiş Dickey-Fuller Birim Kök Testi
ADNKS	: Güncellenen Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
AİPP	: Aktif İşgücü Piyasası Politikaları
CICP	: Birleşmiş Milletler Uluslararası Suç Önleme Merkezi
CPI	: Yolsuzluk Algılama Endeksi
DİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
E	: Çalışanlar
EDT	: Doğu Yaz Saati
EKK	: En Küçük Kareler
EST	: Doğu Standart Saati
Eurostat	: Avrupa Birliği İstatistik Ofisi
FATF	: Malî Eylem Görev Grubu
G-7	: Gelişmiş 7 Ülke (İngiltere, Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya ve ABD)
GRECO	: Avrupa Konseyi Bünyesinde Yolsuzluğa Karşı Ülkeler Grubu
GSMH	: Gayri Safi Milli Hâsıla
GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla
HİA	: Hane Halkı İşgücü Anketleri
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
IMF	: Dünya Bankası
i	: İstihdam Oranı
İİBK	: İş ve İşçi Bulma Kurumu
İLKÖĞRET.	: İlköğretim
İstihd.	: İstihdam
İŞKUR	: Türkiye İş Kurumu
IW	: Almanya Ekonomi Enstitüsü'nün
k	: Kurumsal Olmayan Nüfus

KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
KOBİ	: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler
KÖY	: Kalkınmada Öncelikli Yörelere
L	: İşgücü
Md.	: Madde
NGO	: Hükümet Dışı Örgütler
No.	: Numarası
NVİGM	: İçişleri Bakanlığı Nüfus Ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü
OECD	: Uluslararası Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
OLAF	: Avrupa Sahtecilikle Mücadele Ofisi
PİPP	: Pasif İşgücü Piyasası Politikaları
REF.	: Referans
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
SPAI	: Yolsuzlukla Mücadele İnisyatifi İstikrar Paketi
TEPAV	: Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı
TESEV	: Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı
TI	: Uluslararası Saydamlık Örgütü
TL	: Türk Lirası
TMMOB	: Türkiye Maden Mühendisleri Odaları Birliği
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TOPL.	: TOPLAM
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TÜSİAD	: Türkiye Sanayici ve İşadamları Derneği
U	: İşsizler
u	: İşsizlik Oranı
UNCAC	: Yolsuzluğa Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ni
UTC	: Eşgüdümlü Evrensel Zaman
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve devamı
Y.OKUL	: Yüksekokul

GİRİŞ

İşsizlik, eksik istihdam ve yeterli istihdam oluşturamama, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin en önemli sorunları arasında gelmektedir. Oysaki işsizliğin ve eksik istihdamın olmadığı, yeterli istihdam sahalarının bulunduğu bir ekonomide mevcut üretim faktörleri ne denli yüksek oranlarda üretime katılırsa, üretilen mal ve hizmet miktarı ile milli gelir ve refah düzeyi o denli yüksek olacaktır. Tersine durumda, üretim faktörlerinin ne sebeple olursa olsun üretime katılamaması veya eksik istihdamında, üretilen mal ve hizmet miktarları azalacak ve milli gelir ve refah düzeyi düşük kalacaktır.

Çalışmamızın ana konusunu teşkil eden, en büyük ekonomik ve sosyal sorunlarından olan işsizlikle istihdam, bir bütünün iki parçası gibidir. Bu iki kavram büyümenin ve kalkınmanın en önemli iki unsurudur. Dolayısıyla bireysel ve toplumsal sorunlara meydan vermeden ekonomik ve sosyal yönden refah düzeyi yüksek bir toplumu yakalamak için bu iki kavram üzerinde derinlemesine durulması gerekir.

İşsizlikle istihdam kavramlarının emek faktörünü ifade eden, ayrıca bir toplumun en büyük zenginlik kaynaklarından biri olan işgücünün en güzel şekilde kullanılması gerekir. Çünkü bir ekonominin başarısı, geçerli ücret karşılığı çalışmak isteyen herkese iş temin edip edemediği ile ölçülür. Oysa ülkeler her geçen gün yeni teknolojilerle tanıştıkça, üretim sistemleri değişmekte ve işgücünün bu gelişmelere ayak uydurması zorlaşmakta, nüfus artışına bağlı olarak artan işgücüne istihdam imkânları sağlamak sorun haline gelmektedir.

Emek arzı ise, insanın psikolojik ve sosyal statü gibi bizzat kendisini ilgilendiren yönleriyle diğer üretim faktörlerinden ayrılır. Öncelikle emeğin en belirgin özelliklerinden biri stoklanabilir bir faktör olmamasıdır. Yani işgücü, insan faaliyetine verilen ad olan emek, saklanıp istendiğinde işletilmesi olanağı olmayan bir faktördür. Yine emek, herhangi bir emtia gibi olmayıp birçok etkiye maruz kalmadan akışkanlığı, bir yerden başka bir yere taşınması mümkün olmadığı gibi her istenen alanda da kullanılamaz. Yani bir yerden başka bir yere taşınmak durumunda kalan ya da

istemediği bir alanda veya işte, bir de yetersiz ücretle çalıştırılan insan fiziksel ve psikolojik birçok yönden etkilenmektedir.

Bireysel, psikolojik, ailevi, sosyal ve bir çok yönden etkisi olan işsizliği bütün yönleriyle kavrayabilmek için işsizliğin nedenlerinin, türlerinin tarihsel süreçteki seyrinin, işsizlikle ilgili kavram ve terimlerin bilinmesi gerekir. Yine, kadın ve özörlölerin istihdam durumlarının, gençler ve diğer yaş gruplarının eğitim, medeni durum ve yaşam alanları gibi çeşitli yönlerden işsizlik düzeylerinin ayrı ayrı irdelenmesi gerekir. Bunlarla birlikte sorunun çözöümüne yardımcı olacak her türlü teknik analizler de yapılarak sonuçları doğrultusunda gerekli çözöümlerin uygulamaya konması gerekir. Böylece işsizliğin neden olduğu sorunlar ve düzeyleri tespit edilecek, buna göre işsizlikle mücadele için etkili önlem ve gerekli politikaların uygulamaya konması sağlanacaktır.

Literatür taraması kısmında da belirtildiği üzere Türkiye’de işsizlik, sanayi istihdam oranı, asgari ücret ve yolsuzluk arasındaki ilişkinin varlığını veya yönünü ortaya koyan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Çalışmamızın amacı bu değişkenler arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktır. Çalışmanın yöntemi, sınırları ve kullanılan verilerle ilgili bilgiler yeri geldikçe belirtilecektir.

Çalışmanın birinci bölümünde, işsizlikle ilgili kavram ve tanımlara, ikinci bölümde işgücü ve istihdam kavramlarına, üçüncü bölümde ise Türkiye’deki işsizlik, işgücü ve istihdama değinilmiştir. Çalışma dördüncü bölümdeki uygulama kısmıyla sonlandırılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

İŞSİZLİK

1. 1. İşsizlikle İlgili Kavramlar ve Tanımlar

1. 1. 1. Kıt Kaynaklar ve İşsizlik:

Sosyal bilim dallarından iktisat, kıt kaynakların sevk ve idaresi ile ilgilenir. İktisadi kaynaklar insan ihtiyaçlarını ya doğrudan doğruya veya dolaylı olarak tatmin özelliğine sahip her türlü mal ve hizmetlerdir. Bu mal ve hizmetlerden bir kısmı insan ihtiyacını tatmine yetecek veya artacak kadar boldur. Bunlara “serbest mallar” denir. Serbest mallar insan ihtiyaçlarından çok daha fazla olduklarından tasarruflu kullanımları, heder edilmemeleri, alternatifler arasında tercih yapılmaları diye bir problem söz konusu değildir (Üstünel 1990, 149).

İnsanların ihtiyaçlarını tatmin özelliğine sahip olan, yani “faydalı” olan şeylerin kullanılmaması veya kullanılamaması ise iktisadi bir problemdir. Bu problem kıt kaynaklar için geçerlidir. Kıt kaynaklar ihtiyaçların tamamını karşılamaya yetmedikleri için, rastgele harcanmadan tasarruflu kullanılmaları gerekir. Kıt kaynakların toplumda adilane paylaşılmaları da çok önemlidir. İnsanların ihtiyaçlarını karşılamaya yetecek kadar bol olmayan bu kıt kaynakların israf edilmeleri toplum refahını olumsuz yönde etkilemektedir. Şu halde kıt kaynakları tasarruflu ve dikkatli kullanarak muhtemel kayıpları önlemek veya asgariye indirerek toplum refahını artırmak mümkündür. Bu imkân “kıt kaynakların sevk ve idaresi ile ilgili problemlerin” araştırılmasını ve bu kıt kaynakların ihtimamla kullanımını gerektirmektedir (Üstünel 1990, 150-151).

Kıt kaynakların kullanılması ile ilgili problemlerin başında onların tam istihdamının sağlanması gelmektedir. Çünkü bir toplumda iktisadi kaynaklardan bir kısmının kullanılmaması, insan ihtiyaçlarının bir kısmının tatmin edilememesine yol açan bir kayıp demektir. Böyle bir toplumda insanların ihtiyaçlarından bir kısmının tatmin

edilememesinin tek sebebi, kaynakların kıt olması değil, kıt kaynakların istihdamının sağlanarak gereği gibi kullanılamaması gelmektedir (Üstünel 1990, 150-151).

Niçin iktisadi kaynaklar üretim faktörleri arzına katıldıktan sonra devamlı olarak çalıştırılmaz, bazen atıl bırakılırlar? Üretim faktörlerinin bir kısmının işsiz kalmalarının sebepleri nelerdir? Bir milli ekonomide çalışma seviyesinin düşerek işsizliğin artması hangi sebeplerden ileri gelir ve işsizliğin artması nasıl önlenbilir? Bütün bu soruların cevaplarını araştırmak ve çeşitli işsizlik nedenlerinin bilimsel ayrımını yapmak; hastalığın teşhisini koyarak tedavi çarelerini aramak işsizliği önleyebilmek için yapılması gereken işlerdir. Hatta küreselleşen dünyada bir ülkede meydana gelen durgunluk ya da kriz gibi olumsuz durumlar sadece o ülkenin bir sıkıntısı bir sorunu olarak kalmamakta bilakis neredeyse tüm dünya ülkelerini derinden sarsmaktadır. Ülkeler bu sarsıntıyı en hafif bir şekilde atlatabilmek için kendi dinamiklerini veya temellerini iyi analiz etmelidir. Hem dünyada hem de ülkemizde meydana gelen ekonomik krizler işsizliğin daha da artmasına, kronik bir hastalık gibi algılanmasına sebep olmuştur. Öncelikle, kronik bir hastalık gibi algılanan işsizliğin teşhis edilip daha sonra uygun tedavi yöntemlerinin uygulanması gerekir. Yani işsizliğin çözümü, işsizliğin tüm yönleri ile analiz edilmesi, işsizliğin nedenleri ile bu nedenlerin işsizliği etkileme derecelerinin bilinmesi ve ona göre tedbirler alınarak giderilmesi yoluyla mümkündür (Üstünel 1990, 167).

Ayrıca işsizlik, sadece ekonomik bir sorun değil toplumsal ve kişisel konuları da içeren çok yönlü bir olgudur. Çalışma istek ve gücünde olan insanların işsiz kalmaları aslında onların değil yerleşik ekonominin kusuru olarak görülmektedir. İşsizliğin yaygın ve kronik nitelik taşıdığı toplumlarda işsizlikle birlikte yoksullukta büyümektedir. Gelişmiş ve az gelişmiş ülkelerin karşılaştıkları işsizlik sorunun çözümleri farklı olacaktır. Gelişmekte olan ülkelerde yaşanan işsizlik olgusu, çözümü çok daha güç sorunları beraberinde getirmektedir. İşsizlikle mücadelede ülkeler, kültürel, ekonomik, toplumsal ve politik yapıları değişiklik gösterdiği için farklı yol ve stratejiler izlemelidir (Altuntaş; Kurtçu www.jmo.org.tr).

1. 1. 2. İşsizliğin Anlamı ve Tanımı

1. 1. 2. 1. İşsizliğin Anlamı:

İhtiyaçları karşılanan insanlar sağlıklı ve mutlu bir yaşam sürdürebilir. İhtiyaçların karşılanması ise insanın çalışması ile mümkündür. Yetenekleri doğrultusunda, isteyerek çalışabileceği ve bu çalışma karşılığında alacağı ücretle gereksinimlerini karşılayacağı bir iş sahibi olan insanlar mutlu olmanın kapısını aralamış sayılır. Yaşamın en merkezi temel alanlarından biri olan iş, insan için büyük önem taşımaktadır. İş olmaksızın ekonomik ve sosyal yaşam düşünülemez. İş, bir yandan çalışan insanın yaşam biçimini ve bireyin toplum içindeki konumunu belirler, diğer yandan ise insanın kendisi ve kendisine bağımlı olanların yaşamlarını sürdürmelerini sağlar. Bu nedenle, günümüzde insana verilen değer bir göstergesi olarak kabul edilmekte olan çalışma hakkı bireylerin en önemli toplumsal hakları arasında sayılmaktadır (Yüksel 2005, 257 - 258).

Günümüzde bireyin bir işte çalışması sadece gelir elde etmenin bir yolu olarak görülmemektedir. Çalışabilme fırsatı, kişinin kendine güven ve saygı duygusunu geliştirmekte, bireye bir değer üretmenin gururunu da yaşatmaktadır (Ataman 2000, 1). Uygur toplumlarda çalışmanın, yalnızca toplumun maddi üretimine değil aynı zamanda toplumsal ve manevi üretimine de imkân sağladığı kabul edilmektedir (Yüksel 2005, 258). Oysa 19. yüzyılda işsiz dendiğinde, kabiliyetsizliğinden dolayı bir meslek edinmemiş veya geçimsizliği sebebiyle iş bulamamış, boş vakit geçiren haylaz insanlar akla gelmiştir. Oysa günümüz modern toplumunda bu düşünce geçerliliğini kaybetmiştir (Adak 2010, 106).

İşsizlik, emek arzına nazaran emeğe olan talebin yetersiz olduğu bir durumdur. İşyeri azlığı, mevcut işyerlerinin kısmen veya tamamen çalışmaması, ücretlerin düşüklüğü ve yetersizliği, çalışma arzusunda olanların eğitim düzeyi ve/veya tecrübelerine uygun iş bulamamaları gibi pek çok nedenden dolayı talep yetersizliği olabilir. 1929 yılında başlayan gelmiş geçmiş en büyük buhran olarak görülen 1930 krizinde ABD, Almanya ve İngiltere gibi sanayi ülkelerinde aktif nüfusun dörtte birine tekabül edecek düzeyde milyonlarla ifade edilen insan işsiz kalmıştır (Köklü 1984, 73).

Günümüzde ise Asya, Afrika ve Latin Amerika ülkelerinde işsizlik sorunu gittikçe yoksulluğa ve toplumsal sefaletle dönüşmektedir. Kişisel ve toplumsal ağır faturaları olan işsizlik tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de en ciddi sorunlardan biridir. Sonraki bölümlerde ayrıntılı ele alınan bu durum, birçok nedenle birlikte işsizliğin azaltılmasıyla ilgili olarak alınmış kararlar ve uygulanan politikaların yeterince başarılı olamadığı şeklinde yorumlanmaktadır (Güven; Başer; Gümüş vd., www.jmo.org.tr)

1. 1. 2. 2. Yapılan Çeşitli İşsizlik Tanımları:

Genel olarak çalışma istek ve yeteneğine sahip, mevcut çalışma ve ücret şartlarına göre emeğini arz ettiği halde, uygun bir iş bulamayan kişilerin durumu işsizlik kavramı ile ifade edilmektedir. Çeşitli işsizlik tanımlarına bu bölümde yer verilmiştir.

İşsizlik; cari ücret düzeyinde çalışmak arzusunda olan işgücü arzının, işgücüne olan talebin sağladığı istihdam hacminden daha büyük olması durumudur (Yüksel 2005, 258). Biçerli (2005)'ye göre işsizliğin tanımı, "üretimin olmazsa olmaz unsuru olan işgücünün kullanılmaması durumudur."

"İşsizlik, çalışma gücünde ve arzusunda olan ve cari ücretten çalışmaya razı olup da iş bulamayan işgücünün varlığıdır" (Yıldırım; Doğan 2003, 312). Adak, Talas'ın (1997) işsizliği "kişi bakımından işsizlik; çalışma yeteneğinde, isteğinde ve çalışmaya hazır bir durumda olup da gelir sağlayan bir işe sahip olamamaktır. Toplum bakımından işsizlik ise; üretici kaynakların başta işgücü olmak üzere bir bölümünün kullanılmaması, boşa harcanmasıdır" şeklinde kişi ve toplum bakımından ayrı ayrı tanımlamış olduğunu aktarmıştır (Adak 2010, 108).

Emek arz ve talebi bakımından işsizlik, bir toplumun çalışma ve iktisadi yaşamında işgücüne olan talebin, işgücü arzını karşılayamamasıdır (Andaç 2010, 47). İşsizlik istatistiklerini dikkate alan yaklaşıma göre işsizlik; işsizlik verilerinin toplandığı hafta işi olmayanların, işe hazır ve iş arayıp ancak iş bulamadıkları durumdur. Bireyin çalışma isteğine göre işsizlik, piyasadaki cari ücret ve çalışma koşullarını kabul eden çalışma arzu ve gücünde olanların, çalışacak uygun bir iş bulamamasıdır. Üretim açısından ise işsizlik, üretim kapasitesinin tam olarak kullanılmaması durumudur. Yazında yer alan işsizlik tanımlarındaki ortak özelliğin, bireyin cari ücret düzeyinde iş

aramasına karşın istemi dışında iş bulamaması durumu olarak kabul edildiği görülmektedir (Yüksel 2005, 258).

1. 1. 3. İşsizlikle İlgili Kavramlar

1. 1. 3. 1. Aktif Nüfus:

Bir ülkenin çalışabilecek durumda olan nüfusuna, yani fiilen çalışanlar ile işsizlerin toplamına aktif nüfus denir (Köklü 1984, 68). Aktif nüfus, 15-65 yaş arasındaki nüfustur. Aktif nüfus grubu olan 15-65 yaş arasında olan herkesi çalışacak grup içerisinde saymak doğru bir yaklaşım olmaz. Çünkü bu grup içerisindeki insanların bir kısmı çalışma yaşamına katılmazlar. Aktif grup içerisinde bulunmalarına rağmen ev hanımları, öğrenciler, mahkûmlar, askerde olanlar, mirasyediler ve sakatlık sonucu iş göremez duruma düşenler emeğini arz etmeyen ya da arz edemeyen kimselerdir. Nüfusun aktif grubu dışındaki 15 yaş altı veya 65 yaş üstü olanlardan çalışanlar da mevcuttur (Gökmen 2007, 26).

Dolayısıyla çalışacak durumda olmayanlar, çocuklar ve emekliler gibi çalışmayanlar ile ev hanımları ve öğrenciler gibi bir kazanç karşılığı olmaksızın çalışanlar “aktif nüfus” ya da aynı anlamda olmak üzere kullanılan “çalışabilir nüfus” içinde yer almazlar. Hâlbuki para şeklinde bir ücret almasalar bile, aile içinde üretime katkıda bulunanlar aktif nüfusa dâhildirler. Dolayısıyla aktif nüfusu tespit etmek oldukça güçtür. Aktif nüfus, ya 15-65 yaş arasını kapsayan yaş grubu esasıyla ya da üretime katılabilecek durumda olanların tespit edilmesi ile belirlenir. Teoride genel olarak aktif nüfus kavramından belli bir süre çalışmış olanlar, hali hazırda çalışanlar veya iş arayanlar anlaşılır (Köklü 1984, 68).

Aktif nüfus kapsamı bakımından aşağıda büyükten küçüğe doğru sıralanarak tanımlanmıştır (Köklü 1984, 69):

1. Toplam Aktif Nüfus: Çalışabilecek durumda ve yaşta olanlardır.
2. Kullanılabilir Aktif Nüfus: Toplam aktif nüfustan askerlik hizmetini yapmak üzere silâh altına alınan askerlerin çıkarılması ile bulunan nüfustur.

3. Fiilen Çalışan Aktif Nüfus: Kullanılabilir aktif nüfustan işsizlerin düşülmesi ile bulunan nüfustur.

4. Fiilen Çalışan Sivil Aktif Nüfus: Fiilen çalışan aktif nüfustan mesleği askerlik olan subay, astsubay, uzman onbaşı ve çavuşların çıkarılması ile elde edilen nüfustur.

1. 1. 3. 2. Kurumsal Olmayan Nüfus:

Kurumsal yerlerde değil de hanelerde ikamet eden nüfus kurumsal olmayan nüfustur (www.tuik.gov.tr). Yani bir ülkedeki toplam nüfusun üniversite ve yetiştirme yurtlarında, huzurevi, hapisane, kışla, özel nitelikteki hastane gibi yerlerde konaklayanlar dışında kalan kısmının 15 yaş üzerindeki bölümüne “kurumsal olmayan nüfus” denir. Kurumsal olmayan nüfus çalışanlar, işsiz olan ve iş arayanlar ve işsiz olan ve iş aramayanlardan oluşur (Ünsal 2005, 87).

Kurumsal olmayan nüfustaki çalışanlar, işsizler ve işgücünde olmayanlar arasında sürekli bir değişim vardır. Yani işgücünde olmayanların bir kısmı işgücüne yeni katılırlar. Bu işgücüne yeni katılanlar ya iş bularak çalışanlar arasına ya da iş bulamayarak işsizler grubuna katılırlar. Ayrıca çalışanlardan bir kısmı emekli olarak işgücünde olmayanlar kısmına, bir kısmı işlerinden çıkarıldıkları için veya işlerinden ayrıldıkları için işsiz konumuna gelirler. İşsizlerin bir kısmı iş bularak çalışan konumuna gelirken bir kısmı iş bulmaktan ümidini kesmiş olarak işgücünde olmayanlar grubuna katılabilirler (Ünsal 2005, 88-89).

1. 1. 3. 3. Kurumsal Olmayan Çalışma Çağındaki Nüfus:

Kurumsal olmayan nüfus içerisinde yer alan 15 ve daha yukarı yaştaki nüfustur. 2012 yılı Ocak döneminde, Türkiye’de kurumsal olmayan nüfus bir önceki yılın aynı dönemine göre 1 milyon 357 bin kişilik bir artış ile 73 milyon 174 bin kişiye ulaşmışken Türkiye’de kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus bir önceki yılın aynı dönemine göre 1 milyon 232 bin kişi artarak 54 milyon 283 bin kişiye ulaşmıştır (<http://www.tuik.gov.tr>).

1. 1. 3. 4. İşgücü:

Bir ülkedeki emek arzını insan sayısı yönünden ifade eden kavramdır. Kurumsal olmayan nüfusun çalışanlar ve işsizler toplamından oluşan bölümüne, “işgücü” denir. (Ünsal 2005, 87). Başka bir deyişle işgücü, istihdam edilenler ile işsiz nüfusun toplamıdır.

1. 1. 3. 4. 1. Çalışma Çağındaki Nüfus:

Çalışma çağındaki nüfus, kurumsal olmayan sivil nüfus içerisinde bulunan 15 ve daha yukarı yaştaki nüfustur. Başka bir deyişle işgücüne dâhil olanlarla olmayanların toplamı çalışma çağındaki nüfusu vermektedir.

1. 1. 3. 4. 2. İşgücüne Dâhil Olmayanlar:

İşsizler veya istihdam halinde bulunmayan çalışma çağındaki nüfusun kurumsal olmayan kısmıdır. İşgücüne dâhil olmayanlar aşağıdaki gruplara ayrılmıştır.

1. 1. 3. 4. 3. İş Aramayıp Çalışmaya Hazır Olanlar:

Bunlar, çeşitli nedenlerle bir iş aramayan ancak 2 hafta içinde işbaşı yapmaya hazır olduğunu belirten kişiler olup “iş bulma ümidi olmayanlar ve “diğerleri” diye iki alt başlıkta ele alınmaktadır (<http://home.ku.edu.tr>).

İş bulma ümidi olmayanlar; daha önce iş aradığı halde bulamayan veya kendi vasıflarına uygun bir iş bulabileceğini düşünmediği için iş aramayan ancak vasıflarına uygun bir iş buldukları takdirde işbaşı yapmaya hazır olduğunu belirten kişilerdir.

İş aramayıp çalışmaya hazır olanlardan “diğer” başlıklı kısma girenler ise; ev kadını olma, öğrencilik, mevsimlik çalışma, irad sahibi olma, emeklilik ve çalışamaz halde olma gibi nedenlerle iş aramayıp ancak yine işbaşı yapmaya hazır olduğunu belirten kişilerdir (Ünsal 2005, 87).

1. 1. 3. 4. 4. İşgücü Katılım Oranı:

Kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus içindeki işgücünün oranıdır. Yani işgücünün kurumsal olmayan nüfusa oranı, sivil nüfusun çalışmak isteyen kısmını yansıtmakta olup bu kısım “işgücü katılım oranı” olarak adlandırılır (Ünsal 2005, 87).

1. 1. 3. 5. İşsiz:

ILO’ya göre işsiz sayılabilmek için aktif olarak iş aramak gerekir. Yani işsiz hem çalışmayı arzulayan, hem de aktif olarak iş arayandır (Çalgan 2007, 28). 1982 yılında Cenevre’de yapılan Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Onüçüncü Çalışma İstatistikçileri Konferansında sıralanan 1) İşsiz olma, 2) Halen çalışmaya elverişli bulunma, 3) Bir iş talep etme, şeklindeki üç unsuru birlikte taşıyanlar işsiz kabul edilmiştir (Aktürk 2008, 6).

Yüksel’e göre Savaşır (1999) da işsizi, çalışma arzu ve gücünde olan, piyasadaki cari ücret ve çalışma koşullarını kabul eden ancak iş bulamayan kişi olarak tanımlamıştır. Diğer bir tanımlamada işsizler, çalışma gücüne sahip olanlardan çalışmak isteyip ancak, geçerli ücret ve çalışma koşullarında çeşitli sosyo-ekonomik nedenlerle istemi dışında iş bulamayan kimseler olarak görülmüştür (Yüksel 2005, 258).

“Referans dönemi içinde istihdam halinde olmayan (kâr karşılığı, yevmiyeli, ücretli ya da ücretsiz olarak hiç bir işte çalışmamış ve böyle bir iş ile bağlantısı da olmayan) kişilerden iş aramak için son üç ay içinde iş arama kanallarından en az birini kullanmış ve 2 hafta içinde işbaşı yapabilecek durumda olan tüm kişiler işsiz nüfusa dâhildirler”. Ayrıca, üç ay içinde başlayabileceği bir iş bulmuş ya da kendi işini kurmuş ancak işe başlamak ya da işbaşı yapmak için çeşitli eksikliklerini tamamlamak amacıyla bekleyenler de işsiz nüfus kapsamına dâhildirler (<http://www.tuik.gov.tr>).

Ülgener’e göre işsiz, “çalışma irade ve iktidarında olup da cari ve geçer ücret üzerinden ve ayrıca kanun yahut örf ve adetle tayin edilmiş saatler zarfında bir iş aradığı halde bulamayan kimse”dir (Ülgener 1976, 113).

İşsiz için yapılan tanımlar incelendiğinde dört temel unsurun önem taşıdığı görülmektedir (sosyalpolitikainfo.files.wordpress.com):

1. Unsur: İşsiz irade dışı çalışamaz durumda bulunmasıdır.
2. Unsur: İşsiz; rant, kira gibi başka tip gelirler elde ederek çalışmayıp istihdam dışında kalan kişilerden olmayıp, mevcut ücret oranından çalışma gereksinimi duyan kişi olmalıdır.
3. Unsur: İşsiz olan kişi, çalışma arzusu içinde işe hazır ve iş gösterilmesi halinde çalışmaya başlayacak biri olmalıdır.
4. Unsur: İşsiz, aktif olarak iş arayan kişidir

1. 1. 3. 6. İşsizlik Oranı:

İşsiz nüfusun işgücü içindeki oranı işsizlik oranıdır (<http://www.tuik.gov.tr>). Başka bir deyişle çalışmak isteyen işgücünün bir kısmının işinin olmamasını ifade eden işsizlik, işsizlik oranı ile ölçülür.

İşsizlik Oranı (u) = $[\text{İşsizler (U)} / \text{İşgücü (L)}] \times 100$ veya

İşsizlik Oranı (u) = $[\text{İşsizler (U)} / \{\text{Çalışanlar (E)} + \text{İşsizler (U)}\}] \times 100$

1. 1. 3. 7. İstihdam Oranı:

Aktif nüfusun bir ücret karşılığında çalıştırılmasına istihdam denir. İstihdam oranı “istihdamın, kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus içindeki oranıdır” (<http://www.tuik.gov.tr>). İstihdam oranı şu şekilde hesaplanır:

İstihdam Oranı (i) = $[\text{Çalışanlar (E)} / \text{Kurumsal Olmayan Nüfus (k)}] \times 100$

İstihdam haddi, işsizlik haddinden zaman içinde bağımsız bir şekilde hareket edebilir. Gerçekte bir ülkede işsizlik düzeyi istatistiklerin gösterdiği işsizlik haddi düzeyinden daha yüksek bir düzeyde olabilir. Özellikle işsizlik haddinin daha yüksek olduğu ve bu duruma bağlı olarak iş bulmanın daha zor olduğu dönemlerde, işsizlerin bir kısmı iş

bulmaktan ümidini keserek işgücünde olmayanlar içine girerler. Aslında çalışmak isteyen fakat iş bulamadığı için çalışmayan bu gruba “cesareti kırılan işçiler” de denir. Cesareti kırılan işçiler de hesaba katılıp dikkate alındığında, işsizlik haddi daha yüksek çıkacaktır. Çalışanların bir kısmının tam gün çalışmadığı yani, bir bölümü yarım gün veya birkaç saat çalıştığı “eksik çalışma (underemployed)” durumu da hesaba katıldığında, işsizlik düzeyi işsizlik haddi verilerinin daha da üzerine çıkacaktır (Ünsal 2005, 89-90-91).

1. 1. 3. 8. Doğal İşsizlik Oranı:

Bir ekonomideki geçici ve yapısal işsizler toplamının işgücüne oranına doğal işsizlik oranı denir (<http://www.itusozluk.com>).

Doğal İşsizlik Oranı = (Geçici İşsizlerin Sayısı + Yapısal İşsizlerin Sayısı) / İşgücü

1. 1. 3. 9. Hane Halkı:

Aralarında akrabalık bağı bulunsun ya da bulunmasın aynı konutta veya aynı konutun bir bölümünde yaşayan, birlikte yiyip içen, kazanç ve masraflarını ayırmayan, hane halkının hizmet ve yönetimine katılan bir ya da birden çok kişinin oluşturduğu topluluktur (www.tuik.gov.tr). Hane halkı işgücü anketleri (HİA) hakkında bilgi bir sonraki bölümde verilmiştir.

1. 1. 3. 10. Hane Halkı İşgücü Anketleri:

Türkiye'de iktisaden faal nüfus yapısı hakkındaki bilgiler, beş yılda bir yapılan genel nüfus sayımlarından ve 1966 yılından itibaren düzensiz olarak, bazı dönemlerde yapılan hane halkı işgücü anketlerinden (HİA) derlenmiştir. Ancak, “1988 yılına kadar bu kaynaklardan elde edilen veriler, özellikle işgücü piyasasının izlenmesinde temel veri kaynağı olan işgücü anketinden elde edilen veriler; coğrafi kapsam, tanım, kavram, değişken ve sınıflandırmalardaki farklılıklar nedeni ile zaman serisi içinde birbiri ile karşılaştırılabilir nitelikte değildir” (<http://www.tbmm.gov.tr>).

Hane halkı işgücü araştırmaları, 1988 yılından itibaren Uluslararası Çalışma Örgütü'nce belirlenen norm ve standartlara uygun olarak düzenli uygulanmaya başlanmıştır. Ayrıca yapılan hane halkı işgücü araştırmalarında 2004 yılından itibaren Avrupa Birliği İstatistik Ofisi (Eurostat) standartları da dikkate alınmaktadır. Bu kapsamda, 2004 yılından itibaren Hane halkı İşgücü Araştırması'nın örnek hacmi İstatistik Bölge Birimleri Sınıflaması 2. Düzey'e (26 Bölge) göre tahmin vermek üzere artırılmaya başlanmıştır. Yapılan araştırma sonuçları hem Türkiye, kent ve kırsal ayrımı dönemsel sonuçları hem de yıllık olarak 26 Bölge ayrımında yayımlanmaktadır. Son yıllarda ise gerek kamu otoriteleri tarafından gerçekleştirilecek plan ve projeler, gerekse akademik çalışmalar için il düzeyinde temel işgücü piyasası göstergelerine de ayrıca ihtiyaç duyulmaya başlanmıştır (www.tuik.gov.tr).

Türkiye İstatistik Kurumu, il düzeyinde ihtiyaç duyulan temel işgücü göstergelerini üretebilmek amacıyla, AB uzmanlarının görüş ve önerilerini de alarak, "küçük alan tahminleri yönteminin kullanılmasına karar vermiştir. Bu yöntemde, hane halkı işgücü araştırmadan elde edilen orijinal verilerin yanı sıra, il nüfusu ve diğer demografik göstergeler, Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) verileri, İŞKUR kayıtlı işsiz sayısı vb. ekonometrik çalışmalar sonucu belirlenmiş olan çoğunlukla idari kayıtlara dayalı dışsal değişkenlerin bir arada kullanılmasını gerektirmektedir. Çalışmada temel olarak herhangi bir il için örnek hacminin o il tahmini için yetersiz kalması durumunda, elde edilen tahmin ağırlıklı olarak dışsal veriler tarafından belirlenmekte; örnek hacminin yeterli olması durumunda ise üretilen tahmin, o il için araştırmadan doğrudan elde edilen sonuca yakın olmaktadır. Bu yöntemde, üretilen tahminlere ilişkin standart hata değerleri de hesaplanmaktadır. Düzenlenen tablolarda, il düzeyindeki işgücüne katılım, istihdam ve işsizlik oranlarının yanı sıra değişim katsayısı ve % 95 düzeyindeki güven aralıkları da verilmektedir. (www.tuik.gov.tr).

Coğrafi bölge bakımından konuyu ele alırsak; kişi başına gelir düzeyi (Gayri Safi Yurtiçi Hasıla) açısından batı bölgelerinin doğudan oldukça iyi olması doğudan batıya doğru göçe sebep olmakta ve gelişmiş yörelerde başta çarpık kentleşme ve asayiş olmak üzere önemli sorunlara neden olmaktadır. 1960'lı yılların sonundan bu yana bu sorunların önüne geçmek için bölgeler arası gelir farklılıklarını azaltma amacıyla 1968 yılında 22 il ile başlatılan ve günümüze 50 ili kapsayacak şekilde genişletilen

“Kalkınmada Öncelikli Yörelere” (KÖY) politikası gibi çeşitli politikalar uygulanmıştır. Bu politikada, “Kalkınmada Öncelikli Yörelere” kapsamında yer alan illerde yapılacak yatırımlar için çeşitli teşvikler uygulanmaktadır. Son yıllarda KÖY politikası dışında bazı illerde yatırımları teşvik etmek amacıyla ek tedbirlere dahi başvurulmaktadır (Karaca 2004; 2).

Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu bölgesinde 1980'li yıllarda başlayıp gittikçe artan terör olaylarında, bu bölgede gelir düzeyinin Türkiye ortalamasının altında kalmasının da rol oynadığı paylaşılan ortak bir görüştür. Bölgeler arası gelir farklılıklarının, hem zengin hem de fakir bölgelerde ayrılıkçı hareketlere yol açabildiğine Meksika'daki Zapatista isyanı ve İtalya'daki Kuzey Ligi hareketi örnek verilebilir. Karaca 2004 tarafından yakınsama hipotezinden ve bu hipotezin test edilmesi için geliştirilen β -yakınsama ve σ -yakınsama ölçütlerinden yararlanılarak il bazında ve 1975-2000 dönemi verileri ele alınarak yapılan araştırmanın sonucunda, ele alınan dönemde, iller arasındaki gelir farklılıklarında azalma değil artış olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Bu sonuç bölgeler arasındaki gelir farklılıklarını azaltmak amacıyla yıllardır uygulanmakta olan politikaların başarılı olamadığı, bu politikaların sorgulanması gerektiğini göstermektedir (Karaca 2004; 2-9).

1. 2. İşsizlik Türleri:

İşsizlikle mücadele için, işsizliğin nedenleri ile birlikte oluş sebeplerini de bilmek ve ona göre tedbir almak gerekir. Bu yüzden işsizlik türleri incelenmiştir.

Bir insan niçin işsiz kalıp işsizler grubuna girer? Çalışma gücüne sahip bulunduğu ve bir şeyler üretmek elinden geldiği halde toplum içinde bazı bireylerin çalışmamalarının sebepleri nelerdir? Bir toplumdaki insanların bir kısmı kendi istekleri ile kendileri çalışma arzusunda olmamalarından dolayı işsiz görünürken; diğer bir kısmı kendi iradeleri dışında bazı ekonomik ve sosyal şartların elverişsizliğinden işsiz kalmış olabilir. Öyleyse, bir toplumdaki işsizler ilk planda “iradi işsizler” ve “gayri iradi işsizler” olarak iki temel gruba ayrılabilir (Üstünel 1990, 168).

İşsizlik kavramı sadece iradi işsizliği (voluntary unemployment) kapsamakta, gayri iradi işsizler (in voluntary unemployment) hesaplamalarda işsiz olarak kabul edilmemektedir.

1. 2. 1. Çalışma İsteğine Göre İşsizlik

1. 2. 1. 1. İradi İşsizlik (Subjektif İşsizlik):

Liberal ekonomilere özgü bir işsizlik türü olarak görülmekte olan iradi işsizlik (Karabulut 2007, 9) çalışma gücüne sahip olanlar arasında, cari ücret seviyesine ve iş şartlarına razı oldukları takdirde iş bulması mümkün olanların, çalışmayı reddettikleri için işsiz kalmalarını açıklayan bir kavramdır. İnsanların bir kısmı tembelliklerinden; bir kısmı istismar edildiklerini düşündüklerinden istismar kompleksi psikolojisiyle; bir kısmı da gelir talebi esnekliğinin düşük olması yüzünden iradi işsizliği tercih ederler. Bu nevi işsizlik, daha ziyade sosyal bünyeye ve halkın psikolojisine bağlanmaktadır (Üstünel 1990, 168-169).

İradi işsizlik, sosyal yapı ve insan psikolojisiyle ilgili bir durum olarak da görülmektedir (Tatar 2006, 7). İradi işsizliğin nedenleri arasında, kişilerin yaşamlarını devam ettirebilme güvencelerinin olması nedeniyle, işi ya da iş yerini, ücret düzeyini beğenmeyerek çalışmak istememeleri yatabilir (Dinler 2006, 476). Piyasada geçerli olan ücreti kabul ettiği takdirde, çalışabilecek iş olduğu halde çalışmayan kişilerin meydana getirdiği iradi işsizlik; genellikle kolay kolay iş beğenmeyenlerin, iş şartlarındaki küçük bir değişikliğe razı olmayanların, istismar edileceklerini düşünenlerin işsizliğidir. Bunlar küçük sebeplerden dolayı hemen işi bırakırlar veya istekleri olmadığı sürece işe başlamazlar. Aile fertlerinden çalışabilecek durumda olanlardan yalnızca bir kişi çalışıyor ve bu aile bu gelire razı oluyorsa diğer fertler çalışmak istemeyebilirler. Bir ailede baba çalışıyor eş ve yetişkin çocuklar çalışmıyorsa eş ve çocukların durumu iradi işsizliğe girer (Güven; Başer; Gümüş vd., www.jmo.org.tr). Çalışmamayı seçen insanların çoğu rahatlarına düşkün, tembel veya işten-çalışmaktan korkan vb kişilerdir. Bu işsizler mevcut koşullarda çalışmak istedikleri takdirde iş bulabilecek olanlardır. Dolayısıyla iradi işsizlik gerçek bir işsizlik sayılmamaktadır (Tatar 2006, 7).

İradi işsiz, cari ücretleri, çalışma koşullarını ve diğer kendince ileri sürdüğü sebepler nedeniyle var olan işte çalışmamaktadır. Hâlbuki işsizlik sigortasından yararlanma koşullarından biri işsiz gösterilen işte çalışma zorunluluğu olduğundan, iradesi ile işsiz kalan kimseler işsizlik sigortası kapsamının da dışında tutulmaktadır (Andaç 2011, 105).

1. 2. 1. 2. Gayri İradî İşsizlik (Objektif İşsizlik):

İktisadi bakımdan asıl önemli olan işsizlik türü gayri iradi (gönülsüz) işsizlik türüdür. Bu işsizlik iradi işsizliğin tam tersi olarak, şartlar ne olursa olsun çalışmak isteyen insanların kendi iradeleri dışında iş bulamamalarıdır (Güven; Başer; Gümüş vd., www.jmo.org.tr). Dolayısıyla piyasadaki cari ücret düzeyinden çalışmaya razı olduğu halde iş bulamama durumu gönülsüz yani gayri iradi işsizliktir (Tatar 2006, 8).

Bir ekonomideki bazı işçiler “cari ücret haddine ve iş şartlarına” razı olarak yürürlükteki ücret seviyesinden çalışma arzusunda olmalarına rağmen neden iş bulamazlar. Bu tür işsizliğe, işçilerin daha az ücretle çalışmak istemeleri gibi sadece işçiler tarafından alınacak önlemlerle çare bulunamaz (Aren 1981, 7). Yani iradi işsizliğin aksine gayri iradi işsizlikte, işsiz kalan kimseler, isteyerek işsiz durumuna düşmedikleri gibi, bu durumdan kurtulmaları da yine kendi gayretlerine bağlı değildir. İşsizliğin irade dışı bir olay olduğunu ileri süren Keynes’e göre ise bu işsizliğin en önemli nedeni talep yetersizliğidir (Karabulut 2007, 9). Talep seviyesinin düşük oluşu işsiz kalanların iradesi dışında ve onların değiştirmek imkânına sahip olmadıkları bazı sebeplerden ileri geldiğinden, bu çeşit işsizlik “gayri iradi işsizlik olarak adlandırılır (Üstünel 1990, 169).

Bir milli ekonomide bazen üretilen mal ve hizmetlerin tamamını satma imkânı bulunmaz. Efektif talep, mevcut üretim kapasitesinin tamamını kullanmaya imkân vermeyen düşük bir seviyede olabilir. Dolayısıyla bazı işçiler cari ücret seviyesinden çalışmaya razı oldukları halde, uzun süre iş bulamayabilirler. Hâlbuki klasik iktisatçılar bu tür bir işsizliği kabul etmemişlerdir. Gayri iradi işsizliğin nedenleri arasında üretim kapasitesinin yetersizliği, konjonktürel dalgalanmalar ve yapısal değişimler de sayılır (Karabulut 2007, 9).

Gönülsüz işsizlik, uzmanlaşma ve iş bölümünün ileri düzeyde olduğu ülkelerde daha sık görülmektedir. Az gelişmiş ülkelerdeki mevsimlik işsizlik, gizli işsizlik, konjonktürel işsizlik ve teknolojik işsizlik de birer gayri iradi işsizlik türleridir (Tatar 2006, 8). Bu kategoride yer alan işsizler, işsizlik sigortası kapsamına girmektedirler (Andaç 2011, 46).

1. 2. 2. İstihdam Durumuna Göre İşsizlik

1. 2. 2. 1. Teknolojik İşsizlik:

Bilginin bir bakıma maddeye büründürülmüş hali olan teknoloji, günümüzde çok farklı fonksiyonlara sahiptir. Yeni işletme yönetimi, yeni üretim süreci, yeni ürünler ve yeni üretim malları ve teknikleri, teknoloji ile birlikte gerçekleşmektedir. Üretimin neredeyse her kademesinde az veya çok teknolojinin etkisi görülmektedir. Dolayısıyla teknolojik gelişme ile işsizlik veya istihdam arasında iç içe geçmiş girift bir ilişki görülmektedir (Kökocak; Yılmaz; Demirci dis.fatih.edu.tr).

Teknolojik gelişmenin tarihine kısaca baktığımızda, İngiltere’de ticaretle uğraşan ve büyük miktarlarda servet biriktirmiş olan sermayedarların; 18. yüzyılda dokuma, demir, çelik ve diğer birtakım üretim alanlarında teknolojik buluşlardan faydalanarak fabrika boyutunda üretimi başlattıklarını ve İngiltere’yi dünyanın ilk sanayi ülkesi haline getirdiklerini görürüz. Teknolojideki bu gelişmeler 19. yüzyılda dünyanın birçok bölgesine yayılmış, icatlar Avrupa Kıtası’nda ve Amerika’da devam etmiş ve buralarda da sermaye birikimi hızlanmıştır. Kuzeybatı ve Orta Avrupa ülkelerinde ve Amerika Birleşik Devletleri’nde sermayedar sınıf, tıpkı İngiltere’de olduğu gibi tarımı ve sanayiye makineleştirmiştir (Çalgan 2007, 27). Bu süreç üretimde sermaye-yoğun teknolojilerin emek-yoğun teknolojiler yerine kullanılmasını beraberinde getirmiş ve sonuçta teknolojik işsizlik ortaya çıkmıştır (Kökocak; Yılmaz; Demirci dis.fatih.edu.tr).

Bugünkü işsizlik teknolojik gelişmenin bir sonucu olan yapısal nitelikte, uzun süreli ve özellikle de genç nüfusu etkileyen bir özellik göstermektedir. Bu bakımdan teknolojik gelişmenin işgücü piyasası üzerindeki etkilerinin etraflıca bilinerek irdelenmesi gerekmektedir. Yeni tekniklerin üretime girmesi ile ekonomilerde bünye değişimleri olur. Yeni teknolojinin girdiği kesimlerde çalışanların bir kısmı işsiz kalır ve bu kesimden diğer kesimlere doğru emek akımı başlar. Yeni teknolojinin girdiği kesimlerde üretim ise artar. Bu tür işsizliğe gelişmekte olan ülkelerde özellikle tarım alanında sık rastlanır. Tarım sektöründe makinelerin daha yoğun kullanımı gizli işsiz durumundaki birçok çalışanı bu sektörden uzaklaştırır. Bu nedenle teknolojik işsizlik yapısal işsizlik olarak da adlandırılır (Köklü 1984, 354-355). Ancak kısa dönemde istihdam azaltıcı etkisine karşın teknolojik gelişme, uzun dönemde istihdam sağlayıcı

bir rol oynar. Zira uzun dönemde yan-yeni çalışma kolları ortaya çıkmakta ve işgücünün yeniden istihdam olanakları doğmaktadır (Kökocak; Yılmaz; Demirci dis.fatih.edu.tr).

Günümüzde teknolojik gelişme çoğunlukla uyarılmış türdedir. Emegın gelişmiş ülkelerde pahalı bir faktör olmasından dolayı yeni teknolojilerle emek tasarrufu sağlayan teknik ve yöntemlerin bulunmasına yönelik araştırma ve geliştirme faaliyetleri yapılmaktadır. İşsizliğin yüksek olduğu azgelişmiş ülkelerde ise emek tasarrufu sağlayan yeni teknolojiler bu sorunu daha da artırıcı etki yapmaktadır (Seyidoğlu 1993, 597). Özellikle tarım kesiminde modernleşme çabaları belirginleştikçe üretimde emegın yerine makine ikame edilmesiyle el emeği ile yapıla gelen bir kısım işler makinelere devredilmekte bu durum teknolojik işsizliğe neden olmaktadır (Uluatam 1998, 329).

Teknolojik işsizliğin ortaya çıkış nedeni, makinenin kullanımının insan gücü yerine tercih edilmesi veya daha verimli ve üretken metotların uygulanmasıdır. Teknolojinin gelişmesi ve sibernetik biliminin ilerlemesiyle elektronik beyinlerin yaygınlaşması, özellikle de üretim alanında fabrikasyon ile birçok hizmet ve üretim sektöründe insan yerine makineler ve bilgisayarlar kullanılmaya başlanmıştır. Karl Marks'ın aksine bu konuda söz söyleyen yazarların büyük bir çoğunluğu, teknolojik gelişmenin uzun vadede yeni iş sahaları açmak suretiyle kısa vadede meydana getirdiği işsizliği bertaraf edeceği görüşündedir. Bu görüştekilerin dayanağı ise uzun vadede yan çalışma kollarının ortaya çıkacağı öngörüsü ile bu işkollarının yeni işgücüne ihtiyaç duyacağı beklentisidir (Karabulut 2007, 9). Zira gelişen teknolojinin bir fonksiyonu da, istihdam alanlarını dönüştürmesidir. Yani gelişen teknoloji bir iş alanını ortadan kaldırırken meydana gelen işsizliği yeni bir iş alanı ile telafi edebilmektedir. Yeni duruma işgücü uyum sağlayabildiği ölçüde sorun geçiştirilebilmektedir (Kökocak; Yılmaz; Demirci dis.fatih.edu.tr).

Teknolojik gelişmenin emek üzerindeki etkisi ile ilgili olarak, teknolojide meydana gelen yeniliklerin kısa dönemde istihdam azaltıcı buna karşın uzun dönemde yeni iş kolları ile istihdam artırıcı etkisinden söz edilir. Örneğin, tarımın traktörle yapılması traktör yokken el emeği gerektiren birçok işi yapan işçileri bir süre için işsiz bırakabilir. Ancak uzun dönemde, traktör için gerekli bakım istasyonları, tamir atölyeleri, imalathaneler, lastik fabrikaları gibi yan iş kolları ortaya çıkar ve emegın istihdam hacminde tekrar genişleme görülür (Tatar 2006, 10).

Teknolojinin sürekli ilerlediği bir dünyada yaşadığımızdan yeni teknolojik gelişmeleri takip edemeyenler, yeni gelişmeler doğrultusunda teknolojinin gerekleri doğrultusunda kendilerini yenilemeyenler işsiz kalacaklardır. Bilgisayarların hâkim olmaya başladığı bir ortamda hala daktilo ile çalışmaya devam etmek isteyen ve bilgisayar öğrenmeyen sekreterlerin, büro elemanlarının işsiz kalması kaçınılmaz sonuçları olacaktır (Ünsal 2005, 91-92).

Başta devlet olmak üzere iş ve işveren kuruluşlarının alacağı çeşitli önlemlerle teknolojik işsizlik tamamen ortadan kaldırılmasa da olumsuz etkilerinin bir kısmı azaltılabilir. Bunun için alınabilecek önlemler arasında teknolojinin gerisinde kalan işletmelerin yenilikleri takip etmesinin sağlanması, çalışanlara ise mevcut durumun gereklerini karşılayacak eğitimlerin verilmesi, bu değişimden zarar gören işgücünün eğitilerek mümkünse eski işlerinde değilse daha az teknoloji gerektiren alanlarda çalıştırılması sayılabilir. Ayrıca makineleşmenin ve otomasyonlaşmanın zamana yayılarak sağlanması, değişimin önündeki yasal ve diğer engellerin devlet desteği ile kaldırılarak esnek bir iş piyasası modelinin benimsenmesi de alınabilecek önlemler arasındadır (Karabulut 2007, 11).

İktisat teorisine göre bir üretim faaliyetinin gerçekleşmesi için emek-sermaye bileşimine gereksinim vardır. Üretim teknolojisine göre bunların birbirine oranı değişmektedir. Emek-sermaye arasındaki ikame durumu teknolojik bir sorundur. Üretici, maliyeti en düşük üretimi gerçekleştirecek biçimde emek-sermaye bileşimini oluşturur. Üretimde otomasyon döneminin başlaması teknolojik gelişmenin çok büyük bir hızla üretim sürecine girmesi ile olmuştur. Böylece üretimde emek kullanımı azalmış, istihdam düzeyi düşerek teknolojik işsizlik ortaya çıkmıştır. Bugün yaşanmakta olan işsizlik sorununun önemli bir kısmı teknolojik işsizlikle açıklanmaktadır (Ataman 1998, 59-60).

İktisat literatüründe yer alan “Schumpeter Modeli”, teknolojinin yıkım etkisini açıklamaktadır. Joseph A. Schumpeter, kapitalist sistemin nüfus ve sermaye artışı ya da para sistemi faktörlerine bağlı olarak gelişmediğini, bu faktörlerin kapitalizmin gerekleri olduğunu belirtmiştir. Ayrıca kapitalist mekanizmanın çalışmasını ve devamlılığını sağlayan unsurun “yenilikler” olduğunu da söylemiş ve bu yenilikleri, yeni üretim yöntemleri, yeni pazarlar, yeni tüketim malları, yeni ulaşım yöntemleri ve yeni endüstriyel örgütlenme çeşitleri şeklinde sıralamıştır. Ayrıca kapitalist sistemde,

zamanla var olan teknolojiler üzerine her zaman yenilerinin geldiğini ve böylece eski teknolojilerin demode veya yok olmasıyla sistem içerisinde bir “yıkım” etkisinin var olduğunu belirtmiştir. Schumpeter, bu yıkım gelişiminin kapitalizmin temeli olduğunu ve her kapitalist girişimcinin de bu gelişime ayak uydurmak zorunda kalacağını savunmuştur. Bu açıklamalarıyla Schumpeter, teknolojik ilerlemelerin girişimciler tarafından gerçekleştirildiğini belirterek, ekonomik açıdan teknolojik gelişimin önemine dikkati çekmiş ve teknolojiyi ekonominin bir iç dinamiği olarak kabul etmiştir. Ancak kapitalist sistemin sonunun da bu teknolojik gelişmelerle olacağını belirtmiştir. Schumpeter, uzun dalgalar ya da büyümenin aşamaları olarak adlandırılan bu döngülerin iktisadi sisteme sokulan yeni teknolojilerin etkisiyle ortaya çıktığını söyleyen ilk iktisatçılardan biridir (Kökocak; Yılmaz; Demirci dis.fatih.edu.tr).

Sonuç olarak bu modele göre teknolojik gelişmenin istihdam sağlama ve işgücü tipi üzerinde etkin bir rolü olduğu gibi istihdam alanlarını dönüştürmek gibi bir fonksiyonu da vardır. Teknolojik gelişme bir iş alanını ortadan kaldırırken yeni bir iş alanı oluşturarak meydana gelen işsizliği telafi edebilmektedir. Burada ortaya çıkan sorun işgücünün yeni duruma, süre ve iş olarak, ne kadar uyum sağlayabildiğidir. Bu yüzden teknolojik gelişmeler ile işsizlik veya istihdam arasında iç içe geçmiş ilişkiler bulunmaktadır. Sanayide ileri teknolojilerin uygulanması kaliteyi, standardı ve üretkenliği dolayısıyla mallara olan talebi artırarak yeni pazarlarla iş imkânları oluşturabilmektedir (Kökocak; Yılmaz; Demirci dis.fatih.edu.tr).

1. 2. 2. 2. Mevsimlik İşsizlik:

Mevsimsel işsizliğin iki önemli sebebinden birincisi, hava şartları ile mevsimsel değişimler iken ikincisi, mevsimsel işsizliğe dolaylı etki eden sanayinin bizzat bünyesinden kaynaklanan iş bölümüdür. Sanayisi gelişmiş ülkelerde bu işsizlik genellikle sanayi üretimi ile ilgili olup daha çok mal talebine olan mevsimsel değişimlerden kaynaklanır (Karabulut 2007, 11). Gelişmiş ülkelerde mevsimlik işsizlik önemini neredeyse kaybetmiştir. Bunun nedenleri şu şekilde açıklanabilir: Kırsal kesimdeki mevsimlik işsizlik, hem kırsal nüfusun oldukça azalması hem de tarımda makineleşme ile birlikte seracılığın gelişmesi bu işsizliğin önemini kaybetmesinin nedenidir. İnşaat sektöründeki mevsimlik işsizlik, teknolojiye ileri teknolojilerle inşaat

işlerinin kış aylarında da çalışmaya olanak sağlayacak şekilde gelişmesiyle azalmıştır (Tatar 2006, 8-9). Turizm alanında, yaz mevsiminde deniz, kış mevsiminde ise dağ turizminin birlikte gelişmesi ve tesislerden tüm yıl yararlanabilmeye yönelik turizm programları düzenlenmesi nedeniyle mevsimsel işsizlik azalmıştır (Dinler 2006, 481).

Oysa gelişmekte olan ülkelerde nüfusun büyük çoğunluğunun kırsal kesimde faaliyet göstermesi ve tarımsal faaliyetlerin doğa koşullarından önemli ölçüde etkilenmesi mevsimlik işsizliği bu ülkelerde önemli bir sorun haline getirmektedir (Tatar 2006, 9). Ekonomisi tarıma dayalı ülkelerde mevsimsel işsizlik, genellikle mal arzı ile ilgili olup üretimdeki mevsimsel değişimlerden ileri gelir (Karabulut 2007, 11). Toplumsal alışkanlıkların yanı sıra doğal koşulların da etkisiyle bir kısım iktisadi faaliyetlerin bazı mevsimlerde daralmasına bağlı olarak görülen mevsimlik işsizliğin en bariz şekli, üretimin tabii şartlara bağlı bulunduğu tarım sektöründe görülmektedir. Tarım kesiminde belirgin bir şekilde görülen mevsimlik işsizlik, çalışma olanaklarının arttığı mevsimlerde istihdam düzeyi yükselmekte, azaldığı mevsimlerde ise istihdam düzeyi düşmektedir (Karabulut 2007, 10). Ekim ve hasat mevsimlerinde yoğun bir çalışma imkânı açılan tarım sektöründe, ekim ve hasat mevsimleri dışında istihdam imkânları daralır ve işsizlik baş gösterir. Benzer durumlar tatil köylerinde bazı turistik iş alanlarında ve kış sporları yapılan yerlerde görülür. İnşaat ve turizm sektörlerinde de bu tür işsizlik görülmektedir. Tabiat şartlarının yanı sıra bazen toplumun alışkanlıklarından, dini ve milli bayramlardan ve sosyal nedenlerden doğan mevsimlik dalgalanmalar da olabilir. Senenin belirli mevsimlerinde çalışabilen kimseler, bu dönemlerin dışında çalışabilecekleri alternatif istihdam imkânları bulmak durumundadırlar. Mevsimlik işlerde çalışanların hepsine böyle alternatif çalışma imkânları sağlamak zor ya da imkânsızdır (Üstünel 1990, 170).

1930'da görülen ekonomik buhran'a kadar en önemli işsizlik türü olarak kabul edilen mevsimsel işsizliğin azalmasını sağlamak için bazı tedbirler almak gerekir (Karabulut 2007, 10). Mevsimlik işsizliğin azalmasını sağlamak için alınabilecek tedbirler arasında tarım sektörünün geliştirilmesi, tarım ürünü çeşitlerinin artırılması ve hayvancılığın geliştirilmesi, küçük ev ve el sanatlarının geliştirilmesi ve ücre köylere kadar yayılması, yapılan bu işlerin kooperatifçilik faaliyetleriyle desteklenmesi atıl işgücünün çalıştırılması sayılabilir (Tatar 2006, 9). Türkiye'de mevsimsel işsizliğin en yüksek

olduğu dönemler Aralık ve Şubat ayları iken, en düşük olduğu zamanlar ise Temmuz ve Ağustos aylarıdır (Karabulut 2007, 11).

1. 2. 2. 3. Yaygın İşsizlik (Kütleli İşsizlik):

Ekonomik nedenlerle ortaya çıkan gelişmiş sanayi ülkelerinde görülen ve ekonominin seyrine göre süreklilik arz edebilen bir işsizlik türüdür. Ortaya çıkış sebeplerine göre yapısal işsizlik, efektif talep işsizliği ve konjoktürel işsizlik olarak sınıflandırılabilir (Andaç 2011, 46).

1. 2. 2. 3. 1. Efektif Talep İşsizliği:

İlk defa 1929 dünya ekonomik krizinden sonra Keynes tarafından ifade edilmiş toplam tüketim ve yatırım azalmasından ileri gelen bir işsizlik türüdür. Keynes, ekonominin her zaman tam istihdam düzeyinde olmayacağını, eksik istihdamda da dengenin olabileceğini öne sürerek bu tezini efektif talep etkisiyle açıklamaya çalışmış, eksik istihdam dengesinde arada kalan emek gücü farkının işsizleri oluşturacağını ileri sürmüştür (Özpınar; Demir; Keskin 2011; 134).

1. 2. 2. 3. 2. Konjoktürel (Devri) İşsizlik:

Kapitalist ekonomilerde dönemselsel olarak ortaya çıkan krizler sonucu beliren irade dışı bir işsizlik türü de konjoktürel işsizliktir. Bu tür işsizlik piyasa ekonomisinin uygulandığı ülkelerde daha sık rastlanır (Aktürk 2008, 9). Çünkü piyasa ekonomisinin uygulandığı ülkelerde her 7-11 yılda bir tekrarlayan iktisadi dalgalanmalar görülmektedir. Bu dalgalanmalara “konjoktür hareketleri” denir. Bu hareketler iktisadi faaliyetlerin gereğinden fazla genişlemesinden veya daralmasından doğmakta; dalgalanmalar yükseliş, refah, durgunluk ve kriz aşamalarından oluşmaktadır. İktisadi faaliyetlerin genişleyip, konjoktürel dalgalanmaların yükselmeye başladığı dönemlerinde işsizlik iyice azalır, bazen tamamen ortadan kalkabilir. İktisadi faaliyetlerin genişleyip daraldıkça konjoktürel dalgalanmalar da yükselip alçalmakta ve işsizlikte bu dalgalanmalara göre artıp azalmaktadır (Üstünel 1990, 170-171). Bu tür işsizlik ya bütün ekonomiyi kapsayan genel bir işsizlik veya sadece bazı sektörlerde görülen kısmi bir işsizlik biçiminde görülür (Köklü 1984, 74).

İktisadi hayat hep aynı faaliyet seviyesini devam ettirmeyip zaman zaman dalgalanmalar arz etmesinden dolayı ortaya çıkan bu işsizlik türü en yoğun olarak tarihte 1914 ve 1939 yani iki dünya savaşı arasında, özellikle de 1929 yılındaki dünya ekonomik krizi sırasında yaşanmıştır. Gayri iradi işsizlik türü olan konjonktürel işsizlik, ekonomik krizin yoğunluğuna bağlı olarak birkaç yıl devam edebilmektedir (Dinler 2006, 481). İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki soğuk savaş sebebiyle birçok ülkede savunma sanayisine büyük harcamalar yapılması, planlı bir istihdam politikası takip edilmesi ve anti-depresyonist önlemler alınması nedenlerinden dolayı kısmen de olsa konjonktürel-devrevi işsizliğin şiddeti azalmıştır (Karabulut 2007, 12).

Konjonktürel işsizlik, ekonominin üretim hacmine göre efektif talebin düşük kalmasının bir sonucudur. Bir ülkedeki iktisadi dalgalanmalarda üretilen mal ve hizmet miktarları yani reel “Gayri Safi Milli Hasıla” (GSMH) yıllar itibariyle dalgalanmalar gösterebilir. Bu dalgalanma dönemlerinde ekonomide üretilen mal ve hizmetlere olan talebin düşük veya yetersiz olması bu mal ve hizmetlerin üretimini de düşürmektedir. Üretim düzeyindeki düşüş daha az sayıda işgücü kullanılmasını gerektireceğinden, bu dalgalanma devresel bir işsizliğe yol açacaktır. Talepteki yetersizliğe bağlanan bu işsizlik türü, yeterli sermaye birikimi ve yatırım gücüne sahip gelişmiş ülkelerde görülebileceği gibi, gelişmekte olan ülkelerde de görülebilmektedir. Bu işsizlik türü sanayi toplumunun doğal bir sonucu ve kapitalist sistemin ortaya çıkardığı olumsuz sonuçlardan biri olarak görülür (Karabulut 2007, 12).

Ekonominin bunalım ve durgunluğa düşmesi durumda nitelikli bir işgücü ve yeterli sermaye birikimi olduğu halde, işsizlik ortaya çıkmaktadır. Konjonktürel işsizlikten en çok etkilenen imalat sanayisidir. Dayanaksız mal üreten sanayi kolları dayanıklı mal üreten sanayi kollarına nazaran daha fazla; işçi kategorileri bakımından da yaşlı olanlardan daha ziyade genç olanlar etkilenirler (Kökocak; Yılmaz; Demirci dis.fatih.edu.tr).

Hükümetler konjonktürel işsizliği gidermek için, genel bütçe harcamaları yoluyla mevcut depresyon halini bertaraf etmeye çalışırlar. Bunun için hükümetler anti depresyonist politikalar ve çeşitli refah ekonomisi önlemleri alabilirler. Yani hükümetler vergileri indirebilir, yeni yatırım ve harcamalara girişilebilir ve işsizlik sigortası gibi bazı politika ve önlemler alabilirler. İşsizlik sigortası örnek verilecek

olursa, işsizlik yaygınlaştıkça işsizlere verilen ödeneklerin toplamında artış olur. Ödenek artışı piyasaya otomatikman daha fazla para sürülmesi ve satın alma gücünün nispeten muhafaza edilmesi demektir (Tatar 2006, 10).

1. 2. 2. 4. Yapısal (Strüktürel) İşsizlik:

Yapısal işsizlik, bir ülkenin ekonomik yapısında meydana gelen değişmelerin sebep olduğu işsizliktir (Üstünel 1990, 171). İşçiler tarafından arz edilen işgücü yetenekleri ile işgücü piyasasında talep edilen işgücü yetenekleri arasında denklik yani uyum olmadığı zaman ortaya çıkan işsizliktir (www.ozaneruygur.com). Talepteki ve teknolojiadaki değişmelere anında uyum sağlayamaması sonucu çalışanların bir kısmının işlerini kaybetmelerinden kaynaklanan bu işsizliğe “uyumsuzluk işsizliği” de denir (Karabulut 2007, 12). Bu tür işsizlik, bir ülkenin ekonomik yapısı ile toplam talebin yapısında meydana gelen değişmelerden kaynaklanır. Endüstrilerin üretmiş olduğu mallara talebin olmaması ve endüstrinin rekabet gücünü yitirmesi durumunda işçilerin işini kaybetmesi yapısal işsizliktir. Ancak yapısal işsizliğe, talep noksanlığı değil, talep yapısının değişmesi neden olmaktadır (Tatar 2006, 10).

Yapısal işsizlik ekonomi-içi veya ekonomi-dışı nedenlerden dolayı ortaya çıkabilir. Ekonomi içi nedenlere ekonominin kapasitesinde meydana gelen daralmalar, işgücü arzındaki ani artışlar, emeğin makine ile ikamesi, talepteki kaymalardan kaynaklanan işsizlik örnek verilebilirken; toplumların gelenek, sosyal ve kültürel hayatındaki politik ve doğal öğelerden kaynaklanan nedenler de ekonomi dışı nedenlere örnek verilebilir (Karabulut 2007, 12).

Uzun vadeli friksiyonel işsizlik gibi düşünülebilecek olan yapısal işsizlik, ekonomik büyüme talep edilen nihai mallarla orantılı olarak gerekli girdilerin bileşimlerini değiştirebilir. Bu değişiklikler büyük ölçüde ekonomik ayarlamalara sebep olabilir. Bu ayarlamalar yeterince hızlı olmazsa, bazı bölgelerde, endüstrilerde ve arza göre üretim faktörü talebinin daha hızlı düştüğü iş gruplarında işsizlik meydana gelir (Parasız 2006, 257).

Gözden düşen iş kollarında bu tür işsizlik görülür. Örneğin, bakırdan yapılan ev eşyası yerine emaye ve cam kapların talep edilmesi, bakır eşya üreten kesimde işsizlik

meydana gelecektir (Tatar 2006, 11). İlkel metotlarla üretim yapılan bir yerde fabrikasyona veya makineleşme ile seri üretime geçildiğinde de insan gücüne olan ihtiyaç azalır. Yani insan gücünün yoğun kullanıldığı bir alanda üretimde makinelerin kullanımının insan gücüne tercih edilmeye başlandığı andan itibaren, o sektörde işsizlik artmaya başlayacaktır (Üstünel 1990, 171). Sanayi üretimin çeşitli kollarında da bu işsizlik türü görülebilmektedir (Güven; Başer; Gümüş vd., www.jmo.org.tr).

1. 2. 2. 5. Gizli İşsizlik:

Genellikle iktisaden geri kalmış veya az gelişmiş ülkelerde görülen bir işsizlik türüdür. Diğer işsizlik türlerinde iş arama ve arayıp bulamama sorunu ortada ve açıkken, gizli işsizlikte görünürde bir iş ve çalışma görülmekte, ancak bu çalışmanın toplam üretime herhangi bir katkısı bulunmamaktadır. Bir ekonomide çalışır görünmesine rağmen, bazı kişilerin o iş alanından çekilmeleri sonucunda üretimde hiçbir azalma olmuyorsa, o ekonomide gizli işsizlik var demektir (Bozdağlıoğlu 2008, 50). Gizli işsizlikte emek ögesi çalışır görüldüğü halde, gerçekte olması gereken verimliliğinin altında çalışmaktadır (Karabulut 2007, 10). Başka bir deyişle bu tür işsizlikte, işsiz sayılması gerekenler çalışıyor olabilir, ya da çalışıyor gözükülebilir. Fakat bu çalışanların toplam üretime bir katkıları yoktur (Üstünel 1990, 172-173). Net bir ifade ile gizli işsizlerin marjinal verimliliği sıfırdır (Parasız 2006, 258).

Gizli işsizlik miktarını, toplam çıktı miktarında bir değişme olmaksızın, bir işletmeyi veya ekonomik sektörü terk eden işçilerin toplam sayısı vermektedir. Teknik deyişle, bir iş kolundaki marjinal verimliliği sıfır olan işgücünün toplam miktarı o iş kolundaki gizli işsiz sayısını vermektedir (Bozdağlıoğlu 2008, 49).

Bu çeşit işsizliğin sebebi talep yetersizliği değil, daha ziyade üretim araçlarının, yani sermayenin ve organizasyonun yetersizliğidir. İnsanların evine, köyüne ve ailesine bağlı olması gibi mobilite noksanlığı da gizli işsizliğe yol açan sosyal nedenlerdir. Bu tür işsizlik genellikle iktisaden geri kalmış veya az gelişmiş ülkelerde görülür (Üstünel 1990, 172-173).

Gizli işsizlik, özellikle tarım sektöründe ve kamuda sıklıkla görülmektedir. Gizli işsizlik tarım sektöründe gelişen makineleşme ve toprakların miras yoluyla çok küçük parçalara ayrılması sonucunda, biçim değiştirerek farklı işsizlik türlerine dönüşmektedir. Kamuda ise, özellikle aynı işin daha az memur, işçi vb ile yapılması mümkün iken olması gerekenden fazla kişinin kamuda istihdam edilmesiyle ortaya çıkar. Gizli işsizlikte bir verimsizlik hali söz konusudur (Karabulut 2007, 10).

Tam istihdam durumu açık işsizliğe çare olarak görülmekle birlikte, görünürde tam istihdam sağlanmış olsa da gizli işsizlik doku altında sürüp gidebilir (Ülgener 1976, 137)

1. 2. 2. 6. Geçici (Frikسیونel-Arızı) işsizlik:

Emek piyasasının iyi işlememesinden yani emek piyasasında iş arayanların uygun işlere hemen yerleştirememesinden kaynaklanan arızı işsizliğe geçici işsizlik denir (<http://www.ikademi.com>). Her ekonomide her zaman işgücüne yeni katılanlar ve çalıştığı işi niteliklerine uygun bulmayarak işinden ayrılanlar bulunmaktadır. Bunların kendilerine uygun yeni bir iş bulmaları zaman alır. Dolayısıyla bu kişiler iş bulana kadar işsizdirler. İş bulmanın zaman almasından yani emek piyasasının iş arayanları bunlara uygun boş işlere zaman kaybettirmeden yerleştirecek biçimde işlememesinden kaynaklanan işsizliğe “geçici işsizlik” denmektedir. Arızı işsizlik ya da frikسیونel işsizlik de denen geçici işsizlik, emeğin normal yer değiştirmesine, mevcut işini değiştirerek başka bir iş aramasına bağlanan bir işsizliktir (Parasız 2006, 257). Bu işsizlik türü bir ekonomide emek arz ve talebi arasında genel bir denge olduğu zaman bile işçilerin kısa vadeli yer değiştirmesi yüzünden görülebilmektedir (Karabulut 2007, 12).

Hem iktisaden gelişmiş hem de gelişmemiş ülkelerde rastlanan bu işsizlik türü emek piyasasının iyi işlememesinden kaynaklanmaktadır. Bir memlekette bazı insanlar işsiz iken bazı işverenler de işçi arıyor olabilir. Nerede ne iş bulabileceğini bilmeyen işçilerin mevcudiyetinden veya yer değiştirmenin masraflı ve külfetli olması gibi arızı sebeplerden kaynaklanan bu işsizlik türü çeşitli faktörlere bağlanabilir (Üstünel 1990, 174).

İş ve yer değiştirme gibi geçici nedenlere dayan bu işsizlik türü kısmen iradi, kısmen de irade dışıdır. Ekonominin tümünü etkilemeyen bu işsizlik türünün nedenleri arasında, işgücü piyasasının iyi organize edilmemiş olması, işgücü piyasasındaki bilgi eksiklikleri, işgücünün mobilite eksikliği, üretim girdilerinin zamanında sağlanamaması, çalışabilir nüfusa yeni katılımlar, yeteneklerine uygun işyeri bulamayıp daha iyi koşullarda iş bulabilmek umuduyla işlerini bırakanların varlığı sayılabilir (Karabulut 2007, 12).

Fiyatlarda ve/veya tercihlerde zaman içinde meydana gelen değişmeler nedeni ile bazı bölgelerde üretilen mallara yönelik talep artışı olurken bir başka bölgedeki üretilen mallara yönelik talep azalışı olabilir. Talebin arttığı üretim alanlarında fazladan yeni iş imkânları ortaya çıkarken, talebin azaldığı üretim alanlarında üretim azalışını takiben çalışanların bir kısmı işten çıkarılır. Bu durumda işsiz kalan kişiler buldukları bölgeden iş imkânlarının doğduğu bölgeye gidecekler ve iş bulana kadar işsiz kalacaklardır (nsal 2005, 90-92). Bu durumda işsizliğin sebebi talep yetersizliği olmayıp işçilerin mevcut çalışma imknlarından habersiz bulunmaları veya çalışacakları yerlere gitmenin masrafına katlanamamalarıdır (stnel 1990, 174). Bir ekonomide işçiye ihtiyaç olup işçi aranan boş işlerle iş arayan işsizler arasındaki enformasyon ağı ne kadar gelişmiş olursa, iş bulmak o kadar az zaman alır. Dolayısıyla da geçici işsizlik oranı o kadar düşük olur (nsal 2005, 91). Işçi piyasalarının organizasyonunun başarısı friksiyonel işsizlik düzeyini belirleyen faktörlerdendir. Iř ve işçi bulma kurumları iyi organize edilir ve etkin bir şekilde çalışırsa bu işsizlik türü de nispeten azalabilir. Fakat her şeye rağmen, bir ekonomide mevcut işini beğenmeyip yeni iş arayanlar bulunduğundan her zaman bir miktar arızı işsiz bulunacaktır (stnel 1990, 174).

1. 2. 2. 7. Sürekli Durgunluk Işsizliği:

Bir ekonomide durgunluk içinde olan sektörlerin sebep olduğu işsizlik, kronik işsizlik olarak tanımlanır. Bu tür işsizlik, özellikle az gelişmiş ülkelerde yaygın olup talep yetersizliğinden ziyade sermaye donanımının yetersizliğinden kaynaklanmaktadır (Tatar 2006, 11).

Kronik işsizlik de denen bu işsizliğin sebebi, ekonomik yapıdaki durgunluktur. Özellikle de gelişmiş ülkelerde çeşitli nedenlerden kaynaklanan ekonominin durgunluk

içinde bulunması sonucu büyük kitleler işsiz kalabilmektedir. Verimliliğin düşmesine ve ekonomik gerilemeye neden olan sürekli işsizliğin sebepleri arasında, ticaret koşullarının değişmesi, rakip ülkelerin daha ucuz, daha bol ve daha kârlı üretim yapması, başarılı ekonomik dönemlerden sonra topluma dinamizm kazandıran ekonomik hedeflerde olan gevşeme ve nüfus artışının çok yavaş olması yüzünden genç nüfusun azalmasının neden olduğu girişimcilik eksikliği sayılmaktadır. Sürekli işsizlik yüzünden büyük kentlerde yığılmalar olmakta, bu durum sosyal sorunları da beraberinde getirmektedir (Bozdağlıoğlu 2008, 50).

1. 3. Literatürdeki Ampirik Çalışmalar:

Bu bölümde ulusal ve uluslar arası literatürde işsizlikle ücretler, sanayi istihdam düzeyi ve yolsuzluk değişkenleri üzerinde yapılmış çalışmalara yer verilecektir.

Asgari ücretin işsizlik ve istihdam üzerindeki etkilerinin çalışma ekonomisi literatüründe yoğun bir şekilde işlendiği görülmektedir. Korkmaz ve Çoban (2006) Türkiye için emek piyasasında asgari ücret, işsizlik ve enflasyon arasındaki ilişkiyi 1969-2006 yılları için ADF testi, Johansen eş-bütünleşme testi ile Granger nedensellik testlerinden yararlanarak araştırmışlardır. Çalışma sonucuna göre, 1969-2006 yılları arasında asgari ücretteki artışların enflasyondaki artışların üzerinde olduğu görülmüştür. Yani Türkiye'deki asgari ücret uygulamasının işsizlik üzerinde olumsuz bir etkisinin olmadığı sonucuna varılmıştır. Ayrıca, sadece asgari ücret ile enflasyon Granger Nedensellik testi anlamında karşılıklı bir etkiye sahip oldukları da tespit edilmiştir.

Akgeyik ve Yavuz (2006) Türkiye'de asgari ücret, milli gelir ve işsizlik arasında bir ilişki olup olmadığını 1974-2003 yılları için araştırmış ve değişkenler arasında uzun dönem ilişkisinin olduğu ve Türkiye'de işsizlik sorununa, asgari ücret düzenlemeleri ve milli gelirdeki gelişmelerin çözüm olabileceği sonucuna varılmıştır.

Geleneksel rekabetçi (arz-talep) modellerde asgari ücretin ekonomi üzerinde olumsuz etkiler meydana getirdiği kabul edilmektedir. Bu yaklaşımın savunucuları olan Stigler (1946), Friedman (1962), Reynolds ve Gregory (1965) asgari ücretin kitlelerin işsizliğine yol açan bir düzenleme olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu yaklaşımla uyumlu olarak ABD'de zaman serisi analizlerine dayalı 1954-1980'li yılları kapsayan çok

sayıda çalışma yapılmıştır. Çalışma sonuçlarından asgari ücretteki %10'luk bir artışın istihdamı %1-3 arasında azalttığı, asgari ücret işsizlik arasındaki ilişkiyi ortaya koyan bulgularda ise genel anlamda bir birlikteliğin olmadığı görülmektedir.

Patridge (1999) ise asgari ücretin ABD'de işsizlik üzerindeki etkisini analiz etmiş ve bu iki değişken arasında güçlü bir ilişki bulmuş; artan asgari ücretin uzun dönemde işsizliği artırdığı sonucuna varmıştır. Vuuren, Berg ve Ridder (2000) çalışmalarında eşitlik modeli ve maksimum olasılık yaklaşımı benimsenmiştir. Patridge yaptığı analizden işsizliğin en az %80'ninin devri işsizlikten kaynaklandığı ve bu işsizliğin, işsizlerin yeni bir iş aramak için geçirdikleri süreden doğduğu, kalan %20'lik bölüm ise zorunlu asgari ücretten kaynaklandığı sonucuna varmıştır (Akgeyik; Yavuz 2006, 3).

Asgari ücretin olumsuz etkilerinin olmadığını ileri süren iktisatçılar, özellikle 1990 sonrası yaptıkları çalışmalarla konunun literatürde yeniden tartışılmasını sağlamışlardır. Bu iktisatçılar arasında Katz ve Krueger (1992), Card (1992a), Card (1992b), Card, Katz ve Krueger (1994), Krueger (1995), Addison ve Blackburn (1999), Bahaskar ve To (1999) sayılabilir. Bu iktisatçılar asgari ücret ile istihdam arasındaki ilişkinin olumlu, asgari ücret işsizlik arasındaki ilişkinin negatif olduğunu ortaya koymaya çalışmışlardır (Korkmaz; Çoban 2006, 17).

Literatürde özellikle reel ücretler ile istihdam düzeyi arasındaki ilişkinin de yoğun şekilde incelendiği görülmekte; yapılan ampirik çalışmalarda, iki değişken arasındaki ilişkinin varlığı konusunda farklı ülkeler için birbiriyle çelişen sonuçların elde edildiği anlaşılmaktadır. Ayrıca işsizlikle ücretler ve verimlilik değişkenleri üzerine yapılmış çalışmalar da bulunmakta, özellikle bu üç değişken arasındaki nedensellik ilişkisinin araştırılmış olduğu görülmektedir (Pazarlıoğlu; Çevik 2007, 4). Ücretlerle istihdam- işsizlik arasındaki ilişkinin ele alındığı çalışmalardan sadece asgari ücret istihdam- işsizlik ilişkisi değil, literatürde yer alan reel ücretler ile istihdam düzeyi arasındaki ilişki ile işsizlikle ücretler ve verimlilik değişkenleri üzerine yapılmış çalışmalara da burada yer verilecektir.

Literatürde son yıllardaki reel ücretler ile istihdam düzeyi arasındaki ilişkiyi inceleyen ampirik çalışmalarda ise, iki değişken arasındaki ilişkinin varlığı konusunda bir uzlaşmanın olmadığı, farklı ülkeler için birbiriyle çelişen sonuçlar elde edildiği

görülmektedir. Arestis ve Mariscal (1994), Carruth ve Schnabel (1993), Smith ve Hagan (1993), Suedekum ve Blien (2004), Apergis ve Theodosiou (2008) yaptıkları çalışmalarda ücretlerle istihdam arasında anlamlı negatif bir ilişki bulmuşken; Darby ve Wren-Lewis (1993), Bender ve Theodossiou (1999), Nymoen (1989), Nymoen (1994) ve Hristopoulos (2005) ücretler ile istihdam arasında anlamlı hiçbir ilişki bulamamışlardır (Özata; Esen 2010, 57).

İngiltere ekonomisi üzerinde 1958 yılında yaptığı çalışma ile nominal ücretler ile işsizlik oranları arasındaki ilişkiyi ilk olarak Phillips ortaya koymuştur. Phelps (1967) ve Friedman (1968) da analizi bir adım daha ileri götürerek bu ilişkinin sadece kısa dönem için geçerli olduğunu belirlemişlerdir (Pazarlıoğlu; Çevik 2007, 4).

Sargan (1964), ücret pazarlığında “reel ücret direncinin” önemini deneysel olarak kanıtlamıştır. Sargan, eşbütünleşme analizinde “hata düzeltme modeli” olarak bilinen dinamik ekonometrik modeli formüle ederek uygulamıştır. Metin ve Üçdoğruk (1998), Türk imalat sanayinde 1962 - 1992 yıllarını kapsayan çalışma yapmışlar; ücret, fiyat ve istihdam değişkenleri arasındaki uzun dönemde nasıl bir ilişki olduğunu araştırmışlardır. Bu çalışmadan üç değişken arasında eşbütünleşme ilişkisi olduğu sonucuna varmışlardır (Pazarlıoğlu; Çevik 2007, 4).

Marcellino ve Mizon (2001), İtalya ekonomisi üzerinde 1970-1994 dönemini kapsayan çalışmalarında reel ücretler, kişi başına çıktı, enflasyon ve işsizlik arasındaki ilişkiyi incelemişler; elde ettikleri sonuçlardan 1980 yılında ekonomi politikalarında yapısal değişiklik tespit etmişlerdir. Daha sonra analizi 1970-1979 ve 1980-1994 yılları için iki alt döneme ayırarak tekrarlamışlar ve her iki dönem içinde reel ücretler, kişi başına çıktı, enflasyon ve işsizlik arasında eş bütünleşme ilişkisi olduğu sonucuna varmışlardır. Brüggemann (2006), yapısal hata düzeltme modelini Alman ekonomisinin 1970-1998 dönemi için uyguladığı çalışmasında verimlilik, istihdam, işsizlik ve reel ücret değişkenleri arasında eş bütünleşme ilişkisi saptamıştır (Pazarlıoğlu; Çevik 2007, 4).

Özata ve Esen (2010) “Reel Ücretler İle İstihdam Arasındaki İlişkinin Ekonometrik Analizi” adlı çalışmaları ile Türkiye’nin 1988:1’den 2008:4’e çeyrek dönemlik özel imalat sanayi verilerine eşbütünleşme ve nedensellik testlerini uygulamışlar ve reel

ücretler ile istihdam düzeyi arasında uzun dönemli bir ilişkinin olduğu sonucuna varmışlardır.

Pazarlıoğlu ve Çevik (2007) verimlilik, ücretler ve işsizlik arasındaki ilişkileri yapısal kırılma testleri ve eş bütünleşme analizi yardımıyla ele almışlardır. Bu çalışmada 1945-2005 dönemi için bu üç değişken arasındaki var olan ilişki zaman serileri yöntemleri ile elde edilmeye çalışılmış ve uzun dönemde verimlilik, ücretler ve işsizlik oranları arasında eşbütünleşme ilişkisi tespit edilememiştir.

Tuncer ve Altıok (2012) tarafından 1980-2008 dönemi için Türkiye ekonomisinde imalat sanayinin üretim, istihdam, üretkenlik ve ücretlerdeki eğilimleri analiz edilmiştir. Yapılan çalışmadan ekonominin üretim kapasitesinde bir genişleme yaşansa da imalat sanayinin istihdam esnekliği, katma-değer sağlaması ve verimlilik düzeyinin düşük seyretmesi dolayısıyla, uzun dönemli büyüme hızında bir düşüş ve istihdamın olumsuz etkilendiği sonucuna varılmıştır.

Lewis (1966) sınırsız emek arzı ile büyüme modelinde imalat sanayinin ekonominin diğer sektörlerinde marjinal verimliliği sıfır olan işgücünü çekerek gizli işsizliği azaltma ve ekonomide verimliliği artırma kapasitesi taşıdığı iddia edilmiştir. Hirschman'ın (1958) dengesiz kalkınma modelinde ise, eş zamanlı güçlü bir endüstriyel yapı ve pozitif dışsal ekonomiler yoluyla imalat sektörü ekonomide itici bir güç olarak istihdam ve büyümeye katkı sağlamaktadır. (Tuncer; Altıok 2012, 5-6-7).

Bayar (2007) Türkiye'de yolsuzluğun nedenleri üzerine ekonometrik bir inceleme yapmıştır. Çalışmada enflasyon ve işsizlik gibi bazı önemli değişkenlere ilişkin serilerde yeterince gözlem bulunmaması sebebiyle tahminin sığlaştığı savunulmuş, Türkiye'nin ekonomik açıdan dışa açılmasıyla ve hızlı büyüme dönemine girmesiyle yolsuzluk vakalarının arttığı vurgulanmış; yolsuzlukla devletin kamu görevlilerinin maaş harcamaları arasında ise anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Yolsuzluk hakkında yapılan araştırmalardan yolsuzluğun ekonomik ve sosyal çok ciddi maliyetlerinin olduğunu göstermektedir. Çeşitli ülkeleri kapsayan yapılmış çalışmalardan, yolsuzluk ile yatırımlar ve kalkınma seviyesi arasında negatif ilişki

bulunmuştur. Bu çalışmalar arasında Mauro (1995), Gould ve Amaro Reyes (1983), Birleşmiş Milletler (1989), Klitgaard (1991), Paulo (1995) sayılabilir.

Baldemir, İşçi ve Görgülü (2005) İki bağımlı ve altı bağımsız değişken için 1980-2002 dönemine ilişkin yıllık veriler kullanılarak Türkiye’de yolsuzluk MIMIC Model ile incelenmiştir. Çalışma sonucundan Türkiye’de 1985 den itibaren yolsuzlukların arttığı sonucuna varılmıştır.

Yukarıda yer alan literatür taramasından görüldüğü üzere sanayi istihdam oranı ile işsizlik; asgari ücretle işsizlik ve yolsuzlukla işsizlik arasındaki ilişkinin birlikte ele alındığı bir çalışma bulunmamaktadır. Bu nedenle söz konusu değişkenler arasındaki ilişki Türkiye ekonomisi için, ampirik olarak analiz edilmesi gereken bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır

1. 4. İşsizlik Konusunun Teorik Temelleri

1. 4. 1. İşsizliği Açıklayan İlk Yaklaşımlar:

Ekonomik yapının analizi ve şekillendirilmesi konusunda iktisatçılar arasında görüş birliği yoktur. Bu konuda farklı düşüncelere sahip çeşitli iktisadi ekoller vardır. Çeşitli iktisadi düşünceler arasında en önemli ayrımlardan biri ekonomiyeye devletin müdahalesine ilişkin farklı görüşlerin olmasıdır (<http://akademikpersonel.kocaeli.edu.tr>). Burada çeşitli iktisadi ekollerden Klasikler, Neo-klasik iktisatçılar, Keynesyenler ve Marksist iktisatçıların işsizliği açıklamaya yönelik görüşlerine kısaca yer verilecektir.

1. 4. 1. 1. Klasiklere Göre İşsizlik ve İstihdam:

Klasik iktisatçılar, tam istihdamın otomatik olarak sağlanacağını kabul ettiklerinden farklı bir istihdam teorisi ortaya atmamışlardır. Klasiklere göre tam istihdam sağlandığında, atıl üretim faktörü bulunmadığından ekonomide işsizlik de olmayacaktır. Bu iktisatçılara göre, piyasa mekanizması düzgün islediği sürece ekonomide tam istihdam her zaman kendiliğinden sağlanacaktır. Bu denge fikri “Say Kanunu” olarak adlandırılmaktadır. Bu kanun, her arzın kendi talebini doğurduğu ve ekonomideki cari

piyasa fiyatından alıcısı olmayan mal ve istihdam edilmeyen üretim faktörünün bulunmadığını ifade etmektedir (Dinler 2006, 316-318).

Klasik iktisatçılar, ekonomideki tüm fiyatların ve özellikle ücretlerin hem aşağıya hem de yukarıya doğru esnek olmasının, ekonominin tam istihdam dengesine ulaşması ve bu dengenin kararlı olması için yeterli olduğunu söylemişlerdir. Tam istihdamdan uzaklaşma durumunda ise, yine fiyat mekanizmasının yardımı koşacağını ve tekrar tam istihdam dengesine dönülerek ekonomide yer alan tüm üretim faktörlerinin tekrar çalışır duruma geleceğini ifade etmişlerdir (Tatar 2006, 5).

1. 4. 1. 2. Keynesyen İşsizlik ve İstihdam:

1929 buhranından sonra, bilhassa 1936 yılında Keynes'in Genel Teorisi yayınlandıktan sonra işsizlik sorununa bakış açısı tamamen değişmiştir. John Maynard Keynes, 1929 yılında yaşanan dünya ekonomik krizinde milyonlarca insanın işsiz kaldığını görmüş ve tam istihdamın olası fakat otomatik olarak gerçekleşen bir denge olmadığını ileri süren ilk kişi olmuştur. Keynes'e göre her ekonomi çoğu zaman kalıcı bir eksik istihdamla karşı karşıyadır. Yani Keynesyen analiz bir eksik istihdam analizidir (Ataman 1998, 61). Keynes'in iktisadi düşünceye devrim niteliğinde getirdiği yenilik, hem dengenin hem de eksik istihdamın aynı anda bulunabileceğidir. Keynes'in eksik istihdamdaki ortaya attığı bu denge teorisi, klasik görüşe göre aslında dengesizliktir (Dinler 2006, 323). Tam istihdam durumunda fiyat uyumu mekanizması işletilmekte iken burada dengenin oluşmasında miktar uyumu mekanizması yani üretim miktarındaki değişimler esas alınacaktır (Ataman 1998, 61-62).

Keynes, hangi şartlarda bir ekonominin tam istihdama ulaşacağını koşullarını araştırmış daha sonra da işsizliğin ekonomik nedenlerini ortaya koymuştur. Keynes'e göre bir ekonominin gelir ve harcama düzeyine bağlı olarak istihdam düzeyi belirlenir. Yani gelirler yükseldiğinde harcamalar yükselecek, harcamalar yükseldiğinde ise o ekonomideki toplam talep artacaktır. Keynes istihdam düzeyinin de toplam arz ve toplam talebe bağlı olduğunu söylemiştir. Şayet toplam talep toplam arzdan büyük ise girişimciler üretim ve istihdamı arttırır; tam tersine toplam talep toplam arzdan küçük ise girişimciler doğal olarak üretim ve istihdamı azaltırlar. O halde, gerek devlet gerekse

özel kesim tarafından yapılan tüketim ve yatırım harcamaları o ekonomideki gelir ve istihdam düzeyinin belirleyicileri olacaktır (Tatar 2006, 5).

Keynes ülkelerin enflasyonla mücadele ederken işsizliğe, işsizlikle mücadele ederken de enflasyona maruz kalacaklarını belirtmiştir. Ülkelerin iki kötünden birini, yani ya enflasyonu, ya da işsizliği tercih etmeleri gerektiğini “işsizlik ve durgunluk halinde gaza bas, enflasyon hızlanırsa frene. Böylece işi götür. Uzun zaman için plân yapma. Zira uzun zaman içerisinde hepimiz öleceğiz” sözleri ile ifade etmiştir (Tatar 2006, 6).

Sonuç olarak Keynes’le istihdam teorisine getirilen en önemli yenilik, bir yandan eksik rekabet koşullarının vurgulanması; diğer yandan da gönülsüz bir işsizlik sorununa dikkati çekilmesidir. Keynes’e göre Neo-Klasik teori son derece sınırlı hipotezler ve varsayımlar üzerine kuruludur. Keynes kişilerin cari ücret oranında çalışma isteğinde olsalar dahi iş bulmakta güçlüklerle karşılaşabildiklerini vurgulamanın yanında gönülsüz bir çalışmama haline de ayrıca dikkatleri çekmiştir Keynes işsizlik sorununun çözümünde hükümetlerin mutlaka genişletici politikalarla piyasalara müdahale etmesi gerektiğini savunur. Çünkü Keynes’yen görüşte işsizlik toplam talep yetersizliğinden kaynaklanmaktadır. Yani firmaların az emek talep etmelerinin temelinde, bireylerin az sayıda mal talep etmeleri yatmaktadır. Bununla birlikte Keynes, toplam talebi arttırıcı politika uygulamalarında likidite tuzağına da dikkatleri çekerek para politikasının sınırlı maliye politikasının ise daha etkin bir politika aracı olduğunu belirtmiştir (Ataman 1998, 61-62).

1. 4. 1. 3. Neo-Klasik Okul:

Neo-klasik iktisatçılar da klasikler gibi ekonomide kendiliğinden işleyen otomatik bir mekanizmayı kabul ederler. Neo-klasiklere göre tam istihdam, ekonomik sistemde yer alan arz ve talep yoluyla kendiliğinden sağlanmaktadır. Bu görüşteki iktisatçılar, tam istihdam dengesindeki bir ekonomide sermaye ve işgücü miktarının artmasının tam istihdam dengesini bozmayacağını ileri sürmüşlerdir. Ayrıca, görünmeyen bir elin kişisel çıkarlarla toplumsal çıkarları uyum içinde gerçekleştirdiğini söylemişlerdir (Tatar 2006, 6).

Neo-klasik iktisatçıların görüşleri 1929 büyük ekonomik bunalıma kadar hâkim olmuştur. Neo-klasik teori bir tam istihdam analizidir. Şöyle ki, bu teoride işsizlik sorunu sadece gönüllü işsizlerden oluşan bir problemdir. Tam rekabet varsayımı altında işgücü arzı ve işgücü talebi işgücü piyasasında karşılaşır ve bir denge ücret düzeyi oluşturur. Bu denge durumunda, friksiyonel işsizlik dikkate alınmadığı varsayımı ile işgücü arzı işgücü talebine eşit olacağından işsizlikten söz edilemez. Yani denge durumu olarak ifade edilen tam istihdam seviyesindeki gerçek ücret düzeyinde çalışmak isteyen herkes iş bulabilmektedir. Ancak denge ücret düzeyinin üstünde bir ücret düzeyinde çalışma arzusunda olan kişiler iş bulamazlar ve bu kişiler gönüllü işsizler grubuna girer. Sonuç olarak neo-klasik istihdam teorisinin bir tam istihdam teorisi olduğu görülmektedir. Bu teori bize daima tam istihdam durumuna gelinme sebeplerini, her zaman nasıl tam istihdama geldiğini açıklamaktadır (Ataman 1998, 61).

1. 4. 1. 4. Marksist Teoride İşsizlik ve İstihdam:

Bir toplumun gelişiminin büyük ölçüde üretim araçları ve tekniğine bağlandığı Marksist iktisat, ağırlıklı Karl Marx ve Frederic Hegel'in görüşleri ile şekillenmiştir (<http://www.canaktan.org>). Marksist teori, batı ülkelerinde başlayan sanayileşme hareketi ile üretimin büyük çapta işçi istihdamı ile gerçekleştirilmesi, sanayileşme hareketi ile gelişen liberal görüşün de etkisi ile devletin üretim organizasyonuna ve işçi ile işveren arasındaki ilişkilere her türlü müdahaleden çekinmesi, işçi sınıfının her türlü himaye ve güvenlikten yoksunluğu içerisinde gelir bölüşümünde artan eşitsizlik ve devrevi işsizliklerin sebep olduğu sefalet gibi değişme ve gelişmelerin etkisi altında ortaya atılmıştır (www2.aku.edu.tr).

Böyle bir ortamda ortaya çıkan Marksist teoride işsizlik, nüfus ile ekonomik sistem arasındaki ilişkidir. Marks, işsizlik sorununu kapitalizmin içsel çelişkileri içinde ve dinamik bir analiz sürecinde ele almış; işsizliğin nüfus ile ekonomik sistem arasındaki ilişki olduğunu belirtmiştir. Marksist analizde birbiriyle ilişkili iki tip işsizlikten söz edilmektedir. Bunlardan birincisi kapitalist üretim sürecinin bir sonucu olarak belirtilen ve yedek işsizler ordusu doğuran teknolojik işsizliktir. İkincisi ise, yedek işsizler ordusu ile birikim ve birikime sebep olan karın azalması sonucunda ortaya çıkan işsizliktir. Yani birikim ve teknolojik gelişme, ürettiği artık ile yeni teknolojilerin ve üretim

araçlarının ortaya çıkmasını sağlayacak yedek işgücü güruhunun giderek artmasına yol açmaktadır (Ataman 1998, 62-63).

Marks'a göre kapitalist üretim biçimi görece bir fazla nüfus ortaya çıkartmaktadır. Fazla nüfus, birikimin ya da kapitalist temele dayanan zenginliğin gelişmesinin zorunlu bir ürünü olduğu gibi, tersine olarak, bu artı-nüfus, kapitalist birikimin kaldırıcı ve hatta bu üretim biçiminin varlık koşuludur. Bu artı-nüfus, her an el altında bulunan yedek bir sanayi ordusu teşkil eder. Bu ordu, sermaye birikimindeki hareketlerden kaynaklandığından bütünüyle sermayeye ait olup daima sömürülmeye hazır bir kitledir (<http://www.marksisttutum.org>).

Sermaye birikiminin emek talebi üzerindeki etkisi önemlidir. Eğer sermaye birikiminin emek talebi üzerindeki etkisi olumlu ise emek talebi artacak, sermaye birikiminin emek talebi üzerindeki etkisi olumlu değilse emek talebi düşecektir. Marks'a göre söz konusu etki genelde azalma yönündedir. Yani sermaye birikimi emek talebini olumsuz etkilemektedir. Çünkü fazla nüfus olgusu kapitalist üretim biçiminde vazgeçilmez bir hal almıştır. En önemlisi de sermaye birikimi için bu durumun olması gerektiğidir. Endüstriyel birikim veya teknolojik ilerleme emek gücü kullanımına bir esneklik getirdiğinden ücretler düşmektedir. Ancak bu düşüşün emeğin gücünü tehdit edecek kadar değil yeniden üretime yetecek ücret düzeyine kadar olacağı kabul edilmektedir. Teknolojik gelişme üretimde birim üretim başına daha çok üretim aracı ve daha az emek kullanılması şeklinde ortaya çıktığından emeğin yerini makineler almaktadır. Teknolojik gelişme malların içerdikleri işgücü oranlarının değişmesine neden olmaktadır. Fakat yeni teknolojilerin kullanılması üretim maliyetini arttıracığından kar oranları da düşecektir. Burada Marksist teorinin en can alıcı noktası olan kapitalizmin buhran teorisinin en önemli nedeni ortaya çıkmaktadır. Birikim, birikime kaynak olan karın azalmasına yol açmakta çünkü artık değeri üreten değişen sermaye gitgide azalan bir oranda üretim süreci içinde yer almaktadır. Sonuçta yatırımlar düşmekte ve işsizlik ortaya çıkmaktadır (Ataman 1998, 62-63).

Marks, nüfusun mümkün olan her biçimde var olduğunu; devresel dalgalanmalar dikkate alınmazsa işsizliğin akıcı, saklı ve durgun olmak üzere daima üç biçimde bulunduğunu kabul etmiştir. “Akıcı işsizler” geçici süre işsiz kalan işçileri; “saklı

işsizler” kentin ihtiyacı olan yeni işçi talebini karşılayacak kırsal kesimin gizli işsizlerini ve “durgun işsizler” ile de ev sanayii ve küçük atölyelerdekiler gibi bir işte çalışmalarının son derece düzensizlik gösterdiği işçiler kastedilmektedir. Bunun dışındaysa, lumpen proletarya olarak nitelenen en dipteki tortu ve Marks'ın yine üçe ayırdığı bir işsizler topluluğu vardır (<http://www.marksisttutum.org>).

Marksist teoride bir malın değeri, o malın üretiminde kullanılan üretim araçlarının içerdiği dolaylı işgücü ile dolaysız işgücünden oluşmaktadır. Dolaysız işgücü üretim araçlarını kullanarak malın üretimini sağlayan işgücüdür. Üretim araçlarının içerdiği dolaylı işgücü nihai üretime ancak içerdikleri işgücü zamanı kadar bir değer aktarabilmelerinden dolayı değişmeyen sermaye, işgücünün değeri de işçinin tükettiğinden daha fazla değer katması (artık-değer teorisi) sebebiyle değişen sermaye haline gelip toplumsal bir üretim ilişkisinin gerektirdiği dönüşümü gösterirler. (Ataman 1998, 62). Sonuç olarak Marksist teoride bir malın değeri, içerdiği toplam işgücü zamanına yani, malın üretimi için toplumsal olarak gerekli işgücü zamanı şeklinde tanımlan emek-değer teorisi üzerine kurulmuştur (Akyüz 1980, 11).

1. 4. 1. 5. İşsizliği Açıklayan İlk Yaklaşımlara Toplu Bakış:

Neo-klasik teori esas olarak tam istihdamı otomatik olarak sağlayan mekanizma konusunda tıkanmıştır. Yani Neo-klasik teoride tam istihdamı otomatik olarak sağlayan mekanizma serbest rekabet koşullarıdır ve bu koşullar içinde en önemli varsayım fiyatların tam esnek olduğudur. Diğer bir deyişle fiyatlar hem artma hem de düşme yönünde tam esnekliğe sahiptir. Dolayısıyla tam istihdamı sağlayacak olan gerçek ücret düzeyi de tam esnektir. Hâlbuki bu durum zamanla kabul görmemiş ve eleştirilmiştir. Keynes tarafından vurgulandığı üzere gerçekte ücretler düşme yönünde pek de esnek değildir. Keynesci analizde fiyatların düşme yönünde katı olduğu vurgulanmakla birlikte bu katılığın nedenleri çok fazla irdelenmemiştir. Neo-klasiklerde olduğu gibi Marksist görüşün de tıkanıldığı noktalar olmuştur. Şöyle ki özellikle teknolojik gelişmelerin son derece önemli bir yer tuttuğu günümüzde Marks'ın iddia ettiği gibi kar oranlarının düşmediği tam tersine arttığı görüşleri daha çok kabul görmektedir. Ancak bu artışın yeni istihdam imkânları meydana getirip getirmediği tartışmalıdır. Çünkü

artık üreticiler tarafından sermaye yoğun üretim biçimi tercih edilmekte ve emek kullanımını mümkün oldukça düşük tutulmaktadır (Ataman 1998, 62).

Özetleyecek olursak, 1960'lı yılların sonlarına kadar ve hatta 1973'e kadar işsizlik sorununun açıklanmasında Keynesci görüş hâkim olmuştur. Ancak 1973 birinci petrol krizinden itibaren hem ekonomik hem de sosyal açıdan büyük değişimler yaşanmaya başlanmıştır. Çünkü işsizlik ve enflasyonun bir arada yaşandığı ve stagflasyon olarak adlandırılan ekonomik bir sorun baş göstermiş ve 1980'li yıllarda da stagflasyon devam etmiştir. Gerek Neo-klasik gerekse Keynesci görüşler stagflasyon sorununu açıklamak için yetersiz kalınca yeni yorumlar ortaya çıkmaya başlamıştır. 1970'li yıllardan başlayarak günümüze kadar yeni teoriler ileri sürülmüştür. Bu teoriler esas olarak mozaik bir yapı görünümündedir. Yani son dönemlerde işsizliğin açıklanmasında önemli bir yer tutan yeni teorilerin Neo-klasik, Keynesci ve Marksist teorilerin bir sentezi olduğu söylenebilir (Ataman 1998, 62).

1. 4. 2. İşsizliği Açıklayan Yeni Yaklaşımlar:

Neo-klasik ve Keynesçi Ortodoks teorilerin ekonomilerin ciddi bir problemi olan işsizlik sorununu açıklamakta yetersiz kalmaya başlaması üzerine, değişen ekonomik ve sosyal hatta kültürel koşullar yeni yaklaşımları doğurmuştur. Burada işsizlik sorununa yeni yaklaşımlar açıklanmaya çalışılacak ve Ortodoks teoriler sorgulanacaktır. Sonuçta bugün yaşanan işsizliğin açıklanmasında Ortodoks teorilerin hangi noktalarda yetersiz kaldığı görülmeye çalışılacak; işsizliği açıklayan yeni yaklaşımlar ele alınacaktır (Ataman 1998, 59).

Mozaik görünümlü işsizliğe yeni yaklaşımlarda sorgulanan esas soru işgücü piyasasındaki hem miktar hem de fiyat esnekliği sorunudur. Fiyat ve miktarların işgücü piyasasındaki dengesizlikleri giderebilecek kadar hızlı değişmediği bugün bilinmekte ve gözlemlenmektedir (Ataman 1998, 63).

1. 4. 2. 1. Yapısalcı Okul:

Yapısalcı akım da denen yapısalcı okul düşünürleri, doğal işsizlik hipotezini benimsemişlerdir. Yapısalcı görüş, üretim azalırken fiyatların arttığı stagflasyon

ortamına girilmesinde, faiz oranındaki değişkenliğin önemli bir rol oynadığını kabul ederler. Onlara göre faiz oranlarının yükselmesi maliyetlerin artmasına dolayısıyla yatırımların azalmasına neden olmaktadır. Yatırımların azalması ise büyüme hızını düşürerek ekonominin stagflasyona girmesine neden olacaktır (Dinler 2006, 476). Stagflasyon durumunda, yatırımlar azalacağından büyüme hızı ve istihdam olumsuz yönde etkilenecektir (Tatar 2006, 6).

1. 4. 2. 2. Konjonktür Devresi Teorisi:

Konjonktür devresi teorisi ekonomik dalgalanmaları klasik görüş çerçevesinde açıklayan en son teoridir. Bu teori, Marks'ta olduğu gibi, işsizlik sorununa yaklaşımda teknolojik işsizliği esas almıştır. Bu teorinin getirdiği yenilik, arz ve talep birbiriyle ilişkili olduğu için teknolojik değişimlerin sonucu olan dengesizliklere sebep olan unsurların hem arz hem de talep kökenli olabileceğidir. Dolayısıyla bir değişim süreci varsa bu değişimin açıklanmasında her iki taraftan gelen unsurlara bakmak gerekecektir. Konjonktür devresi teorisine göre bir şok dönemi ve bir de yayılma dönemi vardır. Hem arz hem de talep tarafından kaynaklanan şoklar dengeleri değiştirerek yeni durumlar meydana getirmektedirler (Ataman 1998, 66).

1. 4. 2. 3. Chicago Okulu:

Yeni Neo-klasikler olarak da adlandırılan Chicago ekolü (<http://tr.wikipedia.org>), emek talebinin cari gerçek ücretin, emek arzının da beklenen gerçek ücretin fonksiyonu olduğunu savunmaktadır. Bu ekolde gönüllü ve gönülsüz işsizlik kavramları iç içe girmiştir. İşgücü piyasasındaki denge ise tek değildir. İşgücü piyasasındaki dengeyi kurabilmek için ortalama parasal ücret devamlı değişmektedir. Yani gerçek ücret dengesi ve istihdam cari ve beklenen fiyat düzeyinden etkilenmektedir. Bu durumda beklenen gerçek ücret ile cari gerçek ücret arasındaki fark işgücü piyasasında bir dengesizliğe neden olmaktadır. Yani Chicago Okulu iktisatçıları işgücü piyasasındaki dengesizlik sorununu ortaya koymuşlardır. Bu dengesizlik görüşü Chicago Okulunu Ortodoks Klasiklerden ayıran temel noktadır. Ancak bu dengesizliğin açıklandığı nedenler Ortodoks teori ile benzerlikler göstermektedir. Chicago Okulu iktisatçıları da Ortodoks Klasik görüşte olduğu gibi piyasadaki eksik bilgilendirmenin bir sonucu

olarak gerçek ücretle beklenen ile gerçekleşen arasındaki farktan kaynaklanan bir dalgalanmayı kabul ederler. Yeni yorum içinde gönüllü ve gönülsüz işsizlik kavramları iç içe girmiştir (Ataman 1998, 64).

Lucas, Sargent, Muth gibi yeni klasik iktisatçılar, işgücü piyasasında beklentilerin uyarlanabilir değil rasyonel olduğunu, doğal işsizlik oranından uzaklaşmaların kısa süreli olduğunu belirtmişlerdir (İzgi; Arslan 2008, 3).

1. 4. 2. 4. İş Arama Teorisi:

Tamamen mikro ekonomik bir analiz olan ve Neo-klasik iktisat görüşünün bir uzantısı olarak kabul edilen “İş Arama Teorisine” göre ne işçi ne de firma işgücü piyasası hakkında tam ve maliyetsiz bir bilgilendirmeye sahip değildir. Bu teori serbest rekabetin tam bilgilendirme varsayımından hareket eder ve bu varsayımı sorgular. İş aramanın boş zamandan fedakârlık anlamında alternatif bir maliyeti ile birlikte bilgi edinmenin de bir maliyetinin olduğu kabul edilmektedir. Bu teoriye göre her zaman işsizler ve bu işsizlere karşılık gelen boş işler vardır. Ancak işsizler ile boş işlerin karşı karşıya gelmesi hem zaman alan hem de maliyeti olan bir süreçtir (Ataman 1998, 64).

Sonuçta süresi ve işsizlik oranının temel belirleyicisi olan “iş arama süreci” birçok unsur tarafından etkilenmektedir. Örneğin iş arama sürecinde bir gelirden yoksun olmamak iş arama süresini uzatan temel faktördür. Bu bakımdan işsizlik sigortası iş arama sürecini uzatan bir faktördür. Ayrıca yan gelirlerin varlığı veya aile içi yardımlaşmalar da aynı iş arama sürecini uzatan etkenlerdir. Kişinin belirlediği veya düşündüğü ücret düzeyinin ne olduğu veya ne kadar gerçekçi olduğu iş arama süresini etkileyen bir başka unsurdur. Son olarak doğru metotların kullanılıp kullanılmadığı da kolayca iş bulmayı etkileyen diğer bir unsurdur. Bu teoride gerçek ücret oranının her zaman serbest piyasa koşullarında dengeyi sağlayacak düzeye düşmeyebileceği dikkate alınmıştır (Ataman 1998, 65).

1. 4. 2. 5. Yeni Keynesci Yaklaşım:

Keynesci ekonomilerde ücretlerin düşme yönünde rijit olması önemli ve temel bir yaklaşımdır. Solow, Tobin ve Malinvaud gibi iktisatçılar ücretlerin düşme yönündeki

katılığına yeni yorumlar getirmişlerdir. Yeni Keynesci görüş işsizliği açıklarken Ortodoks Keynesci görüşün ücretlerin düşme yönündeki katılığı varsayımını aynen kabul etmekte ancak, bu varsayımın açıklanması gerektiğini vurgulamaktadır. Gönülsüz işsizler bile ücretlerin düşmesine karşı çıkarlar, peki neden? Bu soru ücret katılığı modelleriyle cevaplandırılmaktadır. Bu modellerin belli başlıları iş kontratları, Yellen'in ücret etkinliği modelleri ve Nickell ve Wadhvani'nin içerdekiler-dışarıdakiler yaklaşımlarıdır. Bu yaklaşımların ayrıntısına burada girilmeyecektir (Ataman 1998, 67-68).

1. 5. İşsizliğin Nedenleri:

İşsizlik, sosyal, ekonomik, etik, psikolojik ve kültürel olarak çok ciddi ve önemli etkileri olan sorunlardan biridir. Öyle ki işsizlik, bireyin gerek aile gerekse geriye kalan yaşamının tüm alanlarını etkilemektedir. İşsizliğe bağlı olarak yaşanan sorunlar, bireyin gereksinimlerini, beklentilerini, değerlerini ve değerlerinin önceliğini değiştirebilir. Bu değişiklikler tüm toplumsal davranışlara etki eder. Bu etkilerden asgari düzeyde zararlar kurtulmak için işsizliğin nedenlerinin bilinmesi gerekir (Ünsal 2005, 167). Bununla birlikte siyasal ve toplumsal irade ile birlikte işsizliğin nedenlerinin doğru tanımlanıp, etkili niyet ve önlemlerin devreye sokulmasıyla işsizliği azaltmak mümkün olacaktır. Çalışma gücü ve isteğine sahip olup iş bulamayanlarla sahip oldukları işten kendi iradesi dışında ayrılanların işsiz kalma nedenlerinin farklılık gösterdiği unutulmamalıdır (Avşaroğlu 2007, <http://www.belgeler.com>).

Tarihsel süreç içerisinde işsizliğin nedenlerini açıklamaya yönelik pek çok yaklaşım ileri sürülmüştür. Literatürdeki tüm farklı görüşlere rağmen işsizliğin nitelik ve niceliğini açıklamada öne çıkan faktörler şunlardır:

İşsizliğin kaynakları ve nedenleri açısından gelişmiş ülkelerle gelişmekte olan ülkeler arasında önemli farklılıklar vardır. Örneğin gelişmiş ülkelerde özellikle nüfus artışının az olmasına bağlı olarak işgücü arzı pek fazla değişmemektedir. Bu ülkelerde işsizlik, işgücü piyasasının kurumsal özelliklerinin neden olduğu yapısal bir sorun olarak görülmektedir (Yetim <http://www.izto.org.tr>). Örneğin makro-ekonomik politikalardan kaynaklanan bazı sorunlar olmakla birlikte Avrupa ülkelerinde işsizliğin esas nedeni emek piyasasının katılığı olarak ileri sürülmektedir. İş güvencesiyle ilgili tedbirler de,

önemi gittikçe kaybolan sektörlerde yüksek ücretlerin olumsuz etkilerine neden olmaktadır (Ekin 2003, 7). Ayrıca gelişmiş ülkelerde yer alan işsizlik sigortasının iş bulmada rehavete sebep olduğu yönünde olumsuz yönleri zaman zaman tartışılır olmuştur (Avşaroğlu 2007, <http://www.belgeler.com>).

Gelişmiş ülkelerde genellikle talep eksikliğine bağlanan işsizlik, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde daha çok yetersiz işyeri ve kapasitesinden kaynaklanmaktadır (Güney 2009, 150). Gelişmekte olan ülkelerde işsizlik sorunu; daha çok tarım ağırlıklı ekonomiden sanayi ve hizmet ağırlıklı ekonomiye geçişin doğurduğu değişimlerin bir ürünü olarak karşımıza çıkar. Nüfus artışı ile tarımdan diğer sektörlerle işgücü göçü nedeniyle, tarım dışı sektörlerde yüksek miktarlarda istihdam sağlanması gerekir (Çalgan 2007, 28-29).

Neo-liberal iktisadi düşünce işsizliğin nedenlerini, ücret ve vergilerden kaynaklanan yüksek işgücü maliyetlerine, yüksek işten çıkarma maliyetlerine, emek piyasası katılıklarına, yasalar ve güçlü sendikalara bağlamıştır. Keynesyen iktisadi düşünce ise, 1980'den sonra birçok ülkede yatırımlardaki duraklamayı artan işsizliğin nedeni olarak görmüştür. Yine bu düşünceye göre 1980'lerden sonra hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde ücretlerin milli gelir içindeki payında gerileme olmuş, bu durum tüketim talebini olumsuz etkilemiş, dolayısıyla yatırım ve büyümeyi de yavaşlatmıştır. Dolayısıyla işsizliğin nedeni yüksek ücretler değil tersine düşük ücretler olarak görülmüştür (Onaran 2007, 3-11).

Teknolojik gelişmeler işsizliğin nedenleri arasında sayılmaktadır (Duruel; Kara 2007, 359). Teknoloji girdiği her alanda, işçilerin bir kısmını fazlalık haline getirerek işsizler grubuna katmaktadır. Çalışma hayatının eskiye oranla daha sık ve büyük değişimler göstermesi teknolojiye yaşanan hızlı değişimle birlikte bazı çalışan gruplarının işsiz kalma riskini daha da artırmaktadır. Bir yandan çalışan kesimin aşırı çalışması işsiz kesimin daha da artmasına neden olmakta, öte yandan bu işsiz kesimin rekabet yoluyla çalışanlar üzerindeki artan baskısı, bunları bir nevi aşırı çalışmaya mecbur etmektedir. Neticede çalışanların bir kesiminin aşırı çalışması diğer kesimi zorunlu bir işsizliğe mahkûm etmektedir. Dolayısıyla işgücü piyasasının talep ettiği niteliklerle donanımlı teknolojiye yaşanan değişimle birlikte kendini sürekli yenilemek istihdam güvencesinin en önemli unsuru olarak görülmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde nüfus artışı ile tarım

ağırlıklı ekonomiden sanayi ve hizmet ağırlıklı ekonomiye geçiş hızı işsizlik sorununu daha da tetiklemektedir (www.maden.org.tr).

Küreselleşme eğilimleri, üretim ve yatırım düzeyi ile yatırımların yeryüzüne dağılımı, nüfus artışı gibi makro faktörler; İş dünyasının taleplerine cevap veremeyen eğitim politikaları; verimlilik düzeyi, kamu istihdam kurumlarının yetersizlikleri, işgücü piyasasındaki kurumsal yapı, artan girdi fiyatları gibi diğer etmenler de işsizliğin nedenleri arasındadır (Duruel; Kara 2007, 359). Bunlara ilaveten işsizliğin nedenleri arasında, ekonominin süreklilik gösteren yüksek vasıflı yeni işler üretme kapasitesinin yetersizliği de bulunmaktadır (Kuzgun 2009,2455).

İşsizliğin nedenleri arasında yetersiz büyüme de bulunmaktadır. Büyümenin istihdam artışına yol açabilmesi için daha çok istihdam sağlama kapasitesine sahip sektörlerin büyük ölçüde büyümenin gerçekleştirildiği sektörler haline gelmesi gerekmektedir (Adak 2010, 114).

Her yıl artan nüfus ve işgücü arzı, tarımın makineleşmesi sonucu her yıl ortaya çıkan gizli işsizlik, yatırımların azalması, yatırımlara gerekli önem ve desteğin verilmemesi, sanayide makine-yoğun tekniklerin kullanılması işsizliğin nedenleri arasındadır (Tatar 2006, 46). Ayrıca devletin küçültülmesi yolundaki tercihler ve özelleştirme uygulamaları da işsizlik oluşumunun temel nedenleri arasında yer almaktadır (www.Sosyalpolitika.info). Bunlara ek olarak, bürokrasi gibi yatırımın önündeki tüm engeller, girişimcinin uygun koşullarda kredilendirilememesi ve engelli istihdamının azlığı ile engellilerin çalışmalarına yönelik uygun ortam ve koşulların olmaması da işsizliğin nedenleri arasında sayılmaktadır (Güven; Başer; Gümüş vd., www.jmo.org.tr).

Kişilerin yaşamlarını devam ettirebilme güvencelerinin olması nedeniyle, işi ya da iş yerini, ücret düzeyini beğenmeyerek gönüllü olarak çalışmak istememeleri de işsizliğin nedenleri arasında sayılır. Ayrıca çeşitli sebeplerle uzun zaman çalışmayan kişiler, tembelleşir ve zamanla çalışma isteklerini kaybederek yine işsizler içinde yer alırlar (Dinler 2006, 476).

Yapılan çalışmalardan meslek eğitimi almamış, eğitim düzeyi düşük vasıfsız kişilerle kadın iş gücünün iş bulamama ve işsiz kalma oranlarının yüksek olduğu görülmüştür.

Bu vasıftaki işgücünden çalışanların ise çok düşük nitelikteki işlerde çalışmaları, daha az mobilize gösterebilmeleri, bunları iş piyasasında dezavantajlı bir konuma getirmektedir.

İşsiz kalınma nedeni olarak çeşitli alanlarda istihdam üretilmemesi değil, bilakis bireylerin kendisinden, yani istihdam edilebilecek bilgi, beceri ve yeterlilikten yoksun olmalarına bağlayan görüşler de az değildir (Çakır; Önal 2010, 5). Yani yapısal işsizliğin nedenleri arasında, işgücünün piyasada talep edilen mesleki bilgi ve becerilere sahip olmaması yatmaktadır (Kuzgun 2009, 2455). Özellikle de genç işsizliğin nedenlerinden olan gerek meslek okullarında gerekse yükseköğretim kurumlarında verilen yetersiz eğitim yüzünden gençlerin işverenin ihtiyaçlarını tam olarak karşılayamaması da yer almaktadır. Bu yüzden diplomalı işsizlerin sayısı daha da artmaktadır. İş bulmak için sadece diploma sahibi olmak yeterli olmamakta işverenler işe almak için özel koşullar arayıp oldukça seçici davranabilmektedirler (Tatar 2006, 90).

İşsizliğin nedenleri ve çözümü yönünde uygulanması gereken stratejiler konusunda görüş birliği olmaması; her ülkenin ve toplumun kendisine özgü dayanışma, paylaşma, kalkınma ve gelişme politikaları, işsizlikle mücadelede ya başarısızlığa zemin hazırlamakta ya da elde edilen başarıları sınırlamaktadır (Avşaroğlu 2007, <http://www.belgeler.com>).

İşsizliğin burada işlenmeyen nedenleri ile ayrıntılarına bir sonraki bölümde işsizlik türleri açıklanırken yeri geldikçe değinilmiş; ayrıca işsizliğin sanayileşme düzeyi, asgari ücret ve yolsuzlukla ilişkisi tezin dördüncü bölümünde ekonometrik model kurularak açıklanmıştır.

1. 6. Sosyal Bir Sorun Olarak İşsizlik

1. 6. 1. İşsizliğin Etkileri:

Sosyal bir sorun olan işsizlik aşağıda sıralanan olumsuz durumları da beraberinde getirmektedir (Altuntaş; Kurtçu www.jmo.org.tr):

- İşsizlik insan hayatı üzerinde derin izler bırakır.

- Ailenin rızkını sağlayan kişinin bu rolünü yerine getirmesini engeller.
- Zaman duygusunu ve buna bağlı olarak düzenli bir yaşam algısını kaybettirir.
- Sosyal açıdan saygınlık yitirilerek itilmişlikle karşı karşıya kalınır.
- Sosyal ilişkilerden uzaklaşmaya sebep olur.
- İşsizlerde topluma yararlı olma ve işe yarama duygusu kayba uğrar.
- İşsizlik sigortası bulunmayan ülkelerde işsizler zaruri ihtiyaçlarını bile karşılayamadıklarından başkalarına muhtaç duruma düşer.
- İşsizlerin çalışanlara karşı kompleksleri artar ve psikolojik travmaya maruz kalınır.
- Çevreye karşı itaatsizlik ve davranış bozuklukları sergilemeye neden olur.

Uzun süreli işsizliğin zamanla mesleki becerileri aşındırması ve verimlilik kaybına yol açması ekonomiler için olumsuz bir durum olup bu durum ayrı bir kayıp olarak görülmektedir (Biçerli 2005, 5-6). Kendi meslek ve becerilerine ya da eğitim düzeylerine uygun iş bulamayan işgücü farklı alanlarda çalışmak mecburiyetinde kalabilmektedir. Bu durumdaki işgücü verimsiz alanlarda istihdam edilmesi dolayısıyla daha az etkin olmaktadır (Yahşi 2007, 23).

1. 6. 2. Sosyal Etkileriyle İşsizlik:

İşsizlik hem bireysel hem de sosyal boyutta önemli sonuçlara neden olmaktadır. Sosyolojik açıdan işsizlik, birey toplum bütünleşmesinde önemli bir bağın, yani “iş” bağının kopması anlamını gelir (Erdoğan 1991, 22). İşsiz kalan bir kişi öncelikle gelirini yitirmekte, sonrasında psikolojik yıkım süreci başlamakta ve zaman içerisinde yoksullaşmayla beraber fiziksel ve ruhsal sağlık bozularak özgüven yitirilmektedir. İşe tekrar yerleşme süreci uzadıkça bu kayıplar niteliksel ve niceliksel olarak artmaktadır. Şöyle ki ümit, cesaret ve güven gibi psikolojik değerler yanında yetenek, bilgi ve beceri gibi işle ilgili değerler de kaybedilmekte ve problemler daha da ağırlaşmaktadır. Bu problemler yeni bir işe girme başarısı ve isteği üzerinde olumsuz etki yapmakta, tekrar

çalışmaya başlama durumunda da benzer bir etkinin uzun bir süre daha devam etmesine yol açmaktadır. İşsizlikten en çok etkilenenler, yeterli eğitim ve donanıma sahip olmadıkları için iş bulma konusunda şansları daha az olan alt sosyoekonomik düzeydeki işsiz insanlardır. Ayrıca bu kesim, ekseriyetle daha önceleri gelir düzeyi az olan enformel işlerde çalıştıkları için işsiz kaldıklarında kullanacakları maddi birikimleri yoktur. Neredeyse tamamına yakınının sosyal güvenceleri de bulunmamaktadır (Adak 2010, 110).

1. 6. 3. Aileye İlişkin Sosyal Problemler:

İşsizlik en fazla aile kurumunu sarsmaktadır. Özellikle de tek kişi tarafından ailenin geliri sağlanıyorsa, işsizlik aile içi ilişkilerin zedelenmesinden aile bağlarının kopmasına kadar pek çok probleme neden olabilmektedir. İşsizlikle birlikte birey ailesinden ve çevresinden aldığı psiko-sosyal ve her türlü desteği kaybetmektedir. Toplumda cinsiyete dayalı rol dağılımına bağlı olarak erkeklerin öncelikli görevi ailenin geçimini sağlamak olarak düşünüldüğünden erkek işsizler üzerindeki baskıyı çok daha fazla hissetmektedirler. İşsiz kaldığında bu sorumluluğunu yerine getiremediğini düşünen ve gören erkek kendini kötü hissetmekte, diğer aile fertlerinden beklediği desteği de çoğu zaman bulamamaktadır. Bu durum aile içi ilişkilerin zedelenmesine yol açarak çeşitli aile içi problemlere neden olmaktadır (Adak 2010, 110-111).

İşsiz olduğu sürece gençler evlenmeye de sıcak bakmadıklarından bekar yaşamakta bu da hem evlilik yaş ortalamasını yükseltmekte hem de gençlerin bir aile kurmasını geciktirmektedir. Dolayısıyla işsizlik, işsizleri evlenme ve ev kurma olanaklarından yoksun bırakarak, “aile” kurumunun oluşturulmasına da engel olmaktadır. Hansen’in (2005) Norveç’te gerçekleştirdiği araştırmada olduğu gibi yapılan araştırma sonuçlarına göre işsizlik evliliğin çözülme riskini artırmaktadır. Türkiye’de en başta geniş aile işsiz insanların başlıca güvencesi olmuştur. Yani aile, işsiz kalan bireyler özellikle de genç işsizler açısından önemli bir sığınak konumunu almıştır. İşsiz kalan kişi yaşadığı durumunun üstesinden gelebilmek için eşten başka anne-baba, kardeşler ve hatta dede ve nineler olmak üzere geniş ailenin de sosyal destek ve yardımına ihtiyaç duymaktadır (Adak 2010, 111).

1. 6. 4. Yoksulluk:

İşsizlik ve yoksulluk neden sonuç ilişkisinde birbirine çok yakın ve biri diğerini doğuran iki kavramdır. Avrupa Topluluğu Hane Halkı Panel Araştırması (European Community Household Panel Survey) verilerini kullanarak Gallie ve arkadaşları (2003) tarafından Avrupa Birliği üyesi devletlerinin çoğunu kapsayan bir araştırmayla, işsizliğin yoksulluk riskini artırdığı ve yoksulluğun da insanların işe geri dönmelerini güçleştirerek tam bir kısır döngüye neden olduğu ortaya konmuştur (Adak 2010, 112).

İşsizlik kötü sağlık koşullarının başlıca sebeplerinden biri haline gelen yoksulluğu doğurur. İşsiz insanlar çoğunlukla yoksul insanlardır. Yoksul insanlar beslenmelerinde en ucuz yiyecekleri ancak alabilirler. Ucuz yiyeceklere ise her zaman kolayca ulaşamadığından, zaten kötü olan beslenmeyi olumsuz yönde etkileyerek sağlık koşullarını daha olumsuz bir duruma sokabilir. Görüldüğü üzere işsizlikle gelen yoksulluk ve çaresizlik sağlık ve beslenme üzerinde de etkili olmaktadır (Adak 2010, 112).

Türkiye’de yoksullukla mücadeleye ilişkin politikaların 1990’lı yılların ortasından itibaren önem kazandığı görülmektedir. Yedinci, Sekizinci ve Dokuzuncu Kalkınma Planlarında gelir dağılımındaki eşitsizlikleri azaltma ve yoksulluğu ortadan kaldırma amaçlanmıştır. “Binyıl Kalkınma Hedefleri”nin ortaya konulmasını takiben Türkiye’nin yoksullukla mücadele çabaları hız kazanmıştır (Tuna 2010, 14).

1. 6. 5. Birey Üzerindeki Etkileri:

Çalışmak sadece gelir elde etmek değildir. Çalışan kişinin kendine özgüveni artar, her sosyal çevreye rahatlıkla girip kendini ifade edebilecek bir cesarete sahip olur. Böylece iş hayatı, insana içinde bulunduğu çevre ile daha sıkı ilişkiler geliştirerek toplumsal aidiyet hissetmesini sağlayacak bir ortamı sağlar. Böyle bir insan kendisi ve toplumla barışık bir yaşam sürdürür. Tersine işsizlik, bireyin yaşam seviyesini düşüren, yoksulluk içinde kalmasına neden olan bu nedenle de kendine ve topluma kızgınlık ve öfke duymasına, kendini yalnız ve toplumdan dışlanmış olarak görmesine, diğer insanlarla ilişkilerinin bozulmasına neden olan bir çok olumsuz durumun önünü açar (Adak 2010, 106).

Bireyin işsizlik sürecinde de yaşamını sürdürmesi ve daha önce edinmiş olduğu tüketim alışkanlıklarına ait gereksinimleri karşılayabilmesi gerekir. Düşünel ve fiziksel emeğinin karşılığında gelir elde eden birey işsizlik sürecinde ihtiyaçlarını karşılayamamaktadır. Toplumda istihdamın sağlanması bireylerin ekonomik bağımsızlığını korumak suretiyle yaşamını idame ettirmesi demektir. Avustralya'da yapılmış bir araştırmada, işsizlik süresi uzadıkça özsaygının azaldığı buna karşılık depresif etkiler ile olumsuz duygu yoğunluğunun arttığı saptanmıştır (Yüksel 2005, 261).

Bu aşamada üzüntü ve korku içerisinde belirsizlikler ve beraberinde duyulmaktadır. Gelecek hakkında ümitsizliğe düşen, üzüntü ve korku içerisinde bir nevi şok yaşayan işsiz birey aynı zamanda utanç, statü kaybı yaşamakta ve özsaygısını yitirebilmektedir. İşsizlik sürecinde bireyin aile huzuru da bulamamaktadır. İşsizlik sürecinde, kadın eşin daha endişeli ve üzgün olabildiği ve eşlerinin işsiz kalmalarından ötürü utanç duygusu içinde oldukları belirtilmektedir. Yapılmış olan bir araştırmada işsiz bireyin çalışana göre İşsizlik sürecinde daha fazla yalnızlık çektiği, can sıkıntısı yaşadığı, kendisine ve topluma karşı kızgınlık duyduğu saptanmıştır. İngiltere'de yapılmış bir araştırmada ise İşsizlik süresindeki artış ile genel, psikolojik ve fiziksel sağlıktaki değişim arasında ilişkinin bulunduğu saptanmıştır. İşsizlerin depresyon düzeyleri çalışanlara göre daha yüksek bulunmuştur. İşsiz kadınların depresyon düzeylerinin daha yüksek ve erkeklere göre daha fazla çaresizlik içerisinde oldukları saptanmıştır (Yüksel 2005, 262).

Aile reislerinin işsizliği bakmakla yükümlü oldukları bir eş ve çocuklarının olması nedeniyle başkalarından sorumlu bulunmayan bireylerin işsizliğine nazaran daha etkili olabilmektedir (Yüksel 2003, 23). İşsizlik sürecinde işsizler çalışanlara göre daha fazla çaresizlik. Aynı zamanda, işsizlik süresi ile psikolojik stres arasında aynı yönlü bir ilişkinin olduğu saptanmıştır. Nitekim yapılan bir araştırmada işsizlik süresi ile iş arama niyeti arasındaki ilişkinin ters yönlü olduğu belirlenmiştir (Yüksel 2005, 264).

1. 6. 6. İşsizlik ve Suç İlişkisi:

Çoğunlukla işsizler, yaşadıkları gelir kaybına, bireysel özelliklerine ve çevresel etkilere bağlı olarak, suç işlemeye daha fazla meyillidirler. İşsizlik bireyin sosyal norm ve değerlere olan bağlılığını zayıflatıcı etkisi vardır. Yani işsiz bireyler sosyal norm ve

değerlere daha az duyarlı olabilmekte hatta işsizlik bu kişilerin sapkın davranışlar sergilemelerinde etkili olabilmektedir. Türkiye’de son yıllarda artan işsizlik oranlarıyla beraber ekonomik nitelikli suç türlerinden olan mala karşı işlenen suçlarda artışlar gözlenmektedir (Kızmaz 2003, 291).

İngiltere ve Galler’de erkek işsizliği ve suç ilişkisini saptamaya yönelik yapılan araştırmada, genç ve yetişkin işsizliği ile hırsızlık, dolandırıcılık, kalpazanlık ve toplam suç oranları arasında istatistikî açıdan anlamlı ve pozitif bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır (Kızmaz 2003, 284).

İşsizlik, bireyin geleceğe ilişkin beklentilerini ve umutlarını yok etmekte, yaşam kalitesini düşürmekte buna bağlı olarak tüketim sınırlanmakta ve bu tür ekonomik ve sosyal kısıtlamalar işsiz bireyin sosyal yaşamdan kendisini tecrit etmesine ve sosyal dışlanmaya neden olmaktadır. Ekonomik problemler ve toplumla bütünleşememe intiharlar üzerinde etkili olduğundan işsiz bireyler üzerinde intihar eğilimi artacaktır (Adak 2010, 113)

1. 7. Genç İşsizliği:

Özellikle son yıllarda tüm dünyada küreselleşme süreci ile birlikte yaygınlaşan küresel işsizlik, genç nüfusu çok fazla etkilemektedir. ILO ve benzeri kuruluşlar; 15-24 yaşları arasındaki kişileri genç olarak tanımlamaktadır. Genç işsizliği oranları pek çok ülkede önemli boyutlara ulaşmıştır. Genel işsizlik gibi gençlerin işsiz kalmaları hem bireysel hem de toplumsal anlamda ciddi sorunlara yol açmaktadır (Çetinkaya 2010, 46).

Diğer yaş gruplarıyla karşılaştırıldığında gençler arasındaki yüksek işsizliğin sebeplerini açıklamak daha zordur. Çoğu yaş gruplarının işsizliği incelendiği zaman konjonktürel ve geçici işsizlik tiplerinin hâkim olduğu göze çarpmakta; yapısal işsizliğin ise temel bir faktör olmadığı görülmektedir. Hâlbuki genç yaş grubunda yer alanlar için üçü de çok önemlidir. Bu yüzden genç işsizliğini sınıflandırmak daha zordur Genç işsizliğini açıklamada diğer faktörlere göre demografik faktörlerin daha az etkili olduğu düşünülmektedir. Genç işsizliğinin nedenlerinin incelenerek konunun iyi anlaşılması, genç işsizliği ile mücadelede doğru politikaların oluşturulması ve uygulanması için büyük önem taşımaktadır (Çetinkaya 2010, 46).

1. 7. 1. Genç İssizliğinin Teorik Açıklamaları

1. 7. 1. 1. Konjonktürel Açıklamalar:

II. Dünya Savaşı sonrası özellikle de 1970'lı yıllarda başlayan ekonomik durgunluk ve gerileme ile genç işsizliği sorunu ortaya çıkmıştır. Gençler işgücü piyasasının en deneyimsiz üyeleri olduğundan, kendilerinden daha deneyimli olan yetişkinlerin işsizliğinin arttığı dönemlerde işsizlikten daha fazla etkilenmektedirler. Çünkü durgunluk dönemlerinde işletmeler işçi alımını durdurduklarından, işgücü piyasasına yeni giren gençler daha az iş imkânına sahip olurlar. Böylece işgücü piyasasına yeni giren gençlerin önemli bir kısmı aktif yaşamlarına işsiz olarak başlarlar (Çetinkaya 2010, 48).

Gençlerde eğitim süresinin uzunluğu, çalışma yaşamına girişi kısa vadeli olarak erteler. Diğer yandan eğitim harcamaları ve diğer bireysel masraflar için gençler maddi güce ihtiyaç duyarlar. Her seviyedeki iş için gençler, daha yüksek niteliklere sahip başvuranlarla rekabet durumunda kalır ve bu durum bireyleri düşük düzeyli istihdamı kabullenmeye zorlar. Konjonktürel açıklama, doğrudan iş üretme programları, sübvansiyonlar gibi talep yönlü politikalara ihtiyaç duymaktadır (Çetinkaya 2010, 48-49).

1. 7. 1. 2. Yapısal Açıklamalar:

Yapısal açıklamalar, gençler arasında işsizlik oranının ekonomik gelişmelerden bağımsız bir şekilde yüksek olacağını kabul eder. Yapısal açıklamalar, özellikle talep edilen beceriler ve eğitim nitelikleri ile ilgili, genç işsizler ve mevcut işler arasında bir uyumsuzluk olduğunu ifade eder. Bu görüşün genç işsizliği açıklarken kullandığı dayanak noktaları üç başlık altında toplanabilir. Yapısal açıklamalar daha çok eğitim ve yeniden eğitim programları gibi arz yönlü politikalara ihtiyaç duymaktadır (Çetinkaya 2010, 49).

1. 7. 2. Eğitim Açısından Genç İşsizliği:

Yapısal sorunda en önemli faktör gençlerin beceri ve eğitim seviyesidir. Gençler ise ekseriyetle üretken istihdam için gerekli beceri ve deneyime sahip değildir. Eğitim sisteminin işgücü piyasasında talep edilen beceri ve niteliklere uygun vasıflı ve kaliteli genç nüfus yetiştirmesi durumunda gençlerin daha az işsiz kalacağı vurgulanmaktadır. Gençlerin vasıf ve deneyimi yetişkinlerden daha az olduğundan bunlar işsizliğe karşı daha fazla savunmasızdırlar. İşverenler ise, genç çalışanlardan çoğu zaman bir iş çevresine uyum sağlamış, iş tecrübesi olanları tercih etmektedir. Dolayısıyla insan sermayesine yatırımı yansıtan eğitim ve deneyim gibi özellikler, istihdam edilmede başarı derecesini etkilemektedir (Çetinkaya 2010, 49).

Küresel ölçekte 1980 sonrası yaşanan değişimler sonucu işverenlerin tek-vasıflı ve sürekli çalışanlarla birlikte çok-vasıflı ve esnek çalışanlara olan talebi de artmıştır. Gençler arasında iş kayıplarının büyük bir kısmı, işten kovulmadan daha çok istifa dolayısıyla. Çünkü gençler bir yandan çalışıp diğer yandan yeni iş arama çabasındadırlar. Bunun temel nedeni, çoğunlukla gençlerin çalıştıkları işten duydukları tatminsizliktir. İş tatminsizliği, çalışan gençleri daha ilgi çekici işler aramaya sevk etmektedir. Hâlbuki yetişkinler işlerini değiştirme konusunda daha rijittirler. Yetişkinler tatminsizliklerini, işten ayrılmak yerine daha çok grev gibi etkinliklerle göstermeyi tercih ederler. Çalışılan işteki tatminsizlik gençler arasında en çok iş değiştirme sıklığının artışı şeklinde kendini göstermektedir. Genç yaşta işgücü piyasasında iş bulabilenler, direk okuldan gelenlere göre daha az işsizliğe maruz kalmaktadırlar (Çetinkaya 2010, 50).

1. 7. 3. Bireysel Pozisyona Göre Genç İşsizliği:

Bu hipotezi savunanlar gençlerin istihdamının, ücretlerin düşük, güvencesiz ve uzun süreli kariyer imkânlarının az olduğu işlerde yoğunlaştığını ileri sürmektedir. Bu durum gençleri er ya da geç iş değiştirmek zorunda bırakmaktadır. Fakat eğitimleri düşük, tecrübeleri az olduğu sürece gençlerin nitelikli iş bulma şansları az olacaktır. Sonuçta yine ancak kendilerinin sahip oldukları niteliklere yakın özellikte iş bulabilirler (Çetinkaya 2010, 51).

İşgücü piyasası, yüksek kazançlı, büyük sermayeli ve kurumsallaşmış endüstriyel üniteler tarafından yönetilen birincil piyasa ile daha az ekonomik kontrole sahip, daha küçük ve kurumsallaşmamış firmaların hâkim olduğu ikincil piyasadan oluşmaktadır. Birincil piyasadaki işler yüksek ücret, iyi çalışma koşulları ve kariyer gibi daha iyi imkânlar sunan işlerdir. Bu piyasada sendikalaşma oranı yüksek olduğundan güçlü pazarlık sayesinde çalışanlar işsizliğe karşı daha iyi korunurlar. İkincil piyasadaki işler, düşük ücretli, part-time veya düzensiz çalışma saatlerinin olduğu ve kariyer imkânlarının olmadığı veya az olduğu işlerdir. Bu piyasada ise sendikalaşma oranı düşük olduğundan çalışanlar işsizliğe karşı korunmasızdırlar. Bu yüzden ikincil piyasada çoğunlukla gençler, kadınlar ve azınlıkların çalıştığı görülmektedir. Ekonominin ikincil sektörünün ekonomik değişimlere ve durgunluğa karşı daha fazla savunmasız olduğu bir vakiydir. İkincil işlerin durgunluk döneminde gençlerin asgari ihtiyaçlarının karşılanmasına imkân ve cevap verdiği söylenebilir (Çetinkaya 2010, 51-52).

1. 7. 4. Ücret Düzeyine Göre Genç İşsizliği:

Yapılan çalışmalar, gençlerin göreceli ücretleri ile genç işsizliği arasında zayıf bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Bugün için mevcut araştırmalardan, genç istihdamı üzerinde asgari ücretin etkisi hakkında hala belirsizlik olduğunu göstermektedir. Genel kanaat ise, asgari ücretin gençlerin istihdamı üzerinde çok küçük veya sıfıra yakın bir etkiye sahip olduğudur (Çetinkaya 2010, 53).

1. 7. 5. Demografik Açıklamalar:

Genç işsizliğinin diğer bir nedeni de, işgücüne katılan gençlerin sayısının, gençler için sağlanan işlerden daha yüksek bir oranda artmasıdır. II. Dünya Savaşı'ndan sonraki yıllarda doğum oranlarında büyük bir artış olmuş hatta 1970'lerin ikinci yarısından sonra zirve noktaya ulaşmıştır. Bu dönemde genç işgücü arzı sürekli artmış gençler için ekonomik fırsatlar azalmış, bu durum hem gençlerin gelirlerinde azalma hem de genç işsizliğinde bir artışa yol açmıştır (Çetinkaya 2010, 54).

Dünya ölçeğinde tüm gençlerin aynı istihdam fırsatlarına sahip olmadıkları görülmektedir. Mesela ABD’de siyah, düşük-gelirli gençler, sosyo-ekonomik durumları yüksek aileler veya beyaz olan gençlerden daha fazla işsizliğe maruz kalmaktadırlar. İkinci olarak, genç nüfus 1970’lerin ikinci yarısından sonra çok fazla artmış, 1980’lerde ise azalmaya başlamıştır. Ancak 1970’lerden sonra mevcut işler ve iş imkânları gençler için yeterli olmamıştır. Üçüncü olarak, bazı ülkelerin genç nüfusundaki artışla paralel olmayacak şekilde genç işsizliğinde artışlar görülmüştür (Çetinkaya 2010, 54).

1. 8. İşsizlikle Mücadele:

Yüksek işsizlik düzeyleri işsizlik sorununu çözmek ve azaltmak için uygulamaya konan talep yönlü politikaların yetersiz kaldığını göstermektedir. İşsizliğin olumsuz yönlerini bertaraf etmek gibi farklı işlev ve özelliklere sahip “İşsizlik Sigortası Fonu” gibi kaynaklardan işsizlere ödeme yapılmasını ifade eden “Pasif İşgücü Piyasası Politikaları” (PİPP) bu sorunu çözmeye yetersiz olarak kabul. Bu yüzden AB ülkeleri başta olmak üzere birçok ülke, işgücü piyasası aksaklıklarını azaltmak ve risk grubu olarak kabul edilen; genç, özürlü, vasıfsız ve uzun dönemli işsizler için kurs, işbaşı eğitim, girişimcilik programlarından oluşan işgücü yetiştirme faaliyetlerinin planlanması gibi “Aktif İşgücü Piyasası Politikaları” (AİPP) geliştirmiş ve uygulamaya koymuştur (www.iskur.gov.tr).

1929 yılındaki dünya genelinde yaşanmış ekonomik krizler nedeniyle işsizlik artmış, dünya ilk kez çok ciddi işsizlik olgusuyla yüz yüze gelmiştir. O tarihten sonra işsizlikle mücadele başlamış ve halen devam etmektedir.

1. 8. 1. İşsizlikle Mücadele Yöntemleri

Uygulama alanının genişliği ve çeşitli çözüm seçenekleri nedeniyle “Aktif İstihdam Politikaları”, işsizliğe karşı çözüm yöntemlerinin ilk sıralarında gelmektedir. Aktif istihdam politikaları, işsizlerin iş bulma zorluklarını giderme, yeni istihdam alanları açma, emek arz ve talep dengesini sağlama gibi temel ilkeler üzerine kurulmuştur. Türkiye’de aktif işgücü politikaları uygulamaları genelde İŞKUR tarafından yürütülmektedir (Özpinar; Demir; Keskin 2011, 135-136).

1. 8. 1. 1. İşsizlikle Mücadelede Esneklik Yaklaşımı:

1970'ler sonrası baş gösteren ekonomik durgunluk ve işsizlik sonrası esnek çalışma uygulaması yayılmıştır. Hükümetler, esnekliği; istihdamı arttıran ve işsizliği azaltan bir tedbir olarak görmektedirler. Ulusal ve uluslararası rekabetteki kıyasıya mücadele esnekliği gerekli kılmaktadır. İşletmeler artan rekabet şartlarında ayakta durabilmek için verimliliklerini devamlı olarak arttırmak ve işgücü maliyetlerini düşürmek zorundadırlar. Çağdaş çalışma biçimleri de denen esnek çalışma yöntemleri işgücü arzı ile talebini dengelemenin ve işsizlikle mücadelenin önemli araçlarından biri olarak değerlendirilmektedir (Karabulut 2007, 15). Bu kapsamda kısmi süreli çalışma, çağrı üzerine çalışma, evde çalışma gibi yöntemler pek çok batı ülkesinde toplam istihdamın ihmal edilemez bir parçasını oluşturmakta ve özellikle de konjonktürel dalgalanmalarda, işsizlikteki ani artış riskini azaltmaktadır (Altınpınar 2006, 108-109). Aşağıdaki alt kategorilere ayrılarak incelenen sayısal, zaman, fonksiyonel, ücret ve uzaklaştırma stratejileri ile esneklik sağlanmak suretiyle işçilerin verimliliği hedeflenmektedir.

İşsizlikle mücadele kapsamında çalışma hayatında esneklik yaklaşımı sayısal esneklik, zamana göre esneklik, fonksiyonel esneklik, ücret esnekliği ve uzaklaşma stratejileri gibi alt kategorilere ayrılabilir.

1. 8. 1. 2. İşsizlikle Mücadelede Makro Politikalar

1. 8. 1. 2. 1. Liberal Politikalar:

Liberal iktisatçılar işsizliği, piyasa işleyişinin doğal bir sonucu olarak görmüşler; işsizliğe müdahalenin söz konusu olduğu aktif istihdam politikalarına, piyasayı dengeye getiren görünmez ele müdahale olacağından ve kişilerin özgür iradelerini ellerinden alacağından dolayı olumlu bakmamışlardır.

Liberalizmin temellerinden biri olan “bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler” düşüncesinin işsizlikle mücadele konusunda iki tür çözüm önerisi vardır. Bunlardan biri; kamunun uzun dönemdeki denge işsizlik oranını etkilemeye yönelik müdahaleleri istenmeyen müdahaleler olmakla birlikte, işsizlik oranındaki konjonktürel dalgalanmaları dengelemeye yönelik müdahaleleri etkin ve arzulanabilir olarak

nitelendirmekte olan doğal oran teorisinin piyasa dengesine uyarlanan türdür. Diğeri ise, ne uzun dönemdeki denge işsizlik oranına ne de işsizlik oranındaki konjonktürel dalgalanmalara müdahale etmenin doğru bulunmadığı zamanlar arası ikame teorisi ve reel konjonktür teorisidir (Karabulut 2007, 18).

1. 8. 1. 2. 2. Talep Yönlü Politikalar:

Talep yanlı politikalarda işsizlerin belirli işlere yerleştirilip, çalışmaları sağlamak amacıyla yeni iş alanları sağlama amacı arz yönlü politikalara nispetle daha belirgindir (Özpınar; Demir Keskin 2011, 135-136). Talep yönlü politikalar, işgücü piyasasındaki emek talebini artırarak işsizlikle mücadele etmeyi amaçlamıştır. Mal ve hizmet piyasasındaki talep artışı, paralelinde işgücü piyasasını da etkiler. Yani talep artışları, beraberinde işsizliğin azalmasına neden olur. Talep yönlü politikalar iki ana gruba ayrılabilir. Bunlardan birincisi olan “Doğrudan Kamu İstihdamı Politikası” devletin, işsizleri doğrudan kamuda istihdam ettiği politikadır. İkincisi ise “Ürün Talep Politikaları” ki devletin; vergi indirimleri, para arzı artışı veya kamu harcamalarındaki artışlar yardımıyla mal ve hizmet talebini artırmaya yönelik politikalardır (Karabulut 2007, 18).

1. 8. 1. 2. 3. Arz Yönlü Politikalar:

İşsizlikle mücadelede izlenen arz yönlü politikalar, var olan işlere yerleştirme önceliğini taşır (Özpınar; Demir Keskin 2011, 134). İş gücünün eğitim düzeyini geliştirme, piyasadaki bilgi eksikliklerini giderme ve emek hareketliliğini artırmayı hedeflemektedir. Bu politikalar; beşeri sermayeyi geliştiren politikalar, fiziksel sermayeyi geliştiren politikalar, iş arama yardımı ve bilginin yayılması ve emeğin hareketliliğini artırmaya yönelik politikalar olarak sınıflandırılabilir (Karabulut 2007, 19).

1. 8. 1. 2. 4. Sözleşmeye Dayalı Politikalar:

Bu politikalar; işçi ile işveren anlaşmalarının şartlarını değiştirerek işsizliğin azaltılmasını amaçlamakta olup kendi arasında şu şekilde gruplara ayrılabilir (Karabulut 2007, 19):

1. Kar paylaşımı,
2. Gelir aktarımları,
3. Çalışma paylaşımı,
4. Erken emeklilik,
5. İşçi devri maliyetini hedefleyen politikalar,
6. Ücret sübvansiyonu
7. Ücret vergilerinde indirim ve
8. Yeni işe alma sübvansiyonları

1. 8. 1. 2. 5. Kurumsal Politikalar

Kurumlar; düzenlemeler, normlar, görev ve sorumlulukların dağılımı ile kişilerin bilinmeyen durumlarda nasıl davranacaklarını belirler. İşsizlikle mücadelede izlenen kurumsal politikalar; emek piyasaları ile ilgili kurumları değiştirerek kurumsal düzenlemelerin emek piyasaları üzerindeki olumsuz etkilerini gidermeyi ve işsizliği azaltmayı amaçlayan politikalarlardır. Kurumların ekonominin geneline yönelik olumlu katkılarına karşılık, emek piyasası ile ilgili bazı kurumsal düzenlemelerin olumsuz etkisi de olabilmektedir (Karabulut 2007, 20)

İKİNCİ BÖLÜM

İŞGÜCÜ ve İSTİHDAM

2. 1. İşgücü

2. 1. 1. İşgücü Piyasası:

Çalışanlarla iş arayanların toplamı işgücünü meydana getirir (Ülgener 1976, 83). İşgücü arz ve talebinin karşılaştığı, emeğin fiyatı olan ücretin belirlendiği piyasalara işgücü piyasası adı verilir. İşgücü piyasalarının ekonomik rolü, emek arz ve emek talep edenleri buluşturmak, özellikle emek arz eden işgücüne, vasıflarına uygun iş bulabilme, emek talep edenlere ise üretim sürecinde ihtiyaç duydukları vasıf ve sayıda işgücünü seçebilme imkânı tanınmasıdır. Bu nedenle, işgücü piyasaları gerekli iş ve işgücünü bulma kolaylığı sağlayan yerlerdir (Çalgan 2007, 24-25).

Ülkelerin sahip oldukları işgücünün niteliği o ülkenin ekonomik gelişimini gösteren temel göstergelerinden biri kabul edilir. Ülkeler, sahip oldukları insan kaynaklarını en etkin şekilde üretimde istihdam edebilme yollarını kullanması gerekir.

2. 1. 2. Nüfus, İşgücü Piyasası ve İstihdam

2. 1. 2. 1. Nüfus Gelişmeleri:

Dünya nüfusu her geçen gün artmaktadır. Ancak diğer yandan dünya nüfusundaki kentleşme doğum oranları üzerinde etkili olmaktadır. İnsanlar kentlileştikçe doğum oranlarının düştüğü; toprakla bağı kesilen ailelerin çocuk sayısının azaldığı gözlenmektedir (Ok 2008, 19).

ABD Sayım Bürosu Web sitesi tarafından (US Census Bureau's Web site) <http://www.census.gov/main/www/popclock.html> internet adresinden dünya nüfusu her

dakika güncellemekte ve web sayfasında yayınlanmaktadır. “Eşgüdümlü Evrensel Zaman” (UTC) “Doğu Standart Saati” (EST), artı 5 saat veya “Doğu Yaz Saati” (EDT) artı 4 saat ile eşdeğer yayın yapan siteye göre 13.06.2012 saat 13:51 UTC (EST+5) itibariyle dünya nüfusu 7,019,646,096 kişidir.

Sayısal ve niteliksel yönleriyle nüfus, sermaye kaynaklarının kullanımını, özellikle de yatırımların dağılımını ve düzeyini etkiler. Özellikle eğitim, sağlık, ulaştırma ve konaklama yatırımları bu çerçevede düşünülmelidir. Doğum, ölüm, köy ve kentsel nüfus değişimi gibi nüfus gelişmeleri yatırımların dağılımını etkilemektedir. Diğer taraftan gelişme için gerekli işgücünü sağlayan yönünün olması ile nüfusun yatırımlar kadar önemli olduğu görüşüne yol açmaktadır (Kepenek; Yentürk 2005, 403).

Nüfus artış hızının fazla olmasının etkileri aşağıda yer almaktadır (Ok 2008, 22):

1. Nüfus artış hızının fazla olması, istihdam sorunu ortaya çıkmaktadır.
2. Nüfus artış hızının fazla olması, aile içi bağımlı nüfus artışına ve hane-halkının kişi başı gelir seviyesinin düşüşüne neden olur.
3. Ailede öğrenci sayısı arttıkça kişi başına düşen eğitim harcamaları azalacak bu durum uzun dönemde beşeri sermayenin olumsuz etkilenmesine yol açacaktır.
4. Nüfus artış hızının fazla olması, kişi başına düşen sağlık harcamalarında azalmaya neden olmaktadır. Bu durum da uzun vadede beşeri sermayeyi etkilemektedir.
5. Nüfus artış hızının fazla olması ile kırsal alandan kentlere doğru kontrolsüz göç hareketleri meydana gelir. Bu durum kentlerde birçok yeni sosyo-ekonomik soruna neden olmaktadır.
6. Nüfus artış hızının fazla olması kişi başına düşen GSYİH’da azalmaya neden olmaktadır.

Nüfus, hem aktif işgücünün kaynağı hem de ekonomik büyüklüğün bir bileşeni olması nedeniyle çok yönlü değerlendirilmesi gereken bir konudur. Nüfusun nitelik olarak taşıdığı özellikler ekonomik büyümenin en önemli unsurları arasındadır. Günümüzde,

genellikle nüfusun niteliğinden ziyade niceliği daha doğrusu nüfus artışının büyüklüğü üzerinde durulmaktadır (Ok 2008, 22).

2. 1. 2. 2. İşgücü Piyasası ve İstihdam:

İşgücü alınıp satılan meta değil yalnızca bir insan faaliyetine verilen ad olup saklanması veya işletilmesi olanağı yoktur. Çünkü emek, sahibi olan insanı fiziksel, psikolojik ve ahlaki yönden etkilemeksizin sağa sola taşınmaz, istenildiği gibi kullanılamaz, hatta kullanılmadan bırakılamaz (Çalgan 2007, 7)

İşgücü piyasasındaki işçilerle işveren arasındaki iş ilişkisi hukuki bir temele dayanır. Bu ilişki, bir iş-hizmet sözleşmesine göre kurulup işlerlik kazanır. Böyle bir ilişkinin kurulmasıyla, bu ilişki taraflarının birbirlerine karşı yerine getirmekle yükümlü olacakları borçlar doğurur. İş ilişkisinin tarafları arasındaki bu hukuki ilişki, işçinin işverene olan ve tabiiyet olarak görünen bağımlılığını ifade eder. Öğretide tabiiyet bağı olarak ifade edilen bu bağımlılık, hukuki, teknik ve ekonomik bağlamda tezahür eder. İşçinin, işverene işin yapılması yönünden bağlı olması teknik; denetim ve yaptırım yetkileriyle de donatılmış bulunan işverenin otoritesi altında iş görmesi hukuki; karşılığında düzenli ve sürekli bir ücret geliri elde etmesi ise ekonomik yönden işverene olan bağımlılığını ifade eder (Çalgan 2007, 27).

Genel İktisadın bir alt dalı olarak “Çalışma İktisadı”nın ayrı bir disiplin haline dönüşmüş olmasında işgücü piyasası ve emeğin genel iktisat mantığını aşan bir anlayışla ele alınması yatmaktadır. Çocuk, özürlü ve kadın işgücü yönünden değerlendirme yapıldığında, bu kesimlerin sorunlarına yeterince çözüm bulunamaması dolayısıyla “Çalışma İktisadı”nın ötesinde disiplinler arası bir bakışla işgücü piyasasının ele alınması gerektiği söylenebilir (Ok 2008, 24).

2. 1. 3. İşgücü Piyasasında Yer Alan Kurumlar:

İşgücü piyasasında emek arz edenler ile emek talep edenlerin yanı sıra, bunların oluşturdukları kurumlar olarak sendikalar, meslek odaları ve diğer ulusal yapıların yanı sıra uluslar arası işgücü piyasası özneleri de vardır. Birçok yerde “en büyük işveren” özelliği ile birlikte politika düzenleyici ve uygulayıcı kurumları içermesi nedeniyle

devlet, işgücü piyasasının en önemli ve en etkin öznesi durumundadır. Aktif ve pasif istihdam ve işgücü politikalarının uygulayıcı rolünde olan sosyal güvenlik kurumlarının işgücü piyasası üzerindeki etkileri de her geçen gün artmaktadır (Ok 2008, 24).

Konu emek/işgücü piyasası olunca, Uluslararası Çalışma Örgütü'ne (ILO) değinmek gerekir. ILO 1919 yılında kurulmuştur. ILO, uluslar arası çalışma şartlarının ve çalışma hukukunun eş düzeyde gelişebilmesi için araştırma ve yayım, teknik yardım ve düzenleme faaliyetlerini yürüten uluslararası bir kuruluştur (Ok 2008, 24).

2. 1. 4. İstihdam Üzerindeki Vergilerin İşgücü Talebine Etkisi:

İşgücü talebini etkileyen unsurlardan biri de işgücü maliyetidir. İşgücü maliyeti iki temel bileşene ayrılabilir: Brüt ücret ve işverenin payına düşen ödemeler. Ücret dışı ödemeler istihdam üzerinde önemli bir yüküdür. İşveren tarafından yapılan ödemelerin üzerine bir de işçinin payına düşen vergi ve diğer kesintiler de eklendiğinde istihdam vergileri olarak da adlandırılan kesintilerin çok yüksek oranlara ulaştığı söylenebilir. Bu yükler istihdamı tabii olarak olumsuz yönde etkilemektedir. İstihdam üzerindeki mali yükler azaltılmak suretiyle işsizliğin azaltılması mümkün olabilir (Çalgan 2007, 41).

2. 1. 5. İşgücü Piyasalarının Esnekliği:

İşgücü piyasasının esnekliği özellikle çalışanların iş güvencesini ve örgütlenmelerini tehdit etmektedir. “İşgücü piyasası esnekliği” ile “sermaye piyasası liberalizasyonu”, paralel gelişmeler olarak ortaya çıkmıştır. Ancak her ikisi de sermayenin lehine işçilerin ise aleyhine olan gelişmelere yol açmıştır. Esneklik uygulaması ile kısa dönemli ve geçici istihdam, yarı zamanlı çalışma, taşeron çalışma, evden çalışma, serbest çalışma gibi çalışma biçimleri daha yaygın hale gelmiştir (Kökocak; Yılmaz; Demirci dis.fatih.edu.tr).

Uluslararası işletmelerin rekabete ilişkin yaptıkları tercihler ve uyguladıkları stratejiler; ulusal işgücü piyasalarındaki ücretleri, çalışma koşullarını, istihdam düzeyini, istihdamın niteliği gibi pek çok alanı etkilemektedir (Kökocak; Yılmaz; Demirci dis.fatih.edu.tr).

2. 1. 6. Yeni İş ve İşgücü Paradigmasının Unsurları:

Küreselleşme ile işlerin emek yoğun ve imalat özellikli parçalarının geliştirmekte olan ülkelere kaydırılması belirgin bir şekilde sanki uluslararası işbölümü gibi görünmektedir. Yani küreselleşme ile geliştirmekte olan ülkelerde emek yoğun istihdam ve üretim artarken, gelişmiş ülkelerde daha çok sermaye yoğun ve yüksek nitelik gerektiren istihdam ve üretimde artışlar olmaktadır. Hatta enformasyon, bilişim ve iletişim teknolojilerinin hızlı gelişimi sonucu, hizmet işleri de ülkeler ve bölgeler arası taşınma olanağı bulmaktadır. Böylece maliyetlerin düşürülmesi amacıyla çoğu işletmeler; hem her türlü esnek örgütlenme ve çalışma biçimlerini benimsemekte hem de üretim süreçlerinin bir kısmını taşeronlara aktarmakta, temel olmayan faaliyetlerini dışarıdan aldıkları hizmetlerle yürütmektedir (Kökocak; Yılmaz; Demirci dis.fatih.edu.tr).

İşlerin bölünmesi yeni alt bölümlere ayrılması işgücü piyasasını oluşturan işçileri sahip oldukları vasıf düzeyiyle yakından bağlantılı bir işbölümüne iter. İşin vasıf gerektiren ve sermaye yoğun üretim süreçleri, işgücünün “merkez” olarak tanımlanan alanında gerçekleşir. İşin vasıf gerektirmeyen ve emek yoğun süreçleri ise işgücü piyasasının “çevresel” olarak tanımlanan alanında gerçekleşmektedir (Kökocak; Yılmaz; Demirci dis.fatih.edu.tr).

Uluslar arası hareketlilik bakımından işgücü mobilitesinin yönünün, sermaye mobilitesinin yönünün aksine olduğu görülür. Gelişmiş ülkelerden geliştirmekte olan ülkelere doğru sermaye hareketi, azgelişmiş ve geliştirmekte olan ülkelere doğru da işgücü akışı görülmektedir. Ancak işgücünün uluslararası mobilitesi, mallar, hizmetler ve finansal sermayenin mobilitesinden farklıdır. İşgücünün sınır ötesi hareketliliği ana ülkede iş bulamama, çok düşük ücretler gibi mecburi nedenlerden kaynaklanmaktadır. Mal, sermaye ve finans piyasalarında artan ve serbestleşen mobilitelere karşılık işgücü hareketliliği daha ziyade ulusal devletlerin sınırları içinde kalmaktadır. Çünkü, işgücünün uluslar arası akışkanlığına, işgücünün uluslar arası mobilitesinin maliyetinin yüksek olması; devletlerin, vatandaşlığı ve kendi ülkelerinde çalışmayı zorlaştırıcı yasal düzenlemelerde bulunmaları; kültürel farklılıkların uluslararası mobiliteleri teşvik etmemesi ve diğer ulusal işgücü piyasalarındaki koşullara

ilişkin bilgi eksikliğinin bulunması gibi etmenler engel olmaktadır (Kökocak; Yılmaz; Demirci dis.fatih.edu.tr).

2. 1. 7. İşgücü İthal ve İhracı:

Her yıl yeniden iş piyasasına çıkanlarla mevcut işsizlerden bir kısmının yabancı ülkelere işçi olarak gidebilme imkânının olması, o ülke için işsizlik oranını düşürücü bir etmendir. Tarihin hemen her döneminde uluslar arası işgücü hareketliliği olagelmıştır. Daha yakın zamanda İngiliz uluslar topluluğuna bağlı ülkeler arasında önemli ölçüde işgücü göçleri görülmüştür. Özellikle 1950’li yılların sonlarından 1973 Dünya Enerji Krizine kadar Türkiye, Yunanistan, Yugoslavya, İspanya ve İtalya’dan özellikle Fransa, Hollanda, Belçika İngiltere gibi Batı Avrupa ülkelerine büyük ölçüde işgücü göçleri meydana gelmiştir. Bugün de AB ülkeleri arasında işgücü dolaşımı serbesttir. Geleneksel teori uluslar arası işgücü hareketliliğini gelişmiş ve az gelişmiş ülkeler arasındaki ücret farklılıklarına dayandırır. Ancak göçler ya ekonomik ya da askeri ve siyasi zorunluluklarla birlikte psikolojik faktörler gibi ekonomi dışı nedenlerden kaynaklanmaktadır (Seyidoğlu 1993, 599-611).

Ekonomik açıdan ekseriyetle fayda maliyet karşılaştırması yapıldıktan sonra yurtdışına göç kararı verilmektedir. Gidilecek ülkede elde edilmesi umulan yaşam ve gelir düzeyi kendi ülkelerinden yüksek olduğu sürece kişiler göç kararı alacaklardır. Göç edenlerin hepsi işsiz insanlar değildir. Göçler emek arzının kıt ve ücretlerin yüksek olduğu ülkelere işgücünün bol, ücretlerin düşük olduğu ülkelere olur. İşgücünü kendine çeken ülkeler sanayileşmiş ülkelerdir. Doğal kaynakları zengin özellikle de petrol zengini az gelişmiş ülkeler de yabancı işçi talep etmişlerdir. Bir dönem Suudi Arabistan, Irak, Körfez Ülkeleri ve Libya altyapı yatırımlarının tamamlanması amacıyla Türkiye, Hindistan Güney Kore gibi ülkelerin müteahhit firmalarıyla işçileri, petrol zengini az gelişmiş ülkelerin yabancı işçi istihdamına örnek olarak verilebilir. Sovyetler Birliği’nin yıkılmasından önce Türk müteahhit ve iş adamları bu ülkenin altyapı alanında önemli çalışmalarda bulunmuşlardır (Seyidoğlu 1993, 608-611).

Sanayileşmiş ülkeler uzman ve kalifiye elemandan ziyade düz, vasıfsız ya da az vasıflı işçiye ihtiyaç duymaktadırlar. Bu ülke insanları ağır, yorucu, riskli ve prestiji düşük işlerde çalışmak istemediklerinden bu açık, yabancı işçilerle giderilmiştir. Bu arada

yabancı düşmanlığı ile beslenen örgütler ile yerel işçi sendikaları yabancı işçi istihdamına engel olma çabası içindedirler. Çünkü yabancı işçi istihdamı özellikle ücretlerdeki yükselmeyi engellemektedir. Aslında düşük ücret üretim maliyetlerinin azalmasına ve ülkenin yabancı ülkeler karşısındaki rekabet gücünün artmasına neden olmaktadır. Yabancı işçiler ne kadar nitelikli olurlar ve dil öğrenme gibi ne kadar o ülkenin koşullarına uyum sağlamada istekli olurlarsa o ülkeye o derece yararlı olurlar. Sanayileşmiş ülkeler işçi talep etmekte iken hızlı nüfus artışına sahip, işsizlik oranı yüksek az gelişmiş ülkeler işçi ihraç etmektedirler. Göç eden insanlar genellikle faal nüfus içinde bulunan erkekler özellikle de gençlerdir. Göç edenlerin hepsi işsiz insanlar değildir ama göçler işsizliği önemli ölçüde azaltır. Bu göçler bir anlamda az gelişmiş ülkelere doğru yapılan bir sermaye transferi niteliğindedir (Seyidoğlu 1993, 611).

İşçileri göç eden ülkelerde bu göçün “yoksulluğun kısır döngüsünün” kırılmasına etkisi vardır. Zira göçmen işçilerin kendi ülkelerindeki yakınlarına gönderdikleri birikimleri, ülkenin toplam tasarruf açığını giderir ve yatırımları artırır. Ayrıca yabancı ülkelerde çalışanların gönderdiği paraların döviz açığını giderici etkisi de bulunmaktadır. İhracat gelirlerindeki yetersizlikten kaynaklanan döviz darboğazı içindeki az gelişmiş ülkeler için dışarıda çalışan işçilerinin gönderdiği yabancı paralar, kendi ülkeleri için önemli bir döviz kaynağıdır. Sanayileşmiş ülkelerde çalışan işçiler hem değişik alet edevat ve makine kullanmasını da öğrenerek mesleki bilgi ve görgülerini artırmakta hem de disiplinli çalışma ile iş disiplinini öğrenmektedirler. İşçi ithal eden ülke işgücü sıkıntısı çekmeden sermayelerinin tam kapasite ile çalışmasını, yatırım hızının artmasını ve dolayısıyla ekonomik refahın artmasını sağlarlar. İşçi ithal eden ülkeler hazır işgücüne sahip olmakla masrafsız, yetişmelerinde herhangi bir katkıları olmaksızın hazır bir sermayeye de kavuşmuş olmaktadır (Seyidoğlu 1993, 599-611).

Az gelişmiş ülkelere alanında ihtisas sahibi doktor, mühendis, bilim adamı gibi ileri derecede eğitim görmüş kişilerin göç etmesi olayına “beyin göçü” denmektedir. Beyin göçü olarak nitelendirilen insanlar ya kendi ülkelerinde mesleklerini icra edebilecekleri yeterli bir ortam bulamadıklarından ya da sanayileşmiş ülkelerdeki ileri yaşam düzeyinden faydalanmak istediklerinden göç etmektedirler (Seyidoğlu 1993, 606-607-611).

2. 2. İstihdam

2. 2. 1. İstihdam Teorisi:

İstihdam teorisi iktisadın en önemli konularından biri olup, hem gelişmiş hem de az gelişmiş ülkelerin temel ekonomik sorunlarını kapsamaktadır. Bilindiği üzere herhangi bir toplumda kıt kaynakların tam istihdamı sağlanamadığı sürece diğer iktisadi problemler daha az önemli olacaktır. Bir toplumda bazı kıt kaynaklar talep yetersizliğinden dolayı kullanılmıyorsa, orada refah seviyesini yükseltmenin en kestirme yolu kullanılmayan kaynaklar veya kaynakların ürünleri için talebi artırmak olacaktır. Böyle davranmayıp da, kullanılan kaynakların daha verimli çalışması sağlarsa, ekonomide refah seviyesi artacağına istihdam seviyesi düşebilir. Dolayısıyla tam istihdam sorunu çözüldükten sonra “kaynakların optimal dağılımı” ve diğer problemler önemli olacaktır (Üstünel 1990, 155-156).

1929 Büyük dünya ekonomik bunalımının ardından işsiz kalan kesimler ve bunların ekonomiye ve toplumsal yapıya yaptığı olumsuz etkiler görülmüş ve Keynes’in Genel Teorisinde istihdam meselesi üzerinde durması ile dikkatleri bu teoriye çevrilmiş, böylece istihdam meselesi iktisat biliminin üzerinde önemle durulan bir kavram haline gelmiştir (Gökmen 2007, 23).

2. 2. 2. İstihdam ve İstihdamla İlgili Kavramlar:

İstihdam sözcüğü, kullanma veya çalıştırma demektir. Bu sözcüğün, bir geniş bir de dar anlamda kullanılmaktadır. Dar anlamda istihdam, bir ülkede, bir yıllık bir süre zarfında ekonomik faaliyetlere katılacak durumda olan işgücünün çalışma, çalıştırılma veya kullanılma düzeyidir. İstihdam kavramı, genel olarak dar anlamda kullanıldığında üretime katılan faktörlerden yalnız emek yani işgücü kastedilir (Tatar 2006, 3). İstihdam dar anlamda kullanıldığında, bir ülkede bir yıllık dönemde ekonomik faaliyetlere katılacak durumda olan emeğin yani insan gücünün çalışma ya da çalıştırılma derecesini gösterir (Gökmen 2007, 24).

İstihdam iktisat literatüründe geniş ve dar anlamda olmak üzere iki şekilde kullanılır. Geniş anlamda istihdam, bir ülkenin sahip olduğu üretim faktörleri olan emek, toprak ve

sermayenin üretim imkânlarını yani, bu faktörlerin kapasitelerinin bir yıllık bir dönemdeki kullanılma derecesini gösterir. Dar anlamda istihdamda, üretime katılan faktörlerden sadece emek (işgücü) ele alınmakta ve bir ülkede, bir yıllık bir dönemde ekonomik faaliyetlere katılacak durumda olan çalışma ve çalıştırılma seviyesini gösterir (Köklü 1984, 67).

Bir işte çalışabilecek durumda olan nüfus aktif nüfus iken istihdam, aktif veya çalışabilir nüfusun, bir ücret karşılığında çalıştırılmasıdır. Bu tanıma göre, emekliler, çocuklar, çalışacak durumda olmayanlar, bir kazanç karşılığı olmaksızın çalışan ev hanımları, öğrenciler vb. aktif nüfus içinde sayılmazlar. Para gibi bir ücret almadıkları halde aile içinde üretime yardım edenler ise aktif nüfusa dâhildirler (Tatar 2006, 3).

İktisat literatüründe istihdam teorisi ile ilgili konular tartışılırken çoğunlukla bir milli ekonomideki “insan gücünün” çalışma şartlarını ifade eden “tam istihdam”, “noksan istihdam” ve ya “aşırı istihdam” terimleri kullanılır (Üstünel 1990, 157-161).

Tam istihdam, eksik istihdam ve aşırı istihdam kavramları aşağıda ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

2. 2. 2. 1. Tam İstihdam:

Arızı işsizlik hariç olmak üzere, çalışma irade ve kararında olan işgücünün üretime bilfiil katılabildiği duruma tam istihdam denir (Ülgener 1976, 127). Bir ekonomide üretim faktörlerinin tamamının etkin bir şekilde üretime katılarak çalışması durumunda ekonomi tam istihdam durumundadır. Tam istihdamın gerçekleştiği bir ekonomide cari ücret düzeyi ve mevcut çalışma şartlarında çalışmak isteyen herkes iş bulabilmektedir (Tatar 2006, 3). Başka bir ifade ile bir ekonominin tam istihdam seviyesine ulaştığı söylendiğinde, bununla o ekonomi içinde çalışmak isteyen her insanın iş bulabildiği; yani hiç kimsenin istemeyerek işsiz kalmadığı anlaşılır (Üstünel 1990, 157-161).

Tam istihdam üretim faktörlerinin tamamının üretime katıldığı durum olmakla birlikte, uygulamada bütün üretim faktörlerinin istihdam edildiği yani hiçbir üretim faktörünün boşta olmadığı bir durum gerçekçi olmayabilir. Bu nedenle tam istihdama ulaşmış ekonomilerde bile %2 ve %3 gibi düşük oranlarda işsizlik görülebilmektedir. Tam

istihdama ulaşmış bir ekonominin, belli bir teknoloji düzeyinde üretebileceği mal ve hizmetleri maksimum düzeyde ürettiği düşünülür. Tam istihdam peşinden ekonomik refahı getirdiğinden bir devletin iktidarını elinde bulunduran hükümetin en büyük görevlerinden biri tam istihdamla refah düzeyini yakalayabilmektir (Tatar 2006, 3).

Belirli bir anda milli bir ekonomide mevcut üretim faktörleri arzının tamamının çalışır durumda olması tam istihdam hali iken; mevcut faktör arzına ilaveler gelişmiş ekonomilerde “iktisadi büyüme”, geri kalmış ve az gelişmiş ekonomilerde “iktisadi kalkınma” terimleri ile ifade edilir. İktisadi büyüme ve kalkınma ile bir milli ekonominin ulaşabileceği tam istihdam seviyesinin devamlı olarak daha yüksek seviyelere yükseltilmesi, yani üretim faktörleri arzını artırarak veya teknik ilerlemeleri gerçekleştirerek “reel üretim” seviyesini devamlı ve önemli ölçüde artırmak demektir (Üstünel 1990, 157-161).

Bu etki ekonomi tam istihdam halinde iken para enjeksiyonu yapıldığında, bütün üretim faktörleri kullanımda olduğundan fiyatlar yükselmeye başlar. İstihdam edilecek atıl üretim faktörü olmadığından üretim yapan firmalar, birbirlerinin ellerindeki üretim faktörlerini almak için rekabet edeceklerdir. Zira üretim faktörleri talebi, tüketim malları talebine bağlıdır (Köklü 1984, 354-355).

Tam istihdam kavramı genellikle emek faktörünün tam istihdamının kastedildiği dar anlamda kullanılmaktadır. Tam istihdam terimi ayrıca soyut olarak açık işlerle işsizlerin sayısının eşitliği ya da fiyat istikrarını bozmadan işsizliğin olabildiğince azaltıldığı durum olarak da kullanılmaktadır (Tatar 2006, 3).

2. 2. 2. Eksik İstihdam:

Eksik istihdam, bir ekonomide cari ücret düzeyinden iş aradığı halde iş bulamayanların olması durumudur. Eksik istihdam durumunda bir ekonomideki üretim faktörlerinin bir kısmı atıl durumdadır (Tatar 2006, 4). Başka bir ifade ile üretim faktörlerinin bir kısmının üretime katılmadığı durumlar “eksik istihdam” halidir (Yahşi 2007, 22). Eksik istihdam dar anlamda kullanıldığında, bir ekonomide çalışmak istediği halde iş bulamayanların yani işsizlerin olması kastedilir. Eksik istihdam olduğu bir ekonomide üretilen mal ve hizmet miktarı, olabilecek en üst sınırın altında gerçekleşiyor demektir.

Bu durum, ekonomide refah kaybının varlığını göstermektedir. Bu nedenle, eksik istihdam halinde, üretim faktörlerinin bir kısmı üretime katılmamakta, milli gelir de olması gereken düzeyin altında gerçekleşmektedir (Dinler 2006, 472-473).

Eksik istihdam hali, talep yetersizliğine bağlanmaktadır. Talep azlığında müteşebbisler üretim hacmini daraltarak talep edildiği kadar mal üreteceklerdir. Bir ekonomide mal üretiminin azalması bir kısım işgücünün işsiz kalması sonucunu doğuracak bu da eksik istihdamı netice verecektir (Tatar 2006, 4).

Bir ekonomi eksik istihdam halinde ise ekonomiye sokulan paralar tüketicilerde, marjinal tüketim eğilimine göre; üreticilerde ise faiz ve sermayenin marjinal verimine göre fiili talep halini alır. Harcamalardaki artışlar, eksik istihdam halinde, emek gibi üretim unsurlarının arzları esnek olduğundan istihdam ve üretim seviyesinde artışa sebep olur. Bu artış azalan verimler geçerli iken olur. Hiçbir zaman hiçbir yerde, hiçbir ekonomide işçiler mütecanis değildir. Vasıfsız işçilerin yanı sıra vasıflı işçiler, uzmanlaşmış işçiler ve çeşitli derecelerde tecrübe sahibi işçiler vardır. Dolayısıyla işçi arzı vasıf bakımından farklılık arz eder. Sosyal durumlar ve aile bağları gibi çeşitli sebeplerden bölgeler arasında kolayca işçi transferi de olmayabilir. Bir bölgede işçi aranırken diğer bir bölgede işsizlik bulunabilir. Neticede üretim arttıkça üretime yeni sokulan işçiler mevcut işsizler arasındaki en iyileri olmakla birlikte, o sektörde çalışan/çalışacak işçilerin her zaman en maharetlileri değildir. İstihdam edilen ilave her işçinin ortalama verimi düşecektir. Hal böyle olunca da daha tam istihdam seviyesine ulaşmadan evvel maliyetler ve buna bağlı olarak da fiyatlar yükselmeğe başlar (Köklü 1984, 354-355).

Emek bir gelir yani geçim kaynağı olduğundan emeğin istihdam edilmeyen/edilemeyen işsiz kısmı hem kişisel anlamda darlığa ve sefalete düşecek; hem de ülke ekonomisi işsiz kesim çalışmış olsaydı elde edilebilecek üretimden yoksun kalacaktır (Köklü 1984,70). Çalışanların da bir bölümü tam gün çalışırken bir bölümü yarım gün (part-time) çalışır. Eksik istihdam denilen bu durum da hesaba katıldığında işsizlik oranı hesaplanan oranların çok üstünde olacaktır (Karabulut 2007, 6).

İktisaden ilerlemiş toplumlarda işsizlik sigortalarından para alanların adedi veya iş bulmak için muayyen işçi teşekküllerine başvurarak kayıt yaptıranların sayısının tespiti

gibi yollarla eksik istihdam düzeyi ölçülebilmektedir. Söz konusu ölçüm yöntemleri az gelişmiş ülkelerde ya olmadığından veya yetersiz olmasından dolayı eksik istihdam düzeyini sıhhatli bir şekilde tespit etmek mümkün değildir (Üstünel 1990, 152-153).

2. 2. 2. 3. Aşırı İstihdam:

Bir ekonomide emeğin tamamı kullanıldığı halde halen karşılanamayan talep varsa, o ekonomi aşırı istihdam halinde demektir (Tatar 2006, 4). Aşırı istihdam halinde ekonomide noksan istihdam şartlarının tam tersi bir durum vardır. Yani, bir milli ekonomide bütün üretim faktörleri tam istihdam edildiği halde yine de tatmin edilemeyen talepler varsa, yani arz edilen miktardan daha fazla istihdam edilmek üzere üretim faktörü aranmakta ise, böyle bir ekonominin “aşırı istihdam” şartları içinde bulunduğu söylenir (Üstünel 1990, 157-161).

Aşırı istihdam halinde üretim sektörü kendini talep baskısı altında hissedeceğinden bu durumda fiyatlar genel seviyesi yükselecektir. Yükselen fiyatlar ise enflasyona neden olur. Demek ki aşırı istihdam, emek talebinin emek piyasasında enflasyonist bir baskı oluşturacak şekilde genişlemesidir. Tam çalışma sınırına yaklaşıldığı durumlarda işçi talebi devam eder ve işletmeler boş kadrolarını doldurmakta gittikçe zorluklarla karşılaşılırsa aşırı istihdam durumu ortaya çıkar (Tatar 2006, 4).

2. 2. 3. Küreselleşme ve İstihdam İlişkisi:

İnsan faktörü sosyal, ekonomik ve kültürel değişimlerin temel belirleyicisi ve aynı zamanda bu değişimlerden en çok etkilenendir. İnsan unsuru ile iktisadi ve tabii kaynaklar tespit edilmekte, etkin bir biçimde yönlendirilip değerlendirilmekte ve üretimden pazarlamaya kadar kontrol altında organize edilebilmektedir. Her ne kadar teknoloji hızına yetişilmeyecek derecede ilerlese, üretimde insan yerine robot ve otomasyon ekipmanları ikame edilse ve küreselleşme ile birlikte iş gücünün profili değişse de, insan faktörü her daim üretim ve ekonominin temel belirleyici unsuru olmaya devam edecektir (Yahşi 2007, 29).

İş gücü piyasası, özellikle teknolojik gelişmelerin de bir sonucu olarak değişen dünya düzeni ile birlikte farklılaşmaya başlamıştır. Dünya ülkelerinin özellikle de az gelişmiş

Ülkelerin küreselleşme sürecinde yaşadığı önemli sorunlardan bazıları gelir dağılımında eşitsizlikler, finansal krizler ve istihdamda meydana gelen dnmlerdir (Yahi 2007, 29). İletişim ve ulaşıım teknolojilerinde sağlanan yeniliklerle küreselleşme hem bilgi aktarımını kolaylaştırmış hem de sermayeye küresel dolaşıım olanağı vermiştir. Dolayısıyla kresellemeyi hızlandıran temel etkenlerin teknolojik yenilikler ile uluslararası finans ve ticaret olduğu söylenebilir. Ancak küreselleşme olgusunu yalnızca sermaye odaklı düşünmemeli, küreselleşmenin toplumsal ve kültürel yaşam farklılıklarını ortadan kaldıracak düzeydeki etkileri göz ardı edilmemelidir. Bazı toplumları zenginleştirip bazı toplumları ise fakirleştirme gibi avantaj ve dezavantajları ile küreselleşme süreci, gelişmişlik farklılıklarından dolayı ülke ekonomilerini farklı düzeylerde etkilemiştir. Özellikle son çeyrek asırdır dünyanın yaşadığı baş döndürücü değişim sürecinde işsizlik, yalnızca az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerin değil, gelişmiş ülkelerin de ortak sorunu olmuştur. Küreselleşme ile birlikte çalışma alanları, işler, sektörler ve fırsatlar da farklılaşmıştır (Yahi 2007, 1).

Ulusal işgücü piyasaları, küreselleşme sürecinden etkilenmektedir. Küreselleşme ile birlikte, ulusal istihdam yapıları geçerliliğini yitirecek derecede yani sosyal ve istihdam politikaların bağımsızlığı ortadan kalkacak boyutta etkilenmektedir. Uluslar arası sermaye hareketlendike, sermaye, en verimli emeği seçme şansını yakalamakta, minimum maliyetle işgücü istihdamını sağlayabileceği alanlara hareket etmektedir. Küreselleşme sürecinde üretimi minimum maliyetle gerçekleştirebilmek için yüksek nitelikli işgücü gerektirmeyen üretim aşamasında işletmeler üretimi, az gelişmiş ve düşük ücretli ülkelere aktarmaktadırlar. Bu durumda gelişmekte olan ülkelerde emek yoğun ve yüksek nitelik gerektirmeyen istihdam ve bu istihdama bağlı üretimde artış olması gerektiği anlamına gelmektedir. Küreselleşme sürecinde vasıflı işgücünün mobilitesinde ise artış olmuştur. Özellikle gelişmiş ülkelerde, vasıflı işgücü istihdamı artış gösterirken, niteliksiz işgücünün ise işsizlik oranları yükselmekte, ücretleri de düşmektedir (Yahi 2007, 29-30).

Küreselleşme ve teknolojik ilerleme ile oluşan iş ve işgücü profilinin özellikleri şu şekilde sıralanabilir (Yahi 2007, 30-31):

1. Vasıfsız ve enformasyon teknolojisine uyum sağlayamayan iş ve işgücünün önemi azalırken vasıflı işgücünün önemi artmaktadır.

2. Yüksek beceri isteyen teknik ve idari işlerde artış olmaktadır.
 3. Fiziksel sermaye neredeyse ikinci planda kalmakta; kalite, bilgi ve beceriye sahip işgücünün önemi artmaktadır.
 4. Giderek ulus ötesi şirketler önem kazanmakta ve sermaye hareketliliği, yabancı yatırımlar ve firma birleşmeleri artmaktadır.
 5. Beşeri sermaye ile fiziksel sermayenin uyumu önem kazanmaktadır.
 6. Vasıflı, yeterli teknik donanıma sahip işgücü önem kazanmaktadır.
 7. İşgücünün bilgi ve teknolojiye hâkimiyeti ile birlikte yeniliklere de uyum sağlayabilecek düzeyde olması beklenmektedir.
 8. Ekip çalışması yapabilme beceri ve yeteneğine sahip işgücünün önemi artmaktadır.
 9. İşverenin verdiği talimatlara uygun hareket eden ve bilek gücüne dayalı çalışan insan gücünden ziyade; yenilikçi, iş geliştirme üzerine yeni fikirler ve öneriler sunabilen, daima öğrenme ve araştırma güdüsüne sahip, üretici ve esnek fikirli insan gücüne gereksinim duyulmaktadır.
 10. Amansız rekabet dolayısıyla pazarlamanın önemi giderek artmakta ve pazarlama ve satış becerisi yüksek işgücü ön plana çıkmaktadır.
20. yüzyılın son çeyreğinden bu yana imalat sektörünün özellikle de kol gücüne dayalı imalat sanayi sektöründeki istihdam kapasitesi düşme; buna karşın hizmet sektörünün istihdam kapasitesi ise artma eğilimindedir. Dolayısıyla küreselleşen ekonomilerde hizmet sektörünün ön plana çıktığı görülmektedir. Küresel sistemde hizmet sektörü içinde bankacılık, reklamcılık, tasarımcılık gibi sektörler gelişme gösterirken ağır sanayiye dayalı üretim anlayışı eski önemini yitirmiştir. Bu süreçte tekstil sektörü dünya ölçeğinde küreselleşme sürecinden en fazla etkilenen sektörlerden biri olmuştur. Dünyadaki küresel dalga ve makroekonomik gelişmelerin etkisi ile tekstil sektörü farklı bir pozisyon almıştır. Özellikle aşırı fiyat rekabeti nedeniyle tekstil sektörü, gelişmiş ülkelerden gelişmekte olan ülkelere doğru kaymaktadır. Dünya üzerinde üretim girdilerinin ucuzluğu nedeniyle Çin, Hong Kong, Güney Kore ve Tayvan tekstil

sektörünün yoğunlaştığı ülkeler olmuş ve bu ülkeler dünya tekstil ihracatında ilk sıralarda yer almışlardır (Yahşi 2007, 33).

2. 2. 4. İstihdam Sağlama:

İstihdam sağlama terimi, işgücü arzının nitelikli ve sürekli olmasını sağlayan istihdam politikalarının uygulanmasını içermektedir. İstihdam sağlama terimi ile eş anlamlı olarak da kullanılan iş sağlama terimi ise yeni işletmelerin açılması ya da iş ortamının yeniden yapılanması yoluyla istihdam olanaklarının genişletilmesidir. Devletin günümüzdeki rolü geçmiş dönemlerdekine nazaran değişmiş olmakla birlikte yine de istihdamda politikaları ve uygulamaları, doğrudan iş üretmeyi etkilemektedir. İstihdam sağlama politika ve stratejileri, devletin yönlendiriciliğinde bulunmaktadır. İş üretme firmaların ana görevi olmamakla birlikte doğrudan firmaları ve girişimcileri ilgilendirmektedir. Bilindiği üzere firmaların asıl amacı ve hedefi kar etmektir. İş üretme ise; karlı büyüme amacının bir sonucudur (Kökocak; Yılmaz; Demirci dis.fatih.edu.tr).

Avrupa Birliği, istihdam sağlamayı tüm politikalar, girişimler, eylemler ve programların merkezine, yerleştirmiştir. İstihdam sağlama terimi yerine de kullanılan iş üretme; firmalar, mikro işletmeler, kooperatifler, KOBİ'ler ve kadınların iş dünyasına daha fazla katılım konularına odaklanmaktadır. İstihdam sağlama; hem ekonomi politikalarının hem de sosyal politikanın ana ekseninde yer almakta; iş üretme da istihdam artışı için temel oluşturmaktadır (Kökocak; Yılmaz; Demirci dis.fatih.edu.tr).

2. 2. 5. Büyüme ve İstihdam Sağlama İlişkisi:

Büyüme, etkinlik artışı yani kaynakların etkin kullanımı (mikro verimlilik) ve teknolojik üretkenlik artışı (makro verimlilik) olarak ayrıştırılabilir. Bu sınıflandırmadan hareketle uzun dönem büyümenin temel kaynağı yeni teknolojiler olurken, kısa dönem büyümenin kaynağı teknolojiyi yenilemeden mevcut üretim girdileri ile teknolojinin daha etkin kullanılması olacaktır (Tunç 2007, <http://www.belgeler.com>). Mikro verimlilik artışı ile maliyetler ne kadar düşerse düşsün, belli bir süre sonra piyasalar doyuma ulaşacak ve büyüme sona ererek durağan duruma geçecektir. Başka bir deyişle, mikro verimlilik yani etkinlik artışlarıyla

gerçekleşen büyümenin bir sınırı olacaktır (Gürak 2004, <http://129.3.20.41/eps/ge/papers/0403/0403005.pdf>). Bu aşamada teknolojik üretkenlik artışlarına bağlı uzun dönem büyüme süreci devreye girecek; ülkeler bu süreci devam ettirdikleri sürece büyüme kalıcı olacaktır. Bununla birlikte, üretim faktörü olarak sadece emek ve sermaye ile oluşturulan modellerde azalan verimler kanununun geçerli olduğu ve büyüme sürecinin çıkmaza gireceği iddiaları; teknolojinin üretim sürecinde kullanımının azalan verimlerin etkisini ortadan kaldırdığı ve bugün gelişmiş ülkelerin teknolojiye yaptıkları devrimler ile ekonomik büyümelerini devam ettirdikleri savunulmaktadır (Kökocak; Yılmaz; Demirci dis.fatih.edu.tr).

2. 2. 6. Üretkenlik ve İstihdam:

Üretkenlik ekonominin girdileri çıktılara dönüştürme yeteneği olarak tanımlanır. Üretkenlik artış hızını etkileyen en önemli etken olarak teknolojinin yaygınlaşarak üretimde kullanılması gelmektedir. Aynı girdi miktarıyla daha fazla çıktı elde edilebilmesinden dolayı üretkenliğe ve teknoloji kullanımına ilgi artmaktadır (Tunç 2007, <http://www.belgeler.com>). Üretkenlik artışı, sadece girdi çıktı oranını etkileyen teknolojiye yaşanan gelişmeler yanında işgücünün eğitim düzeyi, deneyimi, tecrübesi gibi nitelikleriyle de sağlanabilir. Ancak, verim artışı ile istihdamdaki artış çoğunlukla aynı düzeyde olmaz. Büyüme, emeğin verimliliğindeki artışa ne kadar bağlıysa, istihdam artışı o ölçüde düşük olabilir. Dolayısıyla, işgücündeki artışların istihdamla eritilmesi için, emek verimindeki artışın üzerinde yeterli bir büyümenin istikrarlı bir şekilde sürdürülmesi beklenir (Kökocak; Yılmaz; Demirci dis.fatih.edu.tr).

Önemli olan ekonominin istihdam artırıcı ve işsizlik üretmesini engelleyici bir uygulamanın içerisinde olmasıdır. Genelde işsizlik sorunu mevcut işsizliğin eritilmesi, önlenmesi şeklinde görülmektedir. Hâlbuki sorunların çıkış kaynağına bakılması esas yaklaşım olmalıdır. Bu yaklaşım sayesinde işsizliğin ortaya çıkışı engellendiği gibi mevcut işsizlik düzeyinde de düşme olacaktır (Tunç 2007, <http://www.belgeler.com>).

Bir ekonomide üretim tekniği veriyken üretimde kullanılan emek sermaye oranı sabit kalmaktadır. Üretim miktarı bu iki faktör arasındaki oran bozulmadan, değişmeden arttığında, faktörlerin kullanımı da aynı miktarlarda artacaktır. Bu duruma büyüme

kaynaklı istihdam denilmekte ve bu tür istihdam kazancı için büyümenin sağlanması gerekmektedir (Kökocak; Yılmaz; Demirci dis.fatih.edu.tr).

2. 2. 7. İstihdam ve Beşeri Sermaye:

Küresel süreç ve ekonomideki bilgi temelli yapısal değişim üretkenliğin temel parametresi olarak insan tarafından üretilen, kullanılan ve çoğaltılan bilgiyi öne çıkarmakta ve ekonominin merkezine de donanımlı insan faktörünü oturtmaktadır. Bilginin ekonomide öne çıkması üretim sürecinde yer alan bilgili insana yoğun şekilde ihtiyaç duyulmaktadır. İnsan salt üretim faktörü olarak görülmemekte aynı zamanda diğer üretim faktörlerini de belirleyen stratejik bir rol verilmektedir. Üretimde, son zamanlarda, makine teçhizat gibi fiziksel sermayenin yanında yeni bir kavram olarak beşeri sermaye de kullanılmaktadır. Bilgisi, becerisi ve diğer üretim faktörlerini tam ve etkin bir şekilde kullanarak üretimi etkileyebilen emek, beşeri sermaye olarak tanımlanmaktadır (Kökocak; Yılmaz; Demirci dis.fatih.edu.tr).

Ekonomik gelişme ve ilerleyen teknolojiyle beraber sanayi ve finansal piyasaların gelişmesi, özellikle de bilişim ve iletişim teknolojilerinin kullanımının yaygınlaşması işgücünün kullanımını hizmet sektörüne doğru kaydırmaktadır. Bu süreç daha yavaş ve geç olmakla birlikte gelişmekte olan ülkelerde de izlenmektedir (Kökocak; Yılmaz; Demirci dis.fatih.edu.tr).

İstihdam artırılması için öteden beri, ekonomik büyümenin sağlanması, işgücü piyasalarının daha fazla esnekleştirilmesi, ücretlerin düşürülmesi ve sosyal güvenlik haklarının daraltılması yönünde hareket edilmesi gerekliliği hep vurgulanmıştır (Ekin 2003, 2).

2. 2. 8. İstihdamın Sektörel ve Bölgesel Dağılımı:

Her ülkede istihdamın sektörlere göre dağılımı farklıdır ve iktisadi gelişme yönünden büyük önem arz eder. Aslında bu farklılığa bakarak da ülkeleri gelişmiş ülkeleri geliştirmekte olan ülkeler ayırmak mümkündür. Çünkü geliştirmekte olan ülkelerde sanayi sektörü fazla gelişmediğinden istihdamın büyük bir kısmı tarım alanındadır. İktisadi gelişmeye paralel olarak istihdam tarımdan sanayi sektörüne; sanayi sektörü iyice

geliştikten sonra istihdam hizmet sektörüne kayar. İstihdamın bu gelişimi “üç sektör kanunu” olarak adlandırılır. Türkiye’de işgücü yaptığı iş bakımından dört sektörde toplanmaktadır. Bunlar tarım, sanayi, ticaret ve hizmetlerdir. Türkiye’de hizmet sektörünün istihdamdaki payı her geçen gün artmaktadır. İşgücü yaptığı iş bakımından tarım, sanayi, hizmetler ve ticaret olmak üzere dört gruba ayrılır (Zaim 1986, 136).

Makro ekonomik açıdan bölgeler homojen, polarize ve plan bölgeler diye üç kısma ayrılmaktadır (Kulaksız 2008, 4-5-6):

1. Homojen Bölgeler: Aşağı yukarı aynı gelişmişlik düzeyinde olan komşu iller gelişmişlik değerlendirmesi bakımından homojen bir bölge oluştururlar. Homojenlik değerlendirmesinde işsizlik oranı, endüstriyel işletme sayısı, fert başına düşen milli gelir, kentli nüfus oranı, eğitim düzeyi, sağlık düzeyi, beslenme düzeyi gibi unsurlar ele alınan kıstaslar arasında sayılabilir.

2. Polarize Bölgeler: Bölgeleri ekonomik özellikleri ve ekonomik gelişme derecelerine göre “gelişmiş ve az gelişmiş bölgeler” olarak, ikiye ayırarak incelemek mümkündür (Kulaksız 2008, 14-16):

a. Az Gelişmiş Bölge: Az gelişmiş bölgelerde gelir seviyesi, gelir artış hızı ülke gelir seviyesi ve gelir artış hızından daha düşük; kişi başına düşen gelir dağılımı ise adaletsizdir. İktisadi faaliyetler genellikle tarıma dayanır. İşgücünün istihdam imkânları sınırlıdır. Nüfus artış hızı ülkenin nüfus artış hızından daha büyüktür.

b. Gelişmiş Bölge: Gelişmiş bölge, gelir seviyesi ve gelir artış hızı ile sosyal ve kültürel göstergeleri ülke ortalamasının üstünde olan bölgedir.

Gelişmiş bölgelerin aksine geri kalmış bölgeler, endüstrileşmenin az fakat işsizlik oranının yüksek olduğu bölgelerdir. Az gelişmiş bölgelerde tarım sektöründe istihdam edilenlerin oranı görece olarak daha fazladır. Türkiye’de az gelişmiş bölgelerdeki istihdam olanaklarının kısıtlılığı sebebiyle batıya doğru bir göç yaşanmaktadır. Bu bölgelerden yaşanan yoğun göçe rağmen tarım dışı işsizlik oranlarının yüksek olması az gelişmişliğin bir sonucudur (Kulaksız 2008,16). Devlet, özel teşebbüsü az gelişmiş bölgelere çekebilecek bazı mali ve vergisel teşvik tedbirleri ile geri kalmış bölgelerin canlanmasını sağlayabilir (Kulaksız 2008, 78).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE İŞSİZLİK, İŞGÜCÜ ve İSTİHDAM

3. 1. Türkiye'de İşsizlik, İşgücü ve İstihdamın Görünümü

3. 1. 1. Demografik Yapı ve Sermaye Birikimi:

Dünyada doğum oranlarının düşmesi, yaşam sürelerinin uzaması ve buna bağlı olarak yaşlı nüfusun artması gelecekte ekonomik ve sosyal alanda bir hayli etkili olacak olan demografik bir dönüşüme yol açması beklenmektedir (Uyanık; Bedir 2006, ab.calisma.gov.tr).

2000 yılı Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre Türkiye nüfusu 67 milyon civarında iken 2007 yılında kurulan ve İçişleri Bakanlığı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü (NVİGM) tarafından güncellenen Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi'ne (ADNKS) göre 31 Aralık 2011 tarihi itibarıyla Türkiye nüfusu 74.724.269 kişidir. Türkiye'de ikamet eden nüfus bir önceki yıla göre 2011 yılında 1.001.281 kişi artmıştır. 31 Aralık 2011 tarihi itibarıyla Türkiye nüfusunun % 50,2'sini (37.532.954 kişi) erkekler, % 49,8'ini (37.191.315 kişi) ise kadınlar oluşturmaktadır. Toplam nüfusun il ve ilçe merkezlerinde ikamet eden kısmı % 76,8 oran ve 57.385.706 kişi, belde ve köylerde ikamet eden kısmı ise % 23,2 oran ve 17.338.563 kişidir. İl ve ilçe merkezlerinde yaşayan nüfus oranında İstanbul % 99 ile en yüksek iken, Ardahan % 35 ile en düşük il olmuştur. Toplam nüfusun % 18,2'si (13.624.240 kişi) İstanbul'da ikamet etmekte iken, en az nüfusa sahip olan Bayburt ilinde ikamet eden kişi sayısı ise 76.724'tür (<http://www.TÜİK.gov.tr>).

Çalışma çağı bakımından nüfus incelendiğinde; çalışma çağındaki ve çalışma çağı dışındaki nüfus olmak üzere ikili bir ayırım yapılır. 15-64 yaş arasındaki nüfus çalışma çağındaki nüfus kabul edilmekte olup işgücünün toplam nüfustan sonraki en önemli potansiyel kaynağıdır. Ancak, bu yaş grubundaki nüfus çalışma çağında olmakla birlikte, bunların tümü çalışmaz. Bu kesimin çalışmak isteyenlerle çalışan kısmı

işgücünü oluşturmaktadır. 15 yaşın altındaki çocuklar ile 65 yaşın üstündeki yaşlılar çalışma çağı dışındaki nüfusu meydana getirir. 15 yaşın altındaki çocuk nüfus önemli bir potansiyel emek arzı kaynağı iken, yaşlı nüfusun özellikle yaş ilerledikçe böyle bir potansiyel emek arzı kaynağı olma özelliği pek bulunmamaktadır. Toplam nüfus içinde çocukların oranı ile yaşlıların oranı ülkelerin gelişmişlik düzeyi ile ters orantılıdır. Yani toplam nüfus içinde çocukların oranı gelişmekte olan ülkelerde daha yüksek ve gelişmiş ülkelerde ise daha düşük iken, yaşlı nüfusun oranı ise tam tersine gelişmiş ülkelerde daha yüksek fakat az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde ise daha düşüktür (Murat 2007, 44).

Sermaye birikimi veya sermaye stokunun artması belirli bir zaman içinde elde edilen gelirin tüketilmeyen kısmının yatırımlar haline gelmesi demektir. Gelirin tasarruf edilen kısmının büyüklüğü sermaye artış hızını belirleyen önemli bir unsurdur. Nüfusun yaşlara göre bölünüşü tasarruf oranının belirlenmesini yakından etkiler. Bu bölünüş nüfus artış hızına bağlı olarak değişir. Yani nüfus artış hızı yükseldiğinde, 0-14 yaş grubu nüfusun toplam nüfus içindeki payının artacağı ve böylece çalışma çağı dışındaki bu yaş grubunun toplam tüketimi artırarak tasarruf oranını azaltacağı kabul edilir. Çalışma çağı dışındaki nüfusun, çalışma çağı nüfus grubu olan 15-64 yaş grubuna bölünmesi ile bağımlılık oranı bulunur. Bağımlılık oranı ile tasarruf oranı arasında ters orantı vardır. Öte yandan çalışma çağındaki nüfusun tamamının çalışmadığı da bilinen bir gerçektir. Bu bakımdan ILO'nun yayımladığı raporlar halen işsizliğin küresel ölçekte bir ciddi bir sorun haline geldiğini göstermektedir (Murat 2007, 44).

Yeni işyerlerinin açılmaması nedeniyle işgücüne katılımın düşük olması gibi ülkemiz işgücü piyasasını gelişmiş ülke ekonomilerinden ayıran birçok özellik bulunmaktadır. Ülkemizde çalışma çağındaki nüfusun görece bir hızla artış eğilimi içinde olması, işgücü piyasaları üzerinde baskı yapmaktadır (Erol; Özdemir; Yurdakul 2010, 11).

Türkiye'de işsizlik, daha çok hızlı nüfus artışı ve genç nüfusun payının yüksekliği gibi demografik unsurlara bağlanmaktadır. İlk kez iş arayanlar sektörel işsizlik oranlarının belirlenmesinde kapsam dışı bırakılmaktadır.

3. 1. 2. Türkiye’de İşsizlik İşgücü ve İstihdamın Özellikleri:

İşsizlik, bir ülkede hem üretim ve ekonomik kalkınmayı olumsuz etkilemekte, hem de sosyal problemler ve yoksulluğu beraberinde getirmektedir. Bu nedenle istihdam, üretim ve gelir sağlayan bir olgu olmakla birlikte aynı zamanda sosyal bütünleşmenin ve sosyal barışın da en önemli aracıdır. Bu itibarla, istihdamı ve verimliliği artırmak suretiyle ekonomik ve sosyal kalkınmayı gerçekleştirmek tüm dünya ülkelerinin birinci hedefi olmuştur (www.jmo.org.tr).

Tüm dünyada, 1970’li yıllardan sonra yüksek düzeyli enflasyon ve işsizlik birlikte yaşanmaya başlamış ve tüm ekonomiler için öncelikli iki sorun enflasyon ve işsizlik olmuştur. Özellikle 1990’lı yıllardan itibaren dünyada enflasyonu düşürme çabaları hızlanmış; bu çabalar sonucunda enflasyonu düşürmede kalıcı başarılar elde edilmiştir. Türkiye’nin enflasyonu düşürme başarısı 2000’li yıllarda sağlanmıştır. Enflasyon “canavar” olmaktan çıkınca ekonomistlerin ilgisi yüksek işsizlik üzerine kaymıştır. Türkiye’de 2000 sonrasında büyüme oranlarında ciddi artışlar, enflasyonda ise dikkate değer azalma olmasına rağmen işsizlik oranlarında beklenen azalma olmamıştır. Yapılan çalışmalar, ekonomik büyümenin fiyat istikrarı ve istihdam ile yakın bir ilişkisi olduğunu göstermiştir (Barışık; Çevik 2007, 2).

1980’li yıllarda, dışa açık büyüme politikaları ile birlikte dış dünyaya entegrasyonla eşzamanlı olarak artmaya başlayan işsizlik, 1990’lı yıllarda daha da yüksek düzeylere ulaşmıştır. 2001 kriziyle işsizlikte tam bir patlama yaşanmış ve işsizlik, Türkiye’nin en önemli ekonomik ve toplumsal sorunu haline gelmiştir. Zira 2001 krizi ile birlikte iki yıl gibi kısa bir sürede bir buçuk kat artış gösteren işsizlik oranında günümüze kadar da kayda değer bir azalma olmamıştır (www.maden.org.tr). 2008 yılında başlayan finans krizi ise likidite ve güven krizine dönüşerek derinleşmiş, 1929 büyük buhran’dan sonra yaşanan en büyük ekonomik kriz olarak görülmüş, gelişmiş ve gelişmekte olan ülke ayrımı yapmaksızın pek çok ülkeyi derinden etkilemiştir (Adak 2010, 108).

İşgücü piyasasında yaşanan sorunlar, tüm dünya ülkelerinin çözüm aradığı ortak sorunlar arasındadır. Son yıllarda genel olarak ülke ekonomilerinin büyümesine rağmen küresel boyutta işsizlik azalmamış bilakis artış göstermiştir. Bunun en önemli nedenlerinden biri, işgücü verimliliğindeki artışın işgücü arzındaki artıştan fazla

olmasıdır. Aslında artan dünya ticaret hacmi, küresel rekabet ve teknolojide meydana gelen gelişmelerin maliyetler üzerinde baskısı sonucu küresel işgücü verimliliği artmıştır. Hatta dünyada bir bakıma “istihdamsız büyüme” olarak da ifade edilen bir süreç yaşanmaktadır (İzgi; Arslan 2008, 4). Türkiye’de istihdamın yapısal olarak incelenmesi, ekonominin istihdam sağlama kapasitesi ile ilgili bilgiler vermesi nedeniyle önem arz etmektedir. Türkiye’deki işgücü piyasasına yapısal olarak bakıldığında, gelişmekte olan ülkelerin sahip olduğu özellikler görülmektedir.

İşgücüne olan talebi iktisadi faaliyetteki canlılık doğurur. İktisadi faaliyet hacminin genişlemesinin, canlılığının sebeplerinden biri o ülke üretim ve ticaret kapasitesini artıran yatırımlar ve yeni ticari bağlantıların yapılmasıdır. Ekonomik büyümenin yatırıma ve istihdama yansıtılmadığı bir ülkede işsizlikle mücadelede fazla bir mesafe alınamaz. Hizmetler sektöründe büyüme ile istihdam arasında pozitif yönde ilişki tespit edilmiştir. Hizmetler ve sanayi sektörlerindeki istihdam artışı tarım sektöründe ortaya çıkan atıl istihdamı eritemediği sürece toplam işsizlik oranında kayda değer bir düşüş sağlanması beklenemez. Son yıllarda Türkiye’de sanayi sektöründe önemli bir istihdam artışı gözlenmezken, tarım sektöründen ayrılan işgücünün ancak sınırlı bir kısmı hizmetler sektöründe istihdam edilebilmektedir (Tatar 2006, 44).

Gelişmişlik düzeyi farklı tüm toplumlarda olduğu gibi ekonomik, toplumsal ve kişisel etkileri ile olan çok yönlü bir olgu olan işsizlik, Türkiye’nin de en önemli sorunlarından biridir. Türkiye’de işsizlik sorunu hem geçiş ekonomisinin sorunlarından hem de işgücü piyasasının katılıklarından kaynaklanmaktadır. Ülkemizdeki işsizlik sorununun en önemli nedenleri, gerek işgücü piyasasının yapısal özellikleri (istihdam üzerindeki vergi yükleri, yatırım maliyetleri ve kayıt dışı istihdam gibi hızlı nüfus artışı) gerekse tarım sektöründeki çözülme, kadın istihdamının düşüklüğü, işgücünün eğitim düzeyinin düşük olması vb. gelmektedir. Başka bir açıdan bakılınca Türkiye’deki işsizlik, gelişmiş ülkelerdeki gibi küreselleşme ve teknolojik ilerlemeden daha çok, yetersiz büyüme ve sermaye kıtlığı sonucu ortaya çıkan yapısal sorunlar nedeniyle oluşmaktadır. İşsizlik, ülkemizin yapısal sorunlarından birisidir. Hızlı nüfus artışına ve büyük kentlere göçün yoğunluğuna bağlı olarak, sanayileşmenin ve dolayısıyla büyümenin hızlı ve dengeli bir şekilde gerçekleştirilememesi sonucu yeni iş alanları oluşturulamadığından ülkemizde işsizlik yapısal bir sorun arz eder (Tatar 2006, 43).

Türkiye işgücü piyasasının en önemli özelliklerinden biri de kırsal istihdam-kentsel istihdam, tarımsal istihdam-sanayi istihdamı, enformel sektör, formel sektör gibi istihdam şekillerinin iç içe yaşanmasıdır. Özellikle de kır-kent ayrımı önem arz etmektedir (Ataman 1998, 16).

Türkiye’de, tarım sektörünün GSYİH içindeki payının düşmesine rağmen, bu sektörün istihdamdaki payı hala büyüktür. Tarımın ekonomideki önemi azalmış görünse de, nüfusun önemli bir kısmı geçimini tarımla sağlamaya devam etmektedir. Ülkemizdeki tarım sektörü, mevsimlik dalgalanmalardan büyük ölçüde etkilenen, aile işletmelerine dayalı üretim yapan, kadın istihdam eden ve ücretsiz aile işçisi çalıştıran bir istihdam yapısına sahiptir. Ülkemizde yıllardan beri tarımla uğraşan kırsal alandaki nüfus artışı devam etmiş, bu artış kırsal alanlardan kentlere doğru yoğun bir nüfus göçünü beraberinde getirmiştir. Son yıllarda tarımda üretim teknolojisinde yaşanan değişim ile tarım sektöründeki nüfusun şehirlere göçtüğü, burada da büyük ölçüde kayıt dışı istihdama yöneldiği görülmektedir (Ekin, 2000: 244-246).

Kırsal alanlarda tarıma dayalı sanayi kollarının yeterince kurulamayışı, sanayi ve turizm gibi alanlarda da yeterli istihdam imkânının olmayışı, sürekli artmakta olan kırsal nüfusun diğer sektörlerde istihdam şansı bulamayan kısmı işsiz kalmaktadır. Böylece köyden kente göçlerin artmasıyla birlikte artan hızlı kentleşme sonucu işsizlik kentlerde ve özellikle de genç yaş grubunda yoğunlaşmıştır. Genç nüfusun oranının yüksek olmasının bir ülke ekonomisi için hem olumlu hem de olumsuz yönleri vardır. Olumlu yönü, genç nüfus, ekonomi için dinamizm ve harcama eğilimlerinin yüksekliğinden dolayı talep canlılığı demektir. Genç nüfusun olumsuz yönü ise, çalışan işgücü başına düşen bağımlı nüfusu artırır ve işgücüne katılma oranını düşürür. Ortalama ücretler düşük olsa bile, firmaların emek maliyeti yüksektir. Bu yüzden, ya yurtdışından gelen kaçak işçiler çok daha düşük maliyetle ülkemizde istihdam edilmekte ya da işverenler, emek maliyetinin düşük olduğu ülkelerde fabrikalarını kurmaktadır (Tatar 2006: 43).

İşsizliğin artmasına bağlı olarak ihtiyaç duyulan 1474 sayılı İş Yasası’nda öngörülen değişiklik, 22 Mayıs 2003 tarihli 4857 sayılı Yasanın kabul edilmesiyle gerçekleştirilmiştir. 24 Haziran 2003 tarihinde Meclis tarafından kabul edilmiş olan Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) ile ilgili yasa, 5 Temmuz 2003 tarih, 25159 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir (Tunalı 2006, 8). Ülkemizde işsizlikle ilgili

verilerin kaynağı TÜİK, DİE ve DPT'dir. Ancak bu kurumların kamuoyuna sunduğu işsiz sayıları birbirinden farklıdır. Bu farklılığın nedeni, kurumların işsizlik tanımlarını farklı yapmış olmalarıdır (Güven; Başer; Gümüş vd., www.jmo.org.tr).

3. 1. 3. Kısaca Türkiye'de İşsizliğin Nedenleri:

Türkiye'de işsizliğin kaynakları ve temel nedenlerini genel hatlarıyla aşağıdaki gibi sıralayabiliriz (Güven; Başer; Gümüş vd., www.jmo.org.tr):

- Hızla artan nüfus ve işgücü arzı,
- Tarım sektöründeki makineleşme sonucu sürekli ortaya çıkan gizli işsizlik,
- Tarımsal üretimin iç ve dış talebe uygun olarak planlanamaması ve çiftçiye devlet desteğinin yetersiz kalması,
- Köyden büyük kentlere kitleler halinde olan göçün engellenememesi,
- Sanayileşme yönündeki yapısal değişimin hızlı ve dengeli bir biçimde gerçekleştirilememesi,
- Sanayide makine yoğun tekniklerin ağırlıklı kullanılması,
- İstihdama katılımın düşüklüğü ve sektörlerin istihdam için yetersiz oluşu,
- İşgücü maliyetlerinin yüksek oluşu,
- Büyüme hızının ve yatırımların yeterince istihdam sağlamaması,
- Dış ülkelere gönderilen işçi sayısında azalma olması, buna karşın yurda kesin dönüş yaparak giren işçi sayısındaki artış yaşanması,
- İşe alımlarda büyük çoğunlukla tecrübeli eleman aranması,
- Eğitim ve beceri eksikliği,
- Eğitim sisteminin ihtiyaç duyulan eleman yetiştirmedeki sıkıntıları.

- Çalışanların işlerinde o iş için gerekli donanımına sahip olamamaları,
- Çalışanların mesleki bilgilerini ve becerilerini zamanın ihtiyaçları doğrultusunda geliştirememeleri nedeniyle görevlerini verimli ve hakkıyla yerine getirememeleri,
- Girişimcinin yeterli sermaye olanaklarından yoksun bulunmaları,
- Girişimcinin uygun koşullarda kredilendirilememesi,
- Engelli istihdamının azlığı ile engellilerin çalışmalarına yönelik uygun ortam ve koşulların olmaması,
- İşsizlerin çoğunlukla vasıfsız eleman olmaları,
- İstihdam alanlarının az olmasına rağmen üniversitelerin çok fazla mezun vermesi,
- Bürokrasi gibi yatırımın önündeki tüm engeller.

3. 1. 4. 1990 Sonrası Uygulanan İşgücü Politikaları

3. 1. 4. 1. VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994):

Planın başlıca amaçları sanayi üretim payının yükseltilmesi, istihdamın artırılması, işsizliğin ve yöresel gelişmişlik farklarının azaltılması, gelir dağılımının düzeltilmesi, kalkınmada öncelikli yörelerde gelişimin hızlandırılması, ekonomik ve sosyal altyapının geliştirilmesiydi (<http://www.dpt.gov.tr>).

3. 1. 4. 2. VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000):

Bu planın ortaya koyduğu perspektif ise öncelikleri ve politikaları itibarıyla çağın değişen ekonomik ve sosyal gelişmelerini dikkate almaktadır. Bu dönemde zorunlu temel eğitim 8 yıla çıkarılmıştır. İşgücünün eğitiminin artırılması ve yurt dışında istihdam edilebilirlik üzerinde durulmuştur. Yurtdışına yatırım yapan müteahhitlik firmaları ancak sınırlı sayıda işgücünü yurtdışına götürebilmişlerdir. Bu dönemde

Balkanlardan belli oranda işgücü ucuz işçi olarak Türkiye'ye giriş yapmıştır. İşsizlik sigortası 2000 tarihinde yürürlüğe girmiştir (<http://www.dpt.gov.tr>).

3. 1. 4. 3. VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005):

Sekizinci 5 Yıllık Kalkınma Planı ekonomik istikrarın sağlanması yanında, yapısal ve kurumsal düzenlemeler, rekabet gücünün artırılması, AB'ye uyum, bilgi çağına geçiş altyapısının oluşturulmasına başlanması, teknoloji üretimi ve gelir dağılımındaki farklılıkların azaltılması, bölge ve il planlamalarına öncelik verilmesi yönünde hazırlanmıştır (<http://www.dpt.gov.tr>). Bu planda ücretler üzerindeki vergi yükünün azaltılması önerilmiştir. İş bulmaya yönelik çalışan kurumlarının rekabetçi bir sistem içinde örgütlenmesi gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca küçük ve orta ölçekli işletmelerin istihdam sağlayıcı faaliyetlerinin desteklenmesi; mesleki eğitimin geliştirilmesi; özellikle kamu sektöründe, üretim-egitim, ücret-verimlilik ve liyakat ilişkilerinin sağlanması ile haftalık çalışma sürelerinde indirimle gidilmesi amaçlanmıştır (Tatar 2006,40).

3. 1. 4. 4. IX. Kalkınma Planı (2007-2013):

Bu Plan dönemi, değişimin çok boyutlu ve hızlı bir şekilde yaşandığı, rekabetin yoğunlaştığı ve belirsizliklerin arttığı bir döneme rastlamaktadır. Küreselleşmenin her alanda etkili olduğu, bireyler, kurumlar ve uluslar için fırsat ve risklerin arttığı bu dönemde, hazırlanan bu planla Türkiye'nin ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda bütüncül bir yaklaşımla gerçekleştireceği dönüşümleri ortaya koyacak temel politika dokümanıdır. "Uzun Vadeli Strateji" (2001-2023) çerçevesinde hazırlanmış olan Dokuzuncu Kalkınma Planıyla, "İstikrar içinde büyüyen, gelirini daha adil paylaşan, küresel ölçekte rekabet gücüne sahip, bilgi toplumuna dönüşen, AB'ye üyelik için uyum sürecini tamamlamış bir Türkiye" vizyonu hedeflenmiştir (<http://www.dpt.gov.tr>).

3. 1. 4. 4. İstihdam Artışı İçin Önerilen Politikalar:

Ulusal istihdamın artırılması için beklenen politikalar aşağıda yer almaktadır (Tatar 2006, 40-42):

- İşbirliği ve sosyal diyalog etkili biçimde sağlanmalıdır: İşçi ve işveren ve tüm toplum kesimleri, verimli istihdamın artırılması ve işsizliğin önlenmesi konusunda sorumluluk üstlenmeli, kendi aralarında ve hükümetle işbirliği yapma anlayışı içinde davranmalıdır.
- Ekonomi politikaları üretim, istihdam ve ihracatı temel almalıdır;
- Her türlü teşvik ve tedbirlerle geri kalmış bölgeler için girişimciliğin desteklenmesi ve bölgesel istihdam farklılıklarının gidermeye yönelik önlemlerin alınması;
- Her türlü girişimcilik ve istihdam sağlama teşvik edilmelidir,
- KOBİ'ler, Esnaf-Sanatkârlar desteklenmelidir,
- Aktif istihdam tedbirleri uygulanmalıdır,
- Kayıt dışı istihdam, kayıtlı istihdam haline dönüştürülmelidir,
- İstihdam üzerindeki vergi ve sigorta yükleri azaltılmalıdır,
- İşgücü piyasasındaki değişime işletmelerin ve işgücünün uyumu için her türlü tedbir alınmalı,
- Yaşam boyu öğrenme desteklenmeli;
- Kadınların işgücü piyasasındaki sıkıntıları giderilmeli,
- Çocuk işçiliği önlenmesi için tedbirler alınmalı,
- Özürlü ve hükümlülerin işgücü piyasasına girişi ve istihdamı teşvik edilmelidir,
- Sosyal yardım ve sosyal hizmetler sistematize edilmelidir.

3. 1. 5. İşsizlik Sigortası

3. 1. 5. 1. Türkiye'de İşsizlik Sigortası:

Modern anlamda 19. yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın başlarında şekil almaya başlamış olan işsizlik sigortası, Birinci Dünya Savaşı, 1929 Ekonomik Buhranı ve İkinci Dünya

Savaşı'nın etkileri ile dünyada önemli bir sosyal güvenlik aygıtı haline gelmiştir. Modern anlamda ilk olarak 1911 yılında İngiltere'de zorunlu bir nitelik kazanmış işsizlik sigortası, diğer dünya ülkelerinde ise İkinci Dünya Savaşı sonrasında uygulama alanı bulmuştur. Türkiye'de ise 1959 yılından beri çeşitli çalışmalar olmasına rağmen 1999 yılına kadar bir sonuç alınamamıştır. 1999 yılına gelindiğinde OECD ülkeleri arasında işsizlik sigortası programı olmayan tek ülke Türkiye kalmıştır. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1976 yılının sonuna kadar Türkiye'de işsizlik sigortasının kurulması hedeflenmiş, 1968 yılında hazırlanan tasarı yapılmış, ancak kanunlaştırılmamıştır. 1980 ve 1993 yıllarındaki tasarılarından da bir sonuç alınamamıştır. İşsizlik sigortası, ancak 1999 yılında 4447 sayılı Yasa ile çıkarılabilmiş ve 01.06.2000 tarihinden itibaren de uygulanmaya başlanmıştır (Taşçı; Yılmaz 2009, 613).

İşsizlik sigortasının Türkiye'de gecikmesinin bir sebebi işçi ve işverenler için zaten var olan yüksek SSK primlerinin yanına işsizlik sigortası primlerinin eklenmesi ile yükün daha da ağır bir hale geleceği endişesidir. Diğer bir neden de işsizlikle ilgili bilgiler ve özellikle istatistiki rakamların yetersiz ve eksik olması yüzünden; bu eksik bilgilerle kurulacak olan işsizlik sigortasının pahalıya mal olabileceği düşüncesidir. İşsizlik oranının yüksek oluşu ve işsizlerin çoğunun vasıfsız işçi olması ve yapısal işsizliğin sürmesi de işsizlik sigortasını geciktiren etmenlerdendir. Bunlara ilave olarak, kronikleşmiş bütçe açıkları, tasarruf fonlarının yetersizliği, finansman zorlukları ve diğer taraftan kıdem tazminatının işsizlik sigortasının işlevini gördüğüne inanılması ile birlikte uygulamanın aktüeryal ve idari acıdan zor ve karmaşık olması gibi nedenlerle de işsizlik sigortası gecikmiştir. Bütün bunlara, işsizlik sigortasının yasalaşmasındaki gecikmeye, siyasi ve uygulayıcı kesimde hem işsizlik sigortasını tam olarak idrak edememe hem de kendi yapılarından kaynaklanan gecikmeler gibi nedenler de eklenebilir. İşsizlik fonu kamu finansmanı için kolay ulaşılabilen, sorunsuz bir finansman kaynağı olarak görülmeden amacına uygun olarak kullanılması durumunda sistemin başarı şansını artıracaktır. Ayrıca işsizlik sigortasının başarısı için Türkiye'nin ekonomik yapısından kaynaklanan sorunların çözümlenmesi yoluna gidilmelidir (Taşçı; Yılmaz 2009, 613). Bu kapsamda özel sektör yatırımlarının teşvik edilmesi, istihdamı artırıcı ekonomik ve sosyal politikalar belirlenip, bu politikaların hayata geçilmesi sağlanmalıdır.

İşsizlik sigortasının önemini, özellikle de ekonomik kriz dönemlerinde artan işsizlik ve beraberinde yaşanan yoksulluk ile gelir dağılımındaki artan eşitsizlikler ortaya koymaktadır. Türkiye’de çok yeni olan işsizlik sigortası işsizlerin sorunları çözmede yetersiz kalmaktadır. Çünkü işsizlik sigortasının ödeme oranlarının düşük, kapsamının çok dar ve sigortadan yararlanma koşulları katıdır. Bu kapsamda, işsizliğin olumsuz sonuçların giderilebilmesine yönelik olarak, işsizlik sigortası kapsamının genişletilmesi, işsizlik ödemesi tavanının yükseltilmesi ve sigortadan yararlanma koşullarının daha esnek hale getirilmesi gerekmektedir (Haşimoğlu; Gündüz; Gündüz <http://www.jmo.org.tr>).

3. 1. 5. 2. İşsizlik Sigortasının Tanımı, Kapsamı ve Temel Özellikleri:

Gerek birey gerekse toplum açısından önemli bir sosyo-ekonomik nitelikli risk unsuru olan işsizliğe karşı sosyal güvenliğin sağlanması, özellikle sanayileşmiş toplumlarda büyük bir ihtiyaç olmuştur. İşsizlik sigortası, sigortacılık tekniği ile faaliyet gösteren, devlet tarafından kurulan zorunlu bir sigorta koludur (Taşçı; Yılmaz 2009, 614). 1999 tarihli ve 4447 sayılı İşsizlik Sigortası kanununa göre İşsizlik Sigortası: “Bir işyerinde çalışırken, çalışma istek, yetenek, sağlık ve yeterliliğinde olmasına rağmen, herhangi bir kasıt ve kusuru olmaksızın işini kaybeden sigortalılara işsiz kalmaları nedeniyle uğradıkları gelir kaybını belli süre ve ölçüde karşılayan, sigortacılık tekniği ile faaliyet gösteren zorunlu sigorta” dır (Andaç 2010, 57).

İşçi için hayatta kalma ve hayatını onurlu bir şekilde devam ettirebilmenin yolu, belirli bir ücret karşılığında emeğini arz etmekten geçmektedir. İşsizlik sigortası, ileride işçinin işsiz kalma tehlikesiyle karşılaşma durumuna karşın gelir güvencesi sağlamaktadır. İşsizlik sigortasında dikkate alınması gereken diğer bir husus da, işçinin, işsizlik sigortası tarifinde yer alması için, “isteği dışında işsiz kalmış olması” gerekmektedir. Burada irade dışı işsiz kalmadan maksat; yeni bir iş bulmak için çaba gösterilmesi, aktif olarak iş aranmasına rağmen işsiz kalınması durumudur (Taşçı; Yılmaz 2009, 603-604).

İlk kez iş arayıp da iş bulamayanlar, işsizlik sigortası kapsamına dâhil olamayacaklardır. 506 sayılı Sosyal Sigortalar Yasası’nın 3. Maddesine göre “sigortalı sayılmayanlar”, işsizlik sigortasının kapsamı dışındadır. İşsizlik sigortasının kapsamı dışında bırakılan diğer bir kesim de aynı kanunun 3. maddenin üçüncü fıkrasında, “sosyal güvenlik

kuruluşlarında yaşlılık aylığı alıp da sosyal güvenlik destek primi ödeyerek ya da ödemeksizin çalışanlar olarak belirtilmiştir. Ayrıca memur veya sözleşmeli personel statüsünde çalışanlar da işsizlik sigortasının kapsamı dışında bırakılmıştır. 22.1.1990 tarihli 399 ve 233 sayılı KHK'nin Bazı Maddelerinin Yürürlükten Kaldırılmasına Dair KHK'ye tabi sözleşmeli personel statüsünde bulunanlar" işsizlik sigortası kapsamı dışında kalacaklardır (Taşçı; Yılmaz 2009, 616).

3. 1. 5. 2. 1. Zorunluluk İlkesi:

Yardım sandıkları ve özel sigortalarda katılım isteğe bağlı iken İşsizlik sigortasına katılmak zorunludur (Andaç 2010, 59). Bu zorunluluk 4447 sayılı Yasa'nın 48. Maddesiyle getirilmiştir. Bu Yasa kapsamına giren çalışanlar, bu Yasa'nın yürürlüğe girdiği tarihte, yeni işe girenler ise işe başladıkları tarihten itibaren sigortalı sayılmıştır (m. 48/I) (Taşçı; Yılmaz 2009, 616).

3. 1. 5. 2. 2. Finansman (İşsizlik Sigortası Fonu):

Yasa'nın 53. maddesiyle bir işsizlik "Sigortası Fonu" kurulmuştur. Fon'un açık vermesi durumunda yine devletin katkısı "işsizlik sigortasına mali kaynak sağlamak, piyasa koşullarında bu kaynakları değerlendirmek ve ödemelerde bulunmak" şeklindeki ifade ile öngörülmektedir (Taşçı; Yılmaz 2009, 617).

İşsizlik sigortası fonu, işsizlik sigortası primleri ile bu primlerin değerlendirilmesinden elde edilen kazançlarla, Devlet tarafından yapılacak katkı ve yardımların, ayrıca bu kanun gereğince işçi ve işverenlerden alınacak ceza, gecikme zammı ve faizler ile diğer her türlü gelirlerin toplandığı ve Devlet tarafından güvence altına alındığı fonu ifade eder (Andaç 2010, 197).

Yasanın 49. Maddesi ile sigortalının % 2, işverenin % 3 ve devletin de % 2 oranında işsizlik sigortası primi ödemesi kabul edilmiştir. 2002 yılı Bütçe Yasası, tarafların işsizlik sigortasına yaptıkları katkıların 2002 yılı için bir puan düşürülerek uygulanmasını istemiştir. Yasaya göre Fon'un beş kalem geliri vardır (Taşçı; Yılmaz 2009, 617):

1. İşsizlik sigortası için tayin edilen primler.
2. İşsizlik sigortası primlerinin değerlendirilmesinden elde edilen kazançlar.
3. Fonun açık vermesi durumunda devletçe sağlanacak katkılar.
4. Sigortalı ve işverenlerden alınacak her türlü cezalar, gecikme zamları ile faizler.
5. Bağışlar, diğer gelir ve kazançlar.

Yasa'ya göre, fon bütçe kapsamı dışındadır. Fonun gelirlerinden hiçbir kesinti yapılamamakta ve genel bütçeye gelir olarak kaydedilememektedir (Taşçı; Yılmaz 2009, 617).

3. 1. 5. 2. 3. İşsizlik Sorunu - İşsizlik Sigortası İlişkisi:

İşsizlik sadece bağımlı çalışan açısından değil, toplum açısından da ekonomik ve sosyal yönden gelişme düzeyi ne olursa olsun bir ülkenin en önemli sorunudur (Andaç 2010, 17). İşsizlik sigortası da, toplumda oluşan işçi-işveren gibi sosyal gruplar ve bunlar arasında beliren farklılaşmalar sonucu ortaya çıkan ekonomik ve sosyal sorunları çözümleyen sosyal politikanın en önemli öğelerinden birisidir. Her ülkede tam işsizliği yok etmek mümkün olamayacağına göre, çalışma istek ve yeteneğinde olup da günün çalışma ve ücret koşullarına göre emeğini sunmasına karşın ekonomik nedenlerle uygun bir iş bulamayan işsize yaşama hakkını vermek her toplumun kaçınılmaz görevi olmaktadır (Andaç 2010, 19-22).

İşsizlikle mücadelede önemli bir vasıta olan işsizlik sigortasının, sefaleti ve ücretlerin düşmesini önleme, verimliliği artırma, iş gücü piyasasını organize etme, işsizleri işe girmeye zorlama, sosyal ve ekonomik hayat arasında yumuşatıcı ve uyum sağlayıcı bir rol oynama görevi bulunmaktadır (Andaç 2010, 19-22). Buna rağmen ülkemizdeki eksik istihdamın, kayıt dışı ekonominin büyüklüğünün ve yapısal nedenlerle işsizlik oranlarının yüksekliği, işsiz nüfusun önemli bir bölümünün çalışma çağındaki gençlerden oluşması ve yine işsizlerin önemli bir bölümünün uzun süreli işsiz olması

birlikte değerlendirilerek, işsizlik sigortasının işlevsiz kalacağı ileri sürülmektedir (Taşçı; Yılmaz 2009, 625).

3. 1. 5. 2. 4. Kapsam ve Eşitsizlik:

Türkiye’de işsizlik sigortası tüm çalışanları kapsamak üzere yürürlüğe konmuştur. Kural olarak isabetli bulunsa da bu durum, bazı acılardan eleştirilmiştir. Kural olarak, “çalışma istek ve yeteneğinde sahip olup, kendi iradesi dışında işsiz kalan herkesi” kapsamına alan işsizlik sigortası su veya bu şekilde sigortalı olarak çalışmayı en genel bir ilke olarak sunmaktadır. Bu durum daha önce hiçbir şekilde is sahibi olmayanları işsizlik sigortasının kapsamayacağı anlamına gelmektedir ki, bu durum eleştirilmektedir. Ayrıca işsizlik sigortasına dahil olanlar üzerinden de bazı eleştiriler söz konusu olabilmektedir. Mütakabiliyet esasına dayalı olarak yapılan antlaşmalara göre Türkiye’de hizmet sözleşmesine dayalı olarak bir işyerinde çalışan yabancı uyruklu işçiler, işsizlik sigortasının kapsamına alınmıştır (Taşçı; Yılmaz 2009, 625).

İş yasalarının hiçbirinin kapsamına girmeyen ancak 506 sayılı Yasa’ya göre sigortalı sayılanlardan kamu kesiminde tarım işlerinde ücretle çalışanlar, ev hizmetlerinde ücretle ve sürekli çalışanlar herhangi bir iş yasasının kapsamına girmemekte, fakat 506 sayılı Yasa’ya göre sigortalı sayılmaktadırlar. Bunların hizmet akitlerinin sona ermesinde iş yasalarının hükümlerinin nasıl uygulanacağı bir sorun olarak karşımıza çıktığından bu durumlar, Yasa’nın maddeleri arasında bir “tutarsızlık” olarak nitelendirilmekte ve çözüm olarak bu konularda yeni bir düzenlemenin gerekliliği belirtilmektedir (Taşçı; Yılmaz 2009, 627).

İşsizlik sigortası, devlet tarafından kurulan, kendi istek ve kusuru dışında işini kaybedenlere, uğradıkları gelir kayıplarını kısmen de olsa karşılayarak kendilerinin ve aile fertlerinin zor duruma düşmelerini önleyen, sigortacılık tekniği ile faaliyet gösteren zorunlu bir sigorta koludur. İşsizlik sigortası, gelirin toplumda adil ve dengeli bir biçimde paylaşılmasını amaçladığı için sosyal devlet olma ilkesinin bir gereğidir. İşsizlik sigortası sağladığı gelir güvencesiyle, işsizlerin alım güçlerini belli ölçüde koruduğundan toplam talebin düşmesini önler (Taşçı; Yılmaz 2009, 627).

3. 1. 5. 2. 5. 4447 Sayılı İşsizlik Sigortası Kanununun İşlevi:

Sosyal güvenlik sistemlerinin temel amacı, birey ve ailesine güven duygusu vermek için insanların geleceklerini çeşitli risklere karşı teminat altına alarak, onları gelecek endişesinden kurtarmaktır. Bireylerin hayatlarında karşılaştıkları önemdeki risklerden birisi de işsizliktir. İşsizlikle mücadele genelde, biri işsizliğin nedenlerini giderici diğeri de yaptığı olumsuz sonuçları giderici olmak üzere iki şekilde gerçekleştirilmektedir. Bu iki yöntemi birbirinin alternatifi değil tamamlayıcısı olarak görmek daha doğru olacaktır (Erol; Özdemir; Yurdakul 2010, 8).

Sosyal politika aracı olan işsizlik sigortası, işsizliğin ortaya çıkardığı ekonomik ve sosyal sorunları hafifletmeyi amaçlamaktadır. İşsizlik sorununun çözümünde gelişmiş ülkeler talep artırıcı politikalara başvurmakta iken, gelişmekte olan ülkeler daha çok temel mali ve ekonomik yapısal politikalara ağırlık vermektedir. Eğer işsizlik bu yolla azaltılamazsa, işsizliğin ortaya çıkardığı gelir kayıplarını geçici bir süre için tazmin eden, işsizlere yeni işler bulununcaya kadar veya yeni alanlarda istihdam edilme olanağını verecek eğitimlerini tamamlayana kadar, onların gelir kayıplarını karşılayacak ve gelir sürekliliğini sağlayacak olan işsizlik sigortası adı verilen kurumsal yapılara ihtiyaç duyulmaktadır (Erol; Özdemir; Yurdakul 2010, 8).

19. yüzyılda işsiz olanlara yeteneksizliğinden dolayı bir meslek edinememiş veya geçimsizliği nedeniyle iş bulamamış, vaktini boşa geçiren tembel insan olarak bakılmakta ve işsiz kalmanın doğrudan doğruya insanın kendi kusurundan kaynaklandığı kabul edilmekteydi. Ancak günümüzde ekonomik ve toplumsal gelişmelere dayalı olarak işsiz algısı değişmiş; uluslar arası alanda kabul edilen işsizlik tanımı üç temel unsur üzerine oturtulmuştur. 1982 yılında Cenevre’de yapılan Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) On Üçüncü Çalışma İstatistikçileri Konferansında kabul edilen karardaki işsizlik tanımında bu üç temel unsur işsiz olma, halen çalışmaya elverişli bulunma ve bir iş talep etme şeklinde sıralanmıştır. Uluslar arası standartlara göre bu üç unsuru birlikte taşıyanlar işsiz kabul edilmektedir (Erol; Özdemir; Yurdakul 2010, 8).

3. 1. 6. Döviz Kuru, Küresel Kriz ve İşsizlik

3. 1. 6. 1. Döviz Kuru ve Döviz Krizi:

Döviz kuru, bir ülkenin ulusal para biriminin yabancı para birimleri cinsinden değeridir. Döviz fiyatlarının, yani döviz kurlarının belirlenmesine yönelik kullanılan sistemlere de döviz kuru sistemleri denilmektedir. Döviz kuru sistemleri döviz kurlarının belirlenme ve değişim rejimlerini ifade etmektedir. Döviz kuru politikalarının önemli bir tarafını, enflasyonla mücadelede yaygın olarak kullanılmaları oluşturmaktadır (Bilgin 2004, 81).

Ülkeler ekonomik yapılarını dikkate alarak “Ayarlanabilir Sabit Kur” (soft peg), “Katı Sabit Kur” (hard peg) ve “Esnek Döviz Kuru” gibi döviz kuru politikaları uygulamışlardır. Türkiye’de de dönem dönem değişik döviz kuru politikaları uygulandığını görmekteyiz. Türkiye’de 24 Ocak 1980 kararlarıyla ekonomi politikasında yapılan köklü dönüşümle birlikte döviz kuru, çok önemli bir politika aracı sayılmıştır (Bilgin 2004, 84).

Uygulanan döviz kuru politikaları, Türkiye ekonomisi üzerinde önemli etkiler yapmış ve özellikle de son yıllarda yaşanan ekonomik krizlerin önemli bir nedeni olarak görülmüştür. Uygulanan döviz kuru politikalarından kaynaklanan krizler, işsizlik üzerinde de ciddi etkiler meydana getirmiştir. İşsizliği, uygulanan döviz kuru politikalarından bağımsız düşünmek olası değildir. Bir ülkenin ihracattaki rekabet gücü; reel döviz kuru, reel ücretler ve emek verimi olmak üzere başlıca üç etken tarafından belirlenir. Döviz kuru politikaları, özellikle ihracat ve ithalat yoluyla işsizliği etkilemektedir. Devalüasyon ya da ulusal paranın yabancı paralar karşısındaki değerinin düşürülmesi, ithalatı pahalılaştırdığından ithalatın azalmasına da yol açar. Devalüasyonların ihracatı artırıcı etkisi ise, daha çok ithal girdi kullanmayan yerli sanayi için söz konusudur (Bilgin 2004, 85-92). Dolayısıyla, özellikle 2000 yılından sonra, 2001 yılı dışında, Türkiye’de giderek artan işsizlikle, sürekli yükselen reel döviz kuru arasında yakın bir ilişki olduğu belirtilmektedir. Reel döviz kurunun yükselmesinin yani TL’nin aşırı değerlenmesinin özellikle ithalatı artırmak suretiyle işsizliğe yol açmaktadır. Ancak, yüksek büyüme oranlarına ulaşılan 2002 ve 2003 yıllarında, işsizliğin artmaya devam etmesi, işsizliğin nedenini başka yerlerde aramayı gerekli kılmaktadır.

Türkiye ekonomisinin 1990'lı yıllardan itibaren giderek artan aralıklarla krizlerle karşı karşıya kalmasını, bu dönemde uygulanan döviz kuru politikalarından bağımsız olarak düşünmek doğru olmaz. Uygulanan döviz kuru politikaları, hiç kuşkusuz ekonomi ve işsizlik üzerinde etkilidir.

Döviz kurunda meydana gelen değişimler, ülkelerin ulusal paralarının görece değerini değiştirmekte böylece yurtiçi/yurtdışı görece fiyat yapısının da değişmesine yol açmaktadır. Cari işlemler dengesini de büyük ölçüde etkilemesi nedeniyle döviz kuru sisteminin seçimi çok önemlidir. Döviz kuru, büyük ölçüde ithalat ve ihracat yoluyla emek piyasasını etkilediğini belirtmiştik. Ulusal paranın değer kaybına neden olan reel döviz kurunun düşmesi, ithal malları daha pahalı hale getireceğinden, tüketiciler, ithal mallar yerine, daha çok yerli malları tercih edeceklerdir. Yerli mallara olan talebin artması, istihdam artışına neden olacaktır. İthalatın pahalalanmasıyla, ithal girdi kullanılan sektörlerde emeğin maliyetinin görece olarak ucuzlar. Kuramsal olarak emeğin maliyetinin ucuzlaması ile istihdam artışının olacağı beklenir. Ancak unutmamak gerekir ki, devalüasyon ile ithal girdilerin daha pahalı hale gelmesi enflasyona yol açabilecek, bunun da toplam talebi daraltmak suretiyle istihdamda bir gerilemeye sebep olabilecektir (Bilgin 2004, 82).

Bir dış şok ekonomiyi etkilediğinde, kısa dönemde nominal ücretler ve fiyatlar aşağıya doğru esnek olmadığından, yurtiçi fiyat ve ücretlere nazaran döviz kurunu ayarlamak suretiyle reel döviz kurunu ve bu yolla dış ticaret hadlerini değiştirmek daha kolaydır. Esnek döviz kuru sisteminde dış şokların işsizlik üzerindeki etkisi, döviz kuru hareketleriyle absorbe edilebildiğinden daha düşüktür. Hâlbuki kuramsal olarak, döviz kurundaki dalgalanmaların, kısa vadede ekonomik kalkınmayı ve dolayısıyla emek piyasasını olumsuz etkilediği kabul edilmektedir. Döviz kurlarındaki dalgalanma, kısa vadede belirsizliğe yol açar. Bu nedenle, döviz kurundaki dalgalanmaların ortadan kalkması, ekonomik ajanların kararlarına olumlu biçimde yansır. Bu da; üretim, ihracat ve istihdamı olumlu yönde etkiler. İhracat artışı yeni yatırımlarla desteklendiğinde, istihdamı artırıcı etkisi daha fazla olacaktır. Dolayısıyla göre döviz kuru istikrarıyla dış ticaret ve döviz kurundaki dalgalanmayla işsizlik arasında doğrusal bir ilişki vardır. Döviz kurunun istihdam üzerindeki etkileri, büyük ölçüde ihracat ve ithalat yoluyla gerçekleşmektedir. Döviz krizleri, 1994 yılında Meksika'da 1997 Asya Krizi'nde

Güney Kore’de görüldüğü üzere işsizlik üzerinde ciddi etkiler meydana getirmiş, işsizlik oranları kısa sürede önemli oranlarda yükselmiştir. Döviz krizi, işsizlikle birlikte enflasyona da yol açmıştır (Bilgin 2004, 82).

Türkiye 1990 sonrası yaşanan Nisan 1994 krizi, Kasım 2000, Şubat 2001 krizleri ve 2007 yılı Ağustos ayında başlayıp ülkemizi de etkileyen kriz dönemlerindeki kur politikaları ve işsizlik oranları özet bilgileri aşağıda yer almaktadır:

5 Nisan 1994 krizinde krizden çıkış için dönemin hükümeti ekonomik program açıkladı. Program çerçevesinde vergiler artırıldı, Merkez Bankası TL’yi %13,6 oranında devalüe etti. Bu kur ayarlaması üzerine TL doların karşısında 17,250 oldu. Hazine % 90 faizli, üç ay vadeli hazine bonusu çıkarmak suretiyle nakit açığını kapatma yoluna gitti. Bu dönemde üstelik bir de yerel seçimler yapıldığından ekonomi seçim ekonomisine döndü. Ülkeye sürekli sıcak para girişi arttı ve kriz bir türlü atlatılamadı (<http://sinestezi.wordpress.com>). 1994 yılında işsizlik oranı % 9,1 olarak gerçekleşmiştir.

1998’de Asya ülkelerinde olan kriz Rusya’da etkisini Ağustos ayında göstermiştir. Dünya üretiminde ve ticaretinde daralma olmuş, bu durumdan Türkiye de etkilenmiştir. Hükümet Aralık ayında IMF ile Stand-By anlaşması imzalamış, IMF’ye verilen niyet mektubunda, sıkı maliye politikası, kur ve para politikası uygulanacağı ve enflasyonun düşürüleceği taahhüt edilmiştir. Niyet mektubunun kamuoyuna açıklanmasının mali piyasalara etkisi olumlu olmuştur. İşsizlik, 1998 yılında %7,4; 1999 yılında da % 8,2 olarak gerçekleşmiştir.

2000 yılında meydana gelen mali krizden dolayı ülkemiz ekonomisine ve hazineye dış ülkeler ve yatırımcılar tarafından güvensizlik hâkim oldu. Bu dönemde dış açık ve cari açık artmış; Türkiye döviz kurunun çapaya bağlanmasıyla çıkmaz sokağa girmiş, döviz sıkıntısı had safhaya çıkmıştır. Ödeme gücüne düşen bankaların vadesi dolmayan kredileri geri çağırması iç pazarın iyice daralmasını beraberinde getirmiştir. Üstelik bir de döviz fiyatları ve faizler 3,5 milyar dolarlık net sermaye çıkışıyla tırmanışa geçmiş, kriz öncesi 670 bin TL olan dolar 1 milyonu aşmış, IMF programı da çökmüştür Bu krizin yaşandığı 2001 yılında işsizlik % 8,9 olarak gerçekleşmiştir. Yüksek büyüme

oranlarına ulaşılan 2002 ve 2003 yıllarında da, işsizlik artmaya devam ettiğinden, bu dönemler döviz kurundan ziyade işsizliğin nedenini diğer etkenlerde aramak gerekir.

Gerçekten de, Türkiye ekonomisinin 2004 yılı birinci çeyreğinde yüzde 12,4'lük bir büyüme gerçekleştirmesine rağmen, işsizlik bu dönemde artmaya devam etmiştir. Bu son derece ilginç bir durum olarak nitelendirilmektedir. Ekonomik büyüme, büyük ölçüde iç talepteki artıştan kaynaklanmaktadır. İç talebe bağlı olarak ithalatta yaşanan artışın ve yüksek düzeydeki ihracatın da, büyümedeki rolü kuşkusuz çok büyük. Bu çerçevede, diğer faktörlerin yanında, ithalattaki yüksek artış da işsizliği artıran önemli bir faktördür. Rekor kıran ihracata rağmen, ithalatın da adeta zirve yapması, hem dış ticaret açığını, hem de cari açığı artırmaktadır. Özellikle tüketim mallarına yönelik ithalattaki artış endişe verici boyuta ulaşmıştır. Şöyle ki, 2004 yılı ilk 6 ayı itibariyle tüketim malı ithalatındaki artış oranı yüzde 108 olmuştur. Bu dönemde dış ticaret açığındaki artış oranı ise yüzde 84'e yükselmiştir. Önceki yılın aynı dönemine göre 2004 yılının ilk 5 ayı itibariyle cari açıktaki artış oranı ise yüzde 101,4 olmuştur. 2001 krizi nedeniyle, artan ithalatın en önemli nedeni, ertelenmiş olan iç talep dışında, TL'deki aşırı değerlenmedir. 2002 ve 2003 yıllarında TL önemli ölçüde reel olarak değerlenmiştir. TL'deki değerlenme 2004 yılı Temmuz ayı itibariyle yüzde 40'ın üzerindedir. Bu değerler, işsizlikle döviz kuru arasında yakın bir ilişki olduğunu göstermektedir.

Dünya ekonomisi, 1929 krizinden sonra en büyük ekonomik krizlerden birini ABD'de 2007 yılı ortalarında ortaya çıkan Mortgage krizi ile yaşamıştır. Dünya ekonomisinin 2007 yılından itibaren giderek küçülmesinin en önemli nedeni, dünya ekonomisine yön veren bir büyüklükte olan Amerikan ekonomisinde başlayan bu krizin dünya ekonomisini olumsuz yönde etkilemesidir. Bu kriz etkisi ile gelişmiş ekonomilerde büyüme hızı dünya ortalamasının altında kalmıştır (Yıldırım 2010, 47-48).

Bu kriz döneminde uygulanan kur rejiminin etkisi, likidite bolluğu yaşanan döneme göre tam aksi yönde olmuştur. Sermaye çıkışı karşısında sabit veya yönetilen kur rejimi uygulayan ülkelerde merkez bankaları, döviz satarak kurun seviyesini korumaya veya kuru belirli bir bandın içerisinde tutmaya çalışmıştır. Ancak önemli miktarda azalan döviz rezervleri nedeniyle risk priminin artması ve daralan para arzı, piyasa faizlerinin

yükselmeye ve likidite koşullarının daralmasına yol açmıştır. Bunun sonucunda iktisadi faaliyette sert bir yavaşlama yaşanmıştır. Bu dönemde, birçok gelişmiş ülkelerin aksine, Türkiye’de finansal sisteme ilişkin düzenleme ve denetleme uygulamalarının taviz verilmeden yerine getirilmesi ve hane halkının yabancı para cinsi krediye erişimini kısıtlayan düzenlemeler, gerek bankacılık sisteminin gerek hane halkının kırılganlığını ve döviz kuru riskini önemli ölçüde azaltmıştır. Türkiye’nin bu küresel krize karşı önemli bir direnç göstermesinde dalgalı kur rejiminin sağladığı esneklik, bankacılık sisteminin sağlamlılığı ve kriz öncesinde izlenen dengeleyici para ve maliye politikalarının kazandırdığı ferahlık gibi unsurlar önemli bir rol oynamıştır (Çınar; Erdoğan; Gürgür vd., 2010, 11). Bütün bu olumlu sinyallere karşın bu dönemde işsizlik yine de %14 ile zirve yapmıştır.

3. 1. 6. 2. Krizler ve Yapılması Gerekenler:

Türkiye 1990 sonrası önemli ekonomik krizlerle çetin mücadeleler vermiştir. Bu krizler; Nisan 1994 krizi, Kasım 2000, Şubat 2001 krizleri ve 2007 yılı Ağustos ayında başlayan finans - mortgage krizleridir (Yıldırım 2010, 47).

Türkiye’de işsizlik ve olumsuz beklentiler nedeniyle azalan talep ve tüketimi yeniden canlandıracak önlemlerin bir an önce alınması gerekmektedir. Çünkü tüketim ve talebin düşmesi ile fabrikalar ürettiklerini satamayacak; bu durum stokların şişmesine ve işçi çıkartmalara sebep olacaktır. İşsiz kalanlar ise, tüketim ve talebin azalmasına neden olacağından, ekonomide olumsuz bir döngü içine girmeye başlayacaktır. Bu döngünün ise kırılması gerekmektedir. Öncelikle, “Kriz Bitti Kampanyası” uygulanmalı, devamlı bir şekilde olumlu haberler yapılarak piyasada güven ortamı ve beklentilerin pozitif olması sağlanmalıdır. Beklentiler olumsuz olduğu sürece, parası olan da olmayan da tüketimden uzak durmaktadır. İkinci olarak, para arzı artırılmalıdır. Para arzının artışı, talebi ve tüketimi artıracaktır. Para arzı, ya dış kaynaklardan gelen para ile ya da Merkez Bankası’nın para basmasıyla sağlanmalıdır. Artan para arzıyla, reel sektör desteklenmelidir. Reel sektörün ve özellikle KOBİ’ler desteklenerek üretim ve yatırım artacaktır (Yavuz 2010, 17).

Üçüncü olarak da, vergi ve harçların indirimi veya ertelenmesi önerilmektedir. Böylece, piyasadaki para çekilmemiş olacak, dolaylı olarak para arzı artmış olacaktır. Burada

likidite tuzağını da unutmamak gerekir. Yani eğer, piyasada güven sağlanmazsa ve beklentiler olumlu olmazsa, artan para arzı likidite tuzağına neden olabilecektir. Dış kaynaklarla para arzı arttırıldığı takdirde TL değerlenecek ve bu durum revalüasyona sebep olacaktır. Şayet Merkez Bankası'nın para basmasıyla para arzı arttırılırsa, bu durumda da devalüasyon ve enflasyona durumu yaşanacaktır. Bunu kırmak için de ithalata dayalı ürünler değil öncelikle yerli malların tüketilmesine ve üretilmesine öncelik verilmesi gerekmektedir. Diğer bir deyişle, yerli mallar tercih edilmeli ve sanayiye önem verilmelidir (Yavuz 2010, 18).

3. 1. 6. 3. Kriz Dönemleri İçin Çözüm Önerileri:

Küresel ekonomik kriz dönemlerinde ülkemizde önemli bir sorun halini alan işsizliğin azaltılması için birincisi, kalıcı ve doğrudan çözüm; ikincisi ise, dolaylı ve geçici çözüm olmak üzere iki türlü çözüm ileri sürülmektedir. Bu çözüm önerilerini aşağıda ayrı başlıklar halinde tek tek inceleyeceğiz.

3. 1. 6. 3. 1. Doğrudan Çözüm:

Bu çözüm, işsizliğin azaltılmasına ve istihdamın artırılmasına yönelik çözümdür. Bu yöntemle, istihdamın artırılması için iki farklı politika uygulanması önerilmektedir. Birincisi, 2000 yılından sonra % 10 civarında seyreden yapısal işsizliğin azaltılması için politikalar üretilmesidir. İşgücü piyasasındaki işsizlerin vasıflarının emek talebine uymamasından dolayı oluşan yapısal işsizliğin giderilmesine yönelik mesleki eğitimler verilmelidir. Mesleki eğitimlerin işsizliğin azaltılmasına olumlu katkısı olacaktır (Yavuz 2010, 27).

İkincisi ise, küresel krizin neden olduğu konjonktürel işsizliğin azaltılması için, aşağıda yer alan 7 maddenin uygulanması önerilmektedir. Küresel krizle ekonomi daraldığından ortaya çıkan ve % 5-6 civarında olduğu düşünülen konjonktürel işsizliğe yönelik politikaların derhal hayata geçirilmesi gerekir (Yavuz 2010, 27).

Küresel krizin neden olduğu konjonktürel işsizliğin azaltılması için, uygulanması önerilen çözümler şunlardır (Yavuz 2010, 28-29):

1. Krizi bitirmek için kampanyalar düzenlenmeli. Kriz kampanyaları ile güven ortamının oluşması sağlanmalıdır.

2. Piyasadaki para arzı artırılmalıdır. Talep ve tüketim artışı için piyasada işlem gören paranın artması gerekmektedir. Para arzı iki şekilde artırılabilir. Birincisi, yurtdışından sıcak veya soğuk para akısıyla para arzı artabilir. Bu IMF yoluyla veya yurtdışında yaşayan Türklerin paralarının getirilmesiyle veya yabancıların doğrudan yatırımlarıyla para arzı artabilir. İkincisi ise, Merkez Bankasının para basmak suretiyle piyasaya para arz etmesidir. Birinci durumda, revalüasyon olacak, TL değerlenerek ihracat zorlaşır ithalat kolaylaşacak; böylece dış ticaret açığı artacaktır. İkinci durumda ise, Merkez Bankası para basacak, para arzı devalüasyon ve enflasyon artışına neden olabilecektir.

Küresel krizin etkilerini azaltmak ve istihdamı artırmak için para arzının artmasıyla oluşan revalüasyon veya devalüasyon ve enflasyon artışı, bir derece göze alınmalıdır.

3. Yaşanan küresel ekonomik kriz, güven ortamını bozduğundan acil olarak güven ortamının sağlanması gerekir. Kriz ortamında bankalar, şirketlere güvenmemekte ve kredi vermemekte; şirketler birbirine güvenmemekte, mal ve hizmet vermemekte; şahıslar piyasaya güvenmemekte ve tüketim harcamalarını ertelemektedir. Bu nedenle güven ortamının sağlanması çok önemlidir.

4. Küresel krizle beraber beklentiler olumsuz yöndedir. Bireyler ve şirketler piyasanın daha kötü olacağına inanmakta, bu durum talep ve tüketimi azaltmaktadır. Beklentiler olumsuz olduğu ve fiyatların daha da düşeceğine inanıldığı için, parası olan da tüketim harcamalarını erteletmektedir. Bundan dolayıdır ki, küresel ekonomik kriz dönemlerinde beklentilerin pozitif-olumlu olması gerekmektedir.

5. Sadece para arzının artırılması ile ekonomik krizin çözüleceği beklenmemelidir. Eğer piyasada güven sağlanmaz ve beklentiler olumlu olmazsa, para arzının artışı likidite tuzağına neden olacaktır. Likidite tuzağı da, para arzının az olmasından daha kötü bir durum oluşturacaktır.

6. Küresel ekonomik krizle birlikte azalan talep ve tüketimi artırmanın diğer bir yolu da Merkez Bankası'nın faizleri indirmesidir.

7. Vergi oranları düşürülmeli ve vergiler azaltılmalı veya ertelenmelidir. Para arzının ve tüketimin artırılmasının diğer bir yolu da, vergilerin azaltılması veya ötelenmesi ve vergi oranlarının düşürülmesidir.

3. 1. 6. 3. 2. Dolaylı Çözüm:

Bu çözüm yolu, işsizliğin olumsuz etkisini azaltmaya faydalı olacak geçici ve dolaylı çözümdür. Part-time çalışma, iş paylaşımı ve çağrı üzerine çalışma gibi esnek çalışma şekillerinin uygulanmasıyla ekonomik krizin olumsuz etkileri azaltılacaktır (Yavuz 2010, 30).

3. 1. 7. Kayıt Dışı Ekonomi ve Kayıt Dışı İstihdam:

Saklı ekonomi, kayıt dışı ekonomi, suç ekonomisi, yer altı ekonomisi, kara para, enformal ekonomi... gibi pek çok ifadelerle, kayda alınamayan ekonominin tanımı yapılmak istenmektedir (Kılıçdaroğlu 2000, 4) Kayıt dışı ekonomi kamu idarelerinin denetimi dışında kalan her türlü ekonomik faaliyetler olarak tanımlanabilir (Kapusuzoğlu 2009, 23).

Kayıt dışı ekonomi gerek gelişmiş gerek gelişmekte olan, gerek kapitalist gerek sosyalist olsun hemen hemen tüm ekonomilerde var olan ve ülkelerin kamu hizmetlerini yerine getirmek için toplamak zorunda oldukları vergi gelirlerini azaltıcı etkisi olan bir olgudur. Kayıt dışı ekonominin nedenleri arasında; küreselleşme, vergi cennetlerinin ortaya çıkması gibi dış faktörlerin yanında; denetim sıklığı ve yakalanma riski, vergi sistemindeki karışıklık, enflasyon, siyasal faktörler gibi iç faktörler de etkilidir (Karan 2006, 15). Kayıt dışı ekonominin boyutları gelişmişlik düzeyine göre değişmekle birlikte, gelişmiş ülkelerde %10'lar, gelişmekte olan ülkelerde ise %20-%50'ler düzeyinde gözlenmektedir. Bangladeş ve Hindistan gibi bazı ülkelerde ise %600'lere kadar vardığı tahmin edilmektedir (Kapusuzoğlu 2009, 23).

Kayıt dışı istihdam kayıt dışı ekonominin bir bölümüdür. Kayıt dışı istihdam kendi hesabına veya ücretli olarak kayıt dışı sektörde çalışan, faaliyetleri tam olarak hesaplanamayan ya da istatistiklere yansımayan istihdam şeklidir. Enformel sektör, resmi olarak kayıtlı olmayan üreticiler veya çalışanlarla formel sektörde kayıtlı olmadan

çalışanların faaliyetlerine kadar geniş bir alanı kapsar. Formel sektörde çalışanlar; ücret düzeyi, çalışma koşulları, sendikal faaliyetler veya devletin çalışma hayatındaki düzenlemeleri ile koruma altına alınmışlardır. Enformel faaliyetler yasal ve kurumsal çerçevenin dışında yer alana sosyal koruma mekanizmalarından yararlanamayan, pazarlık gücü olmayan çalışanlardan oluşmaktadır (Tatar 2006, 47).

Özellikle, Doğu Avrupa ve eski Sovyetler Birliği ülkelerinden gelen işçiler kaçak olarak inşaat, dokuma ve otelcilik gibi işlerde çalışmaktadırlar. Yabancı kaçak işçiliğin artması, yerli çalışanların pazarlık gücünün azalması ve enformel ekonominin daha da yaygınlaşması demektir. Etkin bir denetim mekanizması kurulamadığından yabancı kaçak işçilik özellikle büyük şehirlerimizde hızla artmaktadır. Kayıt dışılık tarım, inşaat ve perakende ticaret sektörlerinde yaygındır. Tarımda toprağın sürekli bölünmesinden az oluşu, diğerlerinde işyerlerinin önemli bir bölümünün küçük olmasından dolayı kayıtlı işgücü maliyetinin karşılanamaması kayıt dışı istihdamı artırmaktadır (Tatar 2006, 47).

Kayıt dışı istihdamda kadın ve çocuk işçiler önemli bir yer tutmaktadır. Birçok ülkede çocuk işçiler ortadan kalkarken, Türkiye’de artış göstermektedir. Ülkemizde toplam istihdamın yarısına yakınının kayıt dışı olduğu ifade edilmektedir. Kayıt dışı istihdamın nedenleri arasında yoksulluk, işsizlik, gelirin adaletsiz dağılımı, işgücü maliyetlerini düşürme çabaları, hızla artan nüfus, kentleşme, göç, düşük eğitim seviyesi ve buna bağlı olarak bilgi ve bilinç eksikliği gelmektedir. Ayrıca vergi oranlarının yüksek olması ve vergilerin adil toplanamaması, erken emeklilik ve isteğe bağlı sigorta uygulaması gibi sosyal güvenlik uygulamaları, sosyal güvenlik kurumları hizmetlerinden hoşnutsuzluk, kurumlar arasındaki koordinasyon ve işbirliği eksikliği vb. sayılmaktadır. Kayıt dışı istihdam, kurallı ekonomiyi dışlamakta, haksız rekabete yol açmakta, kamunun vergi, sosyal güvenlik primi gibi gelirlerinde kayıplara neden olmakta, sosyal güvenlik ve iş hukukundan doğan haklardan yoksunluğa sebep olmaktadır. İşverenler özellikle küçük ve orta ölçekli işletmelerde ucuz iş gücü olarak gördüklerinden yetişkin işgücünden ziyade çocuk emeğinden faydalanmayı tercih etmektedirler (Tatar 2006, 49).

Kayıt dışılıkla mücadele için ileri sürülen çözüm önerilerinden bazıları şunlardır (Tatar 2006, 50);

- Üretim ve istihdam üzerindeki vergi ve sosyal güvenlik yükünün azaltılması,
- İşletmede işçi sayısı arttıkça işveren yükünü azaltacak uygulamaya geçilmelidir.
- Çalışma mevzuatı esnek hükümlerle yeniden gözden geçirilmelidir.
- İstihdam artışı için bürokratik işlemler azaltılarak kolaylaştırılmalıdır.
- Girişimciye “değer” verilmeli ve çeşitli teşviklerle desteklenmelidir.
- Sık sık tekrarlanan vergi ve sigorta affı kolaylığına son verilmelidir.
- Devlet ilave istihdamı “özendirici” her türlü tedbiri alıp ödüllendirmelidir.

İstihdamın kayıt dışına yönelme gerekçeleri arasında ülkemizde uygulanan sosyal politikalar olduğu, sosyal politikaların maliyetinin de sürekli olarak kayıtlı sektöre yüklendiği, devletin vergi, sigorta, fon şeklindeki istihdam vergilerinin ağırlığı ve toplu sözleşme sisteminin işletmelerin yatırım ihtiyaçlarını gözetmemesi sayılmaktadır (Bozdağlıoğlu 2008, 19).

3. 1. 8. Yabancıların İstihdamı:

Ülkesinde bulunduğu devlete vatandaşlık bağı ile bağlı olmayan kimseye yabancı denir. Bir devletin mevzuatına göre başka bir devletin vatandaşı olup kendi vatandaşı sayılmayan, vatansız ya da mülteci konumunda bulunan gerçek kişiler ile merkezi o devletin sınırları dışında olan tüzel kişiler “yabancı” kavramı içinde değerlendirilmektedir. Yabancıların, evrensel insan haklarından vatandaş ile eşit olarak yararlanması hususunda ortak görüş hâkim iken, bazı hak ve özgürlükler uluslar arası hukuka uygun olarak yabancılar açısından sınırlandırılabilir (Kral 2007, 63).

Almanya, Norveç gibi bazı ülkeler yabancılarla ilişkin hususları “Yabancılar Kanunu” ve benzeri adlarla tek bir kanunda düzenlemişken, Türkiye’de yabancıların ülkeye girişi, seyahati, ikameti, çalışma izni, taşınmaz mal edine hakkı gibi konular ayrı ayrı kanunlarda düzenlenmiştir (Kral 2007, 63).

3. 1. 8. 1. Yabancıların Ülkemizde Çalışması:

Anayasa'nın 48 ve 49'uncu maddesinde yer alan hükümler vatandaş ile yabancıya eşit haklar tanımaktadır. Anayasa'nın 48'inci maddesi hükmü, "Herkes dilediği alanda çalışma ve sözleşme hürriyetine sahiptir" şeklinde, 49'uncu maddesi de, "Çalışma, herkesin hakkı ve ödevidir" şeklinde düzenlenmiştir. Oysa Anayasa'nın 16'ncı maddesi, "Temel hak ve hürriyetler yabancılar için milletlerarası hukuka uygun olarak kanunla sınırlanabilir" hükmü ile bazı hak ve hürriyetlerin sınırlanabileceği şeklinde düzenlenmiştir. Anayasa'nın 16'ncı maddesindeki sınırlama yetkisi, çalışma hak ve özgürlükleri için de geçerlidir (Kral 2007, 65).

Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun'un 15'inci maddesiyle, yabancıların kanun ile yasaklanmamış işleri yapabilecekleri kuralı konmuştur. Bu kural, yabancıların kanun ile men edilmiş olan işler dışında çalışma hakkının bulunduğunu göstermektedir. Bir yabancıların ülkemizde çalışabilmesi için öncelikle çalışma izni almış olması gerekmektedir. İç hukukumuzda, bazı iş kolları bu konuda çıkarılmış kanunlarla yabancılar yasaklanmış veya yabancıların bu iş kollarında çalışmaları izne tabi tutulmuştur. Yabancıların çalışma haklarına yönelik getirilen kısıtlamaların dayanağı şunlardır (Kral 2007, 65);

- Her ülke öncelikle kendi işsiz vatandaşlarının iş sahibi olmasını amaçlamış olması,
- Bazı mesleklerin zorunlu olarak vatandaşlar tarafından yapılmasının gerekmesi,
- Yabancıların çalışma hayatının her alanına nüfuz etmiş olmasının, işsiz vatandaşlarda huzursuzluk doğuracak davranışlara neden olacağı gibi hususlardır.

Ülkemizde yürürlükte bulunan çeşitli kanun hükümlerine göre; hemşirelik, ebelik, hastabakıcılık, doktorluk, diş hekimliği, veteriner hekimliği, eczacılık, Devlet memurluğu, hâkimlik, savcılık, avukatlık, noterlik, Türkiye sınırları içinde hava yolu ile yolcu ve yük taşımacılığı, dalgıçlık, deniz araçlarında kaptanlık ve tayfalık halen yabancılar yasaklanan meslekler ve faaliyetler arasındadır (Kral 2007, 71).

Avrupa Birliği içinde istihdam, ücret ve çalışma şartları açısından uyruğa dayalı ayırım yapılmaksızın verilen serbest dolaşım hakkı ile işçilere bütün üye ülkelerde çalışma

imkânı sağlanmıştır. Avrupa Birliği müktesebatında kamu hizmetleri, kişilerin serbest dolaşımı esasının istisnasını oluşturmaktadır (Kral 2007, 71).

3. 1. 8. 2. Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun:

27.2.2003 tarih ve 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun yabancıların Türkiye'deki çalışmalarını izne bağlamak ve verilecek çalışma izinleri ile ilgili esasları düzenlemek üzere çıkarılmıştır. 4817 sayılı Kanunla, farklı kanun ve kanun hükmünde kararnamelerde düzenlenmiş olan yabancıların çalışma izinleri konusu tek bir çatı altında toplanmaya çalışılmıştır. 4817 sayılı Kanunun 1'inci maddesinde kanunun amacı, “yabancıların Türkiye'deki çalışmalarını izne bağlamak ve bu yabancılara verilecek çalışma izinleri ile ilgili esasları belirlemek” şeklinde düzenlenmiştir. Yabancılar yetkili merciden çalışma izni almak zorundadırlar (Kral 2007, 65).

Türkiye'de çalışmak isteyen bir yabancı Çalışma Bakanlığında çalışma izni ve Türkiye'nin dış temsilciliklerinden çalışma vizesi gibi bir kısım izin ve belgeleri alması gerekmektedir.

3. 1. 8. 3. Yabancı Kaçak İşçilik:

Türkiye'deki işsizliğin nedenleri arasında yabancı kaçak işçilik de yer almaya başladığından bu bölümde yabancı kaçak işçilik ve kaçak işçilerin durumu işlenecektir.

Yabancı kaçak işçi; bulunduğu ülkeye vatandaşlık bağı ile bağlı olmadan, mevcut yasal düzenlemelere uygun çalışma ve ikamet izni bulunmayan kişilerdir. Kaçak işçi konumundaki yabancılar, ülkeye yasal yoldan giriş yapmış, pasaportu olan ancak vize süresini aşmış, oturma ve çalışma izni olmayan ya da ülkeye kaçak yoldan giriş yapmış emek piyasasına girmiş kişilerdir. Bir ülkede yabancı kaçak işçiliğin olması, ülkenin ekonomik yapısında ve sosyal güvenlik sisteminde olumsuz etkiler meydana getirmektedir. Bu etkilerden bazıları, işgücü piyasasında haksız rekabet, kayıt dışı istihdam dolayısıyla da vergi ve sigorta primlerinde kayıp ve bu kayıp dolayısıyla kamusal gelirden azalmadır. Kaçak olarak çalışan yabancılar diğer ülkelerde olduğu gibi ülkemiz için de önemli bir sorun teşkil etmektedir (Kral 2007, 71 - 72).

Öte yandan, ülke açısından olduğu gibi yabancı kaçak işçi açısından da olumsuzluklar mevcuttur. Yabancı kaçak işçiler yasa dışı çalıştıklarından, sürekli yakalanma ve sınır dışı edilme korkusuyla yaşamaktadırlar. Bu işçiler çoğunlukla kısa sürede mümkün olduğunca fazla para kazanıp ülkelerine dönmek istediklerinden, her tür ağır işleri ve ağır çalışma koşullarını kabul etmekte; çalıştıkları süre sağlık, sosyal güvenlik ve sendikal haklardan mahrum olmaktadır. Türkiye’de yabancı kaçak işçiliği işgücü yetersizliği veya açığından değil, vergilerin ve sigorta primlerinin makul seviyelerde olmamasından kaynaklanmaktadır (Kral 2007, 72 - 73).

3. 1. 8. 4. Yabancı Kaçak İşçilikle Mücadele:

Yabancı kaçak işçiliği, kayıt dışı istihdam ve kayıt dışı ekonominin bir parçası olarak görmek ve bu çerçevede mücadele etmek gerekir. 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun’la, bağımsız veya bağımlı çalışan yabancı ile bu yabancıyı çalıştıran işveren veya işveren vekiline idari para cezası verilmesi kabul edilmiştir. Ayrıca yabancının ve varsa eş ve çocuklarının konaklama giderleri, ülkelerine dönmeleri için gerekli masrafları ve gerektiğinde sağlık harcamaları yabancıyı kaçak çalıştıran işveren veya vekilinden karşılanma zorunluluğu getirilmiştir (Kral 2007, 73).

3. 1. 9. Türkiye’de Kadın İstihdamı:

Türkiye’deki kadın işgücü hem sanayileşmiş hem de az gelişmiş ülkelere ait bazı özellikler göstermektedir. Kadınların işgücüne katılım oranı erkeklere kıyasla çok düşük seviyededir. Kadınların eğitim seviyesi yükseldikçe işgücüne katılım oranlarında artma gözlenmektedir.

Türkiye’de kadınların işgücüne katılım oranını olumsuz yönde etkileyen başlıca etkenler şunlardır (Tatar 2006, 28):

1. Kadınların eğitim düzeylerinin düşük oluşu,
2. Piyasa koşullarının kadınların bir çok işte çalışmalarına elverişli olmayışı,
3. Kısmi (part-time) çalışma olanaklarının azlığı,

4. Küçük çocukların bakımı,
5. Çalışma yaşamı ile ilgili yasal mevzuattaki eksiklikler ve
6. Kadının çalışması ile ilgili gelenek ve göreneklerin kadın lehine yavaş değişmesi biçiminde sıralanabilir

Kadınların üretime katılması hem kadının statüsü için hem de ülke ekonomisi için büyük önem taşımaktadır. Kadınların çalıştıkları alanlar, buldukları iş kolu veya işyerlerinin alt kademelerinde yoğunlaşmakta üst kademelerde yer alan kadın sayısı ise sınırlı kalmaktadır. Ülkemizde birçok iş ve meslek “kadın işleri” ve “erkek işleri” olarak ayrılıp toplumsal kabul görmesinden dolayı, kadınlar ancak daha düşük statü ve ücretli geleneksel kadın mesleği olarak görülen işlerde çalışmak zorunda kalmaktadırlar. Kadın işgücü hem ucuz hem de emek yoğun iş kolları olan tekstil, gıda, hazır giyim, tütün gibi sanayi dallarında yoğunlaşmıştır. Ancak, yine de tarım sektörü ile karşılaştırıldığında bu sektörlerdeki kadın işgücü oranı düşüktür (Tatar 2006, 28).

Tarım sektöründe çalışan kadınların neredeyse tamamı ücretsiz aile işçisi konumundadırlar. Sanayi ve hizmetler sektöründe çalışan kadınlar ise süreksiz ve geçici olan düşük statülü, düşük ücretli, sosyal güvencesi olmayan iş kollarında veya işyerinin en alt kademe işlerinde çalışmaktadırlar. Kadınların eğitim düzeyi yükseldikçe, işgücüne katılım oranları da artmaktadır. Ancak, kadınlar için örgün eğitimin yanı sıra bilgi ve beceri geliştirmeye yönelik yaygın eğitime de ihtiyaç vardır. Kadınlar hem çalışma yaşamına girerken, hem de girdikten sonra cinsiyete dayalı ayrımcılıkla karşılaşabilmektedirler (Tatar 2006, 28).

3. 1. 10. Özürlülerin İstihdamı:

Türkiye’de her beş özürliüden dördünün işsiz olduğu belirtilmektedir. Türkiye’de özürliülerin işgücüne katılımlarının çok düşük düzeyde ve özürliüler arasında işsizliğin yaygın olmasından dolayı işsizlik, özürliülerin gelir elde etmelerine ve dolayısıyla milli gelirden pay almalarına engel olmaktadır. Özürliü işgücü arasında işsizliğin, cinsiyet itibariyle de farklılık gösterdiği dikkate alınarak; özürliü işgücü istihdamında cinsiyete dayalı pozitif ayrımcılığın uygulanması önerilmektedir. İşsiz kalınan sürenin uzaması,

özürlü işgücünün zaten yetersiz olan mesleki bilgi ve becerisinin iyice erozyona uğramasına neden olmakta ve iş bulma ve ücret geliri elde etme şansını daha da azaltmaktadır (Tatar 2006, 29).

Temel eğitim, mesleki eğitim ve mesleki rehabilitasyon olanaklarından yeteri kadar yararlanamayan özürllüer, işverenin taleplerini karşılayamadıklarından işsiz kalmaktadırlar. Özürllüerın mesleki tecrübe, bilgi ve beceri düzeylerinin yetersizliği Türkiye’de özürllü işgücü arasında yapısal işsizlik yaşanmasına neden olmakta ve işveren açısından özürllü işgücü istihdam etmenin maliyetini artırarak; işgücü talebini sınırlandırmaktadır. Türkiye’de özürllüerın işsizliğini azaltmak ve istihdamını artırmak amacıyla kanun, tüzük, yönetmelik, genelge ve tebliğlerle çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Bilindiği üzere, 4857 sayılı İş Kanunu’na göre; işverenler, 50 veya daha fazla işçi çalıştırdıkları işyerlerinde, her yıl Bakanlar Kurulunca belirlenen oranlarda özürllü, eski hükümlü ve terör mağduru işçiyi, meslek, beden ve ruhi durumlarına uygun işlerde çalıştırmakla yükümlüdürler. Bu kapsamda çalıştırılacak işçilerin toplam oranı % 6 olup, özürllüer ise toplam oranın yarısından az olamaz. Belli şartların sağlanması halinde ise işveren sigorta prim hisselerinin yarısı Hazinece ödenmektedir. Bu şartlar, Bakanlar Kurulunca belirlenecek oranların üstünde özürllü, eski hükümlü ve terör mağduru çalıştıran işverenlerin kontenjan fazlası çalıştırdıkları işçiler; özürllü ve eski hükümlü çalıştırma zorunda olmadıkları halde özürllü çalıştıran veya çalışma gücünün % 80’inden fazlasını kaybetmiş özürllüyü çalıştıran işverenlerin bu şekilde çalıştırdıkları her bir özürllüye ait işveren sigorta prim hisseleri (Tatar 2006, 29).

3. 1. 11. Türkiye’de Kamu Ve Özel İstihdam Kurumları:

Türkiye’de işsizliğin temel nedenlerinden biri de çalışma isteğindeki çalışabilir yaştaki nüfusun hızla artışına karşılık yeterli istihdam oluşturulamamasıdır. İşsiz sayısında bazı dönemler azalma görülmekle birlikte, uzun dönemde işsizlerin sayısında hep artış olmuştur. Yani Türkiye’de işgücü arzıyla işsizliğin hızlı nüfus artışı ve genç nüfus yapısı gibi nedenlerle yüksek olduğu bir gerçektir. Buna karşılık, gerek kamuda gerekse özel sektörde istihdam imkânları yeterli düzeyde değildir. (Yılmaz 2005, 49).

İstihdamın hayati öneme sahip olduğu ülkemizde kamu istihdam hizmetlerine ilişkin ilk yasal düzenleme 1936 tarihli 3008 sayılı İş Kanunu ile yapılmıştır. Kanun ile iş ve işçi

bulma aracılığı yapan özel bürolar yasaklanmış ve bu istihdam hizmetlerinin kamu tekelinde yapılacağı belirtilmiştir. Daha sonra 1946 yılında 4837 sayılı Kanun ile İş ve İşçi Bulma Kurumu (İİBK) kurulmuştur. Kurumun görevi iş ve işçi bulmaya aracılık olarak belirlenmiştir. Bu aracılık işçilere vasıflarına uygun işler bulmak, işverenlere de işlerine uygun vasıfta işçi temin etmektir. İİBK 1946 yılından itibaren işgücü piyasasında hizmet vermeye başlamıştır. İİBK geliştirmekte olan sanayinin işgücü ihtiyacını karşılama, işgücünün sektörel ve coğrafi hareketliliğini sağlama gibi görevler üstlenmiştir. İİBK, 1960'lı yıllarda sanayileşmiş ülkelerin artan işgücü ihtiyaçları ve bu ihtiyacı yabancı işçiler yoluyla da karşılama talepleri üzerine yurtdışına işçi gönderme faaliyetine yoğunlaşmıştır. 1973 yılında yaşanan Petrol Krizi'nden sonra sanayileşmiş ülkelerde baş gösteren durgunluk ve bununla birlikte artan işsizlik yurtdışından işgücü talebinin durmasına neden olmuştur (Karabulut 2007, 38).

1973 yılında yaşanan Petrol Krizi'nden sonra İİBK ve kamu istihdam hizmetleri için gerileme süreci başlamıştır. Değişen işgücü piyasasının ihtiyacı olan hizmetleri vermede kendini yenileyememiş olan İİBK ile işgücü piyasasında kamu hizmetlerinin rolü gittikçe azalmaya başlamıştır. 2000'li yıllar kamu istihdam hizmetleri yeniden yapılanmaya başlamıştır. 1475 sayılı İş Kanunu yürürlükten kaldırılmış 2003 yılında 4904 sayılı Kanunla İŞKUR kurulmuştur. İŞKUR kurulması ile işgücü piyasasında yaşanan gelişmelerin daha yakından izlenmesi, istihdam politikalarının oluşturulması ve uygulanması, işsizlik sigortasının etkin bir şekilde yürütülmesi amaçlanmıştır (Karabulut 2007, 38).

Türkiye İş Kurumu Kanunu'na göre Türkiye İş Kurumu, İstihdamın korunmasına, geliştirilmesine ve işsizliğin önlenmesi faaliyetlerine yardımcı olmak, işsizlik sigortası işlemlerini yürütmek üzere kurulmuştur (Türkiye İş Kurumu Kanunu Md. 1). Kurum kanununun 3. maddesinde sayılan kurum görevlerinden bir kısmı şunlardır (Türkiye İş Kurumu Kanunu Md. 1): İşgücü piyasası verilerini, yerel ve ulusal bazda derlemek, analiz etmek ve yayınlamak. İşgücü Piyasası Bilgi Danışma Kurulunu oluşturmak ve Kurul çalışmalarını koordine etmek. İşgücü arz ve talebinin belirlenmesine yönelik işgücü ihtiyaç analizleri ile iş ve meslek analizleri yapmak. İşgücünün istihdam edilebilirliğini artırmaya yönelik işgücü yetiştirme, mesleki eğitim ve işgücü uyum programları geliştirmek ve uygulamak. İstihdamdaki işgücüne eğitim seminerleri

düzenlemek. Yurtiçinde ve yurtdışında iş ve işçi bulma faaliyetlerine aracılık etmek. İstihdamında güçlük çekilen özürlü, eski hükümlü ve terörden etkilenenlerin işe yerleştirilmelerine yardımcı olmak. Özel istihdam bürolarına ilişkin olarak verilen görevleri yerine getirmektir.

İlk defa 2004 tarihinde özel istihdam bürolarının çalışmasına izin verilmiştir. Özel istihdam büroları kamu kurum ve kuruluşları hariç yurt içinde ve dışında iş ve işçi bulmaya aracılık ve insan kaynakları yönetimi alanında danışmanlık hizmetleri vermektedirler. Yurtdışı iş ve işçi bulma faaliyetlerine ilişkin sözleşmelerin İŞKUR tarafından onaylanması zorunludur. İŞKUR tarafından verilen izin çerçevesinde faaliyette bulunan bu bürolar yine İŞKUR tarafından denetlenmektedir. Artan işsizlik sorunu, işletmelerin değişen piyasa koşullarına uygun hareket etmesi gereği ve nitelikli işgücü talebi karşısında özel istihdam büroları önemli bir rol üstlenmiştir (Karabulut 2007, 38-39).

3. 2. İstatistiklerle Türkiye’de İşsizlik, İşgücü ve İstihdam

3. 2. 1. Türkiye’de İstatistiksel Veri Kaynakları:

Türkiye’de işsizlik oranlarının belirlenmesinde çoğunlukla kullanılan kaynaklar şunlardır (<http://sosyalpolitikainfo.files.wordpress.com>):

1. Hane Halkı İşgücü Anketleri: İşgücü içinden alınan ve örnekleme yoluyla elde edilen bilgilerden hareketle ulaşılan istatistiklerdir.
2. Sosyal Güvenlik İstatistikleri: Zorunlu işsizlik sigortası programlarına kayıtlı işsizlerden alınan bilgilerden oluşturulan istatistiklerdir.
3. İstihdam Büroları: İş ve İşçi Bulma Kurumlarına başvuranlardan her ayın sonunda işe yerleştirilememiş olanların sayısı işsizler olarak belirlenebilir.
4. Tahmin Yöntemi: İşsiz sayısı ve oranının Devlet Planlama Teşkilatınca tahmin yöntemiyle hesaplanmasıdır.

3. 2. 2. Hane Halkı İşgücü Araştırmaları:

Hane halkı işgücü araştırmaları, 1988 yılından itibaren Uluslararası Çalışma Örgütü'nce belirlenen norm ve standartlara uygun olarak düzenli uygulanmaya başlanmıştır. Ayrıca yapılan hane halkı işgücü araştırmalarında 2004 yılından itibaren Avrupa Birliği İstatistik Ofisi (Eurostat) standartları da dikkate alınmaktadır. Bu kapsamda, 2004 yılından itibaren Hane halkı İşgücü Araştırması'nın örnek hacmi İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflaması 2. Düzey'e (26 Bölge) göre tahmin vermek üzere artırılmaya başlanmıştır. Yapılan araştırma sonuçları hem Türkiye, kent ve kırsal ayrımı dönemsel sonuçları hem de yıllık olarak 26 Bölge ayrımında yayımlanmaktadır. Son yıllarda ise gerek kamu otoriteleri tarafından gerçekleştirilecek plan ve projeler, gerekse akademik çalışmalar için il düzeyinde temel işgücü piyasası göstergelerine de ayrıca ihtiyaç duyulmaya başlanmıştır (www.tuik.gov.tr).

Türkiye İstatistik Kurumu, il düzeyinde ihtiyaç duyulan temel işgücü göstergelerini üretebilmek amacıyla, AB uzmanlarının görüş ve önerilerini de dikkate alarak, "Küçük Alan Tahminleri Yöntemi"nin kullanılmasına karar vermiştir. Bu yöntem, hane halkı işgücü araştırmasından elde edilen orijinal verilerin yanı sıra, il nüfusu ve diğer demografik göstergeler, Sosyal Güvenlik Kurumu verileri, İŞKUR kayıtlı işsiz sayısı gibi ekonometrik çalışmalar sonucu belirlenmiş olan çoğunlukla idari kayıtlara dayalı dışsal değişkenlerin bir arada kullanılmasını gerektirmektedir. Çalışmada temel olarak herhangi bir il için örnek hacminin o il tahmini için yetersiz kalması durumunda, elde edilen tahmin ağırlıklı olarak dışsal veriler tarafından belirlenmekte; örnek hacminin yeterli olması durumunda ise üretilen tahmin, o il için araştırmadan doğrudan elde edilen sonuca yakın olmaktadır. Bu yöntemde, üretilen tahminlere ilişkin standart hata değerleri de hesaplanmaktadır. Düzenlenen tablolarda, il düzeyindeki işgücüne katılım, istihdam ve işsizlik oranlarının yanı sıra değişim katsayısı ve % 95 düzeyindeki güven aralıkları da verilmektedir (www.tuik.gov.tr).

Hesaplanan işsizlik türleri ile ilgili çok çeşitli yaklaşımlar ileri sürülmektedir. Çeşitli yaş, cinsiyet, eğitim durumu gibi kişisel özelliklere göre bir gruplandırma yapılabileceği gibi işsizliğin nedenine ve süresine göre de sınıflandırma yoluna gidilebilmektedir. Aşağıda TÜİK'in HİA'dan elde edilen işsizlikle ilgili veriler tablo, grafik ve yorumlarla ele alınacaktır.

3. 2. 3. İşsizlik, İşgücü ve İstihdam Rakamları:

Bu bölümde 1990 ve 2010 yılları için HİA verileri üzerinde çalışma yapılmıştır. 15 ve daha yukarı yaştaki nüfusun bir kısım işsizlik, işgücü ve istihdam bilgileri tablo ve grafikler yardımıyla açıklanmıştır. Çalışmamızda 15 ve yukarı yaş gruplarının verileri kullanılmıştır. 15 ve yukarı yaş gruplarının verilerinin kullanılmasının nedeni ILO'nun, 15-24 yaş grubunu genç işçi olarak kabul etmesi, 15 yaşın altında aile bütçesine katkıda bulunmak ya da yaşamını kazanmak amacıyla çalışanları “çocuk işçi” veya “çalışan çocuk” olarak adlandırmasıdır. 4857 sayılı İş Kanunu da ILO'nun yaptığı ayrımı kabul etmiş ve 15 yaşına kadar olanları çocuk işçi, 15-18 yaş arasında olanları genç işçi olarak kabul etmiştir (Tor 2010, 26-27).

Tablo 3. 1: İşgücü, İstihdam ve İşsizlik Rakamları (Bin) (15+Yaş)

Yıllar	15 ve Daha Yukarı Yaştaki Nüfus	İşgücü	İstihdam	İşsiz
2011	53.593	26.725	24.110	2.615
2010	52.541	25.641	22.594	3.046
2009	51.686	24.748	21.277	3.471
2008	50.772	23.805	21.194	2.611
2007	49.994	23.114	20.738	2.376
2006	49.174	22.751	20.423	2.328
2005	48.359	22.455	20.067	2.388
2004	47.544	22.016	19.632	2.385
2003	46.466	21.583	19.214	2.369
2002	45.639	21.746	19.402	2.344
2001	44.800	21.471	19.557	1.914
2000	43.900	21.093	19.608	1.485
1999	43.045	21.824	20.033	1.792
1998	42.080	21.374	19.787	1.586
1997	41.134	20.775	19.266	1.509
1996	40.131	20.722	19.257	1.466
1995	39.116	20.347	18.704	1.643
1994	38.036	19.995	18.177	1.817
1993	37.009	18.547	16.808	1.739
1992	36.085	19.435	17.680	1.755
1991	35.026	19.203	17.525	1.678
1990	33.821	18.417	16.845	1.573

Kaynak: TÜİK

Not: 2000 kişiden az değerlerde örnek büyüklüğü güvenilir tahminler için yeterli değildir.

1990-2011 yılları için 15 ve daha yukarı yaştaki nüfusun işgücü, istihdam ve işsizlik rakamları bir arada yukarıdaki Tablo 3. 1’de, işgücüne katılma oranları ve işsizlik oranları ise aşağıdaki Tablo 3. 2’de yer almaktadır.

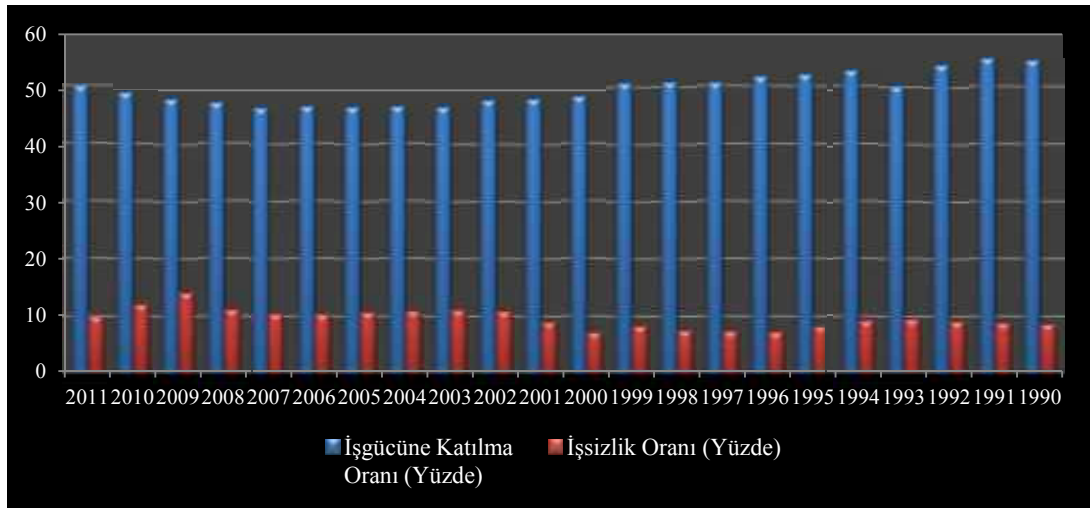
Tablo 3. 2: İşgücüne Katılma ve İşsizlik Oranları (%) (15+Yaş)

	2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003	2002	2001
İşgücüne Katılma Oranı (Yüzde)	49,9	48,8	47,9	46,9	46,2	46,3	46,4	46,3	46,4	47,6	47,9
İşsizlik Oranı (Yüzde)	9,8	11,9	14	11	10,3	10,2	10,6	10,8	11	10,8	8,9
	2000	1999	1998	1997	1996	1995	1994	1993	1992	1991	1990
İşgücüne Katılma Oranı (Yüzde)	48	50,7	50,8	50,5	51,6	52	52,6	50,1	53,9	54,8	54,5
İşsizlik Oranı (Yüzde)	7	8,2	7,4	7,3	7,1	8,1	9,1	9,4	9	8,7	8,5

Kaynak: TÜİK

Tablo 3. 2’deki işgücüne katılma ve işsizlik oranları verilerinin grafiksel görünümü aşağıdaki 3. 1. numaralı grafikte yer almaktadır.

Grafik 3. 1: İşgücüne Katılma ve İşsizlik Oranları (%) (15+Yaş)

Yukarıda yer alan tablo ve grafikten Türkiye’de işgücüne katılım oranının düşük olduğunu görmekteyiz. Ülkemizde tarım istihdamının azalması ve kırdan kente göç

olgusu ile birlikte 1950'lerden itibaren işgücüne katılma oranında azalmıştır. İşgücünün hızlı artışına karşılık endüstri ve hizmet sektörlerinde sınırlı istihdam olanakları işgücüne katılım oranını düşürdüğü gibi farklı işgücü piyasalarının da ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Ülkemizde birincil, ikincil ve üçüncül işgücü piyasalar yani örgütlenmiş ve oldukça koruyucu yasal düzenlemelere sahip çalışanların yanı sıra asgari ücretle ve güvencesiz koşullarda çalışan çok sayıda ücretli bulunmaktadır (Tunalı 2006, 18).

Tablo ve grafiklerden Türkiye "İşgücüne Katılma Oranı"nın 1990 sonrası sürekli %46'nın üzerinde gerçekleştiği görülmektedir. Bu oran 2000 yılı sonrası %50'nin altında iken 2000 yılı öncesi %50'nin hep üzerinde olmuştur. 15 ve daha yukarı yaştaki nüfusun en yüksek artışı 1.205.000 kişi ile 1991 yılında, en düşük artışı 778.000 kişi ile 2008 yılında olmuştur. Bu yıllar arasındaki ortalama artış 891,429 kişidir. TÜİK verilerine göre 2011 yılına ait işgücüne katılım oranı Türkiye genelinde %49,9 olarak gerçekleşmiştir. Bunun anlamı; ülkemizdeki her 100 kişiden 49,9'unun iktisadi faaliyete katıldığı ve üretim sürecinde yer alabilecek durumda olduğudur. 2011 yılında erkeklerde işgücüne katılma oranı bir önceki yıla göre 0,9 puanlık artışla % 71,7, kadınlarda ise 1,2 puanlık artışla % 28,8 olmuştur (<http://www.TÜİK.gov.tr>).

2011 yılında kentsel yerlerde işgücüne katılma oranı 0,8 puanlık artışla % 47,6, kırsal yerlerde ise 1,4 puanlık artışla % 54,9 olarak gerçekleşmiştir. 2011 yılında işgücüne katılma oranının en yüksek olduğu bölge % 57,4 ile Doğu Karadeniz bölgesidir. İşgücüne katılma oranının erkeklerde en yüksek olduğu bölge % 74,7 ile Kuzeydoğu Anadolu ve kadınlarda % 44 ile Doğu Karadeniz bölgesi olmuştur. 2011 yılında işgücüne katılma oranının en yüksek olduğu iller % 59,5 ile Kastamonu, Çankırı, Sinop'un yer aldığı alandır. 2007 yılında ise işgücüne katılma oranı en düşük seviyesindedir (<http://www.TÜİK.gov.tr>).

Türkiye'de işgücü bir önceki yıla nispetle 1993, 2000 ve 2003 yılları dışında artış göstermiştir. 1990 yılı ile 2010 yılının işgücü rakamlarına baktığımızda işgücünün 7.224.000 kişi daha fazla olduğu görülmektedir. 2011 yılında ise bu rakama 1.084.000 kişi daha eklenmiştir. 2010 yılında 1990 yılına nispetle işgücü %28 civarında bir artış göstermiştir. 1990 yılından 2011 yılına kadar her yıl "15 ve Daha Yukarı Yaştaki Nüfusta" artış olmuştur. Türkiye'de işsizlik oranı 1990 sonrası yüksek düzeylerde olup,

yaygın ve sürekli bir nitelik göstermektedir. Ülkemizde 1990-2000 yılları arasında % 7-8'lerde olan işsizlik oranı; 2001 yılındaki yaşanan ekonomik krizle birlikte %10'un üzerine tırmanmıştır. İşsizlik, 2002'de % 10,3, 2003'te % 10,5 seviyelerine çıkmış, 2004 yılında % 10,3 ve 2005 yılında ise % 10,3 olmuş sonuçta 2000'li yıllar ortalaması da %10'un üzerinde gerçekleşmiştir (<http://www.TÜİK.gov.tr>).

2009 yılında yani 2008 finans krizinden sonraki yıl 3 puanlık bir artış göstererek işsizlik %14 ile rekor seviyesine ulaşmıştır. İşsiz sayısı 2010 yılında 1990 yılına nispetle neredeyse iki kat artış göstermiştir. İşsizlik oranı 2010'da 1990'a göre 3,9 puan, kriz öncesine göre ise 1,6 puan daha yüksek olmuştur. 2010 yılındaki ekonomik gelişme işsizliği 2009 yılına göre geriletmiş olsa da işsizliği kriz öncesine döndürememiştir. Kriz öncesine (2007) göre işsiz sayısı 670 bin kişi daha yüksek çıkmıştır. Göstergeler 5 milyon 878 bin işsiz varlığını göstermektedir (<http://www.tisk.org.tr>). Sonuçta kriz döneminde, iç ve dış talepteki daralmaya bağlı olarak üretimde yaşanan azalma ile birlikte istihdam azalmış ve işsizlik artmıştır.

2011 yılında ise işsizlik oranı 2,1 puanlık azalış ile % 9,8 olarak hesaplanmıştır. Kentsel alanda işsizlik oranı 2,3 puanlık azalışla % 11,9, kırsal kesimde ise 1,5 puanlık azalışla % 5,8 olmuştur. 2002 yılından önce tek rakamlı olan işsizlik oranları 2002 yılından sonraki yıllar hep çift haneli olarak gerçekleşmiş, ancak 2011 yılında işsizlik oranı tek haneli rakamı görebilmiştir. 2010 yılına göre 2011 yılında 1.516.000 kişi daha fazla istihdam edilmiş; işsiz sayısı da 431.000 kişi daha azalarak 2 milyon 615 bin kişiye düşmüştür. Yukarıdaki rakamlardan görüldüğü üzere kriz sonrası dönemde özellikle son zamanlarda Türkiye'de (ABD'de olduğu gibi) işsizlikte oldukça büyük düşüşler yaşandığı görülmektedir (<http://www.ilo.org>).

İşsizlik oranının en yüksek olduğu yer % 11,8 ile İstanbul yöresi iken, en düşük olduğu bölge % 6 ile Batı Karadeniz bölgesidir. 2011 yılında erkeklerin işsizlik oranının en yüksek olduğu bölge % 12,1 ile Güneydoğu Anadolu bölgesi çıkmış, kadınlar da ise % 15,2 ile İstanbul civarındadır (<http://www.TÜİK.gov.tr>).

Ülkemizde tarım istihdamının azalması ve kırdan kente göç olgusu ile birlikte 1950'lerden itibaren işgücüne katılma oranında düşme görülmüştür. Kırdan işgücü içinde yer alan kadınlar kırdan kente göç ile birlikte çoğunlukla kentte işgücü dışında

kalmaktadır. Kentlerdeki işlerin belirli beceriler gerektirmesi buna karşın kadınların eğitim düzeyinin düşüklüğü ile kentten önceki yaşantılarında alışa geldikleri, yapabildikleri işlerin kentte olmayışı veya kolayca ulaşamayışları işgücü dışında kalmayı kalıcı hale getirmektedir (Tunalı 2006, 3).

Göç alan illerde işsizlik oranı hızla yükselmiş ve Türkiye ortalamasının üzerine çıkmıştır. Kırdan kente göçler ayrıca, altyapı, konut, eğitim ve sağlık sorunları gibi ağırlaşan sosyoekonomik sorunlarla kentleri baş başa bırakmıştır. Kentlerde işgücü potansiyeli hızlı nüfus artışı ve kırdan kente göç ile birlikte sürekli büyümekte ancak büyüyen bu işgücünü karşılayacak istihdam artışı tarım dışındaki diğer sektörlerde oluşturulamamaktadır. İşgücüne katılım oranı bu yüzden düşmektedir (Tunalı 2006, 31).

İstihdam miktarı 1993, 2000, 2001, 2002 ve 2003 yıllarında bir önceki yıllara göre azalmıştır. 2010 yılında ekonomik büyümenin sanayi ağırlıklı olarak yüksek düzeyde gerçekleşmesi istihdamı olumlu etkilemiş, bu yüzden 2010 yılında istihdam artışı ve işsizlik azalışının ön plana çıktığı görülmüştür. 2010 yılında Türkiye geneli için % 43 olan istihdam oranının en yüksek olduğu iller sırasıyla, Rize (% 58,1), Artvin (% 57,3) ve Gümüşhane (% 55,4); istihdam oranının en düşük olduğu iller ise sırasıyla, Diyarbakır (% 27,5), Siirt (% 29,1) ve Şanlıurfa (% 31,1) olmuştur (<http://www.tisk.org.tr>).

Ülkemizde 2011 yılında da 2010 yılındaki istihdam artışı ve işsizlik azalışı devam etmiştir. 2011 yılında istihdam edilenlerin sayısı, 2010 yılına göre 1 milyon 516 bin kişi artarak 24 milyon 110 bin kişiye ulaşmıştır. 2011 yılında tarım sektöründe çalışan sayısı 460 bin kişi artmışken, tarım dışı sektörlerde çalışan sayısı ise 1 milyon 56 bin kişi artmıştır. 2011 yılında istihdam edilenlerin % 25,5'i tarım, % 19,5'i sanayi, % 7'si inşaat, % 48,1'i ise hizmetler sektöründe yer almıştır. 2010 yılı ile karşılaştırıldığında, tarım sektörünün istihdam edilenler içindeki payının 0,3 puan, inşaat sektörünün payının 0,7 puan arttığı, sanayi sektörünün payının 0,4 puan, hizmetler sektörünün payının ise 0,5 puan azaldığı görülmektedir. 2011 yılında en yüksek istihdam artışı 289 bin kişi ile Ege bölgesi olmuştur. İstihdam azalışının yaşandığı tek bölge Doğu Karadeniz bölgesi olmuştur. Bu bölgede toplam istihdam bin kişi civarında azalmıştır. Bölgelerdeki istihdamın sektörel dağılımına bakıldığında, tarım sektörünün payının en

yüksek olduğu bölge % 53,6 ile Doğu Karadeniz; sanayi sektörünün payının en yüksek olduğu bölge % 39,8 ile İstanbul yöresi ve % 38,8 ile Doğu Marmara; hizmetler sektörünün payının en yüksek olduğu bölge ise % 62,1 ile Batı Anadolu bölgesidir. 2011 yılında Kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfusun % 18,2'sini barındıran İstanbul, toplam istihdamın da % 17,5'ine sahiptir. Çalışma çağındaki nüfus içindeki payı % 3,6 olan Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane toplam istihdamın % 4,3'üne sahiptir. Antalya, Isparta, Burdur bölgesi toplam çalışma çağındaki nüfus içindeki payı % 3,7 iken, toplam istihdamın % 4,3'üne sahiptir. Buna karşılık, çalışma çağındaki nüfusun % 3,8'ine sahip olan Şanlıurfa, Diyarbakır bölgesi toplam istihdam içindeki payı % 2,5'tir (<http://www.TÜİK.gov.tr>).

3. 2. 4. Yaş Grubuna Göre İstatistiksel Veriler

3. 2. 4. 1. Yaş Grubuna ve Dönemlere Göre İşsizlik:

Aşağıdaki Tablo 3. 3'te yaş grubuna ve dönemlere göre işsizlik oranları yer almaktadır. Tablo 3. 3'ten 15-19 ve 20-24 yaş gruplarını kapsayan genç işsizliğinin ne kadar yüksek olduğu görülmektedir. 15-19 ve 20-24 yaş gruplarının işsizlik oranları tüm yıllarda çift haneli olmuştur. Küresel krizin Türkiye'yi çok fazla etkilediği 2009 yılında bu yaş gruplarının işsizliği toplam işsizliğin %50'sine yaklaşmıştır. 65 yaş üzerindeki yaşlı kesimin işsizlik oranı 1993 yılında % 0,3 iken küresel krizin ülkemizi etkilediği 2009 ve 2010 yıllarında % 1,4 ve 1,5 olmuştur. 35-39 ve 40-44 yaş gruplarında sadece küresel krizin ülkemizi etkilediği 2009 yılında % 10'un üzerine çıkmış 30 - 34 yaş grubunda ise 2009 'la birlikte 2010 yılında % 10'u aşmıştır. 25-29 yaş grubunda 2002 yılından önce sadece 1993 yılında işsizlik oranı çift haneli olmuştur. 20-24 yaş grubunda işsizlik %14'ün altına hiçbir dönem düşmemiş 2002 yılından sonra sadece 2011 yılında % 20'nin altını görmüştür. Bu işsizlik verileri, Türkiye'deki genç işsizliğin çözülmesi gereken ciddi bir sorun olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 3. 3: Yaş Grubuna ve Dönemlere Göre İşsizlik Oranı (%) (15 +Yaş)

	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65+
2011	15,8	19,8	12,5	8,6	7,5	7	7	6,8	5,9	3,1	1,2
2010	18,8	23,5	14,9	10,3	9,6	8,5	8,6	8,3	6,7	4,4	1,5
2009	23,6	26,3	17,5	12,6	11,2	10,2	9,5	9,2	7,7	4,1	1,4
2008	19,6	21	13,2	9,7	8,2	7,7	7,6	6,8	6	3,7	1
2007	19,7	20,1	12,4	8,7	7,4	6,8	7	6,2	5	3,2	0,8
2006	17,4	20,1	12,9	8,6	7,4	6,9	6,6	6,8	5,3	2,8	0,8
2005	18,2	20,9	13,2	9,3	7,7	6,9	6,9	6,9	4,6	2,9	0,8
2004	17,7	22,2	13,9	9,3	7,8	6,8	6,3	6,5	4	2,9	1,1
2003	17,9	22,1	12,7	9	7,4	6,5	6,5	6	4,5	2,5	0,7
2002	16,7	20,8	11,9	8,6	8,1	7,3	6,6	5,8	4,8	1,6	0,8
2001	14,6	17,3	9,6	6,7	6,5	4,9	5,1	4,1	2,9	1,5	0,8
2000	10,7	14,8	7,2	5	4,5	3,5	3	3,8	2,2	2	0,5
1999	13	16,6	9,5	5,8	4,6	4,1	4,1	3,4	2,7	1	0,5
1998	12,4	15,5	7,9	4,7	3,8	3,5	3,7	3,4	2,1	1,4	0,8
1997	13	15,4	7,9	4,4	3,4	3,1	3,1	3,1	1,6	1,2	0,7
1996	11,6	15,1	7,8	4,5	3,6	2,7	3,5	2,6	1,8	1,2	0,7
1995	14,5	16,5	8,9	4,9	3,8	3,5	3,7	3,2	2,7	1,8	1,2
1994	14,7	17,2	9,8	6,1	4,7	4,5	4,7	4,2	2,6	1,6	0,9
1993	15,6	19,6	10,2	6,2	4,8	3,9	3,2	3,5	3,2	1,9	0,3
1992	14,3	18,2	9,1	6,4	4,7	4	3,7	3	3,4	1,5	0,7
1991	13,9	16,8	9,2	5,6	4,3	4	3,7	4,2	3	1,6	1,1
1990	15,4	16,6	9	5,5	4,2	3,5	3,9	4	3	2,8	1,4

Kaynak: TÜİK

3. 2. 4. 3. Geniş Yaş Grubuna ve Yıllara Göre İşsizlik:

Aşağıdaki Tablo 3. 4'te geniş yaş grubuna ve yıllara göre işsizlerin sayıları yer almaktadır. Tablo 3. 4'ten ayrıca aşağıda yer alan geniş yaş grubuna ve yıllara göre işsizlerin görünümüne ait grafik de oluşturulmuştur. Tablo ve grafikten 15-19 ve 20-24 yaş gruplarını kapsayan genç işsizliğinin ne kadar yüksek olduğu görülmektedir. 15-19 ve 20-24 yaş gruplarının işsizlik oranları tüm yıllarda çift haneli olmuştur. Küresel krizin Türkiye'yi çok fazla etkilediği 2009 yılında bu yaş gruplarının işsizliği toplam işsizliğin %50'sine yaklaşmıştır. 65 yaş üzerindeki yaşlı kesimin işsizlik oranı 1993 yılında % 0,3 iken küresel krizin ülkemizi etkilediği 2009 ve 2010 yıllarında % 1,4 ve 1,5 olmuştur. 35-39 ve 40-44 yaş gruplarında sadece küresel krizin ülkemizi etkilediği

2009 yılında % 10'un üzerine çıkmış 30 - 34 yaş grubunda ise 2009 'la birlikte 2010 yılında % 10'u aşmıştır. 25-29 yaş grubunda 2002 yılından önce sadece 1993 yılında işsizlik oranı çift haneli olmuştur. 20-24 yaş grubunda işsizlik %14'ün altına hiçbir dönem düşmemiş 2002 yılından sonra sadece 2011 yılında % 20'nin altını görmüştür. Bu işsizlik verileri, Türkiye'deki genç işsizliğin çözülmesi gereken ciddi bir sorun olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 3. 4: Geniş Yaş Grubuna ve Yıllara Göre İşsizler (Bin) (15 + Yaş)

	15-19	20-24	25-34	35-54	55+	Toplam
2011	258	574	868	816	98	2.615
2010	313	648	1.012	966	108	3.046
2009	401	725	1.184	1.054	107	3.471
2008	330	567	874	762	79	2.611
2007	325	547	783	660	62	2.377
2006	284	547	783	652	62	2.328
2005	299	582	800	651	55	2.388
2004	287	633	801	611	53	2.385
2003	321	654	847	614	57	2.493
2002	339	641	785	641	58	2.464
2001	317	546	599	466	40	1.967
2000	247	458	439	318	35	1.497
1999	341	548	551	354	35	1.829
1998	320	506	443	301	36	1.606
1997	348	502	418	255	27	1.551
1996	321	499	406	247	29	1.502
1995	401	532	448	275	45	1.700
1994	430	562	501	338	39	1.870
1993	420	593	487	277	38	1.814
1992	422	583	469	287	44	1.805
1991	441	518	439	282	42	1.722
1990	457	428	393	275	59	1.611

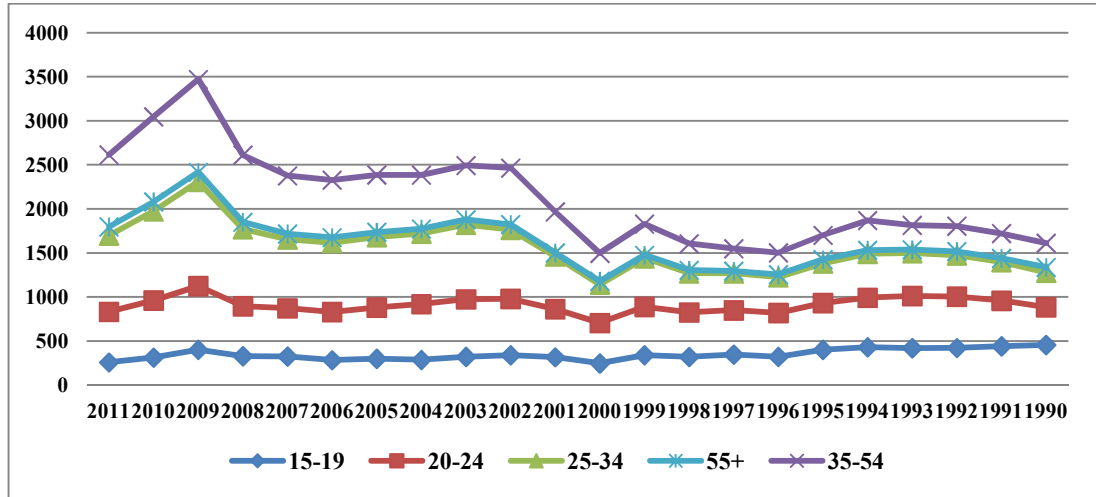
Kaynak: TÜİK

Not: 2000 kişiden az değerlerde örnek büyüklüğü güvenilir tahminler için yeterli değildir.

Yukarıdaki tablo ve aşağıdaki grafikten görüldüğü üzere ülkemiz nüfusunun yarısı 29,7 yaşından küçüktür. Toplam nüfusun 50.346.979 kişi ile % 67,4'ünü 15-64 yaş grubunda bulunan çalışma çağındaki nüfus oluşturmaktadır. 0-14 yaş grubu 18.886.575 kişi ile ülkemiz nüfusunun % 25,3'ünü, 65 ve daha yukarı yaş grubu ise 5.490.715 kişi ile %

7,3'ünü teşkil etmektedir. Türkiye nüfusunun dörtte birini 15 ve altı yaş grubu oluşturmaktadır (<http://www.TÜİK.gov.tr>).

Grafik 3. 2: Geniş Yaş Grubuna ve Yıllara Göre İşsizler (Bin) (15+Yaş)

Türkiye’de işsizlik, 1990-1998 döneminde yaş gruplarına göre incelendiğinde, işsizliğin en çok okul çağındaki genç yaş grubunda (15-24 yaş) yaygın olduğu görülmektedir. 1999 yılından sonra bu durum 25-54 yaş grubu lehine değişme göstermiş ve bu yıldan itibaren 15-24 yaş grubundaki işsizlik oranlarında düşüş olmuştur. 15-24 yaş grubu erkeklerin 1990 yılında işsizler içindeki payı % 52,2’den 2011 yılında % 36,2’ye gerilemiştir.

Tablo 3. 4’ten Türkiye’de çalışabilir yaştaki nüfusun yarısının üretime katılmadığı görülmektedir. Bu durum üreten kesimin giderek daha fazla kişiyi geçindirmek zorunda kalmasına ve üretime katılım sonucu elde edilen gelirin de daha fazla kişi arasında paylaşılmasına neden olmaktadır (Tunalı 2006, 3).

İşsizliğin yaş gruplarına göre dağılımına ilişkin rakamlar, Türkiye’de genç işsizliğinin çok önemli bir sorun olduğunu göstermektedir. Türkiye’de işsizlik sorunundan en fazla etkilenen yaş grubunun 15-24 yaş grubunda yer alan gençler olduğu görülmektedir.

3. 2. 5. Eğitime Göre İstatistiksel Veriler

3. 2. 5. 1. Eğitim:

Günümüzde özellikle sanayileşmiş toplumlarda eğitim, insan kaynağının ya da işgücünün toplumun ihtiyaç duyduğu alanlar için etkin olarak hazırlanması şeklinde değerlendirilmektedir. Eğitim ile bireylerin çeşitli rol, beceri ve deneyimler kazanması sağlanmaktadır. Hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerin hemen hepsinde işgücünün niteliğini arttırılmasına yönelik politikalar önem kazanmıştır. Toplumsal yaşamla bütünleşmiş, ekonominin ihtiyaçlarına göre nitelik kazanmış insana duyulan gereksinim eğitime verilen önemi arttırmıştır. Toplumların gelişmişliği eğitilmiş insan gücüne bağlı olarak da değerlendirilmektedir (Pıçak 2009, 167).

Dünya ekonomisi ile bütünleşme çabası içinde olan Türkiye'nin gelişmiş ülkeler arasında yer alabilmesi için nitelikli işgücüne sahip olarak gelişen teknolojiyi takip etmesi, bunu mal ve hizmet üretimine yansıtması, teknoloji üreten ve satan bir ülke konumuna yükselmesi gerekmektedir (Pıçak 2009, 167).

3. 2. 5. 2. Türk Eğitim Sisteminde Nitelikli İşgücü:

Dünya kaçınılmaz biçimde bütünleşme sürecine girmesi ile başta iletişim ve ulaşım olmak üzere her alanda sağlanan hızlı teknolojik yenilikler ve bütün bunların sonucu olarak ulusal ve uluslararası pazarlar daha fazla nitelikli insan gücüne ihtiyaç duymaya başlamış ve insan gücü profili değişmiştir. Ulusal ve işletmeler arası ilişkilerin her geçen gün arttığı dünya piyasasında ülkeler, sadece ulusal pazarda değil uluslararası pazarlarda da rekabet edecek insan gücüne ihtiyaç duymaktadır. Ülkeler, eğitim sistemlerini oluştururken veya gözden geçirirken daha evrensel düşünmek, küreselleşen dünya pazarlarında rekabet edebilecek nitelikte bireyleri yetiştirmek zorundadırlar (Pıçak 2009, 169).

Gerek ulusal ve gerekse uluslararası pazarlarda rekabet etmek zorunda zorunluluğunu ağır bir biçimde hisseden iş yaşamı, eğitim kesimini sorgulamakta ve iş yaşamının ihtiyaçlarına daha fazla duyarlı olmaya zorlamaktadır. Bugün eğitim kurumlarının, nitelikli işgücü yetiştirmede başarılı olduklarını söylemek oldukça güçtür. Bunun temel

sebebi, eğitim ile istihdam arasında işlevsel bir ilişkinin kurulmasında halen bulunan engellerin aşılabilmesidir. Eğitim sistemi ile istihdam arasındaki etkileşimin olumlu sonuçlar verecek şekilde geliştirilmesinde üç önemli sorun bulunmaktadır (Pıçak 2009, 170):

Birincisi; eğitim sisteminin statik yapısı ki bu yapı mesleki eğitim dâhil olmak üzere, işgücü piyasasının taleplerine yeterli duyarlılığı gösterememektedir.

İkincisi; işgücünün sahip olması gereken niteliklerin iş yaşamınca hazırlanacak meslek standartları ile eğitim programlarına hızla ve sürekli aktarılamaması

Üçüncüsü; eğitim sürecinde edinilen bilgi ve becerilerin iş çevrelerince kabul ve saygı gören bir sınav ve belgelendirme sistemi ile desteklenememesidir.

Bu engellerin daha fazla vakit geçirilmeden ortadan kaldırılması gerekir. Çünkü şehirleşme ve nüfus artışı yüzünden ülkemizde hâlihazırda olduğu gibi eğitilmiş ancak iş yaşamının ihtiyaçlarını karşılayamayan işgücünün oranı her geçen gün artmaktadır (Pıçak 2009, 170).

3. 2. 5. 3. Eğitim Durumuna ve Dönemlere Göre İşsizlik:

Milli Eğitim Bakanlığı, belli meslekler için eleman yetiştirmek amacıyla önemli bir eğitim kapasitesi oluşturmuştur. Hâlbuki mevcut kapasiteleri kullanma politikasının ihtiyaca göre öğrenci yetiştirme uygulaması sonucu, mezun olanların büyük bir bölümü eğitim gördükleri alanda iş bulamamaktadır. Böyle olunca, endüstriyel mesleki teknik eğitim kurumlarından mezun olanlardan istihdam imkânı bulanların önemli bir kısmı aldıkları eğitim ile ilgisi olmayan işlerde çalışmak durumunda kalmaktadırlar. Eğitim arzının, işgücü talepleri ile örtüşmemesinin sonucu olarak bir yandan mezun olan gençler eğitim aldıkları alanlarda istihdam imkânı bulamazken öte yandan bazı alanlarda kalifiye işgücü ihtiyacı had safhaya çıkabilmektedir. Bugün ülkemizde başta Milli Eğitim Bakanlığı olmak üzere çeşitli kamu ve özel kuruluşlar eğitim hizmeti sunmakta ancak bu verilen eğitim kalite ve etkinlik bakımından işgücü piyasasının ihtiyacını karşılamamaktadır. Bunun sonucu olarak, bir yandan işgücü piyasasında niteliksiz işgücü artarken, öte yandan ekonominin ve süratle gelişen teknolojinin gerektirdiği nitelikli işgücü talepleri karşılanamamaktadır (Pıçak 2009, 170). Aşağıdaki

Tablo 3. 5'te ülkemiz eğitim durumuna ve dönemlere göre işsizlik oranları görülmektedir. Aşağıdaki tablo ile ilgili yorumlar eğitimle ilgili sonraki bölümlerde yer almaktadır.

Tablo 3. 5: Eğitim Durumuna ve Dönemlere Göre İşsizlik Oranı (%) (15 +Yaş)

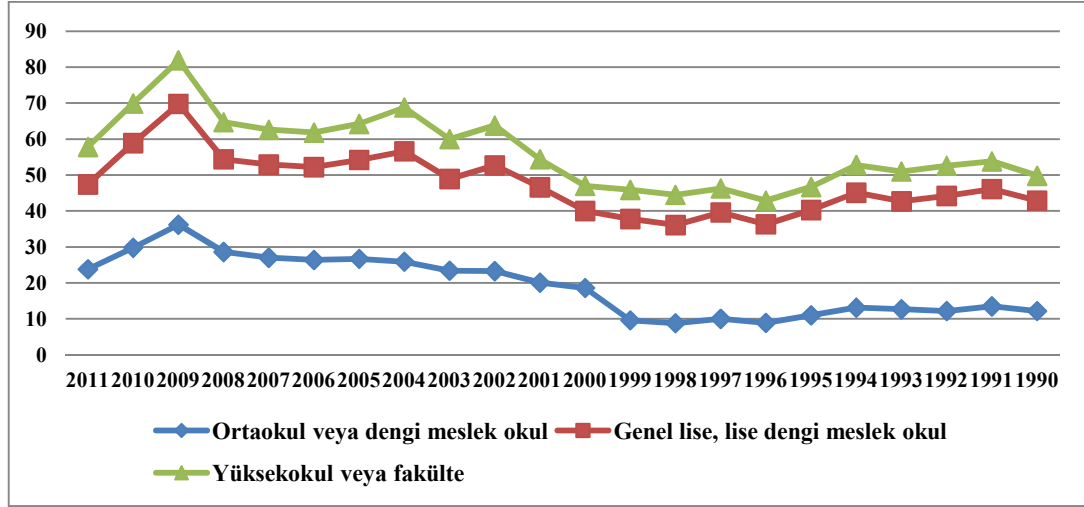
	Okuma-yazma bilmeyen	Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen	İlkokul	Ortaokul veya dengi meslek okul	Genel lise	Lise dengi meslek okul	Yüksekoku l veya fakülte	İlköğretim
2011	4,6	10,7	7,8	9,5	12,6	11	10,4	14,3
2010	6	12,5	10	11,5	15,9	13,2	11	18,3
2009	8	15,3	12,2	14	18	15,6	12,1	22,2
2008	6,3	12,1	9,4	10,9	14,1	11,7	10,3	17,7
2007	5,2	10,6	8,7	10,2	13,9	12	9,7	16,8
2006	4,8	9,3	9,1	11,2	14	11,8	9,6	15,2
2005	4,9	9,7	9,3	12,2	13,9	13,6	10	14,5
2004	4,3	7,5	9,1	12,6	14,7	16	12,2	13,3
2003	7	9,5	9,7	12,1	13,2	12,3	11,1	11,3
2002	4,6	6,1	9,2	12,6	14,6	14,8	11,1	10,7
2001	3,1	5,8	7,4	10,8	13,3	13,2	7,8	9,3
2000	3,4	5,6	5,2	8,3	10,5	10,9	7	10,3
1999	2,2	4,2	6,2	9,6	14,9	13,3	8,1	
1998	2,2	4,7	5	8,8	14,3	13	8,4	
1997	1,6	3,3	5	10	15,1	14,5	6,7	
1996	2,1	3,3	5,2	8,9	14	13,4	6,6	
1995	2,8	4,2	6,5	11	14,5	14,8	6,4	
1994	3,2	6,1	7,4	13,1	16,8	15,2	7,7	
1993	3,3	5,7	8,1	12,7	17,2	12,8	8,3	
1992	3	5,7	7,7	12,2	17,6	14,4	8,4	
1991	3,1	4,6	7,7	13,5	16,9	15,7	7,7	
1990	4,4	4,8	7,3	12,2	18,2	12,5	6,9	

Kaynak: TÜİK

3. 2. 5. 5. 1. İlkokul Üzeri Eğitimli Kesim:

Tablo 3. 5'te eğitim durumuna ve dönemlere göre işsizlik oranları görülmektedir. Bu tablodan oluşturulan ilkokul üzeri eğitimli kesime ait grafik aşağıda yer almaktadır.

Grafik 3. 3: İlkokul Üzeri Eğitilmiş Kesim

Ortaokul veya dengi meslek okul mezunları her kriz döneminde derinden etkilenmiştir. Bu grupta yer alanlarda işsizlik 2009 yılında % 14 ile zirve yapmıştır. Ortaokul veya dengi meslek okul mezunlarında işsizlik en düşük %8,3 ile 2000 yılında, en yüksek % 14 ile 2009 yılında gerçekleşmiştir. Genel lise, lise dengi meslek okulları mezunlarında işsizlik en düşük % 21,4 ile 2000 yılında, en yüksek % 33,6 ile 2009 yılında; yüksekokul veya fakülte mezunlarında ise işsizlik en düşük % 6,4 ile 1995 yılında, en yüksek % 12,2 ile 2004 yılında gerçekleşmiştir. Ortaokul veya dengi meslek okul mezunlarında işsizliğin 2000 yılından sonra ilk defa tek haneli rakamlara düştüğü görülmektedir. Ancak 2000 yılı sonrası sekiz yıllık kesintisiz eğitim sonucu ilköğretim mezunlarının ver aldığı bir dönemdir. TÜİK tarafından ilköğretim mezunlarının ayrı bir kategoride sınıflandırıldığı görülmektedir. İlköğretim mezunları ortaokul veya dengi meslek okul mezunlarına ilave edildiğinde 2009 yılında bu grubun işsizlik oranı % 36,2 düzeyine çıkmaktadır.

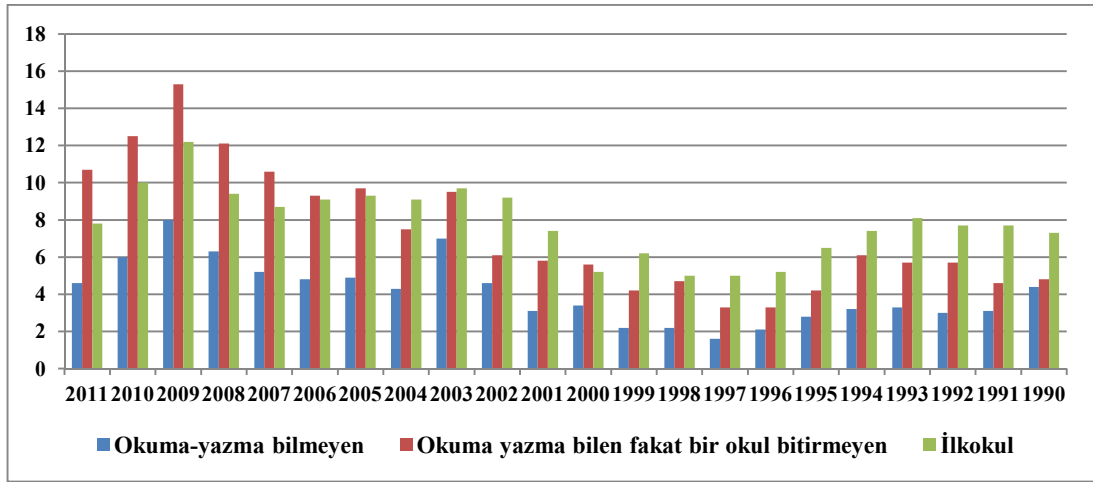
2009 yılı ilköğretim mezunlarının % 22,2 ile en yüksek işsizliğin yaşandığı dönem olmuştur. 2000 yılından sonra ilköğretim mezunlarının işsizlik rakamlarının ortaokul veya dengi meslek okul mezunları ile birlikte değerlendirilmesi durumunda 2006 yılından sonra genel lise, lise dengi meslek okulları mezunlarından daha fazla işsizlikten etkilendiği, 2009 yılında %36,2'sinin işsiz olduğu görülmektedir. Genel lise, lise dengi meslek okulları mezunlarının işsizlikten çok fazla etkilendiği, bu kesimin her dönem 1/5 ila 1/3'ünün hep işsiz kategorisinde yer aldığı görülmektedir. 2008 krizinden sonraki

yıllarda, yüksekokul veya fakülte mezunlarının %10'undan fazlasının işsiz olduğu görülmektedir.

3. 2. 5. 5. 2. İlkokul Mezunları ve Altı Eğitimsiz Kesim:

Okuma-yazma bilmeyen kesim 2009 yılında %8 ile inceleme döneminin en yüksek işsizliğini yaşamıştır. Bu grupta yer alanlar 2008 krizinde derinden etkilenmiştir. İşsizliğin yüksek olduğu diğer dönemler ise % 7 ile 2003,% 6,3 ile 2008 ve % 6 ile 2010 yılları olmuştur. 1997 yılı % 1,6 ile Okuma-yazma bilmeyen kesimin işsizliğinin en düşük olduğu dönem olmuştur.

Grafik 3. 4: İlkokul Mezunları ve Altı Eğitimsiz Kesim

Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyenlerin işsizlik oranı ilk defa 2007 yılında çift haneli olmuş ve bu durum sonraki yıllar devam etmiştir. 2009 yılında % 15,3 ile en yüksek seviyesini görmüştür.

İlkokul mezunlarının işsizlik oranı da 2009 yılında % 12,2 ile zirve yapmıştır. Hatta inceleme döneminde ilkokul mezunlarının çift haneli işsizlik yaşadığı iki dönem 2009 ve 2010 yılları (%10) olmuştur.

1996, 1997, 1998 ve 1999 yılları Okuma-yazma bilmeyen, Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyenler ile İlkokul mezunlarında işsizliğin en az yaşandığı yıllar olmuştur.

3. 2. 5. 6. Eğitim Durumuna ve Yıllara Göre İşsizlik:

TÜİK verilerine göre 15 yaş üstünün eğitim durumuna ve yıllara göre işsiz sayısı aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Tablo 3. 6: Eğitim durumuna ve Yıllara Göre işsizler (Bin) (15+Yaş)

	2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003	2002	2001
Diplomasız	199	224	266	198	165	146	152	115	177	123	106
İlkokul	751	960	1143	871	803	845	892	908	1113	1091	892
Ortaokul veya Dengi Meslek Okul ve İlköğretim	562	653	712	501	424	399	396	354	331	329	255
Genel Lise ve Lise Dengi Meslek Okul	636	764	891	679	674	652	672	698	582	654	550
Yüksekokul veya Fakülte	467	446	459	362	311	285	277	308	290	267	164
	2000	1999	1998	1997	1996	1995	1994	1993	1992	1991	1990
Diplomasız	110	79	78	58	77	106	146	130	154	153	204
İlkokul	628	791	626	620	654	794	911	937	923	911	804
Ortaokul veya Dengi Meslek Okul ve İlköğretim	192	240	212	223	187	236	239	219	209	216	191
Genel Lise ve Lise Dengi Meslek Okul	425	565	540	537	482	475	470	427	421	358	339
Yüksekokul veya Fakülte	143	155	150	114	103	90	104	102	99	84	73

Kaynak: TÜİK

Not: 2000 kişiden az değerlerde örnek büyüklüğü güvenilir tahminler için yeterli değildir.

Eğitim durumuna ve yıllara göre işsizlerin rakamsal değerleri incelendiğinde 2009 yılının yıkıcı etkisi gözler önüne serilmektedir. Tablodan 2009 yılında toplamda 3.471.000 kişinin işsiz olduğu anlaşılmaktadır. 2010 ve 2011 yıllarında bu rakamda düşüş olmuş ancak yine de çok yüksek olduğu görülmektedir. 2011 yılı işsizlik rakamı 2008 yılı rakamına gerilemiştir.

Eğitim durumuna ve yıllara göre işsizlerin yer aldığı yukarıdaki 3. 6 numaralı tablodan aşağıdaki grafik oluşturulmuştur.

3. 2. 5. 7. Eğitim Durumuna ve Dönemlere Göre İşsizlik - Kent:

Kentte yaşayanların 15 yaş üstünün eğitim durumuna ve dönemlere göre işsizlik oranları aşağıdaki 3. 7 numaralı tabloda görülmektedir.

Tablo 3. 7: Eğitim Durumuna ve Dönemlere Göre İşsizlik Oranı (%) (15+Yaş) Kent

	2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003	2002	2001
Diplomasız	29,1	35,2	44,3	35,3	31,8	28,7	29,8	29,2	44,7	35,1	25,3
İlkokul	16,4	19	24	19,9	16,7	15,6	16,8	15	21,5	17,3	14,6
Ortaokul veya Dengi Meslek Okul ve İlköğretim	27,6	34,2	41,6	32,4	30,3	30,4	30,8	32,2	30,5	36,1	30,6
Genel Lise ve Lise Dengi Meslek Okul	24,9	30,4	35	26,1	26,3	26,2	28,1	31,4	27,2	30,6	27,2
Yüksekokul veya Fakülte	10,2	11	12	10,1	9,7	9,6	9,9	12	11,3	11,3	8
	2000	1999	1998	1997	1996	1995	1994	1993	1992	1991	1990
Diplomasız	21,3	20,8	18,8	15,8	17,6	21,5	28,1	27,1	27,5	29,5	28,9
İlkokul	11,5	11	10	9	9,1	10,5	14,5	14,1	15,3	13	12,1
Ortaokul veya Dengi Meslek Okul ve İlköğretim	23,8	11,7	10,2	12,3	10,6	11,9	14,9	13	13,1	14,2	13,4
Genel Lise ve Lise Dengi Meslek Okul	20,4	29,1	27,6	28,5	27,1	28,2	32	31,4	31,9	32	31,2
Yüksekokul veya Fakülte	7,1	8	8,5	6,8	6,4	6,2	7,2	8,8	8,5	7,3	7,2

Kaynak: TÜİK

Bu tablodan kentte yaşayanların 15 yaş üstünün eğitim durumuna ve dönemlere göre işsizlik oranlarından diplomasızlar dışındaki tüm grupların 2009 yılında inceleme döneminin en yüksek işsizliğini yaşadıkları görülmektedir. Yüksekokul veya fakülte mezunlarının 2004 yılındaki işsizlik oranı da 2009 yılında olduğu gibi %12 olarak gerçekleşmiştir.

Diplomasızlar en yüksek işsizliği 2003 yılında yaşamıştır. Fakat 2003 yılında olduğu gibi 2009 yılında da işsizlik oranı %44'ün üzerine çıkmıştır. Kentte yaşayan diplomasız kesimin neredeyse yarısı 2003 ve 2009 yıllarında işsiz kalmıştır. Diplomasız kesimin işsizlik oranı 2011 yılında 2009 yılına nispetle 15,2 puan gerileme olmuştur. İlkokul mezunlarının, ortaokul veya dengi meslek okul ve ilköğretim mezunları 2009 yılında inceleme döneminin en yüksek işsizliğini yaşadıkları görülmektedir. Kentte yaşayanlarda tek rakamlı işsizlik oranları yüksekokul veya fakülte mezunları ile ilkokul

mezunlarının 996 ve 1997 yılı dışında görülmemektedir. Bu istisna dışında tüm kesimlerin işsizlik oranları %10'un üzerinde seyretmiştir.

Bilgi ekonomisi, hızla değişen teknoloji ve küreselleşme, artan uluslararası rekabet, işgücü piyasasında eğitilmiş, becerili, kalifiye işgücüne gereksinimi artırmıştır. Bu nedenle işgücünün yalnızca tek bir alanda eğitimi artık yeterli görülmediğinden, değişken işgücü piyasasının gereklerine kısa sürede uyum sağlayabilecek niteliklere sahip olan işgücünün yaşam boyu eğitimi öngörülmektedir (Tunalı 2006, 3).

3. 2. 5. 8. Eğitim Durumuna ve Dönemlere Göre İşsizlik - Kır:

Kırsal kesimdeki 15 yaş üstünün eğitim durumuna ve dönemlere göre işsizlik oranları 3. 8 numaralı tabloda görülmektedir.

Tablo 3. 8: Eğitim Durumuna ve Dönemlere Göre İşsizlik Oranı (%) (15+Yaş) Kır

	2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003	2002	2001
Diplomasız	7,7	9,1	11,2	8,4	6,7	5,2	5,2	3,1	8	4	4,2
İlkokul	3,9	5,4	6,9	5,5	5,5	5	5,1	4,4	6,2	5	4,2
Ortaokul veya Dengi Meslek Okul ve İlköğretim	16,4	20,8	26,2	21,5	20,7	18,4	19	15,9	16	12,7	11,4
Genel Lise ve Lise Dengi Meslek Okul	18,7	24,2	27,7	24,7	24	24,1	25,2	27,4	20,2	25,5	24,1
Yüksekokul veya Fakülte	12,3	11,2	13	11,9	10,1	9,7	11,2	14,5	9,7	9,7	6,5
	2000	1999	1998	1997	1996	1995	1994	1993	1992	1991	1990
Diplomasız	5,5	2,2	3,2	1,4	2,1	2,8	3,1	3,2	2,9	2,4	4,2
İlkokul	2,9	3	2	2,8	3	4,2	4,7	5,4	5	4,9	4,9
Ortaokul veya Dengi Meslek Okul ve İlköğretim	13,7	5,7	6,1	5,9	5,9	9,4	9,1	12,4	10,4	12	10,1
Genel Lise ve Lise Dengi Meslek Okul	24,6	25,6	26,4	32,8	28,4	32,2	31,5	25,9	32,1	34,4	29,6
Yüksekokul veya Fakülte	6,5	8,6	8	6,6	8,1	7,6	11,1	5,7	7,7	9,1	5,9

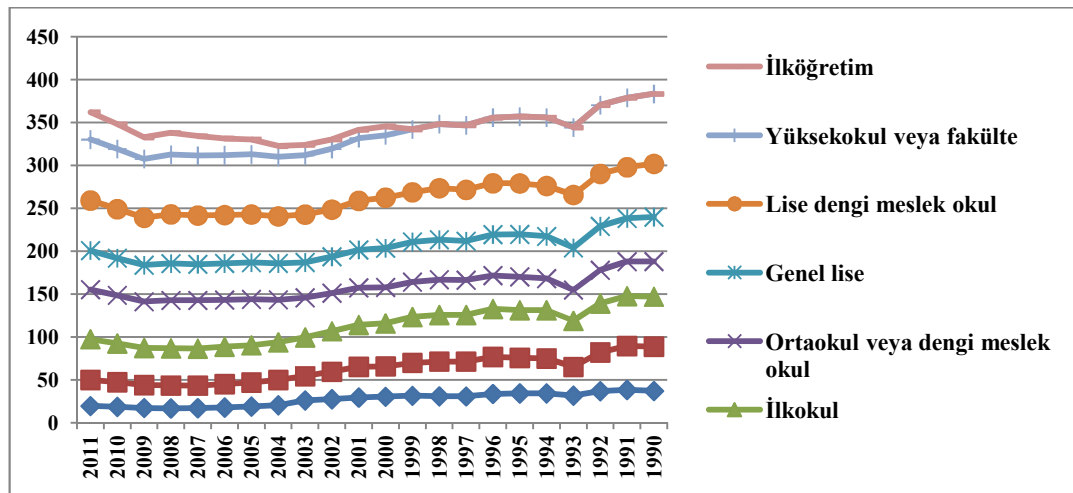
Kaynak: TÜİK

Bu tablodan kırsal kesimdeki 15 yaş üstünün eğitim durumuna ve dönemlere göre işsizlik oranlarından diplomasızların, ilkokul mezunlarının, ortaokul veya dengi meslek okul ve ilköğretim mezunları 2009 yılında inceleme döneminin en yüksek işsizliğini yaşadıkları görülmektedir. Genel lise ve lise dengi meslek okul mezunları ise en yüksek işsizliği 1991 yılında, yüksekokul veya fakülte mezunları ise 2004 yılında yaşamıştır. Yüksekokul veya fakülte mezunlarının işsizliği 2004 yılından sonra hep %10'un üzerinde seyretmiştir. Dikkat çeken bir nokta da genel lise ve lise dengi meslek okul mezunlarının tüm dönemlerde işsizlik oranı % 20'nin üzerinde iken 2011 yılında % 20'nin altına gerileyip %18,7 olmasıdır. Ayrıca bu kesimin tablodaki tek %30'un üzerine işsizlik oranı çıkan grup olmasıdır. Bu tablodaki dikkate değer bir görüntü de diplomasızların 1997 yılındaki işsizlik oranı ile %1'lerdeki tek işsiz kesim olmasıdır. Fakat diplomasızların 2009 yılındaki işsizlik oranının 1997 yılına nispeten 8 kat artmıştır.

3. 2. 2. 5. 9. Eğitim Durumuna ve Yıllara Göre İstihdam:

15 yaş üstü nüfusumuzun eğitim durumuna ve yıllara göre istihdam oranları aşağıdaki Tablo 3. 9'da görülmektedir. Tablo 3. 9'un grafik olarak görünümü aşağıdaki gibidir.

Grafik 3. 5: Eğitim Durumuna ve Yıllara Göre İstihdam

3. 9 numaralı tablodan ve bu tablodan elde edilen grafikten ilköğretim ve ortaokul mezunlarının istihdamının 2000'li yıllardan sonra arttığı göstermektedir. Okuma yazma bilmeyenlerle okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyenlerin istihdamında 90'lı yıllara göre önemli düşüşler görülmektedir. İlkokul mezunları ile yüksekokul veya

fakülte mezunlarının istihdamında 90'lı yıllara göre aşağı yukarı 10 puanlık düşüş görülmektedir. Genel lise ve lise dengi meslek okul mezunlarının istihdamının diğer kesimlere göre çok fazla inişli çıkışlı olmadığı görülmektedir.

Tablo 3. 9: Eğitim Durumuna ve Yıllara Göre İstihdam Oranı (%) (15 +Yaş)

	Okuma- Yazma Bilmeyen	Okuma Yazma Bilen Fakat Bir Okul Bitirmeyen	İlkokul	Ortaokul Veya Dengi Meslek Okul	Genel Lise	Lise Dengi Meslek Okul	Y.okul veya Fakülte	İlköğret.
2011	19,6	30,4	47,5	57,8	45,5	58,3	71	31,8
2010	18,6	28,7	45,3	56	43,3	57,1	70,1	28,8
2009	17,3	26,8	43,2	53,9	42,6	55,2	68,5	25,1
2008	16,9	26,6	43,3	55,9	42,9	57,4	69,5	25,3
2007	17,1	26,3	43,2	56,1	42,1	56,8	69,8	22,8
2006	17,8	27,4	43,6	54,3	42,7	56,3	69,8	19,4
2005	18,9	28	43,5	53,5	42,8	56,1	70,1	17,4
2004	20,6	29,3	43,9	49,6	42,4	54,8	69,2	12,7
2003	26,2	28,1	45,3	46,1	41,2	55,8	69,1	12,1
2002	27,5	32	47,3	44,3	42,5	54,9	70,7	11,1
2001	29,4	35,9	48,9	43,1	44,2	57,2	73	9,8
2000	30,4	35,4	50	42,1	45,6	58,9	72,7	10,5
1999	31,5	38,4	53,4	40,7	46,8	57,9	73,3	
1998	30,9	40,5	54,3	41,1	46,6	60,1	74,7	
1997	30,8	40,6	54,3	40,6	45,4	59,8	75,2	
1996	33,7	43,1	55,9	38,9	47,8	59,8	76,4	
1995	34,3	41,5	55,6	38,8	49,4	59,4	77,8	
1994	34,4	40,6	56,2	37	49,1	58,7	79,7	
1993	31,7	33,4	53,7	36	49,1	61,7	78,6	
1992	36,9	45,1	57,2	38,7	51,1	61,1	80,2	
1991	38,3	51,2	58,3	40,1	50,3	59,7	80,9	
1990	37,1	51,7	58,3	40,9	51,8	62	81,5	

Kaynak: TÜİK

Türkiye'deki işsizlik verileri, genç işsizliğin çözülmesi gereken ciddi bir sorun olduğunu ortaya koymaktadır. İşsiz eğitilmiş gençler, ülkenin geleceği bakımından ciddi bir tehlike olabileceği gibi iş imkânlarının açılarak istihdam edilmeleri durumunda ekonomide ve büyümede önemli bir gelişmiş sağlanmış olur. Mesleki eğitime önem verilmek istense de, üniversite adımı lise eğitiminden geçtiğinden lise eğitime yönelik talep artışı devam etmektedir. Hâlbuki yüksek öğretim kontenjanlarındaki sınırlılık yüzünden lise mezunu gençlerin büyük bir kısmı, hiçbir mesleki altyapıya sahip olmaksızın emek piyasasına akmasına ve ciddi bir işsizlik sorunu ile karşı karşıya kalmalarına yol açmaktadır. Bu yüzden toplam işsizler içinde en büyük pay her ne kadar ilkokul/ilköğretim mezunlarında olsa da, lise mezunlarının oranı da oldukça yüksektir.

Bu yüzden ortaöğretimin istihdama hazırlama işlevinin yeniden incelenmesi, alınması gereken önlemlerin acilen hayata geçirilmesi büyük önem taşımaktadır (Pıçak 2009, 180-181).

Türkiye’de alınan eğitiminin istihdam edilmeye yetmediği bir gerçektir. Bu durumda Türkiye, bir yandan gençlerine daha fazla eğitim imkânı sağlayarak onları en az lise-üniversite mezunu düzeyine getirmeye çalışırken diğer taraftan mevcut işgücünün mesleki niteliklerini geliştirmek zorundadır. Çünkü Türkiye’de eğitilmiş kesimdeki işsizlik oranının eğitimsizlere göre daha yüksek olması önemli sorunlardan biridir. Ancak, bu sorunun sadece eğitimle çözülmesi de beklenmemelidir (Pıçak 2009, 181).

Türkiye’de eğitim-istihdam ilişkilerinin sadece mesleki ve teknik öğretimle ilgili bir konu olarak ele alınmaması gerekir. Birçok Avrupa ülkesinde okul-iş hayatı ilişkilerinin güçlendirilmesi için ilköğretim düzeyinde bir yapı oluşturma çabası içerisinde oldukları. Bu amaçla bir yandan projeler hazırlanmakta, diğer yandan öğrenciler daha küçük yaşlarda işletmelere götürülerek iş hayatı ile tanıştırmak suretiyle okulu hayatın bir parçası haline getirmeye çalışmaktadırlar. Türkiye’de ki yaklaşım ise, okulun hayattan kopuk ayrı bir dünya olduğu izlenimi vermektedir. Sonuçta Türkiye’de mesleki ve teknik öğretim kurumları iş hayatından, genel eğitim kurumları da hayattan kopuktur. Bu yapının değiştirilmesi, her tür ve kademedeki eğitim ile iş hayatı arasında ilişkilerin kurulup güçlendirilmesi gerekmektedir. Bunun sağlanmasıyla, eğitim-istihdam ilişkilerinde gözlenen aksaklıkların büyük bölümü çözülecektir (Pıçak 2009, 182).

3. 2. 6. Aileye Göre İstatistiksel Veriler

3. 2. 6. 1. Aileye İlişkin Sosyal Problemler:

İşsizlik en fazla aile kurumunu sarsmaktadır. Özellikle de tek kişi tarafından ailenin geliri sağlanıyorsa, işsizlik aile içi ilişkilerin zedelenmesinden aile bağlarının kopmasına kadar pek çok probleme neden olabilmektedir. İşsizlikle birlikte birey ailesinden ve çevresinden aldığı psiko-sosyal ve her türlü desteği kaybetmektedir (Adak 2010, 110).

Toplumda cinsiyete dayalı rol dağılımına bağlı olarak erkeklerin öncelikli görevi ailenin geçimini sağlamak olarak düşünüldüğünden erkek işsizler üzerindeki baskıyı çok daha fazla hissetmektedirler. İşsiz kaldığında bu sorumluluğunu yerine getiremediğini düşünen ve gören erkek kendini kötü hissetmekte, diğer aile fertlerinden beklediği desteği de çoğu zaman bulamamaktadır. Bu durum aile içi ilişkilerin zedelenmesine yol açarak çeşitli aile içi problemlere neden olmaktadır (Adak 2010, 111).

İşsiz olduğu sürece gençler evlenmeye de sıcak bakmadıklarından bekâr yaşamakta bu da hem evlilik yaş ortalamasını yükseltmekte hem de gençlerin bir aile kurmasını geciktirmektedir. Dolayısıyla işsizlik, işsizleri evlenme ve ev kurma olanaklarından yoksun bırakarak, “aile” kurumunun oluşturulmasına da engel olmaktadır. Hansen’in (2005) Norveç’te gerçekleştirdiği araştırmada olduğu gibi yapılan araştırmalar işsizlik evliliğin çözülme riskini artırdığını saptanmıştır. Türkiye’de en başta geniş aile işsiz insanların başlıca güvencesi olmuştur. Yani aile, işsiz kalan bireyler özellikle de genç işsizler açısından önemli bir sığınak konumunu almıştır. İşsiz kalan kişi yaşadığı durumunun üstesinden gelebilmek için eşten başka anne-baba, kardeşler ve hatta dede ve nineler olmak üzere geniş ailenin de sosyal destek ve yardımına ihtiyaç duymaktadır (Adak 2010, 111).

3. 2. 6. 2. Medeni Duruma ve Yıllara Göre İşgücü Durumu:

Aşağıdaki Tablo 3. 10’da medeni duruma ve yıllara göre işgücü durumu görülmektedir. Bu tablodan 3.6 numaralı grafik de elde edilmiştir. Tablo ve grafikten ülkemizin 2011 yılı itibariyle 15 yaş üzeri toplam işgücü sayısının 26.725.000 kişi olduğu görülmektedir. Bu sayının 18.809.000 kişilik kısmi evlilerden oluşmaktadır. Dulların işgücü sayısında fazla bir değişiklik olmamışken boşanmış olan işgücünde önemli artışlar görülmektedir. Özellikle 2001 krizinden sonra boşanmış olan işgücünde iki kattan fazla artış görülmektedir. Hiç evlenmeyenlerin işgücü sayısı da 7.000.000 kişiye dayanmıştır. Grafikte de görüldüğü üzere özellikle 2009 krizi ve sonrasında hiç evlenmeyenlerle evlilerde medeni duruma göre işgücüne katılımda ani yükseliş olmuştur.

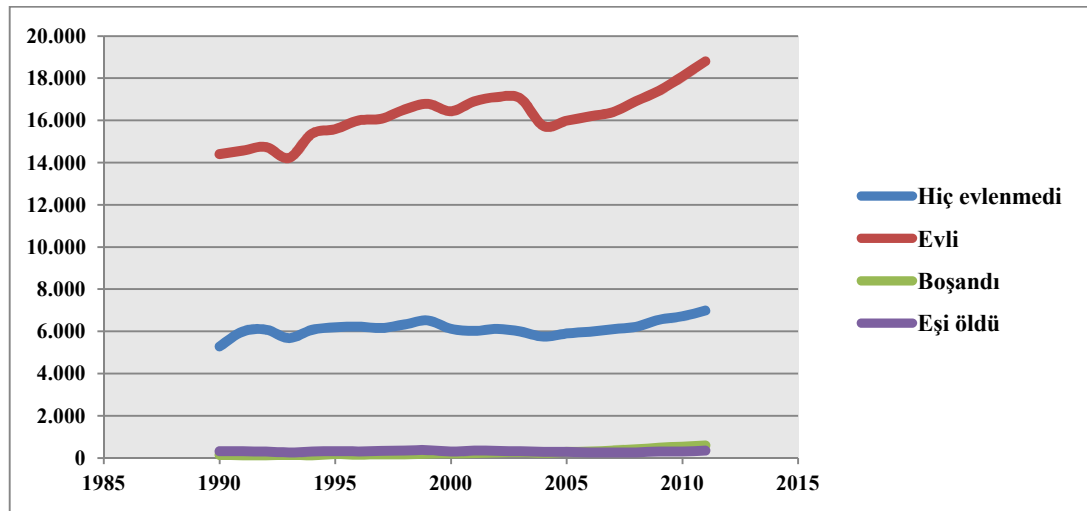
Tablo 3. 10: Medeni Duruma ve Yıllara Göre İşgücü Durumu (Bin) (15 +Yaş)

	2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003	2002	2001
Hiç Evlenmedi	6.977	6.712	6.545	6.214	6.099	5.981	5.894	5.743	5.989	6.110	6.014
Evli	18.809	18.089	17.416	16.914	16.400	16.196	15.988	15.739	17.047	17.115	16.898
Boşandı	588	532	482	404	349	305	281	238	280	257	221
Eşi Öldü	352	307	305	273	266	270	291	297	324	336	357
Toplam	26.725	25.641	24.748	23.805	23.114	22.751	22.454	22.016	23.640	23.818	23.491
	2000	1999	1998	1997	1996	1995	1994	1993	1992	1991	1990
Hiç Evlenmedi	6.117	6.511	6.326	6.153	6.225	6.189	6.067	5.679	6.078	5.987	5.278
Evli	16.439	16.789	16.524	16.084	16.001	15.588	15.375	14.222	14.747	14.574	14.409
Boşandı	214	200	170	176	152	181	130	143	128	129	144
Eşi Öldü	308	377	363	342	318	328	304	269	311	320	319
Toplam	23.078	23.878	23.385	22.755	22.697	22.286	21.876	20.314	21.264	21.010	20.150

Kaynak: TÜİK

Not: 2000 kişiden az değerlerde örnek büyüklüğü güvenilir tahminler için yeterli değildir.

Bu tablonun grafik olarak görünümü ise aşağıdaki gibidir:

Grafik 3. 6: Medeni Duruma ve Yıllara Göre İşgücü Durumu

3. 2. 6. 4. Medeni Duruma ve Dönemlere Göre İşsizlik:

Ek Tablo 3. 11'de medeni duruma ve dönemlere göre işsizlerin oranı tablo 3. 12'de de medeni duruma ve yıllara göre işsizlerin sayısı verilmiştir.

Tablo 3. 11: Medeni Duruma ve Dönemlere Göre İşsizlik Oranı (%) (15 +Yaş)

	2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003	2002	2001
Hiç Evlenmedi	17,9	21,3	24,4	19,9	19,4	19,2	20,1	21,8	20,7	19,8	16,4
Evli	6,5	8,2	9,9	7,6	6,8	6,8	7,1	6,8	7	6,9	5,5
Boşandı	18,5	20,9	25,3	20,2	18,8	20,9	20,8	21,1	17,6	22,2	17,6
Eşi Öldü	6,4	7,3	7,9	4,8	5,2	4,6	5,1	4,7	4,9	5,4	4,3
	2000	1999	1998	1997	1996	1995	1994	1993	1992	1991	1990
Hiç Evlenmedi	13,2	15,4	15,1	14,9	14,7	16	17,5	18,9	16,8	16,4	17,1
Evli	4	4,6	3,7	3,7	3,5	4,3	5	5	5,1	4,9	4,7
Boşandı	12,6	17,2	15	14,4	11,4	16,1	20,1	12,8	17,7	14,7	16,1
Eşi Öldü	3,3	3,5	3,1	2,6	2,8	4,1	4,5	4,6	3,5	3,5	4,2

Kaynak: TÜİK

Tablo 3. 12: Medeni Duruma ve Yıllara Göre İşsizler (Bin) (15 +Yaş)

	2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003	2002	2001
Hiç Evlenmedi	1.252	1.428	1.600	1.234	1.184	1.147	1.187	1.251	1.237	1.211	989
Evli	1.232	1.485	1.724	1.283	1.113	1.105	1.128	1.069	1.190	1.178	923
Boşandı	109	111	122	81	66	64	59	50	49	57	39
Eşi Öldü	23	22	24	13	14	12	15	14	16	18	15
Toplam	2.615	3.046	3.471	2.611	2.377	2.328	2.388	2.385	2.493	2.464	1.967
	2000	1999	1998	1997	1996	1995	1994	1993	1992	1991	1990
Hiç Evlenmedi	807	1.005	954	917	916	990	1.060	1.076	1.019	981	904
Evli	653	777	615	600	560	668	770	708	752	712	671
Boşandı	27	34	26	25	17	29	26	18	23	19	23
Eşi Öldü	10	13	11	9	9	13	14	12	11	11	13
Toplam	1.497	1.829	1.606	1.551	1.502	1.700	1.870	1.814	1.805	1.722	1.611

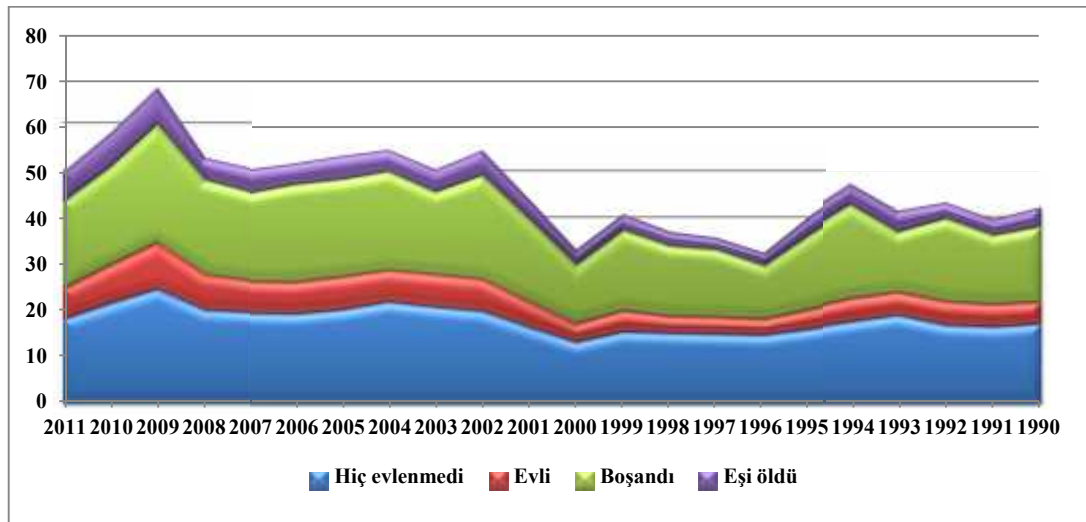
Kaynak: TÜİK

15 yaş üstünün medeni duruma ve dönemlere göre işsizlik oranları incelendiğinde bu kategoride sınıflandırılan grupların tamamının 2009 yılında en yüksek işsizliği yaşadığı görülmektedir.

Tablodan hiç evlenmemiş olanların işsizlik oranlarının hep %14'ün üzerinde olduğu görülmektedir. Hiç evlenmeyenlerden 1.600.000 kişi 2009 yılında işsiz kalmış ve bu rakam bu kesimin neredeyse ¼'üne tekabül etmektedir. 1996, 1997 ve 1998 yılları ise dört grubun da en düşük işsizliğinin yaşandığı dönemler olmuştur. 2009 ve 2010 yıllarındaki işsiz sayısı, 1996 yılı işsiz sayısının iki katından fazla olmuştur.

Medeni duruma ve dönemlere göre işsizlerin oranının grafikte gösterimi aşağıdaki gibidir:

Grafik 3. 7: Medeni Duruma ve Dönemlere Göre İşsizlik Oranı (%) (15 +Yaş)

3. 2. 6. 5. Medeni Duruma Ve Dönemlere Göre İşsizlik – Kent:

Kentte yaşayanların medeni duruma ve dönemlere göre işsizlik oranları aşağıdaki Tablo 3.13'te görülmektedir. Kentte yaşayanların medeni duruma ve dönemlere göre işsizlik oranları incelendiğinde bu kategoride sınıflandırılan grupların tamamının 2009 yılında en yüksek işsizliği yaşadığı görülmektedir. Hiç evlenmemiş olanların işsizlik oranları 2000 ve 2011 yılları dışında hep %20'nin üzerinde seyretmiştir. Evli olanların 2009 ve 2010 yıllarındaki işsizlik oranları %10'un üzerine çıkmıştır. Tablo 3.13'ten görüldüğü üzere 2000 yılı her dört grup için de en düşük işsizliğinin yaşandığı dönem olmuştur.

Tablo 3. 13: Medeni Duruma ve Dönemlere Göre İşsizlik Oranı (%) (15 +Yaş) Kent

	2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003	2002	2001
Hiç Evlenmedi	19,9	23,2	26,2	20,8	20,4	20,6	22,1	25,3	24,1	25	21
Evli	8,1	10,1	12	9,1	8,1	8,4	8,7	8,8	9,5	9,6	7,6
Boşandı	20,1	22	26,9	20,5	19,9	22,1	21,7	23,2	20	26,2	20,4
Eşi Öldü	13,8	14	16,2	10,2	10,4	9,7	11,2	10,5	14,6	15	13,4
	2000	1999	1998	1997	1996	1995	1994	1993	1992	1991	1990
Hiç Evlenmedi	16,7	21,6	21,4	20,3	20,5	20,7	24,4	25,6	23,7	23,9	23,5
Evli	5,5	7,2	5,8	5,8	5,5	6,6	7,4	7,3	7,9	7,9	7,2
Boşandı	13,5	18,7	19,6	15,7	15,5	18,8	22,3	16,6	22,3	16,7	19,4
Eşi Öldü	7,6	9,5	9,8	8,8	8,5	12,5	10,2	12,3	8,5	9,7	12,8

Kaynak: TÜİK

3. 2. 6. 6. Medeni Duruma Ve Dönemlere Göre İşsizlik – Kır:

Kırsal kesimin medeni duruma ve dönemlere göre işsizlik oranlarının görünümü aşağıdaki Tablo 3. 14'te görüldüğü gibidir:

Tablo 3. 14: Medeni Duruma ve Dönemlere Göre İşsizlik Oranı (%) (15 +Yaş) Kır

	2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003	2002	2001
Hiç Evlenmedi	12,8	16,1	19,4	16,9	16,3	14,8	14,9	13,3	15,2	12,2	10,1
Evli	3,9	4,8	6,1	4,8	4,4	3,9	3,9	3,3	4,1	3,8	3,2
Boşandı	11	15,8	18,4	18,6	11,7	15,4	16,9	9,9	9,9	9,7	8,8
Eşi Öldü	1,2	2,4	2,4	1,4	1,8	1,4	0,8	0,8	1,2	1,8	1,3
	2000	1999	1998	1997	1996	1995	1994	1993	1992	1991	1990
Hiç Evlenmedi	8,6	8,6	7,9	9,3	9,1	11,7	10,8	12,5	10,8	10,2	11,5
Evli	2,4	2,1	1,7	1,8	1,7	2,2	2,9	2,9	2,7	2,6	2,8
Boşandı	10,3	13,6	3,3	10,5	3	8,3	14,8	3,8	2,3	10,9	9,7
Eşi Öldü	1,6	1,2	0,9	0,3	1	1,3	2,2	1,3	1,7	1,8	1,6

Kaynak: TÜİK

Kırsal alanda yaşayanların medeni duruma ve dönemlere göre işsizlik oranları Tablo 3.14'te görülmektedir. Kırsal alanda yaşayanların medeni duruma ve dönemlere göre işsizlik oranları incelendiğinde bu kategoride sınıflandırılan grupların da 2008 yılında başlayan krizden oldukça etkilendikleri, bu etkinin 2009 ve 2010 yılında da devam ettiği görülmektedir. Boşanmış olanların yıllar itibariyle çok fazla inişli çıkışlı bir işsizlik yaşadıkları 3. 11 no.lu grafikten görülmektedir. Eşi ölenlerin işsizliğin çok düşük olduğu ve sadece 1994, 2009 ve 2010 yıllarında %2'yi geçtiği görülmektedir. Eşi ölenlerin işsizliği, 1997, 1998, 2004 ve 2005 yıllarında %1'in altına hesaplanmıştır. Kırsal alanda yaşayan evlilerin 1996, 1997 ve 1998 yıllarında %2'nin altına gerilemiştir.

3. 2. 6. 7. Medeni Duruma ve Yıllara Göre İstihdam:

Ülkemiz medeni duruma ve yıllara göre istihdam oranlarının görünümü aşağıdaki Tablo 3. 15'te yer almaktadır:

Tablo 3. 15: Medeni Duruma ve Yıllara Göre İstihdam Oranı (%) (15 +Yaş)

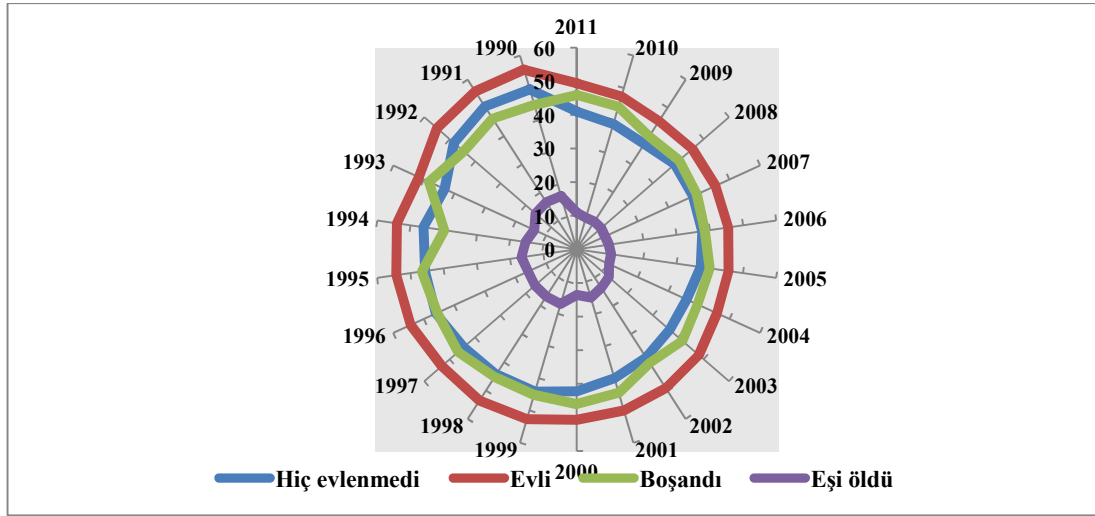
	2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003	2002	2001
Hiç Evlenmedi	41	38,8	37,2	38,6	38,1	37,8	37,3	36	36,6	38,3	40
Evli	49,4	47,4	45,3	45,5	45,4	45,6	45,7	45,9	48,1	49,1	50
Boşandı	45,9	44,2	39,9	40,4	39,3	38,5	40	39,5	41,6	40,2	44,6
Eşi Öldü	10,9	9,8	9,8	9,6	9,3	9,7	10,3	10,6	12,6	13,6	15
	2000	1999	1998	1997	1996	1995	1994	1993	1992	1991	1990
Hiç Evlenmedi	42,3	44,2	44,3	44,5	46	45,6	46,1	43,2	48,4	50,5	49,6
Evli	50,8	52,7	53,5	53,1	54,3	54,2	54	51,6	55	55,8	55,7
Boşandı	46,1	45,2	45,2	46,7	45,6	46,5	39,8	48,3	44,5	46,2	44,8
Eşi Öldü	13,6	17	16,7	16,4	15,9	16,6	15,4	13,9	16,2	16,7	16,5

Kaynak: TÜİK

Tablodan ülkemizde 2011 yılı itibariyle 15 yaş üzeri medeni duruma göre bütün kesimlerin istihdamının % 50'nin altında olduğu görülmektedir. En yüksek istihdam % 55 ve üzeri oranla evlilerin 1990, 1991 ve 1992 yıllarında görülmüştür. Evlilerin istihdamı 2003 sonrası 2010 yılına kadar hep %45 civarında gerçekleşmiştir. Bu

kesimin istihdamı 2001 sonrası hep %45'in üzerinde ancak %50'nin altında olmuştur. Hiç evlenmeyenlerin istihdamı 2001 yılı ile 2011 yılları arasında hep % 40'ın altında seyretmiştir. Eşi ölenlerin istihdamında 2005 yılı sonrası 2011 yılına kadar %10'un altına düşülmüştür. Tablo 3. 15'teki medeni duruma ve yıllara göre istihdam oranlarının grafikte gösterimi ise aşağıdaki gibidir:

Grafik 3. 8: Medeni Duruma ve Yıllara Göre İstihdam Oranı (%) (15 +Yaş)

3. 2. 7. Referans Kişiyi Yakınlığa Göre İstatistiksel Veriler:

3. 2. 7. 1. Referans Kişiyi Yakınlığa ve Yıllara Göre İşsizlik:

Aşağıdaki 3. 16 numaralı tablodaki referans kişi "hane halkının sosyo-ekonomik durumu ve hanede yaşayan tüm fertlerin kişisel özellikleri hakkında en doğru bilgiye sahip, hanenin yönetim veya geçiminden sorumlu yetişkin hane halkı üyesi"dir (<http://www.TÜİK.gov.tr>). Referans kişiyi yakınlığa göre işsizlerin sayıları aşağıdaki tabloda görülmektedir:

Referans kişilerden işsiz kalanların sayısı küresel krizin ülkemizi etkisi altına aldığı 2009 ve 2010 yıllarında 1.000.000'un üzerine çıkmıştır. 2011 yılında 2001 yılı sonrası rakamlarına gerilemiştir. Referans kişilerin işsizliğinden 2009 yılında etkilenenlerin sayısı 2.216.000 kişiyi bulmuştur.

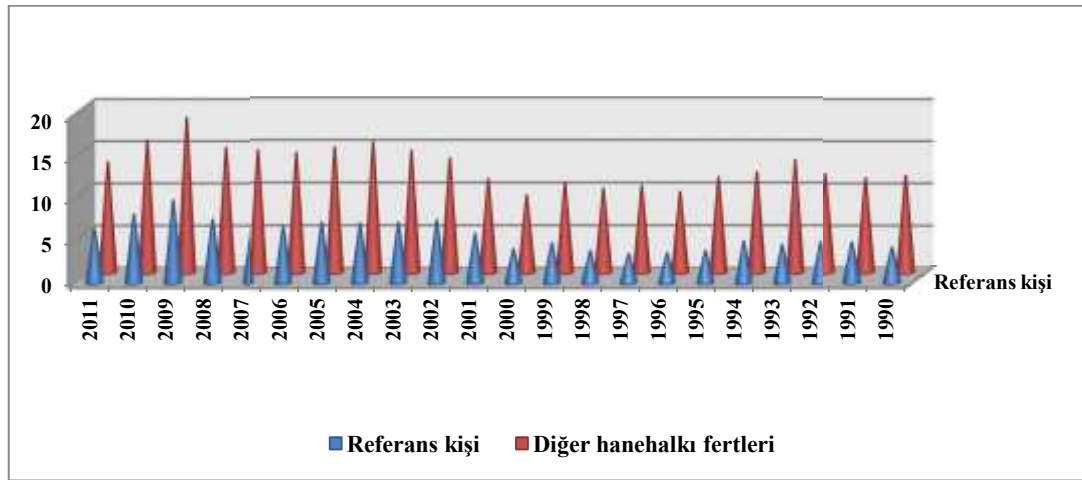
Tablo 3. 16: Referans Kişiyne Yakınlığa ve Yıllara Göre İşsizler (Bin) (15+Yaş)

	2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003	2002	2001
Referans Kişi	849	1.053	1.254	945	807	811	845	817	874	892	684
Diğer Hane Halkı Fertleri	1.766	1.993	2.216	1.666	1.569	1.517	1.543	1.567	1.619	1.572	1.283
Toplam	2.615	3.046	3.471	2.611	2.377	2.328	2.388	2.385	2.493	2.464	1.967
	2000	1999	1998	1997	1996	1995	1994	1993	1992	1991	1990
Referans Kişi	467	549	448	382	391	400	513	452	480	464	404
Diğer Hane Halkı Fertleri	1.030	1.280	1.158	1.169	1.112	1.300	1.357	1.362	1.325	1.258	1.208
Toplam	1.497	1.829	1.606	1.551	1.502	1.700	1.870	1.814	1.805	1.722	1.611

Kaynak: TÜİK

Not: 2000 kişiden az değerlerde örnek büyüklüğü güvenilir tahminler için yeterli değildir.

Referans kişiyne yakınlığa ve dönemlere göre işsizlerin oranları ayrıca aşağıda grafik 3. 13'te gösterilmiştir.

Grafik 3. 9: Referans Kişiyne Yakınlığa ve Dönemlere Göre İşsizlik Oranı (%) (15+Yaş)

3. 2. 7. 2. Referans Kişiyne Yakınlığa ve Dönemlere Göre İşsizlik – Kent:

Aşağıdaki Tablo 3.17'de görüldüğü üzere 2001 yılına kadar %5 civarında olan kentte yaşayan referans kişilerin işsizliği, bu tarihten sonra hep % 7'nin üzerinde olmuştur. Küresel krizin ülkemizi etkisi altına aldığı 2009 yılında kentte yaşayan referans kişilerin işsizliği % 11'i aşmış; kentte yaşayan referans kişiyne bağılı olanların oranı da % 22,8'i bulmuştur.

Tablo 3. 17: Referans Kişiyeye Yakınlığa ve Dönemlere Göre İşsizlik Oranı (%) (15+Yaş) Kent

	2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003	2002	2001
Referans Kişi	7,4	9,3	11,3	8,4	7,4	7,7	8	8,3	8,8	9,1	7
Diğer Hane Halkı Fertleri	16,9	19,9	22,8	18,2	17,7	17,8	19	21	20,6	21	17,9
	2000	1999	1998	1997	1996	1995	1994	1993	1992	1991	1990
Referans Kişi	5	6,1	5,2	4,6	4,7	5,1	6	5,5	6,4	6,3	5,5
Diğer Hane Halkı Fertleri	14,3	19	18	17,6	17,4	18,5	20,9	23	21,2	21,7	21,1

Kaynak: TÜİK

3. 2. 7. 3. Referans Kişiyeye Yakınlığa ve Dönemlere Göre İşsizlik – Kır:

Referans kişiyeye yakınlığa ve dönemlere göre işsizlik oranları aşağıdaki Tablo 3. 18'e alınmıştır.

Tablo 3. 18: Referans Kişiyeye Yakınlığa ve Dönemlere Göre İşsizlik Oranı (%) (15 +Yaş) Kır

	2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003	2002	2001
Referans Kişi	4,2	5,4	6,5	5,4	4,8	4,3	4,6	3,7	4,4	4,6	3,7
Diğer Hane Halkı Fertleri	7	8,8	10,9	8,8	8,5	7,8	7,8	6,9	8,3	6,5	5,5
	2000	1999	1998	1997	1996	1995	1994	1993	1992	1991	1990
Referans Kişi	2,5	2,6	1,9	1,6	2	1,9	3,4	3,2	2,7	2,9	2,8
Diğer Hane Halkı Fertleri	4,9	4,7	4,2	5,2	4,7	6,7	6	7	6,4	5,8	6,3

Kaynak: TÜİK

Bu tablodan görüldüğü üzere 1997 yılında kırsal alanda yaşayan referans kişilerin işsizliği % 1,6 iken bu oran 2009 yılında % 6,5'e kadar yükselmiştir. Kırsal alanda yaşayan referans kişilerin işsizliği 2000 sonrası hep % 3'ün üzerinde gerçekleşmiştir. Küresel krizin ülkemizi etkisi altına aldığı 2009 yılında kırsal alanda yaşayan referans kişilerden işsizlere bağlı olanların oranı da % 11'lere yaklaşmıştır. Kırsal alanda yaşayan referans kişilerden işsizlere bağlı olanların oranı 2000 sonrası hep % 5'in üzerinde olmuştur.

3. 2. 8. İş Arama Süresine Göre İşsizlik

3. 2. 8. 1. İş Arama Süresine ve Yıllara Göre İşsizler:

İşsizlik süresi ile ilgili olarak kısa süreli işsizlik ve uzun süreli işsizlik ayrımları yapılmaktadır. Bir yıl ve daha uzun süre işsiz olanlar için uzun süreli işsiz kavramı kullanılmaktadır. Aşağıdaki Tablo 3. 19'da iş arama süresine ve yıllara göre işsizlerin sayıları görülmektedir.

Tablo 3. 19: İş Arama Süresine ve Yıllara Göre İşsizler (Bin) (15 +Yaş)

	1-2 ay	3-5 ay	6-8 ay	9-11 ay	1 yıl ve daha fazla 2 yıldan az	2 yıl ve daha fazla 3 yıldan az	3 yıl ve daha fazla	İş bulmuş başlamak için bekleyen	Topl.
2011	862	611	315	108	428	168	91	31	2.615
2010	906	724	375	142	533	208	124	35	3.046
2009	957	929	502	175	538	199	135	37	3.471
2008	777	688	308	98	410	167	118	45	2.611
2007	658	578	274	99	402	170	139	57	2.377
2006	562	533	272	82	414	216	192	57	2.328
2005	513	520	289	90	429	261	241	46	2.388
2004	490	515	312	106	456	256	206	42	2.385
2003	781	660	288	83	323	156	104	97	2.493
2002	704	583	279	102	428	176	94	98	2.464
2001	648	595	208	65	264	90	54	43	1.967
2000	530	395	164	50	190	72	44	52	1.497
1999	461	427	304	76	289	116	93	63	1.829
1998	295	310	239	80	357	140	125	61	1.606
1997	266	291	231	84	312	153	158	56	1.551
1996	234	246	238	92	300	193	154	45	1.502
1995	245	411	308	92	297	155	153	39	1.700
1994	266	298	318	100	443	212	178	56	1.870
1993	206	315	295	115	428	233	157	65	1.814
1992	228	329	299	122	424	206	147	50	1.805
1991	238	335	303	113	372	183	125	53	1.722
1990	166	261	259	141	378	207	151	48	1.611

Kaynak: TÜİK

Not: 2000 kişiden az değerlerde örnek büyüklüğü güvenilir tahminler için yeterli değildir.

Tablonun incelenmesinden Türkiye’de 1990-2011 döneminde, uzun dönemli işsizlerin toplam işsizler içindeki payı yaklaşık % 37 seviyesindedir. 1990 yılından itibaren Türkiye’de uzun süreli işsizlik oranları azalma göstermiştir. Kadınlarda uzun süreli

işsizlik erkeklere göre daha yüksek bir orandadır. Türkiye’de uzun süreli işsizlerin neredeyse yarısını ilk kez iş arayanlar oluşturmaktadır. İstatistikler, Türkiye’de 2011 yılında toplam 2.615.000 işsizin 687.000’i yani toplam işsizlerin % 26’lık bir kısmının bir yıldan uzun süreli işsiz olduğunu göstermektedir. Uzun süreli iş arayanların aşağı yukarı yarısını ilk kez iş arayanlar oluşturmaktadır. Bunlar için de gençler önemli bir yer tutmaktadır.

Uzun süreli işsizlerin payının toplam işsizler içinde artması ve işsiz kalınan sürelerin uzaması, bu kişilerin iş gücü niteliklerinin gerilemesini netice vermekte dolayısıyla bu kişilerin iş bulmaları zorlaşmaktadır (Bozdağlıoğlu 2008, 52).

3. 2. 8. 2. İş Arama Süresine Göre İşsizler – Kent:

Aşağıdaki Tablo 3. 20’de iş arama süresine ve yıllara göre kentte yaşayan işsizlerin sayıları görülmektedir. Tablonun incelenmesinden kentte yaşayanlar küresel krizin ülkemizi etkisi altına aldığı 2009 ve 2010 yıllarında, işsiz beklenen 2 yıldan az süreyi kapsayan dönem ayrımlarının hepsinde en yüksek değerlere ulaştığı görülmektedir. “2 yıl ve daha fazla 3 yıldan az bekleyenlerin” sayısı ise 2004 ve 2005 yıllarında en yüksek seviyeye çıkmıştır. 2004 yılında 216.000 kişi, 2005 yılında da 215.000 kişi “2 yıl ve daha fazla 3 yıldan az” işsiz olarak beklemiştir. “3 yıl ve daha fazla” işsizlerin sayısı da 2004, 2005 ve 2006 yıllarında en yüksek seviyededir. İş bulmuş başlamak için bekleyenlerin sayısının en yüksek olduğu dönemler 2002 ve 2003 yılları olmuştur.

Tablo 3. 20: İş Arama Süresine Göre İşsizler (Bin) (15 +Yaş) Kent

	1-2 Ay	3-5 Ay	6-8 Ay	9-11 Ay	1 Yıl ve Daha Fazla 2 Yıldan Az	2 Yıl ve Daha Fazla 3 Yıldan Az	3 Yıl ve Daha Fazla	İş Bulmuş Başlamak İçin Bekleyen	Toplam
2011	676	479	250	84	358	140	76	23	2.087
2010	700	562	295	114	453	171	102	28	2.425
2009	747	719	400	139	441	162	109	28	2.746
2008	600	527	251	77	333	135	94	36	2.053
2007	513	444	218	78	323	138	111	45	1.871
2006	452	422	218	66	345	172	152	45	1.873
2005	418	409	233	71	347	215	191	37	1.920
2004	404	409	260	86	387	216	173	35	1.970
2003	536	430	208	68	273	132	83	73	1.804
2002	513	415	208	79	348	136	70	75	1.844
2001	475	422	158	47	204	69	36	34	1.447
2000	359	288	118	36	145	51	35	42	1.072
1999	344	322	240	52	213	91	66	49	1.377
1998	242	242	185	61	258	97	88	51	1.225
1997	191	231	166	56	218	106	103	47	1.116
1996	174	189	157	59	221	125	108	31	1.064
1995	192	188	229	62	209	111	110	31	1.132
1994	187	215	221	61	292	146	128	43	1.293
1993	145	215	203	66	289	162	104	50	1.235
1992	159	227	201	83	276	146	102	38	1.232
1991	179	232	200	70	236	123	86	39	1.166
1990	106	181	172	92	252	125	94	30	1.051

Kaynak: TÜİK

Not: 2000 kişiden az değerlerde örnek büyüklüğü güvenilir tahminler için yeterli değildir.

3. 2. 8. 3. İş Arama Süresine Göre İşsizler – Kırsal:

Tablo 3. 21’de iş arama süresine ve yıllara göre kırsal alanda yaşayan işsizlerin sayıları görülmektedir. Bu tablonun incelenmesinden kırsal alanda yaşayanların iş arama süresine göre işsizlik rakamlarının yıllar itibariyle oldukça inişli çıkışlı olduğu görülmektedir. “1-2 ay” ve “3-5 ay” işsiz bekleyenlerin en yüksek olduğu dönem 2003 yılıdır. 1998 yılında ise bu kesimlerin bir önceki yıla göre işsiz sayısı iki kattan fazla artmıştır. 2004 yılında “1-2 ay” işsiz bekleyenlerin sayısında bir önceki yıla göre üç kat azalma olmuştur.

Tablo 3. 21: İş Arama Süresine Göre İşsizler (Bin) (15 +Yaş) Kır

	1-2 Ay	3-5 Ay	6-8 Ay	9-11 Ay	1 Yıl ve Daha Fazla 2 Yılda Az	2 Yıl ve Daha Fazla 3 Yılda Az	3 Yıl ve Daha Fazla	İş Bulmuş Başlamak İçin Bekleyen	Toplam
2011	186	132	66	24	69	28	15	9	528
2010	206	162	80	29	79	37	21	7	621
2009	210	210	101	36	97	37	25	9	724
2008	177	161	57	20	77	33	24	10	558
2007	145	134	56	20	79	32	28	12	506
2006	110	110	54	16	70	43	40	12	455
2005	95	111	56	18	82	47	50	9	468
2004	86	106	52	20	69	41	33	7	414
2003	244	229	81	15	51	24	21	24	689
2002	192	168	71	23	80	40	24	23	620
2001	172	173	50	18	60	21	17	9	520
2000	171	107	46	14	45	21	10	11	425
1999	116	105	64	24	76	25	28	14	453
1998	53	68	54	18	98	43	37	10	381
1997	75	61	65	28	94	47	55	9	435
1996	60	56	81	33	79	68	46	14	439
1995	52	223	79	29	89	44	43	8	568
1994	79	83	97	39	151	65	50	13	577
1993	61	100	92	48	139	72	53	15	579
1992	70	102	97	39	148	61	46	11	573
1991	59	103	103	43	137	60	39	13	557
1990	60	80	87	49	125	83	57	18	560

Kaynak: TÜİK

Not: 2000 kişiden az değerlerde örnek büyüklüğü güvenilir tahminler için yeterli değildir.

“6-8 ay” işsiz bekleyenlerin sayısı 1991 ve 2009 yıllarında 100.000’in üzerinde olmuştur. “9-11 ay” işsiz bekleyenlerin 30.000’in üzerinde işsiz kaldığı dönemler 1990, 1991, 1992, 1993, 1994, 1996 ve 2009 yıllarıdır. “1 yıl ve daha fazla 2 yıldan az” işsiz bekleyenler 1990,...,1994 yıllarını kapsayan dönemler en yüksek işsiz sayısına ulaşmıştır. Diğer yıllar inişli çıkışlı bir grafik sergilenmiştir.

“2 yıl ve daha fazla 3 yıldan az” işsiz bekleyenlerin sayısı küresel krizin ülkemizi etkisi altına aldığı 2009 ve 2010’da 2000 sonrası diğer yıllardan pek farklı değildir. Bu kesim özellikle de 1990 yılında 83.000 işsiz sayısı ile açık ara diğer dönemlere fark atmıştır. normal bir işsiz beklenen 2 yıldan az süreyi kapsayan dönem ayrımlarının hepsinde en

yüksek değerlere ulaştığı görülmektedir. “2 yıl ve daha fazla 3 yıldan az bekleyenlerin” sayısı ise 2004 ve 2005 yıllarında en yüksek seviyeye çıkmıştır. 2004 yılında 216.000 kişi, 2005 yılında da 215.000 kişi “2 yıl ve daha fazla 3 yıldan az” işsiz olarak beklemiştir. “3 yıl ve daha fazla” işsizlerin sayısı da 2004, 2005 ve 2006 yıllarında en yüksek seviyededir. İş bulmuş başlamak için bekleyenlerin sayısının en yüksek olduğu dönemler 2002 ve 2003 yılları olmuştur. “3 yıl ve daha fazla” işsiz bekleyenlerin sayısı 1990, 1993, 1994, 1997 ve 2005 yıllarında 50.000’in üzerinde olmuştur. Küresel krizin ülkemizi etkisi altına aldığı 2009 ve 2010 yıllarında 3 yıl ve daha fazla işsiz bekleyenlerin etkilenmediği görülmektedir. “İş bulmuş başlamak için bekleyen” işsizler 2002 ve 2003 yıllarında en yüksek seviyededir.

3. 2. 9. Aradıkları İşin Türüne ve Yıllara Göre İşsizler:

Aşağıdaki Tablo 3. 22’de aradıkları işin türüne ve yıllara göre işsizlerin sayısı verilmiştir. Tablodan tam zamanlı iş arayanların sayısı 2002 ve 2008 sonrası 2.000.000 kişiyi aşmış, 2009 yılında ise 3.000.000 kişiye dayanmıştır. Yarı zamanlı iş arayanların sayısı 1990 ve 1999 yıllarında 90.000’i geçmişken, 2004, 2006 ve 2007 yıllarında 20.000’in altında kalmıştır. Tam zamanlı veya yarı zamanlı iş arayanların sayısı 1992, 1993, 1994 ve 2004 yıllarında 400.000 ve üzerinde olmuştur. Bu kesimin en az olduğu yıl ise 210.000 kişi ile 2011 yılıdır. İş bulmuş başlamak için bekleyenlerin sayısı 2002 ve 2003 yıllarında 97.000 ve 98.000 kişi olmuştur. TÜİK 2004 yılında kendi işini kurmak isteyenler için ayrı bir başlık daha açmıştır. 2009 yılında kendi işini kurmak isteyenler 108.000 kişi ile en yüksek seviyededir.

Tablo 3. 22: Aradıkları İşin Türüne ve Yıllara Göre İşsizler (Bin) (15 +Yaş)

	2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003	2002	2001
Tam Zamanlı	2.243	2.651	2.933	2.182	1.899	1.863	1.870	1.805	1.977	2.003	1.610
Yarı Zamanlı	35	32	35	22	18	18	25	15	40	33	52
Tam Zamanlı Veya Yarı Zamanlı	210	233	357	308	349	335	383	442	379	330	263
İş Bulmuş Başlamak İçin Bekliyor	31	35	37	45	57	54	43	41	97	98	43
Kendi İşini Kurmak İstiyor	96	97	108	55	54	58	67	83			
Toplam	2.615	3.046	3.471	2.611	2.377	2.328	2.388	2.385	2.493	2.464	1.967
	2000	1999	1998	1997	1996	1995	1994	1993	1992	1991	1990
Tam Zamanlı	1.140	1.355	1.227	1.135	1.118	1.234	1.337	1.283	1.231	1.316	1.169
Yarı Zamanlı	52	91	70	75	50	59	77	62	88	57	95
Tam Zamanlı Veya Yarı Zamanlı	253	320	248	285	289	367	400	403	436	297	298
İş Bulmuş Başlamak İçin Bekliyor	52	63	61	56	45	39	56	65	50	53	49
Kendi İşini Kurmak İstiyor											
Toplam	1.497	1.829	1.606	1.551	1.502	1.700	1.870	1.814	1.805	1.722	1.611

Kaynak: TÜİK

Not: 2000 kişiden az değerlerde örnek büyüklüğü güvenilir tahminler için yeterli değildir.

3. 2. 10. İşgücüne Dâhil Olmama Nedenine Göre İşgücüne Dâhil Olmayanlar:

İşgücüne dâhil olmama nedenine göre işgücüne dâhil olmayanların sayılarının tablo olarak gösterimi Tablo 3. 23’de yer almaktadır. Bu tabloda iş arayıp, son üç ayda iş arama kanalı kullanmayanlar “Diğer” başlıklı bölümde değerlendirilmiştir. İş bulma ümidi olmayanlar 2009 ve 2010 yıllarında 700.000 kişiyi geçmiştir. 2003 yılından sonra insanların iş bulma hususundaki ümitlerinin neredeyse sönüğü görülmektedir. İş

aramayıp çalışmaya hazır olan/diğer grupta yer alanlar da 2004 yılından sonra 1.000.000'u aşmıştır. Mevsimlik çalışanların sayısının 2008 sonrası 60.000'lere gerilediği hâlbuki bu sayının 2002 ve 2003 yıllarında 800.000'in üzerinde olduğu görülmektedir. Ev işleri ile meşgul olanların sayısında yıllar itibariyle aşağı yukarı bir istikrar görülmektedir. 2010 ve 2011 yıllarında öğrenci olanların sayısı 4.000.000'un üzerindedir. Emekli sayısı da 2003 sonrası 3.000.000'un üzerindedir. İrad sahiplerinin sayısı 2004 sonrası hesaplamalarda yer almamıştır. Özürlü yaşlı veya hasta olanlardan işgücüne dâhil olmayanların sayısı 2004 yılından sonra 3.000.000 kişiyi geçmiştir. Ailevi ve kişisel nedenlerle işgücüne dâhil olmayanlar 2005 ve 2006 yılları hariç 1999 sonrası hep 1.000.000'un üzerinde olmuştur. İş arayıp, son üç ayda iş arama kanalı kullanmayanlar 1996 sonrası hızlı bir çıkışla 2009 yılında 900.000 kişiyi aşmıştır.

Tablo 3. 23: İşgücüne Dâhil Olmama Nedenine Göre İşgücüne Dâhil Olmayanlar (Bin) (15 +Yaş)

	İş Bulma Ümidi Yok	İş Aramayıp Çalışmaya Hazır Olan/Diğer	Mevsiml. Çalışan	Ev İşleri İle Meşgul	Öğrenci (Eğitim-Öğretim)	Emekli	İrad Sahibi	Özürlü Yaşlı veya Hasta	Ailevi ve Kişisel Nedenler	Diğer *
2011	678	1.267	64	11.872	4.219	3.617		3.406	1.442	303
2010	716	1.297	65	11.914	4.122	3.577		3.394	1.491	325
2009	757	1.304	87	12.101	3.967	3.622		3.396	1.465	239
2008	612	1.238	315	12.186	3.757	3.488		3.414	1.262	695
2007	612	1.130	289	12.124	3.680	3.520		3.225	1.391	909
2006	624	1.285	341	12.409	3.588	3.238		3.298	995	645
2005	486	1.077	391	12.703	3.453	3.112		3.098	963	623
2004	311	790	385	13.042	3.417	3.124		2.885	1.061	513
2003	84	267	893	12.578	3.458	2.982	363	2.471	1.555	620
2002	73	287	813	12.211	3.191	2.713	397	2.448	1.419	673
2001	108	255	765	12.363	3.024	2.455	503	2.256	1.218	719
2000	132	330	599	12.339	2.900	2.277	478	2.176	1.164	738
1999	164	359	168	11.754	3.032	2.166	319	2.338	719	414
1998	130	281	106	12.392	3.092	2.016	302	2.039	427	125
1997	143	211	247	11.914	2.809	1.955	390	2.050	601	222
1996	88	183	130	11.659	2.812	1.859	380	1.881	509	43
1995	80	183	213	10.935	2.781	1.625	379	2.043	586	62
1994	110	175	150	10.405	2.559	1.529	360	2.256	566	50
1993	93	141	159	11.102	2.549	1.418	380	2.245	545	11
1992	94	169	155	9.564	2.249	1.350	362	2.181	593	4
1991	109	143	122	9.250	1.959	1.211	366	2.134	556	8
1990	165	87	115	9.408	1.766	1.329	402	1.874		300

Kaynak: TÜİK

Not: 2000 kişiden az değerlerde örnek büyüklüğü güvenilir tahminler için yeterli değildir.

* İş arayıp, son üç ayda iş arama kanalı kullanmayanlar "Diğer*" içinde değerlendirilmiştir.

3. 3. Türkiye’de İşsizlikle Mücadele

3. 3. 1. Türkiye’de İşsizlikle Mücadele Yolları:

Genç bir nüfusa sahip olan ülkemiz, artan nüfusu istihdam edecek alanları açamamaktan kaynaklanan “yapısal işsizlik” sorunu ile karşı karşıyadır. İşsizliğin azaltılması için aşağıdaki tedbirlerin alınması gerekir (Tatar 2006, 52-53-54-55):

- Eğitim fırsatlarının genişletilmesi ve işgücünün çalışma hayatında istenen bilgi ve yeteneklerle donatılması,
- Sürdürülebilir yüksek büyüme oranını sağlamak üzere, yerli ve yabancı sermayeyi ülkemizde yatırım yapmaya özendirerek her türlü tedbirler alınmalıdır.
- KOBİ’lere, eğitim başta olmak üzere, vergi, kredi, finansman, teknoloji, işletme ve pazarlama olmak üzere her yönden destek verilmeli ve gelişmeleri sağlanmalıdır.
- İstihdamın yapısı tarım dışı sektörler lehine değiştirilmeli ve ekonominin ihtiyaç duyduğu işgücü yetiştirilmelidir.
- Gençlere, kadınlara ve özörlölere yönelik işsizliğı önleyici aktif istihdam politikaları uygulanmalıdır.
- Tarım sektöründeki ücretsiz aile işçilerine yönelik istihdam sağlayıcı ve katma değer sağlayıcı projeler geliştirilmelidir.
- İşsizliğin önlenmesi ve istihdamın artırılması için, kamu ve özel sektör yatırımları artırılmalı, yatırımlar için özendirici teşvik tedbirleri alınmalıdır.
- Bir yandan istihdam sağlayan doğrudan yabancı sermaye yatırımları güven ortamının tesisi ile özendirilmeli, diğör yandan da yurt dışından özellikle müteahhitlik alanında işler alınmalıdır.
- Yüksek faizlerin yatırımları caydırıcı özelliğinin olması dolayısıyla faiz oranlarının düşmesi için mutlaka kamu açıklarının düşürölmesi, başka bir ifade ile mali disiplinden taviz verilmemesi gerekmektedir.

- Üretim faktörleri ihraç ürünlerine yönlendirilmelidir.
- Büyük sanayinin küçük sanayi ile uyumu ve birlikteliği sağlanmalıdır.
- Enerji darboğazı ile karşı karşıya kalmamak için milli enerji kaynakları geliştirilmeli ve enerji üretim tesisleri bir an önce devreye sokulmalıdır.
- Kırsal yörelerde el sanatları ve hediyeelik eşya yapımına yönelik iş imkânları sağlanmalıdır.
- Kendi işini kurmak isteyenlere yardım edilmelidir.
- İnşaat gibi istihdam ve üretimi artıran emek-yoğun lokomotif sektörler canlandırılmalıdır.
- Küreselleşmenin olumsuz etkilerini gidermeye yönelik tedbirler alınmalıdır.
- İş kurma, üretim ve istihdam üzerindeki bürokratik işlemler azaltılmalıdır.
- Eğitim ve öğretim istihdam ile uyumlu hale getirilmelidir.
- Devlet, istihdam odaklı büyüme programları hazırlayıp uygulamaya koymalı, rant ekonomisi yerine yatırım ve üretim ekonomisini desteklemelidir.
- İhracatın arttırılması için istikrarlı bir kur politikasının sürdürülmesi gerekir.
- İstihdam odaklı teşvik sistemi uygulanmalıdır.
- DiE, DPT, İŞKUR gibi kurumlar arasında süreklilik arz eden bir diyalog sağlanmalıdır. Üretimde - -Eğitim ve öğretim sürecinde ileri teknolojiler takip edilmeli ve öğretilmelidir.
- Çıracılık eğitim merkezleri yurdun her tarafına yayılmalıdır.
- İşsizler rehberlik ve danışmanlık hizmetlerinden kolayca yararlanabilmelidir.
- Bölgeler arası gelişmişlik ve gelir farklılıklarının giderilmesi için gerekli çalışmalar yapılmalıdır.

3. 3. 2. Türkiye’de İşsizlikle Mücadele Politikaları:

Ekonomik gelişme, mümkün mertebe tüm aktif işgücünün de istihdam edilmesini gerektirir. Toplumda işsiz olanlar, milli gelire katkıda bulunamamakta ancak, milli gelirin bölüşümünden pay almaktadırlar. Bu durum aslında işsizlerin istihdam olunan nüfus üzerinde bir yük olduğu anlamına da gelmektedir. İşsizlikle mücadelede makro ve mikro düzeyde düşünmek gerekir. Teknolojik gelişme ve ekonomik büyüme gibi değişkenlerin istihdam sürecini etkileme düzeyleri makro düzeyde işsizlikle mücadele boyutunu gösterirken; yaş, cinsiyet, eğitim ve nitelik gibi özelliklerin etkileri mikro düzeyde işsizlikle mücadele boyutunu göstermektedir (Bozdağlıoğlu 2008, 59).

3. 3. 3. Çözüm Önerileri:

Türkiye’de işsizlikle mücadelede için birçok çözüm önerisi sunulmaktadır. Bu önerilerden bir kısmı şunlardır (Bozdağlıoğlu 2008, 59):

1. Tarıma dayalı sanayinin gelişimine önem verilmelidir. Tarım sektörü ile sanayi sektöründeki istihdamın birlikte gelişimi ve yerel düzeyde istihdamın artırılması sağlanmalıdır.
2. Ekonomi politikalarının belirlenmesinde yatırım, üretim, ihracat ve istihdam esas alınmalıdır. Ekonomi politikaları reel sektörde yatırım, üretim ve istihdam artışını hedeflemelidir. Ekonomi yüksek katma değerli mal ve hizmet üretimine, yenilikçiliğe, ileri ve öncü teknolojilere ağırlık vermelidir.
3. Gelir Vergisi ve Kurumlar Vergisi oranları azaltılarak üretim üzerindeki vergi yükü yeniden belirlenmelidir. Bu çerçevede; yatırıma yönelik çeşitli teşvikler ön plana çıkarılmalıdır.
4. Ücret sistemi, istihdamı temel almalıdır. Bu çerçevede, istihdam üzerindeki vergi ve sosyal güvenlik prim yüklerinin azaltılması gerekmektedir.
5. İşsizlik Sigortası Fonu’nda biriken kaynaklar, yine işsizlere yönelik işsizlere işgücü piyasasında geçerliliği olan mesleklerin kazandırılması ve işsizlik riski yüksek olan bireylerin mesleki becerilerinin geliştirilmesi amacıyla kullanılmalıdır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

EKONOMETRİK MODEL

4. 1. Bağımsız Değişkenlerden Asgari Ücret

4. 1. 1. Ücretin Tanımı:

Emeğin, insan kaynağı, bir üretim faktörü ve temel bir gelir kaynağı olmak şeklinde ifade edilebilecek üç boyutu vardır. Ücret, işverenin iş sözleşmesinden doğan en önemli yükümlülüğünü, işçinin ise gördüğü hizmetin karşılığı olarak işveren tarafından yapılan ödemeyi ifade eder. Yani emeğin üretim sürecinde kullanılması karşılığında elde ettiği gelir ücrettir. Sanayi devriminden sonra liberal düşünce doğrultusunda, ücret, tarafların serbest iradesiyle belirlenirken, zaman içinde bu durum bazı aksaklıklara neden olmuş, sistemin sakıncaları olduğu görülerek ücretin düzenlenmesi ve korunması yoluna gidilmiştir (Çalgan 2007, 23). Ücret, hem işçinin hem de işçinin bakmak durumunda olduğu kişilerin geçim kaynağı olduğundan, işverenin ücret ödeme borcu sıradan bir borç olmanın ötesinde bir sosyal karakter de kazanmıştır. 1982 TC Anayasası 55/I maddesine göre “ücret emeğin karşılığıdır.” 4857 sayılı İş Kanunu’nun 32. maddesinde ise ücret “genel anlamda ücret, bir kimseye bir iş karşılığında işveren veya üçüncü kişiler tarafından sağlanan ve para ile ödenen tutardır” şeklinde tanımlanmıştır.

4. 1. 2. Ücretin Unsurları:

Nitelik olarak ücret, sadece emek faktörünün çalıştırılması karşılığında ödenen bir gelir türüdür. 193 Sayılı Gelir Vergisi Kanunu 61. maddesinde yer alan ücret tanımı şöyledir: “Ücret, işverene tabi ve belirli bir iş yerine bağlı olarak çalışanlara hizmet karşılığı olarak verilen para ve ayınlar ile sağlanan ve para ile temsil edilebilen menfaatlerdir” (Gelir Vergisi Kanunu Md. 61). Bu tanımlamaya göre ücretin 3 unsuru vardır:

1. İşverene Bağlı Olma: Kanuna göre işveren, hizmet erbabını işe alan, onu emir ve talimatı dahilinde çalıştıran gerçek veya tüzel kişilerdir. Bağlı olmaktan kastedilen; hizmetlinin, tespit edilen esaslar içinde işverenin emir ve direktifleri doğrultusunda hareket etmesidir. Bağlılık ilişkisinin daha çok fiili yönü ağır basmakta, hukuken işçinin verene değil işyerine bağlılığı esastır (Özbalcı 1998, 512).

2. Belli Bir İşyerine Bağlı Olma: İşyerine bağlı olma geniş anlamıyla hizmetlinin işverene bağlı olmasından başka bir şey değildir. İşyerine bağlı olmayı sadece Vergi Usul Kanununun 156. maddesindeki mağaza, yazıhane, muayenehane, imalathane gibi ticari veya mesleki faaliyetin yürütüldüğü yerlere maddeten bağlı olmadan ziyade iş yerine hukuken bağlı olma olarak anlamak gerekir (Çalgan 2007, 23).

3. Mali ve Ekonomik Riskin Bulunmaması: Hizmet karşılığı olarak ödeme yapılması gerekir. Ödemenin nakit veya ayın olarak yapılması veya hizmet erbabına sağlanan ve para ile ölçülebilen bir menfaatle değerlendirilmesi gerekir (Özbalcı 1998, 513).

4. 1. 3. Ücretlerin Belirlenmesi:

Ücret, emeğin üretime kattığı değer karşılığında ödenen bedel hizmet karşılığı çalışana yapılan ödeme nominal ücrettir. Reel ücret ise, kişinin elde ettiği gelir ile satın alabileceği mal ve hizmet miktarıdır. Literatürde; reel ücretler, nominal ücretlerin tüketici fiyat endeksi ile deflate edilmesi sonucu hesaplanan “reel tüketim ücretleri” veya nominal ücretlerin üretici fiyat endeksi ile deflate edilmesi sonucu hesaplanan “reel üretim ücretleri” olmak üzere iki şekilde ifade edilmektedir (Pazarlıoğlu; Çevik 2007, 5).

İktisat teorisinin karşılaştığı en önemli problemlerden biri, işgücü piyasasında reel ücretin, mal ve hizmet piyasalarında fiyatın yaptığı gibi, arz ve talebi eşitleyememesidir. Reel ücret, mal ve hizmet piyasalarında fiyatın yaptığı gibi, arz ve talebi eşitleyebilseydi friksiyonel (gönüllü) işsizliğin dışında işsizlik olmayacak, işsizlik oranı da %2-3 gibi çok düşük bir düzeyde olacaktı. Bu durumda kısa bir süre içerisinde denge ücret düzeyinde denge sağlanacaktı. Ancak gerçek hayatta bu durum gerçekleşmemektedir. Bu problemi ortadan kaldırmak için iktisat bilimi çeşitli kuramlar geliştirmiştir. Bu kuramların temeli reel ücretlerle nominal ücret arasındaki algılama farklılığına dayanır.

Ücret pazarlığı nominal ücret üzerinden yapılır. İşgücü piyasasında denge ancak belli bir işsizlik düzeyinde oluşmaktadır. Yapılan araştırmalar bir ekonomide ücret pazarlıkları ne kadar makro düzeyde yapılırsa, denge işsizlik oranının o kadar düşük olacağını göstermektedir (Çalgan 2007, 31-32).

4. 1. 4. Gayri Safi Ücret:

Ücretin gerçek usulle tespitinde, gayri safi ücret tutarından, bazı tutarlar indirilerek bulunur. Vergi sistemimiz açısından ücretin gayri safi tutarının belirlenmesi; hizmet erbabına verilen para, ayın ve sağlanan menfaatlerin toplamıdır.

Para ile yapılan ücret ödemeleri, genellikle Türk parası ile yapılır. Yabancı para ile ödenen ücretler, yabancı paranın ödeme günündeki borsa rayici üzerinden, Türk lirasına çevrilerek gayri safi tutar bulunur. Ayın olarak ödenen ücretler ödendiği gün ve yerdeki ortalama perakende satış fiyatı üzerinden değerlendirilir. Menfaat sağlanması şeklinde yapılan ödemelerde değerlendirme emsal bedel esas alınarak yapılır. Emsal bedelin bilinmediği durumlarda, bu değer işverene takdir ettirilir (Çalgan 2007, 32).

4. 1. 5. Ücret İşsizlik İlişkisi:

Makro ekonomik düzeyde verimlilik esaslı olmayan reel ücretlerdeki artışın işgücü maliyetlerini arttıracığından işsizlik oranlarının artışına; işsizlik oranlarındaki artışın da sendikaların pazarlık güçlerini kaybetmelerine ve reel ücretlerin azalmasına neden olacağı beklenir. Hâlbuki verimlilik ile işsizlik oranları arasındaki ilişki tam olarak belirgin değildir. Çünkü çalışanların verimliliğinin artması aynı iş daha az kişiyle yapılabileceğinden işsizliğin artacağı beklenir. Diğer yandan kaynakların verimli kullanılması ile firmaların karlarının artacağı ve buna bağlı olarak da yatırımları artacak ve artan yatırımlar işgücü talebi doğuracağından verimlilik artışı işsizlik oranlarını azaltacaktır. Yüksek işsizlik oranları çalışanlar arasında işten çıkarılma endişesi meydana getirecek, bu durum çalışanın işten çıkarılmamak için daha fazla çalışması gerektiğini ortaya çıkaracak, böylece yüksek işsizlik bu noktadan bakılınca verimliliği arttıracaktır (Pazarlıoğlu; Çevik 2007, 6-7).

Ücretlerin artması sadece işçileri ve işverenleri değil, maliyetleri arttırarak fiyatlara yansımaları sonucunda tüketicileri ve sonuçta da genel ekonomik dengeyi etkileyecektir. Bu yüzden işgücü piyasalarının düzenlenmesi ekonominin genel seyrini etkileyecektir (Çalgan 2007, 23).

4. 1. 6. Asgari Ücret:

Devletin, ücretleri belli bir seviyede tutabilmek ve çalışanlara insan onuruna yaraşır bir yaşam düzeyi sağlamak için ödenebilecek en düşük ücret miktarını ifade eden belirlenmiş taban ücret düzeyine asgari ücret denir (Çalgan 2007, 32).

Asgari ücretin iktisadi tesirleri genellikle üç yönden olabilir (Zaim 1974, 241-242):

1. Ücretler genel seviyesini yükselterek maliyetlerin yükselmesine yol açar. Bu durum ya fiyat artışına veya fiyatlar sabit kalırsa, diğer faktör gelirlerinin azalmasına yol açar.
2. Asgari ücret işsizliğe yol açarsa, asgari ücret artışı ile yapılan gelir transferi, işsiz kalanların sırtından yapılmış olur.
3. Asgari ücret, gelirin alt gelir grupları lehine yeniden dağılımına yol açabilir. Asgari ücretle ilgili ayrıntılı bilgiler aşağıdaki alt bölümlerde açıklanmıştır.

4. 1. 6. 1. Asgari Ücretin Belirlenmesi:

“İşveren, işçiye sözleşmede veya toplu iş sözleşmesinde belirlenen; sözleşmede hüküm bulunmayan hâllerde ise, asgari ücretten az olmamak üzere emsal ücreti ödemekle yükümlü” kılınmıştır (Borçlar Kanunu Md. 401). Kanunlarla, ücretlere bir üst sınır konmamış, ancak koruyucu niteliği gereği bir alt sınır getirilmiş ve bu sınıra asgari ücret adı verilmiştir (Çalgan 2007, 33). İşçiye emeği karşılığında ödenecek olan ücret, asgari ücretin altına düşmemelidir. Asgari ücret, İş Kanunu’nun kapsamında bulunsun veya bulunmasın iş sözleşmesi ile çalışan işçiler ile her türlü işçi için uygulanacaktır. Asgari ücret, Asgari Ücret Tespit Komisyonu aracılığı ile belirlenir. Asgari ücret, Asgari Ücret Tespit Komisyonu tarafından en geç iki yılda olmak üzere bir yılda birden fazla toplanarak aynı yılın farklı ayları için farklı asgari ücret düzeyleri belirleyebilir (İş

Kanunu Md. 39). Komisyon kararları kesin olup alınan kararlar Resmi Gazetede yayımlanıp yürürlüğe girer (İş Kanunu Md. 39).

4. 1. 6. 2. Asgari Ücrete Tabi Olanlar:

İş Kanunu'nun ilgili maddesi gereğince; İş Kanunu'nun kapsamına giren ve hizmet akdi ile çalışan her türlü işçi ile gemi adamı ve gazetecilerin ekonomik ve sosyal durumlarının düzenlenmesi için Asgari Ücret Tespit Komisyonu aracılığı ile ücretlerin asgari sınırları en geç iki senede bir belirlenmelidir (İş Kanunu Md. 39).

Asgari ücret, Asgari Ücret Tespit Komisyonu tarafından sanayi ve hizmet kesimi ile tarım ve orman kesiminde çalışan işçiler için 01.08.1989 tarihinden önce ayrı ayrı olarak belirlenirken bu tarihten sonra her iki kesim için tek rakam olarak belirlenmektedir (Çalgan 2007, 34).

4. 1. 6. 3. Asgari Ücretin Kaynağı:

1982 Anayasası'nın 49/2 maddesinde Devletin, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları korumak, çalışmayı desteklemek ve işsizliği önlemeyi elverişli ekonomik bir ortam sağlamak için gerekli tedbirleri alacağına yönelik düzenleme yer almaktadır (T.C. Anayasası Md. 49). Bu düzenleme ile devlete çalışanlara bazı imkânları sağlayarak çalışanları korumak için gerekli müdahaleleri yapma ve tedbirleri alma görevi verilmiştir. Yine Anayasa'nın 55/2 maddesinde "Ücret emeğin karşılığıdır. Devlet çalışanların yaptıkları işe uygun adaletli bir ücret elde etmeleri ve diğer sosyal yardımlardan yararlanmaları için gerekli tedbirleri alır" hükmü bulunmaktadır (T.C. Anayasası Md. 55). Bu madde ile işçilerin haklarının ve hak ettikleri ücreti elde etmelerinin güvence altına alınmasını sağlamak üzere devlete düzenleme görev ve yetkisi verilmiştir. Anayasa'nın 55. maddesinin son fıkrası "Asgari ücretin tespitinde, Ülkenin ekonomik ve sosyal durumu göz önünde bulundurulur" ifadesi ile asgari ücret belirlenirken dikkat edilmesi gereken noktaları ifade etmektedir (T.C. Anayasası Md. 55).

Asgari ücretin Anayasa'da düzenlenmesi hem belli müdahalelerden korunmasını sağlamakta hem de konunun büyük önem taşıdığını göstermektedir. Mesela

düzenlemelerin Anayasa ile korunması nedeniyle yürütme organının tek başına asgari ücret ile ilgili düzenlemeleri değiştirmesi mümkün değildir. Anayasanın 2. maddesinde yer alan sosyal devlet niteliğinin bir yansıması olarak asgari ücret devlet tarafından belirlenmekte, işçilerin koşullarının iyileştirilmesi ve çalışma hayatının bir düzene kavuşturulması gerekmektedir (Çalgan 2007, 35).

4. 1. 6. 4. Asgari Ücret Uygulamasında Karşılaşılan Sorunlar:

Asgari ücretin belirlenmesi ile ilgili görüşlerden biri sadece işçinin zorunlu ihtiyaçlarının saptanması ve bu ihtiyaçlara göre ücretin belirlenmesidir. Ancak Türkiye’de iş bulmanın zorluğu, bir ailede çalışabilecek yaşta olanlardan bir iş bulup çalışabilen kişi sayısının az olması ve geleneksel aile yapısına sahip bulunmamız nedeniyle, işçinin zorunlu ihtiyaçlarının saptanması ve bu ihtiyaçlara göre ücretin belirlenmesi yönündeki asgari ücretin belirlenmesi ile ilgili görüşün sakıncaları vardır. Çünkü işçi, sadece kendi ihtiyaçları saptanarak belirlenen ücretini aynı aileden olan ve geliri olmayan kişilerle paylaşmak zorundadır. Bu nedenle Türkiye için sadece işçinin zorunlu ihtiyaçlarının belirlenmesinin yanında aile bireylerini de dikkate alarak ücretin belirlenmesi çok daha doğru bir uygulama olacaktır (Çalgan 2007, 35).

İş Kanunu’nda asgari ücretin brüt olarak belirleneceğine dair bir ifade bulunmamaktadır. Ancak uygulamada işçinin zorunlu ihtiyaçlarını karşılamak için belirlenen asgari ücretten sigorta primleri, vergi kesintileri gibi kesintiler yapıldığından işçinin eline geçen net ücret azalmaktadır. İşçiye asgari bir yaşam seviyesi sağlamak amacıyla belirlenen asgari ücret tutarından çeşitli kesintiler yapılmadığı durumda, uygulama amacına ulaşmış olacaktır (Çalgan 2007, 35).

4. 2. Bağımsız Değişkenlerden Sanayi İstihdam Oranı

4. 2. 1. Sanayi İle İlgili Temel Kavramlar:

Sanayi ile ilgili bir kısım temel kavramlar şunlardır:

Sanayi: Hammaddeyi işleyerek kullanılmaya hazır hale getirilmesini sağlayan araçlar topluluğudur.

Hammadde: Sanayileşme için temel koşullardan biri olan hammadde makinelerde mamul maddeye dönüşebilen işlenmemiş bitkisel (pamuk , buğdayvb.) , hayvansal (süt , et , yünvb) ve madensel (demir , bakır , kromvb) kökenli maddelerdir.

Sanayi ürünü: Çıktı için fabrikalarda işlenerek kullanılan maddelerdir.

Endüstri: Sanayi ile yakın anlamlı fakat daha geniş kapsamlı olan endüstri, mal ve hizmet üreten tesisler topluluğu anlamına gelmektedir. Örneğin turizm endüstrisi, kimya endüstrisi gibi.

4. 2. 2. Bir Yerde Sanayinin Kurulması İçin Gerekli Şartlar:

Bir yerde sanayi tesisi kurabilmek için gerekli şartlar şunlardır (<http://www.belgeler.com>):

a) Sermaye: Sanayi tesisinin kurulabilmesi için en önemli koşul sermayedir. Türkiye’de sanayinin istenen düzeyde gelişmemesinde ne önemli etken sermaye yetersizliğidir.

b) Hammadde: Sanayide hammaddeler işlenerek çeşitli çıktılar, ürünler elde edilmektedir. Sanayi hammaddeye bağımlı olduğundan sanayi tesisleri genellikle hammadde kaynaklarına yakın olan yerlere açılmaktadır. Örneğin zeytin yağı ve ayçiçeği yağı fabrikaları zeytin ve ayçiçek üretiminin fazla olduğu yerlerde, un ve makarna fabrikaları buğday üretilen yerlerde açılmaktadır.

c) Enerji: Ürün elde edebilmek için çalışması gereken fabrikalardaki makinelerin enerjiye gereksinimi vardır. Sanayileşmiş bölgelerde enerji tüketimi fazladır. Ülkemizde enerji üretiminin en fazla olduğu bölge Doğu Anadolu bölgesi iken, enerji tüketimi en fazla sanayi üretiminin yoğun olduğu Marmara bölgesidir.

d) İşgücü: Sanayi tesislerinin kurulup çalışabilmesi için işçiye ve teknik elemana gibi ekipmana ihtiyaç vardır. Ülkemizde genç nüfus sayısının fazla olmasından dolayı işgücü temini noktasında bir sıkıntı yoktur. Ancak ülkemizde kalifiye eleman yani nitelikli eğitilmiş teknik eleman sıkıntısı yaşanabilmektedir.

e) Ulaşım: Ulaşım imkânları hammaddenin ve sanayi ürünlerinin kolayca taşınmasında önemlidir. Ulaşımın kolayca sağlanması sanayinin gelişmesinde önemli bir etkidir. Türkiye dünyada sanayi tesislerinin dağılımına bakıldığında zaman dikkat çeken ilk şey ulaşımın kolay olduğu yerlerde sanayinin gelişmiş olduğudur.

f) Pazarlama: Sanayi ürünlerinin kolay pazarlanması sanayinin gelişmesindeki diğer bir önemli bir etkidir. Üretilen bir ürünün pazarlama imkânının olması o ürünün üretildiği sanayi dalını geliştirir. Üretim ve tüketim yerlerinin yakın olması, pazarlamanın fazla masraflı olmaması maliyetleri düşüren etkenlerdir.

4. 2. 3. Türkiye’de Sanayi ve İstihdam Düzeyi:

Sanayileşmenin etkisi her ülkede ortak özellikler taşımakla beraber, ülkeden ülkeye bazı farklılıklar göstermektedir. Ülkemiz 1970’li yıllardan itibaren tarım toplumundan sanayi toplumuna geçmeğe başlamış ve bu alanda önemli gelişmeler sağlamıştır. Sanayileşme, kalkınmanın bir göstergesi olup, alt yapı gerektiren bir atılımdır (<http://www.frmtr.com>).

Sanayileşme ile ekonomik büyüme ve arasındaki ilişki teorik alanda olduğu kadar uygulamalı iktisatta da dikkati çeken bir konudur. Sanayi sektörünün GSMH içindeki payının artmasının neden olacağı dışsal pozitif ekonomilerin etkisi ile ekonomik büyümenin hızlanacağı beklenir (Terzi; Oltulular 2004, 219).

Türkiye; çağdaş uygarlık seviyesinin üzerine çıkma ülküsüyle kalkınma çabalarında sanayileşmenin ağırlığını Cumhuriyetin ilk yıllarında kavramış fakat bir türlü arzulanan sanayileşme hamlesini gerçekleştirememiştir.

Türkiye sanayileşme oranlarıyla değerlendirildiği zaman yeni sanayileşen ülkelerden sayılmakta ve “orta düzeyde gelişmiş ülke” kategorisinde ele alınmaktadır (<http://www.baftrato.org.tr>).

Ülkemizde 1962-1977 planlı ekonomi döneminde ekonomik büyümede sanayi sektörü tarım sektörünün önüne geçmiştir. AB ve dünya ekonomisi ile bütünleşme çabası içine giren Türkiye’de 1980-2003 dönemi, dışa açılma ve yeniden yapılanma bakımından önem kazanmıştır. 1980 sonrası dönemde sanayi sektörünün GSMH içindeki payı

genellikle % 25'in üstünde seyretmiştir. Sanayi üretiminin GSMH içindeki payının 1997'lerde %28'in üzerine çıkması sanayi üretiminin teşvik edilmesine yönelik uygulanan politikaların bir sonucudur (Terzi; Oltulular 2004, 220).

Türkiye'deki sanayileşme döneminde ithal ikameci dönem olan planlı kalkınma döneminde tüketim malları ikamesi yatırımları gerçekleştirmiş ve başarı sağlanmıştır. Oysa zor dönem olan ara mallar üretim dönemine geçişte kriz yaşanmış ve 24 Ocak Kararları alınmak zorunda kalınmıştır. Bu acı tecrübeden sonra yani 1980 sonrası ihracata yönelik sanayileşme modeli (Kore modeli gibi) kabul edilerek sanayileşmeden kaynaklanan döviz darboğazı aşılmaya çalışılmıştır (<http://www.bafratso.org.tr>).

Sanayi sektörü içinde ¼'lük paya sahip olan imalat sektörünün büyüme oranları da son yıllarda kayda değer artış göstermiştir. 2002 yılı itibariyle GSMH'de sanayi ve tarım sektörlerinin payları sırasıyla %24.8 ve %14.8'dir. Bu gelişmeler ekonomik büyümenin artırılmasında sanayi sektörünün önemini göstermektedir (Terzi; Oltulular 2004, 220).

Bir ülkenin sanayileşme düzeyi şu hesaplamalarla ifade edilir. "1. İmalat sanayinin GSYİH'ya oranı, 2. İmalat sanayideki iş gücü oranı ve 3. Toplam ihracat gelirlerindeki sanayinin oranı" (<http://www.bafratso.org.tr>).

4. 2. 4. Türkiye'de Başlıca Sanayi Kolları:

Ülkemizde en fazla gelişme gösteren sanayi, hammaddesi tarıma dayalı olan ürünlerin üretildiği sanayi dallarıdır. Ülkemizde bölgeler arasında görülen iklim tiplerinin farklılığı ve tarım ürünlerinde yaşanan çeşitlilik fabrika türlerinin de çeşitli olmasına yol açmıştır. Ülkemizde bulunan belli başlı sanayine çeşitleri şunlardır (<http://bilgiyelpazesini.net>);

1. Besin - Gıda Sanayii (şeker fabrikaları, zeytinyağı fabrikası, ayçiçek yağı fabrikası, konserve fabrikaları, hayvan ürünleri sanayisi ve çay fabrikaları),
2. Alkollü İçki ve Tütün Sanayisi,
3. Dokuma Sanayisi (pamuklu – ipeki - yünlü dokuma, halı ve kilim dokumacılığı, battaniye dokumacılığı ve deri ve kösele)

4. Kimya Sanayii (petrol rafinerisi, gübre sanayisi, ilaç sanayisi ve boya sanayi)
5. Maden Sanayisi (demir-çelik fabrikaları, bakır işleme, alüminyum tesisleri, boraks, ferro krom, kurşun ve çinko)
6. Makine Sanayisi (Otomotiv sanayi, Demiryolu araçları, Gemi yapımı, Uçak sanayi, Elektrikli makine imalatı, Savunma sanayi)
7. Yedek Parça Ve Makine Sanayii (çimento, cam ve seramik sanayi)
8. Orman Ürünleri Sanayisi (kereste fabrikaları ve kağıt fabrikaları)

4. 3. Yolsuzluk

4. 3. 1. Yolsuzluğun Tanımı ve Ehemmiyeti:

Dünya Bankası tarafından kullanılan yolsuzluk tanımı, “kamu gücünün özel çıkarlar amacıyla kötüye kullanılması” şeklindedir (Tarhan; Gençkaya; Ergül vd. 2006, 23). Başka bir tanımda yolsuzluk, “kamu görevlisinin maddi ve maddi olmayan çıkarlar için yetkisini kanuni düzenlemelere aykırı bir biçimde kullanmasıdır” (Uğur 2012, 302).

Avrupa Konseyi Yolsuzlukla Mücadele Özel Hukuk Sözleşmesi'nin 2'nci maddesine göre yolsuzluk; “...doğrudan doğruya ya da dolaylı yollardan rüşvet ve yasadışı bir menfaat temin eden kişinin yürüttüğü görevlerin veya gerekli davranışların yasalara uygun bir şekilde yerine getirilmesinde sapmalara yol açan rüşvet veya başka her türlü yasadışı menfaatin talep edilmesi, teklif edilmesi, verilmesi ya da kabul edilmesidir.” Her ne kadar kamu sektörü ile özdeşleşen bir olgu olsa da yolsuzluk özel sektörde de gözlemlenen bir olgudur (Tarhan; Gençkaya; Ergül vd. 2006, 24).

Yolsuzluk ve “iyi yönetim” konularının giderek önem kazanmasının nedenleri arasında “Hükümet Dışı Örgütler” (NGO) ve medya dâhil öteki sivil toplum örgütlerinin daha saydam ve hesap verebilen ekonomi yönetimlerinin oluşturulmasına ilgi göstermeleri de bulunmaktadır. Yolsuzluk konusunda uluslararası kamuoyu oluşturulması, yolsuzluğun azaltılması ve iyi yönetişimin yaygınlaştırılmasına yönelik Uluslararası Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD), Birleşmiş Milletler (BM)

ve Avrupa Birliği gibi uluslararası kuruluşlar ve bu gibi ulus üstü siyasi yapılar yolsuzlukla mücadele konusunda sözleşme ve ilkeler geliştirmektedirler (Tarhan; Gençkaya; Ergül vd. 2006, 20).

Yolsuzluğun toplumsal, siyasal ve ekonomik yapılar üzerindeki olumsuz etkilerinin artmakta olduğu Türkiye’de yapılan saha araştırma sonuçlarından anlaşılmaktadır. Özellikle 1990 sonrası yaşanan krizlerin temel nedenleri arasında kamu yönetimindeki yolsuzluk olgularının etkili olduğu vurgulanmaktadır. Başta TÜSİAD, TESEV ve TOBB gibi siyasal partiler ve diğer sivil toplum kuruluşları tarafından yapılan saha çalışmaları yolsuzluğun yaygınlığını kanıtlamaktadır (Tarhan; Gençkaya; Ergül vd. 2006, 20).

4. 3. 2. Özetle Tarihteki Yolsuzluk Söylemleri:

Yolsuzluk (corruption) veya diğer adı ile çürüme 1990’lardan sonra literatürde geniş yer almaya başlamıştır. Buna rağmen yolsuzluk, oldukça eski bir geçmişe sahiptir. Yaklaşık iki bin yıl önce Hindistan kralının veziri Arthasastra’nın yolsuzlukla ilgili bir kitap yazdığı düşünülürse yolsuzluğun, oldukça eski bir geçmişe sahip olduğu görülür. Büyük Fansız düşünürlerden Dante ve büyük İngiliz yazarlardan Shakespeare de çürüme ve rüşvetle ilgili şikâyetlerini kaleme almışlardır. Osmanlı Devletinde de rüşvetin yaygın olduğu bir dönem olmuştur. Büyük Divan şairimiz Fuzuli'nin (ölümü 1556) “selam verdim rüşvet değildir diye almadı” ifadesi bir vecize gibi söylenir olmuştur. Aynı şekilde Türkiye Cumhuriyetinin önemli yazarlarından Peyami Safa, Kemal Tahir gibi romancılarımız rüşveti önemli ölçüde işlemişlerdir. Rüşvetten dolayı birçok ülkenin başbakanı ve bakanı ya görevlerinden olmuş veya mahkûm olmuşlar (<http://idari.cu.edu.tr>).

4. 3. 3. Yolsuzluk Türleri:

Yolsuzluk türleri veya eylemleri iki ana başlık altında toplanabilir (Tarhan; Gençkaya; Ergül vd. <http://www.tedmer.org.tr>):

1. Doğrudan ceza yaptırımına bağlanmış yolsuzluk eylemleri: Bunlar rüşvet, zimmet, irtikâp, kara paranın aklanması, dolandırıcılık, emniyeti suiistimal ve içerden öğrenenlerin ticareti gibi fiillerdir.

2. Dolayısıyla ceza yaptırımına bağlanan veya suç sayılmayan yolsuzluk eylemleri: Bunlar rant kollama, lobicilik, oy ticareti, kayırmacılık, kurumsal bilginin kötüye kullanılması, anayasa ihlalleri, politik faaliyetlerde harcanan paranın kaynağının gizli tutulması, mal beyanında bulunmama veya eksik mal beyanı verme, hediye alma, hukuka aykırı dinlemeler (wiretapping), politik bilgi sızdırma (political espionage), aşırı partizanlık (zealotry) ve siyasi kayırmacılığın bir türü olan gönül yapma (suvasyon) gibi eylemlerdir.

Yolsuzluğun kamu yönetiminin bozulması ve ekonomik kalkınmayı engellemesi gibi çok çeşitli olumsuz sonuçları bulunmaktadır. Yolsuzluk, ekonomik büyümeyi, vergi sistemindeki adaleti, sosyal harcamaların düzey ve etkisini ve insan kaynaklarının etkili kullanılmasını olumsuz etkilemektedir (Tarhan; Gençkaya; Ergül vd. <http://www.tedmer.org.tr/pdf/yolsuzluk.pdf>).

4. 3. 4. Yolsuzluk Nedenleri:

Dünya Bankası yolsuzluğu “özel menfaatleri için kamu gücünün istismar edilmesi” şeklinde tarif etmiştir. Burada özel kişiden kasıt bir kişi, bir kabile, bir grup, bir parti, bir aile vb. olabilir. Yolsuzluk; bürokratik, fayda artırıcı veya maliyet azaltıcı şekilde, rüşvet teklif etmek veya rüşvete muhatap olma, zorla veya anlaşmalı yapma, merkezi veya ademi merkezi, keyfi veya öngörülmuş, nakit nakit dışı şekillerde olabilmektedir (<http://idari.cu.edu.tr>).

Yolsuzlukların nedenleri arasında işsizlik, gelir dağılımındaki adaletsizlik, yüksek enflasyon, kamu kaynaklarının kesin tespitinin yapılmaması ve kayıt altına alınmaması, kamu kaynaklarındaki plansızlık, denetimsizlik, kamu harcamalarındaki aşırı artış, yüksek faiz, ekonominin büyük ölçüde devlet kontrolünde yürütülmesi, kamunun yeteri kadar şeffaf olmaması, ekonomi ile politikanın iç içe girmesi, politikanın ülkeye hizmet için değil zenginleşmenin aracı olarak görülmesi,

destekleme alımlarındaki popülist politikalar sayılabilir
(<http://www.turkhukuksitesi.com>).

Ayrıca, kamu bankalarının iyi yönetilmemesi ile etkin denetlenmemesi, kamuda liyakatlı ve kariyerli kişilerin üst düzey görevlere getirilmemesi, bilgisiz, beceriksiz, kapasitesiz ve tecrübesiz kişilerin üst düzey görevlere getirilmesi, denetim elemanlarının ve denetim organlarının pasifize edilerek zaafa uğratılması, düzenlenen raporların sümen altı edilmesi yada bekletilerek zamanaşımına uğratılması, denetim ve denetim elemanlarının sorunlarının yıllarca çözülmemesi tam tersine ekonomik ve sosyal haklarının her geçen gün biraz daha erozyona uğratılması, ağır işleyen ve geciken yargı sistemi, kamu kurum ve kuruluşları arasında yeteri kadar koordinasyon, işbirliği ile bilgi ve belge akışının olmaması gibi hususlar da yolsuzluğun nedenleri arasında sayılmaktadır. Kamu menfaati yerine hukuk dışı şahsi çıkarlarını tercih etmek, geniş toplum kesimleri üzerine önemli maliyet yüklemektedir. Ülkemizde en çok yolsuzluk; kamusal istihkak ve sözleşmeleriyle ihracat ve ithalat izni veren lisanslarda, arazi parsel ve imarları, gümrük veya vergi gelirin toplaması, hükümet atamaları ve belediye faaliyetleri gibi idari faaliyet alanları da görülmektedir. “Son ekonomik araştırmalar yüksek seviyedeki yolsuzlukla ekonomik büyüme arasında tersine bir ilişki olduğunu göstermiştir (Mauro, 1995).” (<http://www.turkhukuksitesi.com>).

4. 3. 5. Yolsuzlukla mücadele:

Yolsuzlukla mücadele “insan” eksenli bir harekettir. Yani yolsuzluk yapanlar, suçlular, yolsuzlukla mücadele edenlerin hepsi insandır (Uğur 2012, 339).

Bir ülkede ahlâk anlayışını belirleyen üç temel kaynak vardır: İnançtan kaynaklanan dini ahlâk; yaptırım olan tüzel kuvvete dayalı siyasi ahlâk; akıla, bilime ve bilince dayalı bilimsel ahlâk (Uğur 2012, 339).

İdari yapıdaki yolsuzluklar “koyunları kurtlardan korumak için tutulan çobanların kurtlaşması, et kokuşmasının diye kullanılan tuzun kokuşmuş vaziyeti” olarak tasvir edilir.

“Kanuni Sultan Süleyman, aynı zamanda sütkardeşi olan Yahya Efendi’ye sorar:

- Bir devlet hangi halde çöker?

- Sultanım! Bir devlette zulüm yayılsa, haksızlık şayi olsa, işitenler de “neme lazım” deyip uzaklaşsalar, sonra koyunları kurtlar değil de çobanlar yese, bilenler bunu söylemeyip sussa devlet çöker” (Uğur 2012, 340).

4. 3. 6. Yolsuzluklarla Mücadelede Uluslararası Örgütler:

4. 3. 6. 1. Birleşmiş Milletler Uluslararası Suç Önleme Merkezi-CICP:

CICP (United Nations Centre for International Crime Prevention), 1997 yılında kurulan “Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Birimi” bünyesinde faaliyet gösteren ve suça ilişkin kanunların ve adalet sisteminin yenilenmesi ve suçların önlenmesinden sorumlu birimdir (Uğur 2012, 316).

4. 3. 6. 2. Avrupa Sahtecilikle Mücadele Ofisi-OLAF:

OLAF (European Anti-Fraud Office), AB içinde AB Komisyonu tarafından Nisan 1999’da kurulmuştur (Başak 2008, 102). OLAF, Avrupa Birliğinin yürütme erki olan Avrupa Komisyonu içinde bağımsız bir soruşturma birimi olarak görev yapmakta olup, Avrupa Birliği’nin teftiş kurulu niteliğindedir (Uğur 2012, 316).

4. 3. 6. 3. Yolsuzluğa Karşı Avrupa Devletler Grubu-GRECO:

GRECO (Group of States against corruption), Mayıs 1998’de Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi toplantısında alınan kararlarla kurulmuştur. Avrupa Konseyi üyesi ülkeler ve ABD GRECO üyesidir. Üye sayısı her geçen gün artmaktadır. Üye sayısı 2007 Şubatında Rusya’nın da katılımıyla 44’e ulaşmıştır. Ülkemiz, 1 Ocak 2004 tarihinden beri GRECO üyesidir (Uğur 2012, 317).

4. 3. 6. 4. Malî Eylem Görev Grubu-FATF:

FATF (Financial Action Task Force), kara-para aklama konusuyla mücadele etmek üzere hükümetler arası bir organ olarak 1989’da Paris’teki G-7 ülkeleri (ABD, Japonya,

Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya ve Kanada) tarafından kurulmuştur (Başak 2008, 108).

4. 3. 6. 5. Egmont Grubu:

Haziran 1995 tarihinde Brüksel’de 24 ülke ve 8 uluslararası kuruluşun bir araya gelmesiyle oluşturulmuştur. Adını toplantının yapıldığı saraydan alan Egmont Grubunun amacı, ülkelerin ulusal düzeydeki aklama ile mücadele sistemlerinin gelişmesine yardımcı olmak ve aklama ile ilgili uluslararası bilgi değişimlerin önündeki engelleri ortadan kaldırmaktır (Uğur 2012, 318).

4. 3. 6. 6. Uluslararası Şeffaflık Örgütü-TI:

TI (Transparency International), 1993 yılında merkezi Berlin’de olmak üzere, bir grup Dünya Bankası görevlisinin istifa etmek suretiyle, Uluslararası Şeffaflık Örgütü’nü kurmuşlardır (Başak 2008, 102). Kuruluş yolsuzlukla mücadele eden tek uluslararası sivil toplum örgütüdür. Her yıl “Yolsuzluk Algılama Endeksi (CPI-Corruption Perception Index) ve “Rüşvet Ödeyen Ülkeler Endeksi” yayımlamaktadır (Uğur 2012, 319).

4. 3. 6. 7. Yolsuzlukla Mücadele İnisiyatifi İstikrar Paketi-SPAI:

SPAI (Stability Pact Anti-Corruption Initiative), 1999’da Güney Doğu Avrupa Ülkeleri İstikrar Paketi’ne üye ülkelerce kurulmuştur (Başak 2008, 104).

4. 3. 6. 8. Geçiş Dönemi Ekonomileri İçin Yolsuzlukla Mücadele Ağı-ACN:

ACN (Anti-Corruption Network For Transition Economies- ACN), 1998 yılında ulusal hükümetlerin, hükümetler-dışı uluslararası örgütlerin ve uluslararası yardım kuruluşlarının desteğiyle kurulmuştur (Başak 2008, 101).

4. 3. 7. Türkiye'nin Son Yıllardaki Yolsuzlukla Mücadele Deneyimleri:

Türkiye 90'lar boyunca bir türlü siyasi istikrarı yakalayamamıştır. Ülkemiz kronik makro iktisadi dengesizliklerin neden olduğu ciddi kırılğanlıklarla önce 1997 Asya Krizi, ardından da 1998 Rusya Krizi'nden etkilenmiştir. 1998'de IMF ile önce İzleme Programı (Staff Monitoring Program), büyük Ağustos depreminin ardından da Aralık 1999'da 2000-2002 yıllarını kapsayan üç yıllık orta vadeli bir stand-by anlaşması imzalanarak sabit kur rejimine dayalı bir programa başlanmıştır. Ancak Türkiye ekonomisinin, 2000 Kasım'ında ciddi bir dalgalanma yaşaması ve 2001 başında da kur rejimini terk etmek durumunda kalarak önemli bir krize girmesinin ardından program ikinci yılın sonunda durdurulmuştur. Daha sonra 2001 yılında Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı, ardından da Şubat 2002'de yapısal reformlarla desteklenen yeni bir stand by anlaşması devreye sokulmuştur. 2002 yılında seçimler yapılmış ve sonrasında siyasi istikrar yakalanmıştır (Dedeoğlu; Demir 2011, 8).

Kriz sonrası çıkartılan yasalarla kamu maliyesinde “yeni kamu yönetimi” ilkeleri doğrultusunda değişiklikler öngörülmüştü. Şeffaflık, performans, katılım, strateji ve hesap verebilirlik gibi kavramlar sık kullanılır popüler kavramlar olmuştu. 2005 yılında çıkartılan yerel yönetimleri güçlendiren yasalarla da yerel yönetimlerde bu gibi kavramlar gündeme gelmiş; vatandaşların yönetime katılımı, performans ve stratejik yönetim, yerel yönetim mevzuatlarında da yerini almıştır. Yolsuzlukla mücadele açısından kamuda ilk sistematik çalışma 2001 yılındaki “Türkiye’de Saydamlığın Artırılması ve Kamuda Etkin Yönetimin Geliştirilmesi Eylem Planı”dır. Daha sonra 2002 yılında kurulan 58.Hükümet, acil eylem planına yolsuzlukla mücadele için 7 maddeden oluşan eylemler ilave etmiştir. 2003 yılında TBMM nezdinde Yolsuzlukla Mücadele araştırma Komisyonu oluşturulmuş ve bu komisyon öneriler de bulunan kapsamlı bir rapor hazırlamıştır (Dedeoğlu; Demir 2011, 8).

Tabî ki bu komisyonun kurulmasına sebep olan etkenlere bakmak gerekir. Örneğin Cumhurbaşkanı'na sunulan Devlet Denetleme Kurulu Raporu'na göre 2002 yılı sonuna kadar batık bankalar nedeniyle aktarılan kaynak miktarı 23,4 milyar dolardır. Batık bankalar ve Rusya'dan alınacak doğal gaz için yapılan enerji ihale ve anlaşmaları gibi gün yüzüne çıkan yolsuzluklar TBMM tarafından böyle bir komisyon kurulmasına meydana açmıştır (Kazgan 2006, 464-469).

Türkiye'nin 1990 sonrası ayrıca birçok yolsuzlukla mücadele sözleşmesi imzalayıp uluslararası örgütlere üye olduğunu da görmekteyiz. Bu faaliyetlerin bazıları şunlardır (Dedeoğlu; Demir 2011, 8):

- 1991 yılında Kara Paranın Aklanmasının Önlenmesine İlişkin Çalışma Grubu'na katıldı;
- Türkiye OECD Uluslararası Ticari İşlemlerde Yabancı Kamu Görevlisine Verilen Rüşvetin Önlenmesi Sözleşmesi'ni 1 Şubat 2003 tarihinde onaylamış ve 6 Şubat 2003 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir;
- 10 Aralık 2003 tarihinde Yolsuzluğa Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ni (UNCAC) imzaladı. Bu sözleşmeyi 18 Mayıs 2006'da onayladı ve
- 1 Ocak 2004'te Avrupa Konseyi bünyesinde Yolsuzluğa Karşı Ülkeler Grubu'na (GRECO) katıldı.

Ülkemizde Bilgi Edinme Hakkı Kanunu ve uygulama yönetmeliği yürürlüğe girmiş; Kamu Etik Kurumu Kurulması Hakkında Kanun uyarınca Kamu Görevlileri Etik Kurulu kurulmuş; ikincil mevzuatı yayımlanmış ve hazırlanan etik sözleşmeleri kamu görevlileri tarafından imzalanmıştır (Tarhan 2006, 9). Yeni Türk Ceza Kanunu ile kısmen de olsa özel sektörde de rüşvet suçu olabileceği kabul edilmiş; ihaleye fesat karıştırma suçunun uygulama kapsamı genişletilmiştir. Suçun tanımı ise, uluslararası normlara uygun hale getirilmiştir. Son olarak da 2010 yılında oluşturulan Yolsuzlukla Mücadele Stratejisi ve Eylem Planı'nı görmekteyiz (Tarhan 2006, 9).

4. 4. Ekonometrik Analiz

4. 4. 1. Değişkenler ve Analiz Dönemleri:

16 yaş altı ve üstündekilere ödenen asgari ücret yıllık artış oranının, sanayi sektöründeki yıllık istihdam artış oranının ve yolsuzluk oranlarının işsizlik oranları üzerindeki etkisini araştırmak için Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF) Birim Kök Testi yapılmıştır. 16 yaş altı ve üstündekilere ödenen asgari ücret yıllık artış oranları yıllık asgari ücret

tutarları üzerinden; sanayi sektöründeki yıllık istihdam artış oranları ise sanayi istihdamının toplam istihdam içerisindeki oranları tarafımızdan hesaplanmıştır. Modelde kullanılan yolsuzluk oranları, Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün "Yolsuzluk Algılama Endeksi"nden (CPI-Corruption Perception Index) alınmıştır. Örneklem aralığı, asgari ücret yıllık artış oranları ve sanayi sektöründeki yıllık istihdam artış oranları için 1990-2011 dönemi, yolsuzluk oranları için ise 1995-2011 dönemini kapsamaktadır.

4. 4. 2. Durağanlık Analizi:

Standart zaman serilerini kullanan ekonometrik yöntemler, değişkenlere ait verilerin zaman içinde durağan oldukları varsayımına dayanmaktadır. Bu varsayım olmazsa genel istatistiksel testler kullanılamamakta ve yapılan çıkarımlar yanıltıcı olmaktadır. Sıradan en küçük kareler (EKK) regresyon tahminleri durağan olmayan değişkenlerin varlığı halinde eğer değişkenler eşbütünleşik değilse sahte regresyona yol açabilmektedir. Bu nedenle, kullanılan yöntemin bir ön-koşulu olarak, öncelikle serilerin durağan olup olmadıkları araştırılır.

Durağan bir zaman serisinin, ortalaması, varyansı ve kovaryansı zaman içerisinde değişmez. Makroekonomik zaman serilerinin ise genellikle durağan olması beklenmez. Durağanlığın saptanabilmesi için, başta Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF) Birim Kök Testi olmak üzere, pek çok test kullanılmaktadır. Bilindiği üzere Dickey-Fuller testi, hata terimlerinin otokorrelasyon içermesi halinde kullanılamamaktadır. Dickey-Fuller bağımlı değişkenin gecikmeli değerlerini, bağımsız değişken olarak modele dâhil eden geliştirilmiş test ise Genişletilmiş Dickey-Fuller testidir.

4. 4. 3. Analiz Verileri:

4. 4. 3. 1. Asgari Ücret Verileri:

Yürürlük tarihleri itibariyle 16 yaşını dolduran ve doldurmayanların 1990-2011 yılları asgari ücret tutarları aşağıdaki gibidir (www.gib.gov.tr):

Tablo 4. 1: 1990-2011 Yılları Asgari Ücret Tutarları

Yürürlük Tarihleri	16 Yaşını Dolduranlar (Aylık)	16 Yaşını Doldurmayanlar (Aylık)
01.08.1989 - 31.07.1990	225.000	155.250
01.08.1990 - 31.07.1991	414.000	303.750
01.08.1991 - 31.07.1992	801.000	587.700
01.08.1992 - 31.07.1993	1.449.000	1.116.900
01.08.1993 - 31.08.1994	2.497.500	2.038.500
01.09.1994 - 31.08.1995	4.173.750	3.487.500
01.09.1995 - 31.07.1996	8.460.000	7.087.500
01.08.1996 - 31.07.1997	17.010.000	14.400.000
01.08.1997 - 31.07.1998	35.437.500	29.925.000
01.08.1998 - 31.12.1998	47.839.500	40.664.250
01.01.1999 - 30.06.1999	78.075.000	66.363.750
01.07.1999 - 31.12.1999	93.600.000	79.560.000
01.01.2000 - 30.06.2000	109.800.000	93.600.000
01.07.2000 - 31.12.2000	118.800.000	101.250.000
01.01.2001 - 30.06.2001	139.950.000	118.957.500
01.07.2001 - 31.07.2001	146.947.500	124.920.000
01.08.2001 - 31.12.2001	167.940.000	142.749.000
01.01.2002 - 30.06.2002	222.000.750	188.700.750
01.07.2002 - 31.12.2002	250.875.000	213.210.000
01.01.2003 - 31.12.2003	306.000.000	256.500.000
01.01.2004-30.06.2004	423.000.000	360.000.000
01.07.2004-31.12.2004	444.150.000	378.000.000
01.01.2005-31.12.2005	488,70 YTL	415,80 YTL
01.01.2006-31.12.2006	531,00 YTL	450,00 YTL
01.01.2007-30.06.2007	562,50 YTL	476,70 YTL
01.07.2007-31.12.2007	585,00 YTL	491,40 YTL
01.01.2008-30.06.2008	608,40 YTL	515,40 YTL
01.07.2008-31.12.2008	638,70 YTL	540,60 YTL
01.01.2009-30.06.2009	666,00 TL	567,00 TL
01.07.2009-31.12.2009	693,00 TL	589,50 TL
01.01.2010-30.06.2010	729,00 TL	621,00 TL
01.07.2010-31.12.2010	760,50 TL	648,00 TL
01.01.2011-30.06.2011	796,50 TL	679,50 TL
01.07.2011-31.12.2011	837,00 TL	715,50 TL
01.01.2012-30.06.2012	886,50 TL	760,00 TL
01.07.2012-31.12.2012	940,50 TL	805,50 TL

Kaynak: www.gib.gov.tr

Ekonometrik modelde kullanılmak üzere, her yıl için uygulanan değişik asgari ücret tutarları üzerinden ortalamalar alınarak bir önceki yıla göre asgari ücretteki değişimin yüzdesi hesaplanmış ve aşağıdaki tablo tarafımızca oluşturulmuştur.

Tablo 4. 2: Asgari Ücretin Yıllık Ortalamasının Bir Önceki Yıla Göre Değişim Yüzdesi

Yıllar	16 Yaş ve Üstü	16 Yaş Altı	Yıllar	16 Yaş ve Üstü	16 Yaş Altı	Yıllar	16 Yaş ve Üstü	16 Yaş Altı
1990	43,75	47,83	1998	37,03	37,21	2006	7,97	7,6
1991	47,54	48,89	1999	51,49	51,63	2007	7,45	7,03
1992	46,02	47,06	2000	24,9	25,12	2008	7,99	8,32
1993	42,64	46,2	2001	24,61	24,4	2009	8,23	8,69
1994	41,02	42,75	2002	35,88	35,87	2010	8,76	8,87
1995	47,15	47,83	2003	22,73	21,65	2011	8,82	9,03
1996	50,39	50,74	2004	29,42	30,49			
1997	51,41	51,53	2005	11,28	11,26			

Kaynak: Tablo 4. 3 Esas Alınarak Tarafımızca Hesaplanmıştır.

4. 4. 3. 2. Sanayi İstihdam Verileri:

1990-2011 yılları için sektörlere göre istihdam dağılımında Türkiye toplam istihdam ve sanayi istihdamı aşağıdaki gibidir:

Tablo 4. 3: Sanayi İstihdamı ve Toplam İstihdam (Bin) (15+Yaş)

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Sanayi İstihd.	2.845	2.952	3.135	2.868	3.295	3.295	3.487	3.715	3.723	3.783	3.810
Toplam İstihd.	17.988	19.307	19.440	18.427	20.009	20.587	21.197	21.205	21.780	22.048	21.580
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Sanayi İstihd.	3.774	3.954	3.846	3.919	4.178	4.269	4.314	4.441	4.130	4.496	6380
Toplam İstihd.	21.524	21.354	21.147	19.631	20.067	20.423	20.739	21.193	21.277	22.594	24.110

Kaynak: TÜİK

Türkiye toplam sanayi istihdamının tarafımızca hesaplanan istihdam içindeki oranları ise aşağıdaki gibidir:

Tablo 4. 4: Sanayi İstihdamı (%) (15+Yaş)

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Sanayi İstihdamı	15,82	15,29	16,13	15,56	16,47	16,01	16,45	17,52	17,09	17,16	17,66
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Sanayi İstihdamı	17,53	18,52	18,19	19,96	20,82	20,90	20,80	20,96	19,41	19,90	26,46

Kaynak: Tablo 4. 3'ten Yararlanılarak Tarafımızca Oluşturulmuştur

4. 4. 3. 3. Türkiye Yolsuzluk Oranları:

Uluslararası Saydamlık Örgütü'nün 1995 yılından bu yana yaptığı "Yolsuzluk Algılama Endeksi" araştırma sonuçlarına göre Türkiye'nin durumu aşağıdaki gibidir (<http://www.transparency.org>):

Tablo 4. 5: Türkiye Yolsuzluk Algılama Endeksi

Yıl	Türkiye'nin Derecesi (10 üzerinden)	Endeksteki Ülke Sayısı	Türkiye'nin Sırası
1995	4.10	39	27
1996	3.54	54	33
1997	3.21	52	38
1998	3.4	85	54
1999	3.6	99	54
2000	3.8	90	50
2001	3.6	91	54
2001	3.6	91	54
2002	3.2	102	64
2003	3.1	133	77
2004	3.2	144	77
2005	3.5	158	65
2006	3.8	163	60
2007	4.1	180	64
2008	4.6	180	58
2009	4.4	180	61
2010	4.4	178	56
2011	4,2	182	61

Kaynak: TI

Yolsuzluk Algılama Endeksi, ülkeleri; kamu görevlileri ve politikacılar arasında var olduğuna inanılan yolsuzluğun derecesi göz önüne alınarak sıralamaktadır. CPI, bir bileşik endeks olup, birçok bağımsız ve güvenilir kuruluş tarafından hazırlanmış olan

anketler ve uzmanlardan elde edilen yolsuzluk verilerinden derlenerek hazırlanmaktadır (Yılmaz; Kücet; Küçük 2009, 10). Uluslararası Saydamlık Örgütü'nün 1995 yılından bu yana yaptığı "Yolsuzluk Algılama Endeksi" araştırma sonuçlarına göre Türkiye'nin sıralamadaki yerini değerlendirirken, derecelendirmenin en temiz ülke için 10 üzerinden yapıldığı ve endeksteği ülke sayısının başlangıçta 39 olup 180'lere çıktığının göz ardı edilmemesi gerekir (Uğur 2012, 320).

4. 4. 4. Tahmin Sonuçları:

Modelimizde değişkenler arasındaki ilişkileri ekonometrik olarak analiz etmek için, değişkenlerin durağanlık yapıları incelemek için Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF) testi uygulanmıştır. Çalışmamızın hipotezleri:

H_0 = Seriler Durağan Değil,

H_1 = Seriler Durağan ($t_{thes} > t_{tab}$.)

Değişkenlere ait verilerin durağanlığının Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF) Birim Kök Testi kullanılarak elde edilen test sonuçları aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir:

Tablo 4. 6: Durağanlık (Birim Kök) Analizi – Normal Düzey & Birinci Farklar

Null Hypothesis: D (İşsizlik Oranı) has a unit root				
Lag Length: 0 (Automatic based on SIC, MAXLAG=3)				
Augmented Dickey-Fuller				
	Normal Düzey		Birinci Farklar	
	t-Statistic	Prob.*	t-Statistic	Prob.*
Test Statistic	-1.259298	0.6210	-3.851123	0.0122
Test critical values: 1% level	-3.920350		-3.959148	
Test critical values: 5% level	-3.065585		-3.081002	
Test critical values: 10% level	-2.673459		-2.681330	
*MacKinnon (1996) one-sided p-values.				

Normal Düzey: H_0 = Kabul, t-istatistik düzeyde seri birim kök içerdiğinden durağan değildir. Yani t_{thes} değeri -1.259298 iken t_{tab} . Değeri 0.6210'dır. Yani $t_{thes} < t_{tab}$. 'dır.

Birinci Farklar: H_0 = Red, H_1 = Kabul. Seri birim kök içermediğinden durağandır ($t_{thes} > t_{tab}$).

Tablo 4. 7: Asgari Ücret: 16 Yaş ve Üstü İçin – Normal Düzey & Birinci Farklar

Null Hypothesis: (Asgari Ücret: 16 Yaş ve Üstü İçin) has a unit root				
Lag Length: 0 (Automatic based on SIC, MAXLAG=3)				
Augmented Dickey-Fuller				
	Normal Düzey		Birinci Farklar	
	t-Statistic	Prob.*	t-Statistic	Prob.*
Test Statistic	-1.121007	0.6781	-7.096396	0.0000
Test critical values: 1% level	-3.959148		-3.959148	
Test critical values: 5% level	-3.081002		-3.081002	
Test critical values: 10% level	-2.681330		-2.681330	
*MacKinnon (1996) one-sided p-values.				

Normal Düzey: $H_0 = H_0 =$ Kabul, t-istatistik düzeyde seri birim kök içerdiğinden durağan değildir. Yani t_{test} değeri 1.121007 iken t_{tab} . Değeri 0.6781'dir. Yani $t_{test} < t_{tab}$. 'dır.

Birinci Farklar: $H_0 =$ Red, $H_1 =$ Kabul. Seri Durağandır ($t_{test} > t_{tab}$).

Tablo 4. 8: Asgari Ücret: 16 Yaş Altı İçin – Normal Düzey & Birinci Farklar

Null Hypothesis: (Asgari Ücret: 16 Yaş ve Altı İçin) has a unit root				
Lag Length: 0 (Automatic based on SIC, MAXLAG=3)				
Augmented Dickey-Fuller				
	Normal Düzey		Birinci Farklar	
	t-Statistic	Prob.*	t-Statistic	Prob.*
Test Statistic	-1.151030	0.6658	-7.214641	0.0000
Test critical values: 1% level	-3.959148		-3.959148	
Test critical values: 5% level	-3.081002		-3.081002	
Test critical values: 10% level	-2.681330		-2.681330	
*MacKinnon (1996) one-sided p-values.				

Normal Düzey: $H_0 =$ Kabul, t-istatistik düzeyde seri birim kök içerdiğinden durağan değildir. Yani t_{test} değeri 1.151030 iken t_{tab} . Değeri 0.6658'dir. Yani $t_{test} < t_{tab}$. 'dır.

Birinci Farklar: $H_0 =$ Red, $H_1 =$ Kabul. Seri Durağandır ($t_{test} > t_{tab}$).

Tablo 4. 9: Sanayi İstihdam Oranı – Normal Düzey & Birinci Farklar

Null Hypothesis: (Sanayi İstihdam Oranı) has a unit root				
Lag Length: 0 (Automatic based on SIC, MAXLAG=3)				
Augmented Dickey-Fuller				
	Normal Düzey		Birinci Farklar	
	t-Statistic	Prob.*	t-Statistic	Prob.*
Test Statistic	0.038697	0.9492	-2.710769	0.0967
Test critical values: 1% level	-3.920350		-4.004425	
Test critical values: 5% level	-3.065585		-3.098896	
Test critical values: 10% level	-2.673459		-2.690439	
*MacKinnon (1996) one-sided p-values.				

Normal Düzey: H_0 = Kabul, t-istatistik düzeyde seri birim kök içerdiğinden durağan değildir. Yani t_{hes} değer 0.038697 iken t_{tab} . Değeri 0.6210'dır. Yani $t_{hes} < t_{tab}$. 'dır.

Birinci Farklar: H_0 = Red, H_1 = Kabul. Seri Durağandır ($t_{hes} > t_{tab}$).

Tablo 4. 10: Yolsuzluk Oranı – Normal Düzey & Birinci Farklar

Null Hypothesis: (Yolsuzluk Oranı) has a unit root				
Lag Length: 0 (Automatic based on SIC, MAXLAG=3)				
Augmented Dickey-Fuller				
	Normal Düzey		Birinci Farklar	
	t-Statistic	Prob.*	t-Statistic	Prob.*
Test Statistic	-1.960648	0.2988	-2.778231	0.0848
Test critical values: 1% level	-3.959148		-3.959148	
Test critical values: 5% level	-3.081002		-3.081002	
Test critical values: 10% level	-2.681330		-2.681330	
*MacKinnon (1996) one-sided p-values.				

Normal Düzey: H_0 = Kabul, t-istatistik düzeyde seri birim kök içerdiğinden durağan değildir. Yani t_{hes} değer -1.960648 iken t_{tab} . Değeri 0.2988'dir. Yani $t_{hes} < t_{tab}$. 'dır.

Birinci Farklar: H_0 = Red, H_1 = Kabul. Seri Durağandır ($t_{hes} > t_{tab}$).

Tablo 4. 11: Regresyon Analizi

Dependent Variable: UNE (İşsizlik)				
Method: Least Squares				
Date: 07/10/12 Time: 11:36				
Sample (adjusted): 1996 2011				
Included observations: 16 after adjustments				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
(Asgari Ücret: + 16 Yaş)	-0.007829	0.495197	-0.015809	0.9877
(Asgari Ücret: - 16 Yaş)	0.025089	0.478645	0.052418	0.9591
Sanayi İstihdam Oranı	0.111744	0.180676	0.618474	0.5489
Yolsuzluk Oranı	-2.741277	1.145131	-2.393854	0.0356
C	-0.120012	0.322909	-0.371659	0.7172
R-squared	0.480337	Mean dependent var		-0.106250
Adjusted R-squared	0.291369	S.D. dependent var		1.384904
S.E. of regression	1.165815	Akaike info criterion		3.395025
Sum squared resid	14.95038	Schwarz criterion		3.636459
Log likelihood	-22.16020	Hannan-Quinn criter.		3.407388
F-statistic	2.541891	Durbin-Watson stat		2.216807
Prob(F-statistic)	0.099493			

Regresyon analizi sonucunda elde edilen bulgular ışığında 16 yaş altı ve üstündekilere ödenen asgari ücret yıllık artış oranı ve sanayi sektöründeki yıllık istihdam artış oranının işsizlik üzerinde istatistiksel olarak anlamlı herhangi bir etkisinin olmadığı belirlenmiştir.

Yapılan analizi asgari ücret yönünden ve işsizler açısından değerlendirdiğimizde, bir yönüyle asgari ücret artış oranlarının 16 yaş altı ve üstündeki işsizleri çalışmaya sevk edecek bir müşevvik olmadığı şeklinde yorumlamak gerekir. Diğer yönden yani işveren açısından değerlendirdiğimizde, ülkemizde işçi maliyetleri ücret ve diğer ödemeler bakımından zaten yüksek bulunduğu için ülkemizde, gerek yurtiçi gerekse yurtdışı

girişimcilerin yeterince yatırımların yapmadıkları veya yapılan yatırımların istihdam doğuran yatırımlar olmadığı sonucuna varılmıştır.

Bu sonuçtan işsizliği azaltıp, istihdamı artırmanın temel koşullarından birinin; istihdam üzerindeki vergi ve prim yüklerini hafifletmek gerektiği anlaşılmaktadır. Vergi ve prim yükü, çalışanın ücret düzeyine bağlı olarak işverenin devlete ödediği sosyal sigorta ve işsizlik sigortası primleri işveren payları ile kıdem tazminatı, ihbar tazminatı gibi çeşitli yasal yükümlülüklerle işçi adına devlete ödediği sosyal sigorta primleri ve işsizlik sigortası primi işçi payı, gelir vergisi ve damga vergisinden oluşmaktadır. Bir işçi çalıştırmanın işverene maliyeti vergi ve prim yükü ile çalışanın eline geçen net ücret toplamıdır. Ülkemizde vergi ve prim yükünün ağırlığı nedeniyle, işverenin işçi çalıştırmak için üstlendiği işgücü maliyeti yüksektir. Zira Almanya Ekonomi Enstitüsü'nün (IWF), 32 dünya ülkesindeki 2010 yılı vergi ve prim yükü araştırmasında Türkiye, 33 ülke arasında 5'inci sırada gelmiştir.

Analizi sanayi istihdam artışı yönünden değerlendirdiğimizde, sanayi yatırımlarının, sanayideki gelişmelerin emek istihdam edici boyutunun çok fazla olmadığı, bu yüzden işsizliği azaltma noktasında bir faydasının olmadığı sonucuna varılmıştır.

Yapılan analizi yolsuzluk açısından değerlendirdiğimizde, analiz sonuçları yolsuzluk endeksleri ile işsizlik oranları arasında anlamlı ve güçlü bir negatif ilişki olduğunu göstermektedir. Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün her yıl yayınlanan "Yolsuzluk Algılama Endeksi"ndeki (CPI-Corruption Perception Index) derecelendirme en temiz ülke için 10 üzerinden yapılmakta, bir ülke için endeksin sıfıra (0) yakın olması o ülkede yolsuzluğun arttığı anlamına gelmektedir. Dolayısıyla yolsuzluk endeksindeki artış bir ülke için yolsuzluğun azaldığını ifade etmektedir. Analiz sonucuna göre Yolsuzluk Algılama Endeksindeki 1 birimlik artış işsizliği 2,74 oranında azaltmaktadır. Yani yolsuzluğun azalması işsizlik oranında bir düşüşe yol açmaktadır.

SONUÇ

Bir toplum, en büyük zenginlik kaynaklarından biri olan iş gücünü olabildiğince verimli kullanmalıdır. Şayet bu kaynak işsiz ve atıl bırakılırsa veya yeterince iyi kullanılmazsa, telafisi olmayan bir israf ve beraberinde birçok sıkıntılar meydana gelecektir.

İşsizlik sorunu; yaptığı etki ve tesirler dikkate alınarak, bireysel, sosyo-kültürel, siyasi ve ekonomik gibi birçok yönden ele alınmalıdır. Gelişmiş veya gelişmemiş ülke ayrımı olmaksızın neredeyse bütün dünyada bariz şekilde, özellikle de küresel kriz dönemlerinde, işsizlik oranlarının yükselmesi; alınan tedbirlerin, uygulanan politikaların, verilen destek ve eğitimlerin bu sorunla baş etmek için yeterli olmadığını göstermiştir. Bu durum işsizliğin, sadece bireysel ve ülkesel bazda bir sorun olmadığını; bilakis birey, ülke ve dünya konjonktüründe değerlendirilerek mücadele edilmesi gereken çok daha karmaşık bir konu olduğunu göstermektedir. Öyleyse işsizlik ve işsizlikle baş etme, yıkıcı etkisinden korunma, sadece işsizliğin nedenlerinin, türlerinin, klasik bilinen tedbir ve politikaların bilinmesi ve uygulanmasının çok ötesinde bir sorundur.

1973 Petrol Krizinden sonra gelişmiş ülkelerde devam eden tam istihdam durumu sona ermiş ve işsizlik her geçen gün artmaya başlamış; OECD ülkelerinde bile işsizlik oranları kabul edilebilir oranlardan çift haneli rakamlara yaklaşmıştır. 1980 sonrası ise küreselleşme ve artan uluslararası rekabet, hem mali hem de para politikaları açısından devletleri büyük zorluklarla karşı karşıya bırakmıştır.

Ulusal ekonomi programlarını küresel konjonktür hareketlerine uygun biçimde ayarlayan, emek faktörünün teknolojik ilerlemeler doğrultusunda yeni durumlara adaptasyonunda başarı sağlayan ülkeler; küresel krizler ve bu krizlerin istihdam üzerindeki negatif etkileriyle baş edip, küreselleşmenin nimetlerinden faydalanabileceklerdir.

Teknolojik ilerlemelere bağılı olarak, yeni teknolojilerin neden olduğu yeni sektörler ve iş alanlarında teknolojik bilgi ve beceriye sahip işgücünün yetiştirilip istihdam edilmesi gerekmektedir. Zira ilerleyen bilgi teknolojisine kolayca uyum sağlayan beşeri sermayeye her geçen gün daha fazla ihtiyaç duyulmaktadır. Bununla birlikte teknolojik bilgi ve beceriye sahip ülkelerde bile küreselleşme gibi birçok faktörün etkisiyle istihdam olanaklarının daraldığı dikkate alındığında; teknolojik bilgi ve beceriye sahip olmanın ekonomiler için gerekli ancak yeterli olmadığını göstermektedir.

Teknoloji hızla değişip ilerlemekte, teknoloji ilerledikçe bir kısım insanlar işsiz kalmakta yani, insan emeği, insan üretimi olan teknoloji yine bir kısım insanları işsiz konumuna itmektedir. Oysa bu gün bu teknolojinin getirdiği verimlilik artışının bir kısmının neden çalışanlara yansıtılmadığı; özellikle işçilerin toplam çalışma saatlerinin neden kısıtlanmadığı sorgulanır olmuştur.

İşsizlik sorunu ile mücadelede en etkin olarak bilinen yöntemlerden birisi ekonomik büyümenin sağlanarak bu sorunun giderilmesidir. Çünkü yatırımlar ve ekonominin üretim kapasitesi arttıkça istihdam alanlarının genişleyeceği ve işsizlik sorununun çözüleceği beklenir. Fakat son yıllarda birçok ülke ekonomisinin istihdamsız büyüme eğiliminde olduğu görülmüştür. Bu durum teknoloji ve otomasyon ağırlıklı büyümeden kaynaklanmaktadır. Başka bir deyişle emek istihdam edici değil teknoloji yoğun üretimin ağırlık kazanmasının bir sonucudur.

Bir ekonomide işsizlikle baş edilmesi, üretim faktörlerinin etkin kullanımı ile istikrarın sağlanması, gelirin adil dağılımının sağlanarak yoksulluğun önlenip refahın yükseltilmesi için aktif ve pasif tüm istihdam politikalarının etkin bir şekilde uygulamaya konması gerekir.

Çalışma yalnızca gelir elde etmenin bir çabası olarak görülmemekte bilakis, çalışma bir insanlık vasfı, bir yaşam biçimi olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla bir işte çalışma, kişinin kendine güven ve saygı duygusunu geliştirmekte, ona bir değer katmanın mutluluğunu yaşatmaktadır. Çalışma aynı zamanda kişinin çevresiyle barışık yaşamasına, onun topluma ait olma duygusunu güçlendirmektedir. Çalışmak kişiyi, bir işe yaradığı, toplumda statüsünün olduğu, emeğini değerlendirdiği duygusunu vererek psikolojik olarak olumlu yönde etkilemektedir.

Artan işsizlik, insan kaynaklarını atıl duruma getirmekte, kalkınmayı yavaşlatmakta, gelir adaletsizliğini ve yoksulluğu artırmaktadır. İş imkânlarının yeterli düzeyde olmaması veya arttırılamaması işsizlik ve yoksullukla ulusal ekonomiyi olumsuz yönde etkilemektedir. Yoksulluğu önlemenin en önemli aracı işsizliği ortadan kaldırmak ve istihdamı artırarak kişilere gelir ve iş güvencesi sağlamaktır. İşsizlerin çalışmadıkları veya çalışmadıkları dönemleri rahat atlatmalarını sağlamak için işsizlik tazminatı alabilmenin şartlarının kolaylaştırılması gerekir.

İşsizlik, ayrıca bireye, bireyin yakın çevresine ve topluma zarar veren birçok sosyal maliyeti olan bir konudur. İşsizlik, ekonomik güvencenin kaybedilmesiyle ekonomik anlamda geçim kaynağına bağlı olarak insanı yoksullaştırıp hayat standardını düşürmektedir. Çalışmanın maddi ve manevi hazzından yoksun kalan işsiz insan; hayal kırıklığı yaşamakta, stres ve saldırgan davranışlar sergilemekte, sağlık yönünden psikolojik ve fiziksel rahatsızlıklar sergilemektedir. Ayrıca işsizlik, sosyal norm ve değerlere olan bağlılığı zayıflatmakta, bireyleri suç işlemeye daha fazla meyilli hale getirmektedir.

Birey açısından işsizliğin diğer ekonomik ve sosyal sonuçları ise, ümitsizlik, gelecek korkusu ve kötü koşullarda yaşama olarak ortaya çıkmaktadır. İşsizlik ailenin çözülmesi, suç, intihar gibi diğer sosyal sıkıntıların kaynağı olabilen ciddi bir problemdir. İşsizliğin neden olduğu sosyal çözülme ve bozulmanın öneminin kavranması ve işsizlerin yaşadığı problemlerin daha fazla yıkıcı hale gelmeden çözüm yollarının bulunması gerekmektedir.

Türkiye'de işsizlik gelişmiş ülkelerden farklı olarak geçici bir nitelik taşımamakta, yapısal bir sorun özelliği arz etmektedir. Türkiye'de işsizliğin azaltılması, ekonomik çarpıklıklar, sektörel dengesizlikler gibi pek çok yapısal etkenler nedeniyle çözümü zor sorunlar arasındadır.

Ülkemizde 1990-2000 yılları arasında %7-8'lerde seyretmiş olan işsizlik oranı; 2001 başlarında yaşanan ekonomik krizle birlikte %10'un üzerine çıkmış ve 2011 yılına kadar hep %10'un üzerinde gerçekleşmiştir. Özellikle 2001'de yaşanan ekonomik kriz

sonrası işsizlik sorunu iyice derinleşmiş, işsiz kalan binlerce kişi büyük sıkıntılar ile karşı karşıya kalmıştır.

Demografik yapısı itibariyle büyük bir genç nüfusa sahip olan Türkiye’de işsizlik sorunu, halen çözüm bulunması gereken acil bir problem olarak durmaktadır. Türkiye’de her yıl bir milyon dolayında gencin işgücü piyasasına katılması sorunu daha da zorlaştırmaktadır.

Genç işsizliğin nedenlerinden birisi de gerek meslek okullarında gerekse yükseköğretim kurumlarında verilen eğitimin yetersizliği ve piyasanın ihtiyaçlarını tam olarak karşılayamamasıdır. Bu yüzden diplomalı ve son yıllarda üniversiteli işsizlerin sayısında artış görülmektedir. Bu durum iş bulmak için sadece diploma sahibi olmanın yeterli olmadığını, işverenlerin işe almak için özel koşullar arayıp oldukça seçici davrandıklarını göstermektedir. O halde, orta ve yüksek öğretimde kalifiye eleman ihtiyacını karşılayacak ciddi bir eğitim ve öğretim sistemi oluşturulmalıdır.

Türkiye’de gelişmiş ülkelerin aksine eğitilmiş kişiler arasındaki işsizlik oranının yüksekliğinin bir nedeni de, kişilerin eğitim seviyeleri yükseldikçe beklentilerinin yüksek olması, aldıkları eğitime uygun olmayan işleri kabul etmeyerek belirli ücretlerin altında çalışmak istememeleridir. Bir diğer nedeni de, hem kaliteli ve yüksek gelirli yeni işlerin sınırlı olması hem de eğitilmiş gençlerin girişimcilik özelliklerinin az olmasıdır. Çok iyi eğitim almış ve ülkemizde tatmin edici istihdam şansı bulamamış gençlerimiz ise, gelişmiş ülkelere gitmek zorunda kaldıklarından beyin göçü ile ifade edilen nitelikli insan kaynaklarımız azalmaktadır.

Tarihsel süreçte Türkiye ekonominin büyüme eğiliminde olduğu fakat sürdürülebilir bir büyümenin sağlanamadığı dolayısıyla işsizlik sorununun da önlenemediği görülmektedir. Hükümetlerin ekonomik büyüme ve istihdam alanında yürüttükleri hatalı politikalar, işsizliği toplumumuzun en önemli sorunu haline getirmiştir. Ülkemizde, hayatlarının hiçbir döneminde ücretli ve formel istihdama kavuşamamış yoksulluk içinde hayat süren geniş kitleler göz ardı edilmemeli, toplumsal infiallere meydan vermemek için yeterli ve istihdam artırıcı ekonomik büyümeye bir an önce geçilmelidir.

Sanayi ve hizmetler sektöründe son yıllarda hızla artan nitelikli eleman ihtiyacının, mesleki eğitim kalitesi yükseltilerek karşılanması gerekir. Ayrıca bazı sektör ve iş kollarında uluslararası yıkıcı rekabet karşısında, gelişmiş Avrupa ülkelerinde olduğu gibi, sanayii koruyucu önlemler bir an önce alınmalıdır.

Üniversite eğitimi almış çalışmaya hazır kişiler de dâhil olmak üzere çok sayıda insanımız, kendi yetenek ve isteklerine paralel bir işte değil, ekonomik sıkıntıdan dolayı istemediği işlerde çalışmak zorunda kalmaktadır. Bu yüzden istihdam yapısı olumsuz etkilenmekte, işgücü verimliliği azaltmakta, sürekli iş değişikliği çalışanların aile yapılarını da etkilemektedir.

İşsizlik probleminin çözümünde kısa süreli ve geçici önlemler yerine, kalıcı ve uzun süreli çözümlerin sunulması gerekmektedir. Özellikle de iş piyasasından ve toplumdan dışlanmış kesimlere yönelik yeni iş imkânları bulma çabalarının artırılması gerekmektedir. İşsizlik oranlarının yükseldiği dönemlerde işsizlik sonucu ortaya çıkan olumsuz sonuçları kaldırmada hayati önemi haiz Türkiye İş Kurumu ile özel istihdam bürolarına önemli görevler düşmektedir.

Kırdan kente göçün en büyük etkenleri olan nüfus artışı ile tarımdaki üretim teknolojisinde meydana gelen değişim, işsizliğin kentlerde yoğunlaşmasına neden olmaktadır.

TÜİK'in HİA verilerinden elde edilen bir kısım çarpıcı sonuçlar aşağıda özetlenmiştir:

- Yaş grubuna ve yıllara göre kurumsal olmayan nüfus 1990-2011 yılları arasında yıllık ortalama 856.762 kişi artmıştır.
- Ülkemizde tarım istihdamı azalmış, kırdan kente göç olgusu ile birlikte işgücüne katılım oranı %50'nin altında ve düşük bir düzeyde gerçekleşmiştir.
- 2009 yılında yani 2008 finans krizinden sonra işsizlik %14 ile rekor seviyeye ulaşmış, işsiz sayısında 2010 yılında 1990 yılına nispetle neredeyse iki kat artış olmuştur. 2011 yılında işsizlik oranı % 9,8 ile 2001 yılından sonra ilk defa tek haneli olmuştur.

- Yükseköğretim veya fakülte mezunlarının işgücüne dâhil olmayanları, 2011 yılında 1990 yılına göre neredeyse 7 kat artmıştır. 2008 krizinden sonraki yıllarda, yükseköğretim veya fakülte mezunlarının %10'undan fazlası işsiz kalmıştır. 2010 ve 2011 yıllarında 15 yaş üstü öğrenci sayısı 4.000.000'un üzerine çıkmıştır.

- Evlilerin istihdamı 2001 sonrası hep %45'in üzerinde ancak %50'nin de altında olmuştur. Hiç evlenmeyenlerin istihdamı 2001 yılı ile 2011 yılları arasında hep % 40'ın altında seyretmiştir. Eşi ölenlerin istihdamı 2005 yılı sonrası 2011 yılına kadar %10'un altına gerçekleşmiştir.

- Referans kişilerden işsiz kalanların sayısı küresel krizin ülkemizi etkisi altına aldığı 2009 ve 2010 yıllarında 1.000.000'un üzerine çıkmış; Referans kişilerin işsizliğinden 2009 yılında etkilenenlerin sayısı 2.216.000 kişiyi bulmuştur.

- Türkiye'de 1990-2011 döneminde, uzun dönemli işsizlerin toplam işsizler içindeki payı yaklaşık % 37 seviyesindedir. Tam zamanlı iş arayanların sayısı 2008 sonrası 2.000.000 kişiyi aşmış, 2009 yılında ise 3.000.000 kişiye dayanmıştır. 2003 yılından sonra insanların iş bulma hususundaki ümitlerinin neredeyse sönmüş, iş bulma ümidi olmayanların sayısı 2009 ve 2010 yıllarında 700.000 kişiyi geçmiştir.

- İş aramayıp çalışmaya hazır olanlar 2004 yılından sonra 1.000.000'u aşmıştır. Mevsimlik çalışanların sayısı 2002 ve 2003 yıllarında 800.000'in üzerinde iken bu sayı 2008 sonrası 60.000'lere kadar gerilemiştir.

Hane halkı reisi olmayan kişilerin işler arasında daha seçici olmaları dolayısıyla işsizlik bu kesimde daha yaygındır. Bu yüzden işsiz kalınan süre uzamakta, işsizlik süresinin uzaması ise işsizlik sorununun çözümünü zorlaştırmaktadır.

Geleneksel aile içi dayanışma ve yardımlaşmanın devam ettiği, geniş aile yapısının hala etkin olduğu ülkemizde, işsizlik yoksullaşma şeklinde kendisini göstermekte ancak ciddi sosyal patlamalara yol açmamaktadır.

Ülkemizde örgütlenmiş ve oldukça koruyucu yasal düzenlemelere sahip çalışanlar bulunmakla birlikte asgari ücretle ve güvencesiz koşullarda çalışan çok sayıda ücretli bulunmaktadır.

Türkiye'deki kadın işgücü hem sanayileşmiş hem de az gelişmiş ülkelere ait bazı özellikler göstermektedir. Kadınların işgücüne katılım oranı erkeklere kıyasla çok düşük seviyededir. Kadınların eğitim seviyesi yükseldikçe işgücüne katılım oranlarında artma gözlenmektedir. Kentlerde özellikle de eğitimsiz kadın istihdamı oldukça düşük orandadır. Kırsal alanda kadın istihdamı daha yüksek olup bunun nedeni, kadının genellikle ücretsiz aile işçisi konumunda ve tarım kesiminde çalışıyor olmasıdır.

Bir ülkede yabancı kaçak işçiliğin olması, ülkenin ekonomik yapısında ve sosyal güvenlik sisteminde olumsuz etkiler meydana getirmektedir. Ülkemizde de özellikle büyük şehirlerde kayıt dışı faaliyetlerle birlikte yabancı kaçak işçiliğin de arttığı gözlenmektedir.

Türkiye'de özürlü istihdamında da sorunlar bulunmakta, her beş özürliüden dördünün işsiz olduğu belirtilmektedir.

Ülkemizdeki tarım sektörü, mevsimlik dalgalanmalardan büyük ölçüde etkilenen ve bünyesinde gizli işsiz barındıran bir yapıya sahiptir.

Sanayileşme düzeyinde istenilen seviyeye gilememesi, yatırımların yeterince yapılamayışı yüzünden sanayi sektöründe yeterli istihdam sağlanamamakta; yapmış olduğumuz amprik çalışmadan da görüldüğü üzere sanayinin işsizliği azaltmada etkin bir rolü bulunmamaktadır. Sonuçta sanayinin istihdam artırıcı yönde büyümesinin temini için gerekli yatırımların yapılması sağlanmalıdır.

İstihdamın artırılıp işsizliğin azaltılması için asgari ücret üzerindeki işverenin sırtına bindirilen maliyetin düşürülmesi sağlanmalıdır. Bu nedenle asgari ücret üzerinden alınan vergilerin ve sosyal güvenlik primlerinin indirilmesi gerekir.

Yapmış olduğumuz ekonometrik analizden elde ettiğimiz sonuca göre, 16 yaş altı ve üstündekilere ödenen asgari ücret yıllık artış oranları ve sanayi sektöründeki yıllık istihdam artış oranının işsizlik üzerinde istatistiksel olarak anlamlı herhangi bir etkisi bulunmamaktadır. Bu durum, asgari ücret artış oranlarının 16 yaş altı ve üstündeki işsizleri çalışmaya sevk edecek kadar yüksek olmadığı şeklinde yorumlanabilir. İşveren açısından ise, ülkemizde işçi maliyetleri ücret ve SGK Prim borcu gibi diğer ödemeler bakımından zaten yüksek bulunduğundan, gerek yurtiçi gerekse yurtdışı girişimcilerin

yeterince yatırım yapmadıkları veya yapılan yatırımların istihdam doğuran yatırımlar olmadığı sonucuna varılmıştır.

Analiz sonucunu sanayi istihdam artışı yönünden değerlendirdiğimizde; sanayileşme ile sanayi yatırımlarının, emek istihdam edici boyutunun çok fazla olmadığı, bu yüzden işsizliği azaltma noktasında bir faydasının olmadığı sonucuna varılmıştır.

Yapılan analizi yolsuzluk açısından değerlendirdiğimizde, analiz sonuçlarından yolsuzluk endeksi ile işsizlik oranları arasında anlamlı ve güçlü bir negatif ilişki bulunmuştur. Bu durumda, yolsuzluk endeksindeki 1 birimlik artışın işsizlik oranlarını 2,74 oranında azaltacağı anlaşılmaktadır. Regresyon analizinin sonuçlarının değerlendirildiği “4. 4. 4. Tahmin Sonuçları” bölümünde de belirtildiği üzere yolsuzluk endeksindeki derecelendirme en temiz ülke için 10 üzerinden yapılmakta, bir ülke için endeksin sıfıra (0) yakın olması o ülkede yolsuzluğun arttığı anlamına gelmektedir. Dolayısıyla analiz sonucunda yolsuzluk endeksi ile işsizlik oranları arasında anlamlı ve güçlü bir negatif ilişki bulunması, ülkemizde işçi ve işverenlerin yolsuzluğa, yolsuzlukla ilgili olumsuz faaliyet ve davranışlara çok fazla duyarlı olduğu, bu olumsuzluklar giderildiği ölçüde istihdamın artıp işsizliğin azalacağı sonucuna varılmıştır.

KAYNAKÇA

Kitaplar:

Bıçerli, Mustafa Kemal; **Çalışma Ekonomisi**, Genişletilmiş 3. Baskı, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul 2005.

Erdoğan, Nihat; **Sosyolojik Açından Kent İşsizliği ve Anomi**, Ege Üniversitesi Basımevi, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İzmir 1991.

Koutsoyiannis, A.; **Ekonometri Kuramı Ekonometri Yöntemlerinin Tanıtımına Giriş**, (Çev.:Ümit Şenesen; Gülay Günlük Şenesen), Birinci Baskı, Verso Yayıncılık, Ankara 1989.

Köklü, Aziz; **Makro İktisat**, S yayınları, Ankara 1984.

Kutlar, Aziz; **Uygulamalı Ekonometri**, Geliştirilmiş 2. Baskı, Nobel Yayınları, Yayın No:769, Ankara 2005.

Murat, Sedat; **Dünden Bugüne İstanbul'un İşgücü ve İstihdam Yapısı**, İTO Yayın No:2007-73, Elma Bilgisayar Basım ve Ambalaj San. Tic. Paz. Ltd. Şti, İstanbul 2007.

Özbalcı, Yılmaz; **Gelir Vergisi Kanunu Yorum Ve Açıklamaları**, Form Ofset Matbaacılık, Ankara 1998.

Parasız, İlker; **İktisada Giriş**, 8. Baskı, Ezgi Kitabevi, Bursa 2006.

Seyidoğlu, Halil; **Bilimsel Araştırma ve Yazma El Kitabı**, 5. Baskı, Güzem Can Yayınları, İstanbul 1993.

Seyidoğlu, Halil; **Uluslararası İktisat: Teori, Politika ve Uygulama**, Onbeşinci Baskı, Güzem Can Yayınları No: 20, İstanbul 2003.

Tarhan, R. Bülent; Ergin ERGÜL; Kemal Özsemerci vd.; **Bir Olgu Olarak Yolsuzluk: Nedenler, Etkiler Ve Çözüm Önerileri**, Tepav Yolsuzlukla Mücadele Kitapları-I, 2. Basım, Matsa Basımevi, 2006 Ankara.

Tarhan, R. Bülent; **Yolsuzlukla Mücadele Mevzuatı Kanunlar Yönetmelikler Uluslararası Sözleşmeler Eylem Planları**, Tepav Yolsuzlukla Mücadele Kitapları-III, Matsa Basımevi, Ankara 2006.

Uluatam, Özhan; **Makro İktisat**, Dokuzuncu Baskı, Savaş Yayınları, Ankara 1998.

Ülgener, Sabri F.; **Milli Gelir İstihdam ve İktisadi Büyüme**, 5. Baskı, Der Yayınları, İstanbul 1976.

Ünsal, Erdal M; **Makro İktisat**, Altıncı Baskı, İmaj Yayınevi, Ankara 2005.

Üstünel, Besim; **Makro Ekonomi**, Mısırlı Matbaacılık A.Ş., Ankara 1990.

Yıldırım, Kemal; Doğan Karaman; **Makro Ekonomi**, 3. Baskı, Eğitim Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayınları, Eskişehir 2003.

Zaim, Sabahaddin; **Çalışma Ekonomisi**, Genişletilmiş 7. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul 1986.

Zaim, Sabahaddin; **Türkiye’de Ücret ve Gelirler Siyaseti**, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, İstanbul 1974.

Makale, Rapor ve Bildiriler:

Aaronson, D; Ellen R. Rissman; Daniel G. Sullivan; “Can Sectoral Reallocation Explain The Jobless Recovery”, **Federal Reserve Bank Of Chicago Economic Perspectives**, Vol: 28, No: 2, Second Quarter 2004, pp. 36-49.

Adak, Nurşen; “Sosyal Bir Problem Olarak İşsizlik ve Sonuçları”, **Toplum ve Sosyal Hizmet**, Cilt: 21, Sayı: 2, 2010, ss.105-116.

Akgeyik, Tekin; Nilgün Çil Yavuz; Türkiye’de Asgari Ücret, Milli Gelir Ve İşsizlik İlişkisi (Ekonometrik Bir Analiz)”, **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mali Araştırma Merkezi Konferansları**, Seri: 49, 2006, ss. 1-17.

Altınpınar, İlkay; “İstihdam ve İşsizlik Bağlamında Dizanteri Profesörü”, **Vergi Raporu**, Sayı: 84, Yıl: 14, 2006, ss. 106-110.

Ataman, Berrin Ceylan; “İşsizlik Sorununa Yeni Yaklaşımlar”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt: 53, Sayı: 1, 1998, ss. 59-72.

Baldemir, Ercan; Öznur İşçi; Hatice Görgülü; “Mımcı Model Ve Yolsuzluk Üzerine Türkiye Uygulaması”, **VII. Ulusal Ekonometri ve İstatistik Sempozyumu**, İstanbul Üniversitesi, 2005, ss. 1-14

Barışık, Salih; Emrah İsmail Çevik; “İşsizlikte Histeri Etkisi: Uzun Hafıza Modelleri”, **Kamu İş**, Cilt: 9, Sayı: 4, 2008, ss 1-36.

Başak, Cengiz; “Uluslararası Örgütlerin Yolsuzlukla Mücadeledeki Rolü”, **Polis Bilimleri Dergisi**, Cilt: 10, Sayı: 2, 2008, ss. 91-114.

Bayar, Güzin; “Türkiye’de Yolsuzluk-Ekonometrik Bir İnceleme”, **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 28 Yıl: 1, 2010, ss. 105-131.

Bilgin, Mehmet Hüseyin; “Döviz Kuru İşsizlik İlişkisi: Türkiye Üzerine Bir İnceleme”, **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 8, Sayı: 2, 2004, ss. 80-94.

Bozdağlıoğlu, E.Yasemin Uyar; “Türkiye’de İşsizliğin Özellikleri ve İşsizlikle Mücadele Politikaları”, **Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı:20, 2008, ss.45-65.

Brüggeman, Ralf; “Sources of German Unemployment: A Structural Vector Error Correction Analysis”, **Empirical Economics**, Vol: 31, No: 2, 2006, pp. 409-431.

Ceylan, Servet; Burcu Yılmaz Şahin; “İşsizlik Ve Ekonomik Büyüme İlişkisinde Asimetri”, **Doğuş Üniversitesi Dergisi**, Cilt; 11, Sayı; 2, 2010, ss. 157-165.

Çakır, Aysel; Selcan Çınar Önal; “Türkiye’de Meslek Yüksek Okullarının Akreditasyonlar Yolu İle Dönüşümü”, **5. Karaburun Bilim Kongresi**, 2010, ss. 1-19.

Çetinkaya, Emel; “Genç İşsizliğin Teorik Açıklamaları”, **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, Sayı: 58, 2010, ss. 46-57.

Çınar, Barış; Ömer Erdoğan; Tuğrul Gürgür vd.; “Küresel Kriz ve Politika Uygulamaları”, **Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Ekonomi Notları**, Sayı: 12, No: 2, 2010, ss.1-11.

Dedeoğlu, Emin; Emre Demir; “Yolsuzlukla Mücadele ve Sivil Toplum İlişkisi: Bir Perspektif Denemesi”, **Tepav Politika Notu**, 2011, ss. 1-19.

Dickey, David. A.; Fuller, Wayne A.; “Distribution of the Estimators for Autoregressive Time Series with a Unit Root”, **Journal of the American Statistical Association**, Vol: 74, No:366, 1979, pp. 427-431.

Duruel, Mehmet; Mehmet Kara; “Küresel İşsizlik ve İstihdamda Yeni Perspektifler”, **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, Sayı; 57, 2009, ss. 357-379.

Duruel, Mehmet; Mehmet Kara; “Yeni AB Üyesi Ülkeler ile Türkiye İşgücü Piyasasının Karşılaştırmalı Analizi”, **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 17, Sayı: 1, 2009, ss. 53-76.

Ekin, Nusret; “Türkiye’de İşsizlik, İş Aramayan İşsizler - Kırsal Yoksullar - Kentsel Kayıtdışı Yapay İstihdamdakiler - Açık İşsizler”, **Kamu-İş**, Cilt: 7, Sayı: 2, 2003, ss. 1-21.

Eriksson, Clas; “Is There A Trade Off Between Employment And Growth?”, **Oxford Economic Papers**, New Series, Vol: 49, No: 1, 1997, pp. 77-88.

Erol, Hatice; Abdullah Özdemir; Elif Meryem Yurdakul; “Türkiye’de İşsizliğin Yol Açtığı Olumsuz Sonuçların Giderilmesinde 4447 Sayılı İşsizlik Sigortası Kanununun İşlevi”, **Tisk Akademi**, 2010, Sayı: 2, ss. 6-38.

Göktaş, Özlem Yılmaz; “Türkiye Ekonomisinde Büyüme İle İşsizlik Oranları Arasındaki Nedensellik İlişkisi”, **İ. Ü. Ekonometri ve İstatistik Dergisi**”, Sayı: 2, 2005. ss. 11-29.

Güloğlu, Bülent; M. Serdar İspir; “Doğal İşsizlik Oranı Mı? İşsizlik Histerisi Mi? Türkiye İçin Sektörel Panel Birim Kök Sınaması Analizi”, **Ege Akademik Bakış**, Cilt: 11, Sayı: 2, 2011, ss. 205-215.

Günçavdı, Öner; Suat Küçükçiftçi; “Türkiye Ekonomisinde Büyümenin Kaynakları ve İstihdam Etkileri”, Bilin Neyaptı (Ed.), Ekonominin Dinamikleri Ve İstihdam - Kaynaklar ve Etkiler, **Türkiye Ekonomi Kurumu**, 2006, ss.195-230.

Güney, Alptekin; “İşsizlik Nedenleri, Sonuçları ve Mücadele Yöntemleri”, **Kamu-İş**; Cilt:10, Sayı: 4, 2009, ss.135-159.

Gürak, Hasan; “Teknolojik Verimlilik Artışı Uzun Dönem Büyüme”, <http://129.3.20.41/eps/ge/papers/0403/0403005.pdf>, 2004, ss. 1-35.

İzgi, Berna Balcı; İbrahim Arslan; “Türkiye’de Genç İşsizliği, Eğitim Ve Büyüme İlişkisi (1988-2008)”, **2. Ulusal İktisat Kongresi**, http://www.deu.edu.tr/userweb/iibf_kongre/dosyalar/izgi.pdf, 2008, ss. 1-11.

Kapusuzoğlu, Ayhan; “Vergi Kayıp Ve Kaçakçılığını Önlemede Denetim”, **Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 16, Sayı: 1, 2009, ss. 1-231.

Karaca, Orhan; “Türkiye’de Bölgeler Arası Gelir Farklılıkları: Yakınsama Var Mı?”, **Türkiye Ekonomi Kurumu Tartışma Metni**, Sayı:7, 2004, ss.1-16.

Karataş, Kasım; “Genç İşsizliği, Ekonomik Toplumsal ve Ruhsal Sonuçları”, **Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği**, Yayın No:2, 1996, ss. 19.

Kılıçdaroglu, Kemal; “Saklı Ekonominin Boyutları ve Daraltma Önlemleri”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı: 228, 2000, ss. 4-10

Kıvılcım, Metin; Şenay Üçdoğruk; “Türk İmalat Sanayii’nde Uzun Dönem Ücret-Fiyat- İstihdam İlişkilerinin Ekonometrik Olarak İncelenmesi”, **Çukurova Üniversitesi İİBF Dergisi**, Cilt: 8, Sayı: 1, 1998, ss. 279-287.

Kızmaz, Zahir; “Ekonomik Yapı ve Suç: Bazı Araştırma Bulguları Üzerine Genel Bir Değerlendirme” **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 13, Sayı: 2, 2003, ss. 279-304.

Korkmaz, Adem; Orhan Çoban; “Emek Piyasasında Asgari Ücret, İşsizlik ve Enflasyon Arasındaki İlişkilerin Ekonometrik Bir Analizi: Türkiye Örneği (1969-2006)”, **Maliye Dergisi**, Sayı: 151, 2006, ss. 16-22

Kral, Halis; “Türkiye'nin Yabancı Personel İstihdamı Politikasının Değerlendirilmesi”, **Bütçe Dergisi**, Sayı: 24, 2007, ss. 63-74.

Kumaş, Handan; “İşsizliğin Psiko-Sosyal Boyutu Ve Çalışma Yaşamına İlişkin Değerler Üzerindeki Etkileri”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 3, Sayı: 4, 2001, ss. 1-431.

Kuzgun, İnci; “Türkiye’de Özürlülerin Ücret Karşılığı İstihdamını Belirleyen Değişkenler ve Öneriler”, **Journal Of Yasar University**, Cilt: 4, Sayı: 15, 2009, ss. 2451-2466.

Küçükale, Yakup; “Doğal İşsizlik Oranındaki Keynesyen İsteri Üzerine Klasik Bir İnceleme: Kalman Filtre Tahmin Tekniği İle Türkiye Örneği 1950-1995”, **V. Ulusal Ekonometri ve İstatistik Sempozyumu**, 2001, ss. 19-22.

Marcellino, Massimiliano; Grayham E. Mizon; “Small System Modelling Of Real Wages, Inflation, Unemployment And Output Per Capita İn Italy 1970-1994”, **Journal Of Applied Econometrics**, Vol: 16, No: 3, 2001, pp. 1-23.

Onur, Sara; “Türkiye Ekonomisinde İşsizlik Histerisi (1992-2009)”, **Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Metinleri**, 2011, ss. 1-30.

Özata, Erkan; Ethem Esen; “Reel Ücretler İle İstihdam Arasındaki İlişkinin Ekonometrik Analizi”, **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 10 Sayı: 2, 2010, ss. 55-70.

Özlem, Onaran “İşsizlik ve Alternatif Politikalar”, **Disk Türkiye'de İşsizliğin Çözüm Yolları ve Sendikalar Çalışma Grubunda Sunulan Tebliğ**, 2007, ss. 1-13.

Özpinar, Şansel; Öznur Demir; Sabiha Keskin; “Türkiye’de İstihdamın Yapısının Değerlendirilmesi (2000-2010)”, **Sosyal Ve Beşeri Bilimler Dergisi**, Cilt: 3, Sayı: 2, 2011, ss. 133-142.

Pazarlıoğlu, M. Vedat; Emrah İsmail Çevik; “Ratchet Model Uygulaması: Türkiye Örneği”, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Cilt: 12, Sayı: 2, 2007, ss. 41-51.

Pazarlıoğlu, M. Vedat; Emrah İsmail Çevik; “Ratchet Model: 1939-2005 Dönemi Türkiye Uygulaması”, **Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 9, Sayı: 1, 2007, ss. 17-34.

Pazarlıoğlu, Vedat; Emrah İsmail Çevik; “Verimlilik, Ücretler ve İşsizlik Oranları Arasındaki İlişkinin Analizi: Türkiye Örneği”, **Yönetim Ve Ekonomi**, Cilt: 14 Sayı: 2, 2007, ss. 1-17.

Pıçak, Murat; “Eğitim Düzeyi Açısından Türkiye İşgücü Yapısındaki Değişmeler”, **Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi**, Cilt:13, 2009, ss. 166-182.

Taşçı, Faruk; Yasin Yılmaz; “Genel Olarak İşsizlik Sigortası ve Türkiye’deki Durumu: Eleştiriler ve Çözüm Önerileri”, **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, Sayı: 56, 2009, ss. 602-637.

Terzi, Harun; Sabiha Oltulular; “Türkiye’de Sanayileşme, Ekonomik Büyüme ve Nedensellik İlişkisi”, **Doğuş Üniversitesi Dergisi**, Sayı: 5, No: 2, 2004, ss. 219-226.

Tor, Hacer; “Türkiye’de Çocuk İşçiliğinin Boyutları (Status of The Child Labor in Turkey)" **Zeitschrift Für Die Welt Der Türken Journal Of World Of Turks (Zfwt)**, Vol: 2, No: 2, 2010, ss. 25-42.

Tuna, Yılmaz; “Binyıl Kalkınma Hedefleri Raporu Türkiye 2010”, **T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilâtı Müsteşarlığı**,

Tunalı, İnsan; “Türkiye’de İşgücü Piyasası ve İstihdam Araştırması”, **Türkiye İş Kurumu İstihdam Durum Raporu**, 2006, ss. 1-157.

Tuncer, İsmail; Metin Altıok; “Türkiye İmalat Sanayinde Büyüme ve Büyümenin İstihdam Yoğunluğu: 1980–2008 Dönemi”, **Çalışma İlişkileri Dergisi**, Sayı: 1, Cilt: 3, 2012, ss. 1-22.

Uğur, Hüsamettin; “Türkiye’nin Yolsuzlukla Mücadele Enstrümanları”, **TBB Dergisi**, Sayı: 98, 2012, ss. 301-344.

Uyanık, Yücel; Eyüp Bedir; “Rosetta Planının Analizi ve Türkiye’nin Sosyo-Ekonomik Şartlarında Uygulanabilirliği”, ab.calisma.gov.tr/belgeler/RosettaPlaniRapor-GaziUniversitesi.doc, 2006, ss. 1-9.

Yavuz, Arif; “Küresel Kriz Ve İstihdama Etkisi”, **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, Sayı: 58, 2010, ss. 1-32.

Yılancı Veli; “Yapısal Kırılmalar Altında Türkiye İçin İşsizlik Histerisinin Sınanması”, **Doğuş Üniversitesi Dergisi**, Sayı: 10, No: 2, 2009, ss. 324- 335.

Yıldırım, Süreyya; “2008 Yılı Küresel Ekonomi Krizinin Dünya ve Türkiye Ekonomisine Etkileri”, **KMÜ Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, Cilt: 12, Sayı:18, 2010, ss. 47-55.

Yılmaz, Yüksel; Engin Kücüt; Ayhan Küçük; “Uluslar Arası Şeffaşıklık Örgütü (TI) Yolsuzluk Algılama Endeksi (CPI)”, **T.C. Başbakanlık Teftiş Kurulu Araştırma Raporu**, 2009, ss. 1-45.

Yüksel, İhsan; “İşsizlik Olgusunun Psikolojik Boyutu: Görgül Bir Araştırma”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt: 60, Sayı: 3, 2005, ss. 255-274.

Yüksel, İhsan; “İşsizliğin Psiko-Sosyal Sonuçlarının İncelenmesi (Ankara Örneği)”, **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt: 4, Sayı: 2, 2003, ss. 21-38.

Tezler:

Aktürk, Bekir; “**İşsizlik Sigortasına Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım: Avrupa Birliği Ülkeleri ve Türkiye**”, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sakarya 2008.

Çalgan, Ahmet Talha; “**Türkiye’de İstihdam Üzerindeki Mali Yükler ve İstihdama Etkileri**”, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi, Ankara 2007.

Demiray, Hande Tufan; “**Türkiye’de Genç İşsizliği ve Yüksek Öğretim Mezunu Gençlerin Çalışma Yaşamına Geçişteki Sorunları**”, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2003.

Duruel, Mehmet; “**Avrupa Birliği’nde ve Türkiye’de Uzun Dönemli İşsizlik ve İstihdam Politikaları**”, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2004.

Gökmen, Hüseyin; “**Avrupa Sosyal Devlet Anlayışında İstihdam ve Türkiyede Genç İşsizlik Sorunu**”, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi, Ankara 2007.

Gökmen, Hüseyin; **“Avrupa Sosyal Devlet Anlayışında İstihdam ve Türkiyede Genç İşsizlik Sorunu”**, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi, Ankara 2007.

Karabulut, Alpaslan; **“Türkiye’deki İşsizliği Önlemede Aktif İstihdam Politikalarının Rolü ve Etkinliği”**, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi, Ankara 2007.

Karan, Kamil Gökhan; **“Türkiye’de Kayıt Dışı İstihdam ve Doğurduğu Vergi Kaybı”**, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006.

Kulaksız, Yahya; **“Türkiye’de Bölgesel Gelişmişlik Farkları, İstihdam ve Kurum Hizmetlerinin Çeşitlendirilmesi”**, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi, Ankara 2008.

Ok, Sinan; **“Ekonomik Büyüme İle İstihdam Arasındaki İlişkinin Zayıflama Nedenleri ve Bu İlişkinin Güçlendirilmesinde İŞKUR’un Rolü”**, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi, Ankara 2008.

Tatar, Mehmet; **“Türkiye’de İstidam-İşsizlik ve Çözüm Önerileri: Adıyaman İli Örneği”**, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş 2006.

Tunç, Tülin; **“Üretkenlik-İstihdam İlişkisi: Türkiye İmalat Sanayi Üzerine Bir Uygulama”**, Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin 2007.

Yahşi, Fatma; **“Küreselleşme ve İstihdam”**, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana 2007.

Kanunlar:

Türkiye İş Kurumu Kanunu, Kanun No. 4904, Kabul Tarihi: 25.6.2003

Gelir Vergisi Kanunu, Kanun No: 193, Kabul Tarihi: 31.12.1960

İş Kanunu, Kanun No. 4857, Kabul Tarihi: 22.5.2003

Türk Borçlar Kanunu, Kanun No. 6098, Kabul Tarihi: 11.01.2011

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Kanun No. 2709, Kabul Tarihi: 7.11.1982

İnternet Kaynakları:

ab.calisma.gov.tr/belgeler/RosettaPlaniRapor-GaziUniversitesi.doc, Son Erişim 11.07.2012

dis.fatih.edu.tr/store/docs/456238QVTDyvVo.doc, Son Erişim 12.07.2012

<http://129.3.20.41/eps/ge/papers/0403/0403005.pdf>, Son Erişim 09.07.2012

http://akademikpersonel.kocaeli.edu.tr/sariipek/diger/sariipek04.10.2011_18.53.01diger.pdf, 06.07.2012

<http://bilgiyelpazesi.net>, Son Erişim 15.07.2012

http://home.ku.edu.tr/itunali/public_html/econ320%20spring%2008/HIAinfo08.pdf, Son Erişim, 06.07.2012

<http://idari.cu.edu.tr/sempozyum/bil5.htm>, Son Erişim 15.07.2012

<http://sinestezi.wordpress.com/2009/04/04/turkiye-de-ekonomik-krizler-1994-1998-1999-ve-2001-krizleri>, Son Erişim, 09.07.2012

<http://sosyalpolitikainfo.files.wordpress.com/2010/06/issizlik.pdf>, Son Erişim 15.07.2012

http://tr.wikipedia.org/wiki/Thomas_J._Sargent, Son Erişim 10.07.2012

http://www.baftratso.org.tr/uploads/yayinlar/panorama/eko_pano_4.pdf, Son Erişim 10.07.2012

<http://www.belgeler.com>, Son Erişim 11.07.2012

<http://www.belgeler.com/blg/2ds3/28313512-turkiyede-sanayi-kollari-ve-ozellikleri>,
Son Erişim 15.07.2012

<http://www.belgeler.com/blg/2m0d/issizlik-ve-maden-muhendisligi-alanindaki-issizlige-kisa-bir-bakis>, Son Erişim 09.07.2012

<http://www.belgeler.com/blg/5ii/makro-ekonomik-dengenin-tanimi-ve-nemi>, Son
Erişim 05.07.2012

<http://www.canaktan.org/ekonomi/iktisat-okullari/anasayfa-iktisat-okullari.htm>, Son
Erişim 06.07.2012

<http://www.census.gov/main/www/popclock.html>, Son Erişim 13.06.2012

<http://www.dpt.gov.tr>, Son Erişim 12.07.2012

<http://www.frmtr.com/ekonomi-iktisat-isletme-istatistik/1187746-turkiyede-sanayilesme.html>, Son Erişim 10.07.2012

<http://www.ikademi.com/gizli-issizlik/1490-issizlik-ve-baslica-cesitleri.html>, Son
Erişim, 11.07.2012

http://www.ilo.org/global/about-the-ilo/press-and-media-centre/news/WCMS_180901/lang--en/index.htm, Son Erişim, 09.07.2012

<http://www.itusozluk.com/goster.php/do%F0al+i%FEsizlik+oran%FD>, Son Erişim
05.07.2012

<http://www.izto.org.tr/NR/rdonlyres/7475BDA1-95B7-4855-B351-9ADCE4362AFE/5193/ahmetYistihdam.pdf>, Son Erişim 05.07.2012

<http://www.marksisttutum.org/issizisciler.htm>, Son Erişim 05.07.2012

<http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d23/c005/b022/tbmm230050220253.pdf>, Son Erişim, 06.07.2012

<http://www.tedmer.org.tr/pdf/yolsuzluk.pdf>, Son Erişim 18.07.2012

<http://www.tisk.org.tr/download/shb/3248.pdf>, Son Erişim 15.07.2012

<http://www.transparency.org/research/cpi/overview>, Son Erişim 15.07.2012

http://www.tuik.gov.tr/rip/doc/RIP_Metaveri.pdf, Son Erişim 06.07.2012

<http://www.turkhukuksitesi.com>, Son Erişim 18.07.2012

<http://www.TÜİK.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=10736>, Son Erişim, 09.07.2012

<http://www.TÜİK.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=10761>, Son Erişim 20.06.2012

<http://www.TÜİK.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=8536>, Son Erişim, 06.07.2012

sosyalpolitikainfo.files.wordpress.com/2010/06/issizlik.pdf, Son Erişim 05.07.2012

www.gib.gov.tr, Son Erişim 10.07.2012

www.iskur.gov.tr, Son Erişim, 09.07.2012

www.jmo.org.tr/resimler/ekler/23b39a74b7b4acd_ek.pdf, Son Erişim 12.07.2012

www.jmo.org.tr/resimler/ekler/45dc8d0c9e067bb_ek.pdf, Son Erişim 05.07.2012

www.maden.org.tr/resimler/ekler/639c6bd2a42e714_ek.pdf, Son Erişim 09.07.2012

www.ozaneruygur.com/DERS_IKTI102_1011_02/?download, Son Erişim 11.07.2012

www.tuik.gov.tr/IcerikGetir.do?istab_id=132,25, Son Erişim 05.07.2012

www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=6275, Son Erişim, 05.07.2012

www2.aku.edu.tr/~mmasca/iddt_XIII_hafta_keynessonrasi.PPT, Son Erişim 05.07.2012

ÖZGEÇMİŞ

Latif SOLAK, 1973 yılında Erzurum'un Tortum ilçesinde doğdu. İlk ve orta öğrenimini Erzurum'un Oltu ilçesinde tamamladı. Liseden mezun olduğu 1991 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İktisat Bölümünü kazandı. 1995 yılında Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden mezun oldu. 1998 yılında Maliye Bakanlığı Vergi Denetmen Yardımcılığı sınavını kazanarak Vergi Denetmen Yardımcısı olarak göreve başladı. 2002 yılında Vergi Denetmenliği yeterlilik sınavında başarılı olup Erzurum Gelirler Bölge Müdürlüğü'ne bağlı Erzincan iline Vergi Denetmeni olarak atandı. 2003 yılında Kars'ın Sarıkamış ilçesinde askerlik görevini yaptı. 2006 yılında isteği üzerine Kayseri'ye tayin oldu. 2011 yılında Maliye Bakanlığı bünyesinde kurulan Vergi Denetim Kurulu'nun Kayseri Grup Başkanlığı'na Vergi Müfettişi olarak atandı. 2011 yılında Maliye Bakanlığı'nın açmış olduğu "Özel Yeminli Mali Müşavirlik Sınavını" kazanarak Yeminli Mali Müşavirlik ruhsatını aldı. Yüksek lisansla eş zamanlı olarak ilahiyat bölümünde de okuyup 2012 yılında "Onur Belgesi" olarak mezun oldu. Halen Kayseri'de Maliye Bakanlığı Vergi Müfettişi olarak görev yapmakta olan Latif SOLAK evli olup üç çocuk babasıdır. Orta düzeyde İngilizce ve Arapça bilmektedir.